

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KÜRESEL YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDE KENTSEL
MÜDAHALELER VE KENTSEL KİMLİK ETKİLEŞİMİ : RİZE
KENTİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özgü TURNA

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

HAZİRAN 2012

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KÜRESEL YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDE KENTSEL
MÜDAHALELER VE KENTSEL KİMLİK ETKİLEŞİMİ : RİZE KENTİ
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Özgü TURNA
(502091073)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hülya TURGUT

HAZİRAN 2012

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502091073 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Özgü TURNA** ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **“KÜRESEL YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDE KENTSEL MÜDAHALELER VE KENTSEL KİMLİK ETKİLEŞİMİ : RİZE KENTİ ÖRNEĞİ”** başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Hülya TURGUT**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Nilgün ERGUN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Nurbin PAKER
KAHVECİOĞLU
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **4 Mayıs 2012**
Savunma Tarihi : **8 Haziran 2012**

ÖNSÖZ

Lisans ve yüksek lisans çalışmalarım boyunca, deneyimlerini ve bilgi birikimini benimle paylaşan, çalışma ve üretme azmi ile bana örnek olan Sevgili Hocam Prof. Dr. Hülya Turgut'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tüm yaşantım boyunca bana olan sevgi ve ilgilerini esirgemeyen, bu çalışma döneminde de bana her zaman destek olan sevgili aile bireylerim, Satı, Hamit, Utku, Gülçin ve Semahat Turna'ya derin minnet ve sevgilerimi sunarım.

Mayıs 2012

Özgü Turna
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
ÇİZELGE LİSTESİ	xi
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
ÖZET	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı.....	2
1.2 Çalışmanın Kapsamı.....	3
2. DEĞİŞİM, DÖNÜŞÜM VE KENT	5
2.1 Temel Kavramlar: Değişim, Dönüşüm, Kent.....	5
2.2 Kentsel Dönüşüm Kavramı.....	10
2.3 Kent ve Küreselleşme Kavramı.....	20
2.4 Mekansal ve Toplumsal Değişim: Küresel Yeniden Yapılanma Süreci.....	25
2.4.1 Yerelleşme kavramı.....	29
2.4.2 Yeni kent grupları: metropol kentler, büyük kentler ve küçük kentler.....	32
2.5. Yeni Kentsel Müdahaleler : Kentsel Dönüşümler.....	35
2.6 Bölüm Sonucu.....	48
3. KENTSEL KİMLİK	53
3.1 Kimlik Kavramı.....	53
3.2 Mimari Kimlik.....	55
3.3 Kentsel Kimlik.....	56
3.3.1 Çevresel kimlik.....	60
3.3.2 Toplumsal kimlik.....	66
3.4 Kültür ve Kentsel Kimlik.....	69
3.5 Kültürel Süreklilik ve Yeni Yapının Bağlamsal Uygunluğu.....	74
3.6 Bölüm Sonucu.....	85
4. KÜRESEL YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDE KENTSEL MÜDAHALELER VE KENTSEL KİMLİK ETKİLEŞİMİ : RİZE KENTİ ÖRNEĞİ	89
4.1 Küresel Yeniden Yapılanma Sürecinde Kentsel Müdahaleler ve Kentsel Kimlik Etkileşim Sistemi.....	89
4.2 Alan Çalışması: Rize Kenti Örneği.....	95
4.2.1 Çalışmanın amacı ve yöntemi.....	95
4.2.2 Rize kenti'nin çevresel ve toplumsal değerleri.....	100
4.2.3 Tarihsel süreçte kente etki eden toplumsal ve mekansal dinamikler ve kentsel müdahaleler.....	107

4.2.3.1 1924-1960 yılları arasındaki dönem.....	107
4.2.3.2 1960-1980 yılları arasındaki dönem.....	110
4.2.3.3 1980-2000 yılları arasındaki dönem.....	113
4.2.4 2000 yılından itibaren günümüz kent dinamikleri ve kentsel müdahale örnekleri.....	118
4.2.4.1 Güneysu ilçesi dönüşüm projeleri	124
4.2.4.2 Projelerin amaçları, aktörleri, finansları ve yöntemleri.....	127
4.2.4.3 Uygulayıcılar, uzmanlar ve halk ile yapılan görüşmelerin tespiti	131
4.3 Bölüm Sonucu: Alan Çalışması Değerlendirmesi	137
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	143
KAYNAKLAR.....	149
EKLER	159
ÖZGEÇMİŞ.....	175

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TTS	: Türkiye Turizm Stratejisi
RBSP	: Rize Belediyesi Stratejik Planı
RVY	: Rize Valilik Yayınları

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1 : Rize'nin öne çıkan kimlik değerinin tespiti	131
Çizelge 4.2 : Uygulamaların fikri hakkındaki beğeninin tespiti	132
Çizelge 4.3 : Projelerin kentin ekonomik yaşantısına katkısı ile ilgili görüşlerin tespiti	133
Çizelge 4.4 : Projelerin kentin sosyo-kültürel yaşantısına katkısı ile ilgili görüşlerin tespiti	134
Çizelge 4.5 : Projelerin zamanla tekdüze bir çevre yaratma riskleri ile ilgili görüşlerin tespiti	134
Çizelge 4.6 : Projelerin mimari kültürü aktarımı ile ilgili görüşlerin tespiti	135
Çizelge 4.7 : Projelerin mimari kültüre katkısı ile ilgili görüşlerin tespiti	136

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : Çalışmanın kapsamı.....	3
Şekil 2.1 : Avrupa'nın II. Dünya Savaşı sonrası 1980'lere kadar ki dönemde değişen planlama anlayışı	16
Şekil 2.2 : Avrupa mekansal gelişme perspektifi.....	18
Şekil 2.3 : Şehirsel yeniden oluşumun evrimi	19
Şekil 2.4 : Küresel yeniden yapılanma sürecindeki değişimler, mekansal ve toplumsal dinamikler ilişkisi.	26
Şekil 2.5 : Kentsel tasarımın yeni kullanımları çerçevesinde Avrupa kentleri sınıf ve grupları.	33
Şekil 2.6 : Kültür eksenini üzerinden sürdürülen kentler arası yarışa ilişkin parkurlar	38
Şekil 2.7 : Batıdaki başarılı kentsel dönüşümlerin ortak özellikleri	43
Şekil 2.8 : Yeni kentsel müdahalelerin ortaya çıkartabileceği riskler tablosu.....	46
Şekil 2.9 : Küresel yeniden yapılanma sürecindeki mekansal ve toplumsal dinamikler ve yeni kentsel müdahaleler ilişkisi	49
Şekil 3.1 : Kentsel kimlik bileşenleri tablosu	58
Şekil 3.2 : Kentsel kimliğin doğal çevre bileşenlerine örnek fotoğraflar	61
Şekil 3.3 : Kentsel kimliğin yapma çevre bileşenleri tablosu.....	63
Şekil 3.4 : Barselona Kenti'nin kentsel kimlik bileşenlerinden donatı elemanları ve yapıları.....	65
Şekil 3.5 : Kentsel kimliğin sembol olmuş yapılar bileşenine örnekler	66
Şekil 3.6 : Sosyo-kültürel kentsel kimlik bileşeni İtalya örneği.	67
Şekil 3.7 : Kentsel kimlik bileşeni sosyo-ekonomik özellikler.....	68
Şekil 3.8 : Kültür kavramı analizi	71
Şekil 3.9 : Çevrenin algılanması	73
Şekil 3.10 : Tarihi çevre içinde yapılan tasarımlarda göz önüne alınan ölçütler	80
Şekil 3.11 : Kentsel kimlik ve kültürel süreklilik	86
Şekil 4.1 : Küresel yeniden yapılanma sürecindeki müdahaleler kentsel kimlik etkileşimi ve Rize Kenti.....	91
Şekil 4.2 : Alan çalışmasının ilerleyişi.....	97
Şekil 4.3 : Alan çalışması üst yöntemi	98
Şekil 4.4 : Alan çalışması yöntemi.....	99
Şekil 4.5 : Rize merkez ilçesi.....	100
Şekil 4.6 : Rize Kenti.....	101
Şekil 4.7 : Rize'de geleneksel ve kırsal yapı örnekleri	102
Şekil 4.8 : Rize'de geleneksel ve kırsal yapı detayları.....	103
Şekil 4.9 : Rize'nin yapısal çevresine örnek yapılar	104
Şekil 4.10 : Rize Kenti'nin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değerleri	106
Şekil 4.11 : 1924-1960 yılları arasında Rize Kenti görüntüsü.....	108

Şekil 4.12 : 1924-1960 yılları arasındaki Rize'deki yapı örnekleri	109
Şekil 4.13 : 1960'lı yıllarda doldurulmaya başlanan sahil	111
Şekil 4.14 : 1960-1980 yılları arasında Rize Kenti'ndeki yapılaşma	112
Şekil 4.15 : 1980-2000 yılları arasındaki dönemde Rize Kenti.....	114
Şekil 4.16 : 1980-2000 yılları arasındaki dönemde Rize Kenti'ndeki değişimler...	115
Şekil 4.17 : Rize'nin öngörülen imajı	119
Şekil 4.18 : Günümüz Rize Kenti'ndeki yeni yapıların ve geleneksel yapıların görüntüsü	120
Şekil 4.19 : 2000'li yıllardan günümüze Rize kentsel müdahaleleri	121
Şekil 4.20 : Der pazarı İlçesi cephe yenileme çalışmaları.....	122
Şekil 4.21 : Der pazarı İlçesi cephe yenileme örnekleri.....	123
Şekil 4.22 : Güneysu merkezinin tarihte ve günümüzdeki görüntüsü	125
Şekil 4.23 : Güneysu İlçesi dönüşüm Projeleri.....	126
Şekil 4.24 : Güneysu İlçesi dönüşüm projesindeki yapı örnekleri	128
Şekil 4.25 : Güneysu İlçesi dönüşüm projesindeki yapı örnekleri	129
Şekil A.1 : Tarihsel Süreçte Rize Kenti'ndeki toplumsal ve mekansal dinamikler	161
Şekil A.2 : Güneysu dönüşüm projesi detayları	163
Şekil A.3 : Güneysu dönüşüm projesi detayları	165

KÜRESEL YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDE KENTSEL MÜDAHALELER VE KENTSEL KİMLİK ETKİLEŞİMİ : RİZE KENTİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Kentler, toplumların yaşam mekanları olarak, sürekli bir değişim ve dönüşüm içindedirler. Tarih boyunca devam eden bu süreç, günümüz dünyasının teknolojik, ekonomik, politik ve sosyo-kültürel değişimleri ile hız kazanmış ve kentlere yapılan müdahaleler farklılaşarak artmıştır. Küreselleşmenin farklılıkları ortadan kaldırmaya yönelik etkileri, yerellik kavramını öne çıkarmış ve kentlere yapılan müdahalelerin odak noktasına kültürel değerler konularak, kültür kullanılmış ve sunulmuştur.

Bu noktada kentlere yapılan müdahalelerin kentsel kimlik ve kültür ile etkileşimi öne çıkmaktadır. Müdahalelerin çevresel ve toplumsal etkileri, kentin kimliğini oluşturan doğal ve yapılı çevre, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel özellikler gibi noktalarda kent kimliği ile etkileşim içindedir. Bu etkileşim sisteminde üzerinde durulan nokta, müdahalelerin toplumun genelini kapsayan, yalnızca fiziksel değil aynı zamanda toplumsal bir gelişmeyi de hedefleyen nitelikte olmasıdır. Bu bağlamda müdahalelerde, kentin kültürel değerleri kullanılırken, kültürün korunması, geliştirilmesi ve sürekliliğinin sağlanması altı çizilmesi gereken noktayı ve tezin amacını oluşturmaktadır. Bu bakış açısı ile tez kapsamında ele alınan konular öncelikle, değişim, dönüşüm ve kent gibi temel kavramlar olmuştur, ardından kentlerin biçimlenişinde önemli bir konumda olan kentsel dönüşümler ele alınmış ve günümüz dönüşümlerinin öne çıkan dinamiklerinden, küreselleşme kavramı üzerinde durulmuştur. Daha sonra küreselleşme ile yaşanan toplumsal ve mekansal yapılanma sürecinde, yerelleşme kavramı odağa alınmış ve metropoller, büyük kentler, küçük kentler olarak gruplanan kentler, uygulanan müdahalelerin yaklaşımları bağlamında ele alınmıştır.

Müdahalelerin kültürü kullanma noktasında öne çıkan kentsel kimlik kavramı, bileşenleri ve mimari kimlik alt başlıklarında irdelenmiş, kentsel kimliğin kültürel boyutu ve kültürün sürekliliği ele alınmıştır. Son olarak ortaya konan kentsel kimlik, kentsel müdahaleler ve kültürel süreklilik etkileşim sistemi, Rize Kenti'nde deneyimlenmiş, kentte son yıllarda uygulanan yapıların, geleneksel mimariden izler taşıyarak kültürel süreklilik ve kent kimliği ile kurdukları ilişki değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu noktada ortaya konulan örneklere üzerinden ulaşılan nokta olarak, kültürel sürekliliğin sağlanmasının mevcut yapılı çevre ile kurulan ilişkinin niteliği ve yeni yapıların özgünlüğü olduğu düşünülmektedir. Geleneksel kültürden yalnızca biçimsel anlamda yararlanmanın yeterli olmayacağı düşünülmekte, geleneksel yapılar ile kurulan ilişkilerin ilk adımının onları korumak ve yaşatmak, ardından onları analiz ederek, onlardan doğru bir biçimde yararlanmak olduğu düşünülmektedir.

THE INTERACTION BETWEEN URBAN INTERVENTIONS AND URBAN IDENTITY IN THE GLOBAL RECONSTRUCTION PROCESS: THE CASE OF RIZE

SUMMARY

Cities have been changing according to social and environmental dynamics since antiquity. In today's world, the global reconstruction process is defined according to the deep changes that affect both society and its cities. The changes in technology, economy and politics emphasize the dynamics of society and the environment, in which we can observe new interventions exercised on urban areas. The cities which compete to draw capital to their own areas have to create distinctness and variety by working with different strategies to achieve their goals.

Therefore the differentiation period of the unifying and integrating atmosphere of globalization becomes a renewable object of locality and cultural values of society. This has been applied through; Interventions exercised on towns, projects that assess towns regionally and aim to revitalize them, organizations that aim to strengthen segmentation through inter-town webs or improve town extensions by creating developmental processes such as urban transformation projects through the aid various activities.

In this context, we can see that the main goal is to revitalize a region's economy or to sustain it and to accomplish this goal we can also observe that cities divide into sub-categories and have different approaches to the subject matter. It is apparent that larger cities resort to bigger organizations and urban transformation projects whereas smaller cities take a path that focuses on becoming a "special" city and use strategies that focus on more realistic goals. Rize, as a small city, aims to use all its potential in terms of tourism, therefore the interventions focus on bettering the environment and asserting cultural values.

A city's identity is made up of environmental and social values, it is never static and constantly develops and renews itself. In this context, Rize should be assessed by its natural beauties, environment, social identity, socio-economic structure, culture, history and corporate assets as a whole and it has become what it is today thanks to the changes in social and spatial dynamics through interventions. At this point when urbanites are asked about what the main features of a town are, they respond; the tea farming, the diverse structure of the people, the natural and built environment which makes up the social and spatial breaking point of its historical process. As with many other cities throughout the world, Rize strives to better its tourism through social interventions and policies that aim to assert the cultural values of the city. Alongside interventions, there are many projects that are influenced by the city's traditional architecture.

These projects used the city's traditional culture to help create a new vision, to heighten the quality of life and revitalize the economy thus we can observe that in order to create a sense of cohesion between new structures and the city, regional efforts have been made and urban transformation projects have been implemented in rural areas.

Regarding what has been mentioned above, most interventions have been exercised on the district of Güneysu and the projects focused on the area aimed to, in terms of field operations, assert the interaction between the interventions and the urban identity. In terms of the projects' interaction with the city's identity, it is apparent to us that these projects take into consideration the general well fare of the city's inhabitants and that these projects work in a manner of unity rather than create diversity and segregation among the people and the city.

It has been observed that when implementing the projects there has been no disapproval of socializations or demolitions by the public. It has also been observed that the new structures have revitalized the economy of the city and brought an air of cultural liveliness. So it is safe to say the Transformation Project of Güneysu is a success in terms of legislation, administration, society, economy and planning.

In terms of the cultural architecture's interaction with the interventions mentioned in this thesis, it is important to point out that the general opinion on the new structures is that they resemble the traditional architecture only in material and scale, that they are reflections of the traditional architecture and are not sufficient nor apt. Therefore we come to the conclusion that the projects should focus on preserving the traditional architecture during development. It is also concluded at this point that, the project has not been sufficient in terms of transferring the traditional culture of the city but it played an important role to create an awareness towards the traditional architecture of the region. The changes caused by the project have also created an active atmosphere in which those who like the new structures try and emulate them, whereas those who don't, come up with new ideas.

The most important thing to consider in the context of cultural persistence is the relation between the new structures and the environment, also the originality of the new structures too. Regarding the examples given in the thesis, it is safe to assume that using the traditional culture only in terms of stylistics is not sufficient, it is also very important to preserve the traditional architecture and analyze them to make use of their full potential. The given examples also show us that, there is a lack of awareness concerning the benefiting from traditional environments. When analyzing the culture from its abstract aspects to its more concrete ones, it can be concluded that awareness can be raised and sustained. Considering the latter, the aim is to create an environment where cultural values are protected, a healthy, high quality and modern urban atmosphere is ensured, and everyone from any social class has an active role in this process. As it can be seen, what is important is to think and create.

The interventionist atmosphere in Rize has existed and continues to exist in many other cities throughout the country. Architecture, as an art form which expresses the epochs society goes through, will continue to mold its built environment through different styles. Therefore, considering tastes change over time, the main goal should be to find ways to reproduce and sustain cultural values.

As mentioned throughout the thesis, cities are dynamic structures since they symbolize a people's culture, they reflect the changes society goes through and they provide living spaces. Considering that change and transformation are inevitable and that all cities change according to new their administrations' views, the main and stable goal should be to preserve cultural values and realize that a strategy that involves ambiguity and uncertainty should be avoided.

Alongside preserving traditional architecture it is important to construct new structures, that may or may not resemble traditional architecture, according to the demands of technology and contemporary lifestyles while keeping faithful to the rich substructure. If this can be accomplished, cities will be able reflect their traditional architecture alongside original, hybrid and contemporary structures, thus achieving a stratified environment. This stratification, as each top layer develops, will be home to the changes society experiences and will trigger the creation of spatial areas to ensure these changes occur.

In conclusion, it is thought that architects and planners play a key role in the development of urban areas which affect the changes society is going through and will go through in the future. In terms of the urban identity's interaction with the cultural continuity, it is important that all new structures are seen as an asset, and that they are built with this attitude in order to improve the cultural identity and sustain its existence.

Considering this, authorized people concered with development should research more, think and produce newer things so that societies and cities can reach eras where "values are protected and developed, and new ones are created".

1. GİRİŞ

İnsan içinde yaşadığı fiziksel ve toplumsal çevre ile sürekli bir etkileşim halindedir. İnsanlar yaşamlarını sürdürdükleri mekanları değiştirir, geliştirir ve yeniden üretir. Tarih boyunca içinde yaşadığımız kent mekanları, bizleri etkisi altına alan dinamikler çerçevesinde yeniden anlamlandırılmış ve biçimsel değişikliğe uğramıştır. Tarih boyunca devam eden bu süreç, yakın geçmişte yaşanan köklü değişimler çerçevesinde hız kazanmış ve kentler teknolojik, siyasi, toplumsal ve fiziksel dinamiklerin etkisi ile değişen, dönüşen ve değişimi yansıtan mekanlar olarak karşımıza çıkmıştır.

20.yy'ın son çeyreğinde sermaye, insan, kültür ve bilgi gibi küresel akışların yaşadığı değişim, toplumsal yaşantıda ve mekansal biçimlenişte büyük dönüşümler yaratmıştır. Ulus devletlerin önemini kaybettiği bu dönem içinde, tek sermayeye hizmeti öngören, ekonomik, toplumsal, kültürel anlamlarda bütünleşmeyi ve aynılaşmayı sağlayan küreselleşme hareketleri, kentlerin bilindik anlamını ve yapısını değiştirmiştir. Ekonominin sürekli kar amacı güden politikaları doğrultusunda kentler, dünya piyasasında ekonomik hareketliliği sağlayacak, yeni kazanç ortamları yaratacak gözde mekanlar haline gelmişlerdir.

Kentler, içinde bulundukları bu yarış ortamında yer edinmek için, çeşitli etkinlikler ve projelerle imajlarını yenileme, yeni kimlikler oluşturma, kendilerini öne çıkarma kaygısı içerisinde oldukları, bu noktada, metropol, büyük ve küçük olarak gruplanan kentler, ölçekleri doğrultusunda geliştirilen, farklı stratejilerle bu yarış içinde yer edinmeye çalışırlar.

Küresel pazarın bir parçası olarak, aynı amaçlara hizmet eden, benzer altyapılara sahip mekanlar haline gelen kentler, bu ortam içinde farklılık yaratmak için yerelleşme politikalarına yönelmişlerdir. Bu bağlamda, küreselleşmenin yarattığı bütüncül ve aynılaştırıcı ortam, geri planda bu duruma tepki olarak, yerelleşmeyi odak noktası haline getirmiştir. Küreselleşme ve yerelleşme birbirini besleyen iki dinamik olarak kentleri etkisi altına almış ve kentler, küresel ortamda fark yaratmak

için yaşadıkları fiziksel ve toplumsal değişimlerini, özgün değerlerini kullanarak ortaya koymaya çalışmışlardır.

Böyle bir ortam, kültürel değerlerin ön plana çıkmasını ve kültürün kentlere yapılan müdahalelerin st başlığında yer almasını sağlamıştır. Geniş çaplı kentsel dönüşüm projelerinde, tek yapı ölçeğindeki projelerde ya da fuarlar, bilim, sanat organizasyonları, şenlikler gibi etkinliklerde kültürel değerler kullanılmış, yeniden paketlenip sunulmuş ve pazarlanmıştır. Bu müdahaleci tavır karşısında, uzun süreçler sonunda kültürün yansımaysla biçimlenen, kendi kimliğine sahip kentler, değerlerini koruyamama ve kaybetme durumu ile karşı karşıya kalmışlardır.

Kentsel kimlik, kentin sahip olduğu çevresel ve toplumsal değerlerin bütünüdür ve bir kenti diğer kentlerden ayıran, özgün kılan özelliklerden oluşur. Kentsel kimlik, sürekli etki altında olan, değişen ve gelişen bir yapıdadır. Bu bağlamda toplumların kültürel değerlerini yansıtan kent, ortaya koyduğu kimlik değerleriyle, kültürün retildeği, kültürün sürekliliğinin sağlandığı bir mekan konumundadır. Bu noktada, kentlerimizin içinde bulunduğu müdahale ortamının, kentin kimliği ile olan etkileşimini irdelemek, kentsel müdahalelerin toplumsal ve fiziksel açıdan oluşturabileceği sorunlara engel olmak, bu bağlamda da, kültürel değerlerimizi korumak, geliştirmek ve sürekliliklerini sağlamak adına bir adım olacaktır.

1.1 Çalışmanın Amacı

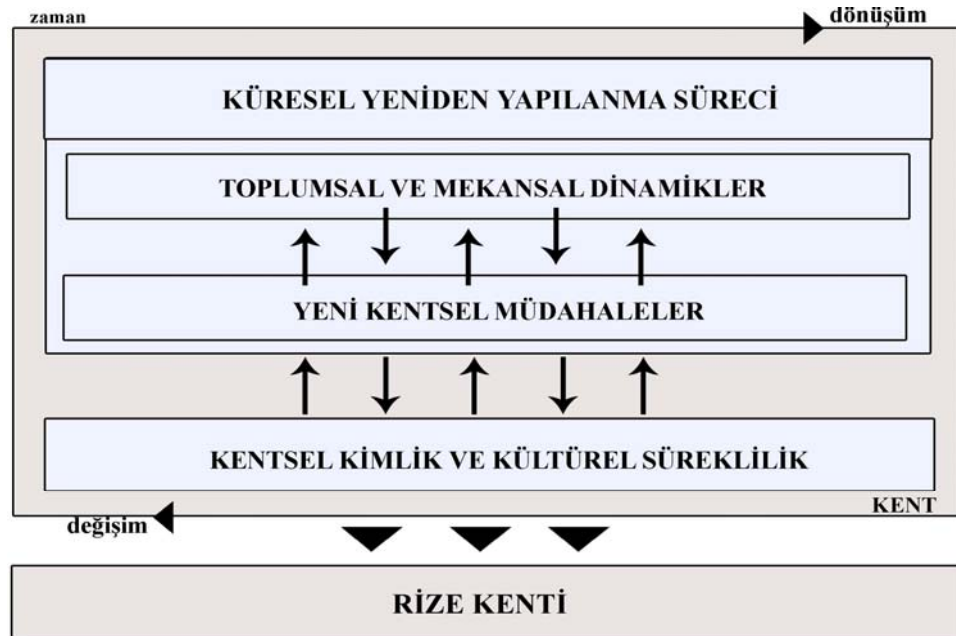
Yaşanan değişim ve dönüşümlerin sürekliliğinde, kentlerin içinde bulundukları yarış ortamında yer edinme çabaları kaçınılmaz olmuştur. Küresel düzen içinde yer edinmek ve farklılık yaratmak için, kentler ortaya kendi özgün değerlerini çıkarmakta ve bunların geliştirilmesi ile kendi gelişimlerini sağlamayı hedeflemektedirler.

Kentlerin sahip oldukları kimlik değerlerinin bu denli ne çıkartılıp kullanılması, kentler üzerindeki müdahaleleri irdelemeyi gerektirmektedir. Buradan yola çıkarak oluşturulan tezin amacı, rekabet ortamında, yarış durumundaki kentlere yapılan müdahalelerin, kent kimliği ve kentin kültürel değerleri ile olan etkileşimini irdelemek ve kent kimliğine yapılan müdahalelerin, kentin kimliğini koruma, geliştirme ve yeniden oluşturma hedefleri ile uygulanması bilincine katkı sağlamaktır.

Bu bağlamda “ Küreselleşme sürecindeki dinamikler, yeni kentsel müdahaleler, kentsel kimlik ve kültürel süreklilik etkileşim sistemi” geliştirilecek ve bu etkileşim “Rize Kenti” örneğinde irdelenecektir. Rize Kenti, yerelleşme ve farklılaşma hareketleri ile, kent kimliğinin müdahale gördüğü bir yapılaşma ortamını içindedir. Bu nedenle, kentlere yapılacak müdahalelerin sadece fiziksel boyutlarda değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel boyutlarda, kentin bütüncül gelişimini sağlamayı hedefleyen, kentin sahip olduğu kültürel değerlerin iyi analizi sonucunda yön verilen ve kentsel kimliği korumayı, geliştirmeyi, bu bağlamda kültürel sürekliliği sağlamayı hedefleyen nitelikte olması, tez kapsamında oluşturulacak etkileşim sisteminde öne çıkartılacak ve Rize Kenti’nde bir farkındalık ortamı yaratmak amaçlanacaktır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Şekil 1.1’de görüldüğü gibi, küresel yeniden yapılanma sürecindeki kentsel müdahaleler ve kentsel kimlik etkileşimini ele alan tez kapsamında, öncelikle temel kavramlar olan kent, değişim ve dönüşüm kavramlarına değinilmektedir. Kentlerin değişim ve dönüşümünü sağlayan belirli kırılma noktaları ile kentin mekansal biçimlenmesinde önemli bir role sahip olan “kentsel dönüşüm kavramı” ele alınmaktadır.

Şekil 1.1 : Çalışmanın kapsamı.

Kentsel dönüşüm kavramı tarihi süreç içerisinde, yaklaşım ve yöntemlerinin değiştiği bir gelişim süreci ortaya koymaktadır. Günümüze doğru gelirken bu değişimlere

neden olan önemli dinamiklerden biri olarak küreselleşme süreci karşımıza çıkmaktadır. Kentlerin biçimlenişi büyük ölçüde etkiyen “Küresel Yeniden Yapılanma Süreci”, teknolojik, sosyo-kültürel, ekonomik ve politik boyutlarda değişimlere neden olmuş ve çeşitli “toplumsal ve mekansal dinamikler” yaratmıştır. “Dünya kenti olabilmek”, “farklılaşmak”, “yerelleşmek” ve “küresel sermayeden pay elde edebilmek”, kentlerin içinde bulunduğu “rekabet ortamını” yaratan dinamikler haline gelmiş ve bunun sonucunda kent mekanı, “fiziksel ve toplumsal müdahalelerin” odağında yer almıştır.

Bu noktada kentlere etki eden müdahaleler, ele alındıkları yaklaşımlar, uygulanış biçimleri ve ortaya koydukları yapılarla, kentin kültürü ve kimliği ile etkileşim içinde olmuşlardır. Bu bağlamda, öncelikle kimlik kavramı, kentsel kimlik ve kentsel kimliğin kültürel boyutu ele alınacak, ardından ortaya konan müdahalelerin kentsel kimlik ile etkileşimi değerlendirilecektir. Bu noktada, kentsel müdahalelerin bir yöntemi olan kentsel dönüşümler, fiziksel ve toplumsal boyutları ile kentin kimliği ve kültür ile etkileşimi, ortaya konan yapıların da bağlamsal uygunlukları doğrultusunda, kültürel sürekliliği sağlama ve geliştirme çerçevelerinde ele alınacaktır.

Tezin alan çalışması kapsamında ise, küresel yeniden yapılanma sürecindeki müdahaleler ve kentsel kimlik etkileşim sistemi, içinde bulunduğu yoğun müdahale ortamı özelinde, Rize Kenti’nde deneyimlenecektir. Bu bağlamda öncelikle, kentin sahip olduğu çevresel ve toplumsal değerler ortaya konacak, ardından kentin tarihsel süreç içerisinde yaşadığı toplumsal ve mekansal değişimler ele alınarak, kentin yaşadığı dönüşümler ortaya konacaktır. Son olarak günümüz Rize Kenti’nin içinde bulunduğu müdahale ortamında, kentte gerçekleştirilen dönüşüm projeleri, kentsel kimlik ve kültürel süreklilik çerçevelerinde değerlendirilecektir.

2. DEĞİŞİM, DÖNÜŞÜM VE KENT

Kentler uygarlıkların oluşturduğu yaşam mekanlarıdır ve tüm nitelikleri ile uygarlıkları yansıtır. Zaman içerisindeki değişimler, uygarlıkları ve dolayısıyla kentleri dönüştürmüş, tarih boyunca yaşanan köklü yenilikler, yıkımlar ve yeni oluşumlar, kent mekanında izlerini bırakmışlardır.

Değişim ve dönüşüm günümüzde de artan bir hızla devam etmektedir. Yaşanılan kent mekanları ve dolayısıyla insanlar, her geçen gün daha hızlı bir şekilde, o günün getirdiği yeniliklere ayak uydurmakta ve dönüşmektedir. Günümüzde, yaşanan bu değişimleri iyi analiz etmek, yönlendirmek ve değişimlere karşı farkındalık oluşturmak, kentlerimizin ve toplum olarak kültürümüzün sürekliliğini sağlamak adına büyük önem taşımaktadır.

Kentlerin tarihsel süreçte yaşadığı dönüşümler, farklı dinamikler çerçevesinde gelişmektedir, günümüz dünyasında kenti biçimlendiren en önemli etkenlerden biri şüphesiz ki küreselleşme hareketleri ve yaşanan yeniden yapılanma sürecidir. Küresel yeniden yapılanma süreciyle birlikte ortaya çıkan toplumsal ve mekansal dinamikler kentlerin küresel ortamda öne çıkmasını sağlamış ve farklı ölçeklerdeki kentlerin, kendi potansiyelleri doğrultusunda yarış ortamına katılmalarını teşvik etmiştir. Bu noktada kentler, yoğun bir müdahale ortamı içine girmişlerdir.

Tezin bu bölümünde, günümüz kentlerinin içinde bulunduğu müdahale ortamı, etkileşimde olduğu toplumsal ve mekansal dinamiklerle birlikte ele alınmaya çalışılacaktır. Kentsel müdahaleler tüm yönleri ile irdelenip, müdahalelerin kentsel kimlik ile kuracakları etkileşim sistemi için bir altlık oluşturulmaya çalışılacaktır.

2.1 Temel Kavramlar: Değişim, Dönüşüm ve Kent

Temel kavramlar olarak ele alınan “Değişim, dönüşüm ve kent” kavramlarından ilk olarak ele alınan, değişim kavramının sözlük anlamına bakıldığında; “Bir zaman dilimi içerisindeki değişikliklerin bütünü.” olarak tanımlandığı görülmektedir (Url-1). Değişim olgusu belli bir süreç içinde ortaya çıkar, dolayısıyla zaman kavramı ile

bire bir ilişkilidir. Zaman, değişimin gerçekleştiği tüm olaylar için bir sahne olarak düşünülür, olaylar zaman kavramı içerisinde kaybolurlar, sadece anı olarak belleklerde yaşarlar, bu bağlamda değişim, sürekli devam eden ve kaçınılmaz bir durumdur (Çakır, 2006). Kaçınılmaz olan değişimi yönlendirebilmek, hayatın her alanında ulaşılmak istenen noktalara doğru, onun önemli bir araç olarak kullanılmasını sağlamakta ve bu durum değişime olan farkındalığın önemini bir kere daha ortaya koymaktadır.

Değişimle ortaya çıkan dönüşüm kavramının sözlük anlamı ise “Olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, tahavvül, inkılap, transformasyon.” olarak açıklanmaktadır (Url-2). Bir süreç boyunca değişime maruz kalan madde, sonuç olarak dönüşüme uğrar, önceki halinden farklı bir hal alır ve değişim beraberinde dönüşümü getirir. Değişim ve dönüşüm kavramlarının kent üzerindeki etkilerini ele almadan önce, kenti tanımlamak ve anlamak gerekmektedir.

Kentler, insanoğlunun yaşam mekanlarıdır, uygarlıkların yaşadığı değişim ve dönüşümler kent mekanında yansımalarını gösterirler. Kenti ele alırken öncelikle, kent ve insan ilişkisinden bahsetmek gerekir. İnsanoğlunun yaşadığı ortamla fiziksel ve anlamsal bağları vardır, çevre ile kurulan fiziksel ve anlamsal bağlar, birbirleri ile etkileşim halindedir, dolayısıyla fiziksel çevrenin geçirdiği dönüşüm, çevre ile olan anlamsal bağların da dönüşmesine sebep olur (Rapoport, 2004). Kültürel ve psikolojik süreçler sonucunda üretilen imge ve imajların ortaya koyduğu anlamsal bağların değişimi, çevre ile etkileşimi noktasında insanın da değişmesine neden olmaktadır (Turgut ve İnalhan, 2010).

Görüldüğü gibi, insan yaşadığı çevre ile olan bağları doğrultusunda değişir, yaşadığı çevreyi kendine ve koşullarına uydurur ve uyum sağlar. Yaşam mekanlarımızı kent ölçeğinde ele aldığımızda, her bireyin yaşadığı kent ile kurduğu ilişkinin farklı olduğu görülür. Her birey kendi kültürel algısı çerçevesinde, yaşadığı kenti tanımlar ve anlamlandırır. Kent ile insan ilişkisini Çotukseven’in aktarımıyla Uygur şöyle dile getirmektedir: “ ‘Kent nedir?’ sorusu ile ‘İnsan nedir?’ sorusu ayrılmazca birbirine yapışık sorulardır. İnsan kenti sorgulamakla kendisini, özyazgısını sorgulamış olur.” Her kent sahip olduğu, çevresel ve toplumsal kimlik özellikleriyle kendi kültürünü yaratır ve kendisi de bu kültürün bir ürünü olarak karşımıza çıkar. Kent, insan ve kültür arasındaki ilişki, o kentin kimliğini oluşturur. Kent, ne türden olursa olsun, kültürün yaratıldığı, saklandığı ya da saklanamadığı, değerli bulunduğu ya da

bulunmadığı, anlaşıldığı ya da anlaşılamadığı, yozlaştırıldığı, yıkıma, şiddete uğratıldığı bir ortamdır (Çotukseven, 2009). Bu noktada insanların varlığı ile oluşan kentler, kültürel üretimin de ortaya konduğu mekanlar haline gelmektedir.

Kent, bir kavram olarak ele alındığında ise, kentin tarihin hemen bütün dönemlerinde değişik anlamlara sahip olabilen dinamik bir yapı olduğu görülür ve kent sözlük tanımına göre: “Nüfusunun çoğu ticaret, hizmet sanayi ya da yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı.” olarak tanımlanır (Url-3).

Keleş’in tanımında kent; sosyo-ekonomik ve kültürel açılardan ele alındığında; sosyal hayatın mesleklere, iş bölümüne, farklı kültür gruplarına göre organize edildiği, kurumlaşmaların yoğunluk kazandığı, karmaşık insan ilişkilerinin bütün bir günlük yaşayışı etkilediği yerleşme merkezi olarak ele alınır. Ekonomik bakış açısıyla da bir yerleşim biriminin kent olabilmesi için, kendi üretim, dağıtım ve tüketim mekanizmalarına sahip olması gereklidir (Keleş, 1996).

Kent ile ilgili farklı kent kuramlarına bakıldığında, Karl Marx kenti; üretim araçlarının, ticaret mallarının, gereksinimlerin toplanmış olduğu, yüksek zevklerin temsil edildiği yer olarak tanımlarken, Emile Durkheim kenti; iş bölümü ve dayanışma kavramları ile ilişkili olarak ele alır. Kent kuramcısı Louis Wirth’ e göre kent ile köy bir sürekliliğin iki ucundadır ve kenti nüfus büyüklüğü, yoğunluk ve heterojenlik karakterize eder. Rene Maunier’e göre ise kent, nüfusa oranla coğrafi temeli dar olan ve aileler, meslek grupları, sosyal sınıflar gibi çeşitli heterojen grupları içinde alan karmaşık bir yerleşme grubudur. Yine Max Weber’in kent kuramında kent, siyasal bir birimdir, ayrıca üretim ve değişim koşullarının belirlendiği bir yerdir (Keleş, 1996).

Aslanoğlu’na göre, kent kavramına ilişkin yapılan tanımlamalarda üzerinde durulan nokta, kentin tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, kontrol fonksiyonlarının toplandığı, belirli büyüklük heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış bir mekan olmasıdır (Aslanoğlu, 2000). Görüldüğü gibi idari, demografik, coğrafi, ekonomik ve sosyo-kültürel boyutları ile tanımlanan kent, bu bileşenlerin tümünün farklı noktalardaki ilişkisinden oluşan bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kenti bir yaşam mekanı olarak anlamaya çalışırken, kentin bileşenlerinin öne çıktığını görmekteyiz. Bu bağlamda Lewis Mumford’a göre kent : “Başlangıçtan bu

yana, uygarlık ürünlerini toplamak ve iletmek için özel olarak donatılmış, maksimum hizmetin minimum alanda sunulması amacıyla yeterince yoğunlaştırılmış, değişen gereksinmelere-büyümenin getirdiği karmaşık biçimlere-yığılan toplumsal mirasa yer sağlayabilecek şekilde genişletilmiş bir strüktürdür” (Mumford, 1961).

Kent tanımlamalarından yola çıkılarak söylenebilir ki; Kent soyut ve somut bileşenlere sahip, ekonomik, politik, sosyo- kültürel ya da tüm bunların birlikte yarattığı durumlar sonucunda meydana gelen, çok boyutlu bir kavramdır. Oluşumunda olduğu gibi kent ortamının sürekliliğinde de dini, kültürel, sosyal, teknolojik ve siyasi durumlar kenti etkilemektedir, bu da gösteriyor ki , kentler gerek oluşum, gerekse tarihsel devamlılık süreçlerinde pek çok olgu ile sürekli etkileşim içerisinde bulunan, dolayısıyla uygarlıklarla birlikte sürekli bir dönüşüm içinde olan dinamik yapıdaki mekanlardır.

Kentler, bu dinamikliklerini, insanların birbirleri ve doğa ile olan etkileşiminden alırlar. Bu etkileşim ve dönüşüm kentlileşmeyi doğuran en önemli etmendir. Mimarlık sözlüğüne göre kentlileşme; sanayileşme ve toplumsal gelişmeye paralel olarak kent sayısının artması ve varolan kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, kentin toplumsal yapısında artan oranda örgütleşme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir. Kentlileşme ekonomik, teknolojik, siyasal ve psiko-sosyolojik etkenlerin etkisi altında oluşur (Doğan,1995). Hızlı kentleşme ise yarattığı ekonomik, teknolojik ve sosyal değişikliklere paralel olarak, mevcut kent dokusunun çözülmesine ve değişimlere neden olmaktadır.

Bu bağlamda, değişim ve dönüşüm süreçleri içinde kentlerin yaşadığı belirli kırılma noktaları mevcuttur. 19. yüzyıl ile birlikte toplumsal anlamda büyük değişimlerin yaşanacağı süreçler başlamıştır. Bu yüzyıl, bir yandan sanayi devrimiyle başlayan ekonomik dönüşüme, teknolojik gelişmeler ve demiryolları, telgraf, kanallar gibi yeni kurulan ulaşım, iletişim yollarıyla hızlanarak büyüyen kapitalist gelişmeye, diğer yandan Fransız Devrimi’yle başlayan politik bir dönüşüme, yüzyılın sonuna doğru tam olarak ortaya çıkacak modern burjuva devletinin doğuşuna, böylece feodalitenin son kalıntılarının silinişine tanıklık etmiştir (Altıntaş, 2002). Kent, toplumun yaşadığı bu kökten değişimlerin yaşandığı mekan olmuş ve bunlar çerçevesinde biçimlenmesine devam etmiştir.

Görüldüğü gibi, tarihsel süreçte kentlerdeki dönüşümler, 19. Yüzyıldaki sanayi devriminin tetikleyici etkisiyle hız kazanmış ve boyut değiştirmiştir. Endüstriyel sistem ile kentlerdeki nüfus miktarı artmış, yeni ulaşım ağlarının inşası zorunlu hale gelmiştir. Başta İngiltere olmak üzere Almanya, Fransa, İsviçre Belçika gibi Avrupa kentlerinde endüstrileşme hareketleri sonucunda, kırdan kente büyük bir göç başlamıştır. Yoğun göçler kentlerin dokusunu bozmuş ve barınma sorununu da beraberinde getirmiştir. Eski kent dokuları, günün ihtiyaçlarına cevap veremediği için pek çok yerin yıkılıp yeniden inşa edildiği, kentlerin yeni planlamalarının ulaşım ağları etrafında şekillendiği görüşmüştür ve konut alanları üretmeye yönelik kentsel dönüşüm hareketleri başlamıştır (Özden, 2002).

Sanayileşme sürecinde ortaya çıkan sanayi kentinin belirleyicileri, nüfus artışı ve artan sanayi üretimi ile farklılaşan teknolojidir. Sanayi kenti hem sanayi, hem de bir ticaret merkezidir. İdari ve dini işlevler burada önemini yitirmiştir. Konut ve işyerleri kesin olarak ayrılmıştır (Engez, 2007). Bu süreçte kentlerdeki endüstriyel üretim şekli, ulusal ölçekten uluslararası ölçeğe geçmiştir. Kent nüfusu artmış, yeni ulaşım ağları sağlanmış ve ülkeler çapında limanlar, şehrin endüstri merkezi haline gelmiştir. I. Dünya Savaşı sonrası yeni ekonomiye dayalı olarak kurulmaya başlanan ilişkilerle, serbest sermaye hareketleri, rekabet ve ekonomideki büyüme, kentler için büyük ölçüde yeniden yapılanmanın temellerini oluşturmuş, ulus devletler yükselişe geçmiştir (Tekeli, 2001).

Soğuk savaşın sona ermesinin ardından, dünyada öne çıkan ekonomik anlayış, tek sermayeye hizmeti amaçlayan küreselleşme olgusu olmuştur. Sınırların yok sayıldığı, ulusal ölçekten, uluslar arası ölçeğe geçişi hızlandıran bu anlayış, üretim alanlarının dünya çapında yaygınlaşmasına, hizmet sektörünün hız kazanmasına ve ülkeler yerine küresel kentlerin, dünyada finans hizmetlerinin üretildiği merkezler haline gelmesini sağlamıştır. Londra, Tokyo, New York gibi finans merkezi olan kentlerin yanında, küresel ölçekte bir kent olabilmek için belli şartları sağlıyor olabilmek önem kazanmıştır. Bu şartlar genel olarak; kentlerdeki kültürel ve sosyal aktivitelerin yoğun olması, kentlerin cazibe merkezi olması, kentlerdeki gayrimenkul alım-satım hızının yüksek olması, ulaşım ağlarının hızlı, yaygın ve güvenilir olması, haberleşme ve iletişim sistemlerinin gelişmiş, eğlence sektörünün ve tatil amaçlı turizmin hareketliliğin yoğun olması şeklinde sıralanabilir (Altıntaş, 2002).

Küreselleşme ile odak noktası haline gelen kentler, tarih boyunca yaşadıkları biçimlenişlerine, bu yeni dinamik ile birlikte hız kazanarak devam etmişlerdir. Küreselleşmenin yarattığı rekabet ortamı, kentlerin dünya çapında kendilerini ileri sürebilmek ve sermayenin dikkatini çekebilmek adına, çeşitli stratejilerle değişimlerini zorunlu kılmıştır. Bu noktada, sanayileşme süreciyle birlikte artarak devam eden ve kentlere geniş müdahaleleri öngören “kentsel dönüşüm olgusu” küreselleşme sürecinde de boyut değiştirerek, kentler üzerindeki etkisini devam ettirmiştir.

2.2 Kentsel Dönüşüm Kavramı

Kentler, uygarlıkların yaşam mekanları olarak, tarihsel süreç içerisinde, fiziksel, sosyal, çevresel ve ekonomik süreçler çerçevesinde sürekli bir dönüşüm içinde olmuşlardır. Kentlerdeki dönüşümler, 19.Yüzyıldaki Endüstri Devrimi’nin tetikleyici etkisiyle hız kazanmış ve boyut değiştirmiştir. Endüstriyel sistem ile kentlerdeki insan nüfusu artmış ve bu sebeple kentlerde yeni ulaşım ağları inşa edilmiştir. Yirminci yüzyılın başlarında ise, şehirlerin sınırları genişlemiş ve şehrin her alanında, insan ölçeğinden makine ölçeğine geçişin izleri açıkça izlenmeye başlamıştır. Şehirlere yapılan göç ve beraberindeki sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlar kentlerdeki dönüşümlerin önemli bölümünü oluşturmaya başlamıştır. Yirminci yüzyılın sonlarında ise kapitalizm ve teknolojinin hızlı gelişimi, toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarını derinden etkilemiştir. Üretimden tüketime, sanayiden ticarete, her tür süreç kent mekanı içinde dönüşümlerin yönünü belirlemiştir (Aslanoğlu, 2000).

Tarihsel süreçte kentlerdeki hızlı büyüme, beraberindeki nüfus artışı ve kent mekanlarının bozulması, kalitesiz yaşam alanları oluşturmuş ve kent parçalarının yeniden ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Bir kamusal müdahale eylemi olarak kentsel alanların sosyal ve mekansal dönüşümü, sanayi kentlerindeki köhnemiş mekanları temizleme programları ile 19.yüzyıla kadar uzanmaktadır, tarih içinde farklı yöntemlerle ele alınan dönüşüm olgusu, günümüze geldiğimizde ise batı kentlerinde küresel ölçekteki ekonomik yeniden yapılanma dinamiklerinin tetiklediği rekabet ortamında geliştirilen kentsel stratejiler, küresel sermayeyi, yatırımları, yüksek derecede uzmanlaşmış işgücünü, zengin turistleri çekmeye yönelik olarak kurgulanmış, gayrimenkul-eksenli bir yaklaşımla prestijli büyük projeler üzerinde

odaklanmaya başlamıştır (Turgut, Enlil, 2010). Dündar'da kentlerin geçirdiği bu kapsamlı dönüşümlerle ilgili şunları söylemektedir: “Bugün kentlerin küresel ölçekte içerisinde yer aldığı, ya da yer almak istediği yarışın, beraberinde kentler için farklı pazarlama mekanizmalarının devreye sokulduğu bir gelecek kurgusu getirmesi kaçınılmaz olmuştur. Üstelik, bu yarış öyle bir hal almıştır ki, kimi kentlerin dönüşümü artık neredeyse tümüyle “kentsel pazarlama stratejileri” üzerinden kurgulanmaktadır” (Dündar, 2010).

Günümüzde kentsel dönüşümlerin kapsamının ve amaçlarının değiştiği, küresel değişimlere ayak uydurmak için dönüşümlerin bir araç olduğu görülmektedir. Bu noktada Roberts ve Sykes da, küreselleşmenin etkisiyle hiçbir kentin, uluslararası uyum süreçlerini oluşturan dış etkilere ve kentin gelişimi ve bozulma süreçlerini kontrol eden iç etkilere uzak olmadığını belirtmekte, dolayısıyla kentsel dönüşümü de, bu etkenlerin ve sonuçların organize edilmesinde önemli bir rol oynayan ve kent parçalarındaki kentsel bozulmaya karşı, fırsatların değerlendirilmesiyle ele alınan bir süreç olarak tanımlamaktadır (Roberts ve Sykes, 2000).

Konuyu ülkemiz ölçeğinde ele aldığımızda, 2000’li yılların, Türkiye için 1980’lerle birlikte benimsediği neo-liberal politikaların ve teknoloji alanındaki gelişmelerin etkisinin, toplumun tüm alanlarında görünür hale geldiği bir dönemin başlangıcı olduğu bilinmektedir (Görgülü ve Görgülü, 2010). Bu bağlamda kentsel dönüşüm kavramı, son yıllarda Türkiye’nin de sıklıkla gündeminde olan bir kavramdır ve kentlere yapılan bu müdahaleleri irdelemeye çalışırken, öncelikle kentsel dönüşümü, kavram olarak ele almak, amaçlarını ve tarihsel süreçteki değişimini ele almak gerekmektedir.

Kentsel dönüşüm kavramı, yabancı literatürde ilk olarak kentsel yenileme “urban renewal” olarak geçmiştir. Kentsel yenileme kavramı temelinde yıkıp yeniden yapma anlamı içerdiği için, daha sonraları “urban renaissance”, dilimizde de kentsel yenileşme olarak kullanılmaya başlanmıştır (Çubuk, 1998). Kentsel yenileme tanımlarına bakıldığında, genel olarak yıpranan fiziksel kent dokusunun yenilenmesiyle ilgili yaklaşımları görmek mümkündür. Hasol, kentsel yenilemeyi: “Mevcut şehirleri ve merkezleri düzeltmek ve günün gereklerine uydurmak amacıyla yeniden planlama ve uygulama” olarak tanımlamıştır (Hasol, 1998).

Yine bir başka tanımda kentsel yenileme ve kamu ilişkisi üzerinde durulmuş ve Keleş tarafından şöyle bir tanımlama yapılmıştır: “Kentsel yenileme, kamu girişimi ya da yardımıyla, yoksul yerleşmelerin temizlenmesi, yapıların iyileştirilmesi, korunması, daha iyi barınma olanakları ve kamu yapıları sağlanmasının çeşitli yöntemlerle, şehirlerin merkezlerinin tümünün ya da bir bölümünün, günün değişen koşullarında daha iyi yanıt verecek duruma getirilmesidir” (Keleş, 1996). Kentsel alanlar, içinde yaşayan insanların sosyo-kültürel, ekonomik durumlarıyla şekillenen, politik ve teknolojik gelişmelerle dönüşümlere uğrayan çok bileşenli mekanlardır, bu noktada kentsel yenilemenin de, fiziksel ve toplumsal boyutlarda, farklı disiplinleri ilgilendiren kapsamlı bir yapısı olduğunu söylenebilmektedir.

Özellikle 1990’lı yıllardan sonra kent merkezlerine yönelen ve kentsel yeniden doğuş (urban renaissance), kentsel yeniden canlanma (urban regeneration) olarak adlandırılan kentsel müdahaleler, günümüzde ise kentsel dönüşüm (urban transformation) olarak adlandırılmaya başlanmış ve toplumsal, kültürel, politik amaçlarla kent parçalarına yapılan müdahaleler olarak ele alınan güncel bir kavram olmuştur (Keleş, 1996).

Kentsel dönüşüm genel olarak, eskiyen, köhneyen, yıpranan ya da değerlendirilmeyi bekleyen kent dokusunun, stratejik bir yaklaşım içinde günün sosyo-ekonomik, fiziksel şartlarına uygun olarak dönüşüme uğratılması olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada kentsel dönüşüm, kentsel alanın karakterini ortaya çıkartacak detaylı analizi temeline dayanmalıdır ve dönüşümde fiziksel dokunun, sosyal yapının, ekonomik tabanın ve çevresel koşulların eş zamanlı adaptasyonu amaçlanmalıdır. Eş zamanlı adaptasyon sürecinde, problemlerin çözümü için kapsamlı ve bütünlük stratejilerin dengeli bir biçimde ortaya konulması, en olumlu yaklaşım ile çözüm üretilmesi gerekmektedir. Dönüşüm stratejilerinin geliştirilmesinde sürdürülebilir gelişme temeline dayanan uygulama programlarının çıkartılması ve yaklaşımların uygulamaya yönelik şekilde, net olarak ortaya konması amaçlanmaktadır. Yine dönüşüm uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi yönünde kaynak sağlanması için, yatırımcıların araştırılması ve bunun kararının aktörlerce ortak bir fikir olarak alınması gerekmektedir ve son olarak kentsel alanda meydana gelecek dönüşümün kente nasıl yansıtılacağına çeşitli yöntem ve stratejilerle önceden belirlenmesi gerekmektedir (Roberts ve Sykes, 2000).

Görülmektedir ki, kentsel alanın fiziksel, ekonomik, sosyal analizi, dönüşüme başlamadan önce elde edilmesi gereken önemli bir veridir. Dönüşüm stratejilerin bu veriler ışığında şekillenmeli ve bütüncül bir yaklaşımla uygulamalar ele alınmalıdır. Kentsel dönüşümlerin bir çok disiplini ilgilendirdiği ve bu nedenle her ölçekte insan katılımıyla uygulanıyor olmasına dikkat çeken Erden ise, kentsel yenilemenin amaçlarını şöyle sıralamaktadır; Kentlerdeki fiziksel çöküşü durdurmak ve tarihi dokunun sürdürülebilirliğini sağlamak, ekonomik yaşamı canlandırmak, kentsel yaşam kalitesini arttırmak, kültüre dayalı dinamikleri harekete geçirmek ve her ölçekte katılımı sağlamak (Erden, 2003).

Daha önce de belirtildiği gibi, kentsel dönüşüm kavramı, toplumun ekonomik, sosyal, politik yapılanmalarıyla birebir ilişkili, mekansal olarak planlı bir tasarım sürecini içeren, farklı ölçeklerdeki katılımlarla uygulanan, çok boyutlu bir kavramdır. Bu süreçte, sorunun tanımlanma aşamasından, uygulama aşamasına kadar, ilke ve ölçütleri belirlenmiş, dinamik bir model oluşturulması gerekliliği, sürecin tasarlanmasındaki en önemli aşama olarak öne çıkmaktadır.

Kentsel dönüşüm analizleri içinde, Görgülü'ye göre; zamanlama, geniş kapsamlılık/uygulanabilirlik, esneklik, kalımcılık ve şeffaflık, kentsel dönüşümün vazgeçilmez temel ilkeleridir. Öncelikle sürece katılan aktörler kentsel dönüşümün bir proje değil, uzun vadeli bir süreç olduğunu kabul etmeli ve içselleştirmelidirler. Yine kentsel dönüşüm süreci mekanın ve toplumun tüm alanlarını kapsayacak şekilde çok bileşenli olarak düzenlenmeli ve ülkenin ekonomik, fiziksel ve sosyal koşullarından referans almalı ve uygulanabilir olmalıdır. Kentsel dönüşüm her bölgenin özelliklerinden kaynaklanan değişikliklere kolaylıkla uyumlaştırılabilir. Bir mekan için üretilecek kentsel dönüşüm sürecinde temel kriterlerin yerel topluluklar/yaşayanlar ile birlikte geliştirilmesi esas olmalı, hiçbir kesim dışlanmamalıdır, sürecinin her aşamasında alınan kararlar anlaşılabilir olmalı ve kabul edilen konuların toplumla paylaşılması esas alınmalıdır ve son olarak süreç boyunca gerçekleşmesi programlanan sosyo-ekonomik ve fiziksel müdahalelerin zamanlamasındaki önceliklerin doğru öngörülmesi gerekmektedir (Görgülü, 2009).

Bu ilkelere görülüyor ki, kentsel dönüşümde başarılı sonuçlar alabilmek için dönüşümün çok bileşenli olması, kentsel dönüşümün günün koşullarından referans alınarak, gerçekçi bir şekilde kurgulanması ve uygulama alanına özgü olması, dönüşüm kriterlerinin ve modellerin sürecin aktörleri tarafından katılımlı ortamlarda

geliştirilmesi, dışlamanın yapılmaması, dönüşüm evresinde belirlenen, değişen, uygulanan tüm kararların, şeffaflık çerçevesinde katılımcılarla paylaşılması esaslarının yerine getirilmesi gerekmektedir.

Günümüze doğru belirtilen amaçlara doğru evrilerek gelen kentsel dönüşümlerin tarihsel gelişimlerine bakıldığında, kentlerin değişim ve dönüşümünde etkili olan önemli kırılma noktalarının, kentlere yapılan müdahaleleri de şekillendirdiği görülmektedir. Bunları; Sanayi Devrimi ile şehirlerin kalabalıklaşması, II. Dünya Savaşı ile kentlerinin harap olması, sanayisizleşme ve banliyöleşme ile kentlerin boşalması ve küreselleşme ile yaşanan teknolojik, sosyo-kültürel, politik değişimlerin kent mekanındaki olumsuz etkileri olarak ele almak mümkündür (Ergun, 2010).

Sanayi devrimi ile birlikte kentlerde işlev değişimi meydana gelmiş, kentlere yapılan göçler sonucunda, kentlerde nüfus yoğunluğu oluşmuştur. Artan nüfus, beraberinde sağlıksız yapılaşma ve güvensiz ortam meydana getirmiştir. Kentsel yenileme hareketlerinin ortaya çıkma sebeplerin başında da, sağlıksız kent alanlarının yenilenmesi, ihtiyaca göre konut sorununun çözülmeye çalışılması olmuştur. Sanayi devrimi ile birlikte sağlıksızlaşmaya başlayan kentsel mekan, II. Dünya Savaşı ile birlikte yıpranmaya devam etmiştir. II. Dünya Savaşı'nda özellikle Avrupa kentlerinin büyük bölümün yıkıldığı ayakta kalan kısımların ise kullanılmayacak kadar yıprandığı gözlenmiştir. Bu noktada, yakılıp yıkılmış kentlerin yenilenmesi, tahrip olmuş zengin kültür mirasının onarılması, ekonomik çöküntüye uğramış alanların yeni fonksiyonlarla canlandırılması zorunluluğu ve insanların sağlıklı, yaşanabilir bir çevrede ikamet etme arzusu, kentsel yenileme zorunluluğunu doğurmuştur (Özden, 2002).

Kentler yenilenme sürecine girmesinin ardından, bombalanarak yıkılan şehirlerin, yeniden inşa süreçlerinde farklı yaklaşımlar öne sürülmüştür. Bazı ülkeler yıkılan kentlerini, eskinin aynı biçiminde inşa etmeyi seçerken, bazı ülkeler, yeni kent planlamaları yaparak, daha modern kentler inşa etme yoluna gitmişlerdir. Bu yaklaşımlar beraberinde kentsel korumayı da içine alan, yeni kavramsal tartışmaları getirmiştir ve savaş sonrası kentte yıkılan tarihi miras değeri taşıyan yapılara rehabilitasyon ve restorasyon çalışmaları uygulanmıştır, yine yaşanan konut ihtiyacına yönelik olarak kent dışında ucuz konutlarının yapımına başlanmıştır (Akkar, 2006).

1950’lerde kentteki fiziksel yapının yeniden ele alınması anlamında tamamen yıkıp, yeniden yapma anlayışı görülmüştür. 1960’larda ise sağlıklaştırma ve sosyal donatının artırılması üzerine yoğunlaşmıştır. 1960’ların son dönemlerinden itibaren her ülke konut yenilemesi ve alan gelişmesi üzerine, toplumsal gelişme yönelimli, daha duyarlı programlarla hareket etmeye başlamışlardır. 1969’daki ‘Konut Hareketleri’nden sonra İngiltere bu konuda konut politikasını değiştiren ilk ülke olmuştur. Diğer ülkelerde olduğu gibi İngiltere’de de ilk dönüşüm hareketlerinde planlama, kaynak sağlama, uygulama aşamaları devlet eliyle yürütülmüştür ve genel olarak kent çepherlerinin genişletilmesi ve ulaşım altyapılarının oluşturulması hedeflenmiştir. İngiltere’yi 1970’lerde Hollanda ve Almanya takip etmiştir. Fransa’da da 1970’te yasalar küçük ölçekte alanların ele alınması ve geliştirilmesi üzerinde yoğunlaşmıştır (Couch ve diğ. 2003, aktaran Akkar, 2006).

1950 ile 1970 arasındaki değişim sürecinin tanımlamalarına bakıldığında değişim olgusu karşımıza sadece sanayi devrimi sonrası ve yaşanan savaşlar neticesinde köhnemiş kent dokularının yeniden ele alınması ve bu bağlamda kentsel alanlarda fiziksel dönüşüm ile standartların artırıldığı, yeni alanlar oluşturmak amacı ile yola çıkılmış olduğu görülmektedir. Yeniden inşa (Reconstruction) ve canlandırma (Revitalization) isimlerinin kullanıldığı bu dönemlerde, konu tamamı ile fiziki dönüşüm olarak değerlendirilmiş ve sosyal boyut göz ardı edilmiştir. Kentli yoksul sınıfların olumsuz barınma koşullarının, yine bu sınıflar için daha yaşanılabilir fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel mekanlara sahip olabilmeleri amacıyla İngiltere’deki kentlerde başlayan ve giderek diğer Avrupa ülkelerine yayılan bu müdahale yöntemi, bir yandan da suç ile bütünleştiği varsayılan kentsel çöküntü alanlarına da çözüm getirmeyi hedeflemiştir (Özden, 2002).

Kentsel dönüşüm uygulamalarının dünya ölçeğinde yaygınlaşması ile birlikte ABD ile Avrupa’daki örnekler kıyaslandığında, ABD’nde 1950’li yıllarda uygulanan müdahale yöntemlerinin Avrupa’ya oranla daha az korumacı bir yaklaşımda olduğu görülmektedir. Bu durumu Ergun, ABD’deki kentlerin, Avrupa kentlerine göre daha az kültürel birikime sahip olmalarının getirisi olarak açıklamakta ve Avrupa’nın kültürel birikiminin, kentsel yenileme çalışmalarındaki koruma bilincini etkin kıldığını belirtmektedir (Ergun, 2010).

Dünyadaki dönüşüm hareketlerinin sadece fiziksel yeniden yapılanmayı içeren ilk örneklerinden sonra, 1970’li yıllarda sosyal yapının, teknolojik imkanların ve

çevresel değerlerin de dönüşümün bir parçası olduğu gözlenmiştir. 1970’li yıllar ile 1980’li yıllar arasında yenileme (Renewal) kavramı çerçevesinde yerellik ve çevresel değerler ön plana çıkmaya başlayarak sosyal tabanlı projeler üretilmeye başlanmıştır. Bu dönemde kentsel altyapı ve kent merkezleri yeniden ele alınmaya başlanmış, katılım ve sosyal planlama kavramları öne çıkmış, sürdürülebilir kentler yaratma fikri, yenileme çalışmalarında hedefler arasına girmiştir (Akkar, 2006). 1980’lerde uygulanan kentsel politikaların temel amacı, kentsel yeniden oluşumlarda, özel sektörü kullanarak yatırımların gerçekleştirilmesi ve özel sektör ile kamu sektörü arasında politik uzlaşma ve işbirliğinin sağlanması olmuştur. Yeniden canlandırılan yapıları çevrenin, turizm gibi ekonominin gelişen sektörü için uygun ortam yaratmak yoluyla, kentteki ekonomik ve sosyal yenilenmeye katkıda bulunulacağı düşünülmüştür (Healey ve diğ.,1992). 1980’lere kadar olan kentsel dönüşüm uygulamalarında yaşanan değişimin boyutları düşünüldüğünde, Şekil.2.1, Avrupa’nın II. Dünya Savaşı’ndan bu yana değişen planlama anlayışını özetlemektedir.

Şekil 2.1: Avrupa’nın II. Dünya Savaşı sonrası 1980’lere kadar ki dönemde değişen planlama anlayışı (Çakır, 2006’ya dayanmaktadır).

1980’li yılların kentsel dönüşüm projelerine örnek olarak Barselona Kenti’ndeki dönüşümü ele almak mümkündür. Savaş sonrası yaşanan süreçlerle birlikte, pek çok kent gibi köhneyen kent mekanlarına sahip Barselona Kenti, 1980’lere gelindiğinde yeni kent konseyi ile demokratik kentsel dönüşüm programlarını başlatmış, böylelikle kentte ekonomik yükselme sağlayacak küresel yapılanmalara ortam sağlamıştır. Uygulanan dönüşüm projesinin amaçları, bölgenin yoğunluğunu azaltmak ve yeni açık alanlar üretmek, yaşam koşullarında sosyal iyileşme sağlamak, bölgede sosyal kullanım için uygun sosyal donatıların sayısını arttırmak, yaşayanların projeye doğrudan katılımlarını sağlamak olarak ele alınmış ve proje,

kentsel iyileştirme, kentsel yeniden yapılandırma ve diğer yapılanma biçimleri olarak üç aşamada ele alınmıştır (Busquets, 2005, aktaran Dayıoğlu, 2006).

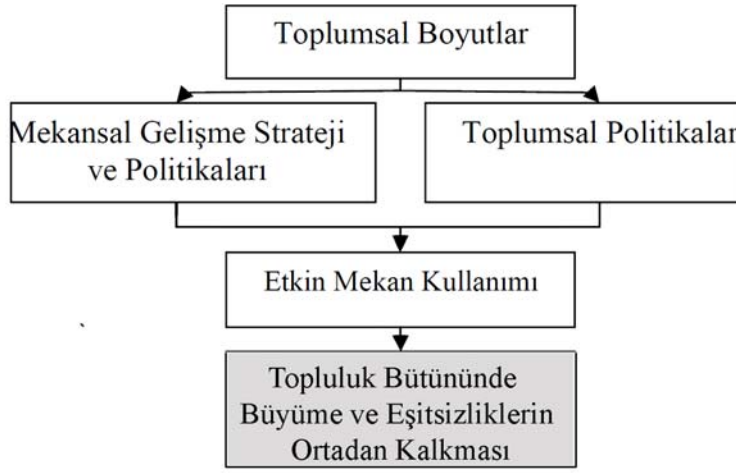
1980’lerde ortaya konan yeniden geliştirme anlayışı ile, merkezi ve yerel yönetimler müdahaleler üzerinde daha etkin olmaya başlamış, konu artık gerçek anlamda sosyal bir içerik kazanmaya başlamıştır. Bu yılların ardından ortaya konan, uygulama ve politikalara detaylı yaklaşım eğilimi, stratejik bakış açısının benimsenmesi, kamu ve özel sektör kuruluşları arasındaki denge ve kurulan ortaklıklar, toplumun önem kazanması, korumacı yaklaşım ve sürdürülebilir bir çevre gibi yaklaşımlar ise, 1990’lı yıllarda Yeniden Oluşum (Regeneration) isimlendirmesi ile gündeme gelmeye başlamıştır (Akkar, 2006). 1990’larda etkisini hissettiren küreselleşme hareketleri ile birlikte, kentsel dönüşümlerde öne çıkan olgu, dönüşümlerin kentin uzun vadedeki ekonomik ve çevresel çıkarları doğrultusunda geliştirilmesi gerekliliği olmuştur. Uygulanan kentsel politikalarla, kent parçaları daha çekici mekanlar haline getirilmeye çalışılmış, kentsel dönüşümlerle kente artı bir değer katılmaya çalışılmıştır.

1990’lı yıllarda Berlin’deki dönüşüm hareketleri dönemin en geniş kapsamlı dönüşümlerinden biridir. Berlin duvarının yıkılmasıyla birlikte Berlin’in ortasında kalan Postdam Meydanı, Daimler Benz, Sony gibi büyük özel şirketlerinin ortaklığıyla kentsel dönüşüm uygulamalarına sahne olmuştur. Dönüşüm kapsamında açılan kentsel tasarım yarışmalarında, içinde kültür yapıları, alışveriş, ofis ve konut birimleri olan, farklı kullanımlara sahip bir metropol merkezi yaratılması istenmiştir. Projede örgütlenme modeli olarak özel sektör yönetimli liderlik modeli seçilmiş, kamusal alanlar özel şirketlere devredilmiş, özel şirketlerin sağladığı finansla, projeler gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte kamu birimleri, projenin yönlendirilmesi ve denetlenmesi görevlerini yürütmüş, yine meslek odaları ve sivil toplum örgütleri aracılığı ile halkın da projeye katılımı sağlanmıştır (Demirsoy, 2006).

Postdam Meydanı Dönüşüm Projesi, özel sektör işbirliğiyle yapılan önemli dönüşüm örneklerinden biri olmakla birlikte, şu anda hedeflendiği gibi kent için gerçek anlamda bir buluşma noktası, mekan ya da simge işlevinde olmadığı eleştirileriyle de karşı karşıyadır (Künast, 2009).

1990’ların kentsel dönüşüm anlayışına bakıldığında Avrupa Birliği’nin süreç içinde önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Bu süreçte Avrupa Birliği, geliştirdiği

politikalarla birlikte, sadece ekonomik anlamda kurulan bir birliktelikten öteye giderek, toplumsal ve çevresel boyutları da içeren bir birliktelik oluşturmayı hedeflemiştir. Böylelikle küresel ekonomide daha etkin bir konuma ulaşılacak ve yarışabilirlik arttırılacaktır. Avrupa Birliği komisyonuna göre, büyüme eşitsizlikleri ve toplumsal politikaların, dengeli bölgesel alanlara yönelmemiş olması, yeni gelişme stratejileri ve politikalarının oluşturulması ihtiyacını doğurmuştur. Bunun sonucunda, topluluğun bütününde etkin bir mekan kullanımını sağlayacak ve her boyuttaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı amaçlayan şekil 2.2'deki "Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi" oluşturulmuştur (European Commision, 1999, aktaran Çakır, 2006).

Şekil 2.2 : Avrupa mekansal gelişme perspektifi, European Commision 1999'a dayanmaktadır (Aktaran Çakır, 2006).

Bu doğrultuda Avrupa Birliği kentleri için hazırlanan raporlarla, kentler için yeni gündemler ortaya konulmaya çalışılmış, süreç içinde ekonomik, toplumsal ve çevresel kaynakların etkin ve verimli kullanımını sağlayacak kentsel dönüşüm politikaları oluşturulmuştur. Kent merkezlerinin yeniden canlandırılması, kentsel genişlemenin ve yayılmanın sınırlandırılması, çok işlevli kentsel alanların ve sürdürülebilir ulaşım tekniklerinin geliştirilmesi, doğal ve tarihi mirasın korunması gibi bir çok ana başlık, kentsel planlama gündeminde tartışılmaya başlanmıştır (Jeffrey ve Pounder, 2000, aktaran Akkar, 2006).

Sonuç olarak görülmektedir ki, kentsel dönüşüm ilk olarak uygulandığı dönemlerden bugüne büyük bir değişim geçirmiştir. Bu bağlamda kavramın ortaya çıktığı batı ülkelerinin yaşadığı deneyimler, bir müdahale biçimi olarak kentsel dönüşüm olgusuna yaklaşımların çeşitli aşamalardan geçtiğini ve kentsel politika alanında

yerini aldığını göstermektedir. Kökeni 19. yüzyıla temellenen kentsel dönüşüm, zaman içinde kentsel yenilemeden, kentsel yeniden canlandırmaya yalnızca fiziksel mekan odaklı bir eylem alanı olmaktan sosyal, ekonomik ve çevresel sorunları da kapsayan daha bütünlük bir yaklaşıma doğru evrilmiştir.

Dönem ↓ Politika Türü	1950'ler Yeniden İnşa Etme	1960'lar Yeniden Canlandırma	1970'ler Yenileme	1980'ler Yeniden Geliştirme	1990'lar Yeniden Oluşum
Temel Strateji ve Yönlendirme	Şehirlerin köhne alanlarının genellikle mastır plana dayalı olarak yeniden inşası ve genişlemesi, banliyölerin büyümesi	1950'lerin anlayışının devamı etmesi, banliyölerin büyümesi, saçaklanmalar, ilk esenleştirme çalışmaları	Yenileme ve semt projelerinde yoğunlaşma, yakın çevre gelişimlerinde devam	Birçok temel gelişim ve yeniden gelişim projeleri, donanma projeleri, şehir dışı projeleri	Politika ve uygulamalarda daha etraflı yaklaşımlara yöneliş, bütünlük eğitime daha fazla önem
Temel Aktörler ve Finansman Sahipleri	Merkezi ve yerel hükümet, özel sektör gelişimcileri ve müteahhitler	Kamu ve özel sektör arasında denge sağlamaya yönelik	Özel sektörün artan rolü ve yerel yönetimlerde desantralizasyon	Özel sektöre ve uzman birimlere önem verilmesi, artan ortaklıklar	Ortaklıkların hakimiyeti
Eylemin Alansal Boyutu	Yerel ve mevzi düzeyin vurgulanışı	Eylemlerde bölgesel düzeyin ortaya çıkışı	Önce bölgesel ve yerel düzeyin öne çıkışı	1980 başlarında mevzi ölçekte, ardından yerel ölçekte yoğunlaşma	Stratejik perspektifin yeniden sunumu, bölgesel eylemlerin gelişimi
Ekonomik Odak	Az miktarda özel sektör yatırımı, genelde kamu sektörü yatırımları	1950'lerin devamında özel sektörün artan önemi	Kamunun zorunlu kaynakları ve özel yatırımlarda artışlar	Seçici kamu fonları ile özel sektörün hakimiyeti	Kamu, özel sektör ve gönüllü fonlar arasında giderek artan denge
Sosyal İçerik	Konut ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi	Sosyal koşulların ve refahın geliştirilmesi	Toplumsal temelli eylemler ve artan yetkiler	Son derece seçici devlet desteği ile toplumun kendi işini kendi görmesi	Toplumun rolünün önem kazanması
Fiziksel durum	İç bölgelerin ve yakın çevre gelişimlerinin tekrar önem kazanması	Mevcut alanların 1950'lerin esenleştirme eylemleri paralelinde iyileştirilmesi	Köhne şehrsel alanların yaygın olarak yenilenmesi	Yerine geçme ve yeni gelişim temel projelerinin hazırlanması	1980'lerden daha mütevazî koruma
Çevresel yaklaşım	Peysaj ve yeşillendirme	Seçici iyileştirmeler	Yeni buluşlarla yapılan çevresel iyileştirmeler	Daha geniş çevresel yaklaşımlar	Geniş kapsamlı sürdürülebilir çevre fikrinin sunumu

Şekil 2.3 : Şehrsel yeniden oluşumun evrimi, (Roberts 2000'e dayanmaktadır, aktaran Özden, 2002).

Kentsel dönüşümün yaşadığı değişimleri politika türü ve dönem çerçevesinde ele alan yaklaşımlardan birini Roberts'in şekil 2.3'deki tablosunda görmekteyiz. Bu tabloya göre temel strateji ve yönelişler, aktörler ve finans sahipleri, eylemin alansal boyutu, ekonomik odak noktası, eylemin sosyal içeriği, fiziksel durum ve çevresel yaklaşım, genel politika türlerini ifade etmektedir ve 1950'lerde yeniden inşa etme, 1960'larda yeniden canlandırma, 1970'lerde yenileme, 1980'lerde yeniden geliştirme ve son olarak 1990 'lı yıllarda yeniden oluşum dönemleri ile birlikte, belirtilen politika türleri, kentlere yapılan müdahalelerde uygulanmıştır.

Şekil 2.3'de görülen süreçlerden geçen kentsel dönüşüm uygulamalarına, günümüze gelindiğinde etki eden ve yön veren faktörlerden birinin de küreselleşme hareketleri olduğu bilinmektedir. Küresel etkiler doğrultusunda kentlerde uygulanan piyasa temelli, emlak-eksenli ve parçacı girişimler kentlerde istikrarlı, güvenilir ve sürdürülebilir bir yeniden canlandırma ortamı sağlamaktan uzak kalmışlardır. Neo-liberal ekonomik politikalarla şekillenen bu yaklaşımlara yönelik güçlü eleştiriler sonucunda 2000'li yıllar sosyo-ekonomik ve çevresel konulara daha çok öncelik veren ve katılımcı süreçleri temel alan modellere yönelme arayışlarını da beraberinde getirmiştir (Turgut ve Enlil, 2010).

Bu noktada küreselleşmenin etkileriyle oluşan toplumsal ve mekansal dinamikler ve beraberinde yaşanan dönüşümler, günümüz ortamının kentsel müdahalelerine yön veren ve bu açıdan ele alınması gereken bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3 Kent ve Küreselleşme Kavramı

Günümüz kentlerinin içinde bulunduğu ortamı ifade ederken, küreselleşme olgusu ile sıklıkla karşılaşmaktayız. Günümüzün öne çıkan olgularından olan küreselleşme, yalnızca günümüzde değil, eski yüzyıllardan bu yana, uygarlıklar üzerinde fiziksel ve toplumsal etkisini sürdüren bir olgudur. Küreselleşmenin 15. ve 16. Yüzyıllarda etkisini başlattığını söyleyen Gürel (2000), küreselleşmenin hız kazandığı dönem olarak Endüstri Devrimi'ne vurgu yapmaktadır. Birbirini tetikleyici konumdaki endüstri devrimi ve küreselleşme, kent mekanındaki biçimlendirici gücü en yüksek olgulardandır ve Görgülü tarafından bu durum şöyle ifade edilir: “Kentler, tarihsel süreç içerisinde, farklı zaman dilimlerine bağlı olarak ekonomik, sosyal, kültürel, mekansal, teknolojik ve yönetsel dönüşümleri hızlı ve yoğun bir biçimde

yaşamışlardır. Ancak hiç birisi sanayi kentine geçiş ile buradan küresel kente geçiş kadar baskın ve belirleyici olamamıştır” (Görgülü, 2009).

Küreselleşme sözcüğü ingilizce “globalization” sözcüğüne karşılık gelir. Kökündeki “globe” sözcüğü, dünyayı ifade eder, “global” ise küreyi kapsar olma şeklinde çevrilmiştir. Küreselleşme sözlük tanımında; “Ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel, politik ve ekolojik denge açılarından global bütünleşmenin, entegrasyon ve dayanışmanın artması.” anlamına gelmektedir (Url-4).

Küreselleşme kavram olarak dünyanın sıkışması ve tek bir yer olarak algılama bilincinin artışı olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kavramın açılımlarının etki ettiği süreç ve eylemlerin birkaç yüzyıldır devam ettiği görülebilir ama Waters’ın da “üçüncü bin yılda toplumsal değişmeyi açıklayacak anahtar kavram” olarak üzerinde durduğu gibi küreselleşme, ortaya çıkardığı tartışmalarla birlikte günümüz göndermeli bir kavram olarak karşımızdadır (Aslanoğlu, 2000).

Küreselleşme ile ilgili Anthony Giddens, Roland Robertson ve Malcom Waters gibi pek çok düşünür teoriler geliştirmiş ve öne sürmüşlerdir. Bu isimlerden öne çıkan Giddens (1994) küreselleşmeyi: “Geç modern dönem koşullarının yaşandığı, uzak yerlerin birbirleri ile ilişkilendirildiği, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması.” olarak ele almaktadır. Robertson (1992) küreselleşmeyi: “Farklı kültürlerin birbirlerine göre konumlarını dikkate alan bir süreç” olarak tanımlamıştır. Waters (1995) için ise küreselleşme, semboller düzeyinde gerçekleşecek bir olgudur ve ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere hayatın üç alanında etkili olmaktadır (Aslanoğlu, 2000).

Genel olarak küreselleşmeyle ilgili buluşulan ortak noktanın, küreselleşmenin insan ilişkilerinde, siyasi, ekonomik ve toplumsal örgütlenmelerde, yerel ölçekten bölgelerarası, kıtalararası ve küresel ölçeğe çıkma olduğu görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte toplumların, sosyo-kültürel ve ekonomik alanlarda birbirleriyle yoğun bir iletişim ve etkileşimi kaçınılmaz hale gelmiştir ve bu durum beraberinde toplumsal ve mekansal dönüşümleri ortaya çıkarmıştır.

Küreselleşme kavramını ele alırken, küreselleşmeyi etkileşim içinde olduğu ve değişime uğrattığı farklı boyutlarla birlikte ele almak gerekir ve bu boyutlar teknolojik, ekonomik ve politik ve sosyo-kültürel boyutlar olarak sıralanabilmektedir (Turgut, İnalhan, 2010). Eraydın’ın da küreselleşmeyi etkileşim içinde olduğu

parçalarla ele aldığı görülmektedir. Eraydın'a göre bu parçaların başında, sermaye ve mali akımları ile dünya piyasalarının bütünleşmesini sağlayan ekonomik süreçler gelmektedir, sonra teknolojik gelişmelerle giderek genişleyen bir iletişim ve etkileşim ortamının oluşması ve bu durumun sosyal ve kültürel yapılar ve ekoloji üzerindeki etkileri sıralanabilmektedir (Eraydın, 2000).

Küreselleşmenin ekonomik boyutunda öne çıkan olgu olarak “küresel sermaye”yi görmekteyiz. Harvey ‘e göre küresel sermaye, gerçek coğrafya üzerinde yalnızca kar mantığı ile oluşan yeni bir coğrafya belirlemektedir. ‘Sermayenin coğrafyası’ olarak ifade edilen bu coğrafya doğal ve kültürel coğrafyanın üzerini kaplayan bir örtü gibidir. Sermayenin coğrafyası yüzer gezer mekanların coğrafyasıdır, mekanlardaki parçalanmışlık yeni dünya düzeninin mantığının sonucunda olmuştur, çünkü sermaye parçalanma, soyutlanma ve organize etme mantığına göre çalışmaktadır. Parçalanmış her parça sermayenin kar amacı güden mantığına hizmet etmek durumundadır (Harvey,1996). Bu durum küresel sermayenin, ulusal sermayelerin yöneticisi durumda olduğunu göstermektedir. Küreselleşme ile birlikte hiçbir ülkenin kendi kendilerine yetecek güçte olmadığı, ülkelerin, hammadde, işgücü ve pazar gibi açılardan birbirlerine bağlı oldukları öne çıkmaktadır.

Ekonomik gelişmelerle, politik hareketlerin birbirleri ile olan bağlantısı kaçınılmazdır. Bütünleşmiş bir sermayeden pay alan devletler, yine benzer kurallar ve sistemlerle ulusal devlet politikalarına yön vermektedirler. Bugün artık geleneksel anlamdaki egemenlik tanımı da anlamını yitirmiştir. Pek çok devlet, uluslararası hukuka göre politikalar üstlenmekte ve uluslar arası, bölgesel ölçeklerde örgütlenmelere üye olmaktadır. Avrupa birliği, Nato gibi örgütlenmeler bunlara örnek olarak gösterilebilir. Görüldüğü gibi bu parçalı sistem içindeki her bir eleman, küresel ölçekteki güçlerin belirlediği politikalar çerçevesinde, tek ve küresel bir ekonomiye hizmet etmek amacıyla yönlendirilmekte ve konumlandırılmaktadır.

Ulus devletlerin önemini kaybetmesi ile birlikte kentler, küresel ölçekte farklı bir boyut kazanmıştır. “Dünya Kenti” olarak nitelendirilen bu kentler, eskiden ulus-devletler aracılığı ile gerçekleştirilen sermaye, mal, hizmet ve bilgi akışlarını gerçekleştirmeye başlamışlardır. Günümüzde dünyada sermaye, mal ve bilgi akışına yön veren Tokyo, Londra, New York gibi dünya kentleri söz konusudur ve bu kentlerde verilen kararlar, dünya ekonomisine ve siyasi yapısına yön vermektedir (Kaypak, 2006).

Küreselleşme ekonomik ve politik boyutları ile yeni bir dünya düzeni oluşturmuştur. Bu düzenin sosyo-kültürel boyutları da karşımıza “küresel kültür”, “yerelleşme”, “farklılaşma”, “yeni tüketim biçimleri” gibi kavramları getirmekte ve uygarlıklar üzerinde derin etkiler yapmaktadır. Küreselleşmenin ekonomik anlamda bütünleşmeyi, tek güce hizmet etmeyi ve mutlak kar sağlamayı hedefleyen bir olgu olduğunu düşünürsek, toplumsal yaşantıda da bu hedefler doğrultusunda etkiler yarattığını söylemek mümkündür. Tek düze tüketim kültürünün empoze edildiği küresel politika sonucunda, dünyanın herhangi bir yerinde, aynı şekilde giyinen, aynı şekilde beslenen insanları görmek mümkün olmuştur. Büyük şirketler ve markalar dünya piyasasında hakimiyet kurmuşlardır ve pek çok ülkede yerel rakiplerini piyasadan çekilmek zorunda bırakmışlardır. ABD’nin dünya piyasasındaki Mcdonald’s, Coca Cola, Levi’s, Starbucks markaları bu anlamda en çok bilinen ve dünyanın hemen her yerinde tercih edilen markalardır.

Mutlak kar amaçlı üretim politikasının devamı için, tüketimin sürekli olması gerekmektedir. Küreselleşme ile birlikte toplumsal yaşantıda görülen en belirgin olgu, “tüketim kültürü” olgusudur (Giddens, 1994). Tüketim kültürü, toplumsal yaşantının pek çok alanında kendini göstermektedir. Bu durumlara örnek olarak, insanların sosyalleşme mekanı olarak alışveriş merkezlerini tercih etmeleri ve dolayısıyla sürekli tüketimi teşvik eden bir ortamda bulunmaları, moda olanı tercih ederek ihtiyaç fazlası tüketim yapmaları, ürünler, kentler, insanlar üzerinde geliştirilen imaj çalışmaları, görselliğin her alanda içerikten daha önce geldiği ve mekanlarda tüketimi kolaylaştıracak planlama yaklaşımlarına gidildiği sıralanabilir.

Thorns (2004) insanların içinde bulunduğu bu hızlı tüketim durumuyla ilgili şöyle demektedir: “Günümüzde toplum, kültürel olanı değil eğlenceyi talep etmektedir. Dolayısıyla çalışma zamanı dışında olan ‘boş zaman etkinlikleri’ ise dünya pazarlarına hakim bir eğlence endüstrisini yaratmıştır.” Eğlence endüstrisi sanal dünyaları, fantazileri ve tarihselciliği daha da kışkırtmıştır. Kısa sürelerde kullanılan ve tüketilen yapay cennetler kültürel ve geleneksel olanı da tüketim nesnesi haline getirmiştir.

Eğlence ve alışveriş sektörleri, tüketimi arttıran, teşvik eden, desteklediği hizmet sektörü ile birlikte büyük ekonomik gelirler sağlayan sektörlerdir. Bu durumu yaşadığımız kent ölçeğinde düşündüğümüzde, İstanbul’un hemen her semtinde yeni bir eğlence ve alışveriş merkezinin açılması, kamusal alanlar, meydanlar yerine bu

mekanların cazip hale getirilmesi, tüketim kültürünün kent mekanındaki yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Küreselleşme; üretim sistemlerini, ticareti, uluslar arası finans pazarlarını, teknolojiyi, ulusların egemenlik anlayışların, kısacası toplumsal yaşamın ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve teknolojik hemen her yönünü etkisi altına alan bir süreçtir ve bu alanlarda pek çok problemin doğmasını sağlamıştır. Bu noktada Woods ve Hurrell (1999) küreselleşmenin dünyadaki eşitsizliğin yeni boyutlarını yükselttiğini ve toplumlar arasında kutuplaşmaya yol açtığını söylemektedirler. Zencirkıran ise küreselleşmenin ortaya çıkardığı en önemli sorunlar olarak, yüksek oranlı işsizliği, geleceğe yönelik güvensizlik duygusunu, çok uluslu şirketler karşısında ulusal hükümetlerin politik düzenlemeler karşısındaki yetersizliğini, değişen toplumsal alışkanlıkları, tüketilen değerleri sıralamaktadır (Zencirkıran, 2000).

Bütüncül düzenin içinde olan, ona hizmet eden taraf zenginleşmiş, diğer taraf ise sistemin dışında kalarak, sömürülen taraf olmuştur, bu durum toplumsal yaşantıda derin uçurumlar oluşturmıştır. Yine küreselleşme ile birlikte dünya genelindeki toplumlara, küresel sermaye gücüne sahip batı toplumlarının kültürel değerlerinin empoze edildiği görülmektedir. Yeni teknolojik gelişmelerle, sınırların yok olmasına olanak sağlayan bilgi ağları, kültürel etkileşimi kolaylaştıran en önemli etkidir. Sinema filmlerinde, edebiyat alanında, müzikte, görsel, işitsel medyada ve buna benzer pek çok etkileşim alanında, batı toplumlarının kültürel değerleri baskınlığını korumaktadır. Bu durum, bir taraftan toplumları kendi özgün kimliklerini, zengin kültürel yapısını korumaya teşvik etse de, diğer yandan, dünya genelindeki topluluklar giderek heterojen yapılarını kaybetmeye ve aynılaşmaya başlamışlardır. Empoze edilmek istenen değer yargılarının bu denli yaygınlaşmasının ana sebebi de şüphesiz ki, teknolojik gelişmelerle iletişimin kolaylaşması ve iletişim araçlarının da sisteme hizmet eder hale getirilmiş olmasıdır.

Tekeli içinde yaşadığımız bilgi topluma geliş sürecini şöyle ifade etmektedir: “Sanayi toplumunun ulaştığı karmaşıklık düzeyinin yeniden üretilebilmesi için gerekli bilgi talebinin artışı, öte yandan 1960’lı yılların ikinci yarısından sonra ardı ardına gelen teknolojik gelişmeler, sanayi toplumunun içinden bilgi toplumunun doğmasına yol açmıştır. Teknolojik alandaki gelişmeler, bilgisayar teknolojisinin hızla ilerlemesi, telekomünikasyon alanındaki atılımlar ile bilginin iletilmesi ve bilgiye ulaşım hızının kapasitesini arttırmıştır” (Tekeli, 2001). Gelişen bilgi teknolojisi,

insanlar arasındaki iletişimin artmasına, mesafelerin kısılmasına, bilginin kolay yayılmasına sebep olmuştur. Küresel süreçlerin birbirleriyle olan etkileşiminde medyanın rolü büyüktür. Yaşanan medyalaşma süreci, kitle iletişim kurumlarının hızlı büyümesi ve iletişim ağları aracılığı ile mal haline gelmiş simgelerin giderek genişleyen alıcılara ulaşması sürecidir (Robertson 1995, aktaran Aslanoğlu 2000).

Daha önce de belirtildiği gibi küreselleşmenin tüketime odaklı yapısı, beraberinde artan görselliği, reklamın değerini ve pazarlama stratejilerini gerektirmektedir. İletişim ağlarının fazlalığı bu bağlamda küreselleşme sürecinin en önemli katalizörü konumundadır. Bu bağlamda artık internetin ele geçirdiği yaşamlar sürülmemekte, medya kuruluşları artık internet üzerinden yayınlar yapmakta, internetin gücü her alanda hayata etki etmektedir. Bu ortam beraberinde postaneler gibi bazı kurumların işlevlerinin azalmasına, pek çok kurumun da, yeni teknoloji ile yeniden yapılandırılmasına neden olmaktadır.

Görüldüğü gibi küreselleşme, ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve teknolojik etkileri ile, toplumlar ve kentler üzerinde önemli değişimlere yön vererek, toplumsal ve mekansal dönüşümlerin yaşanacağı “küresel yeniden yapılanma süreci” ortaya koymaktadır.

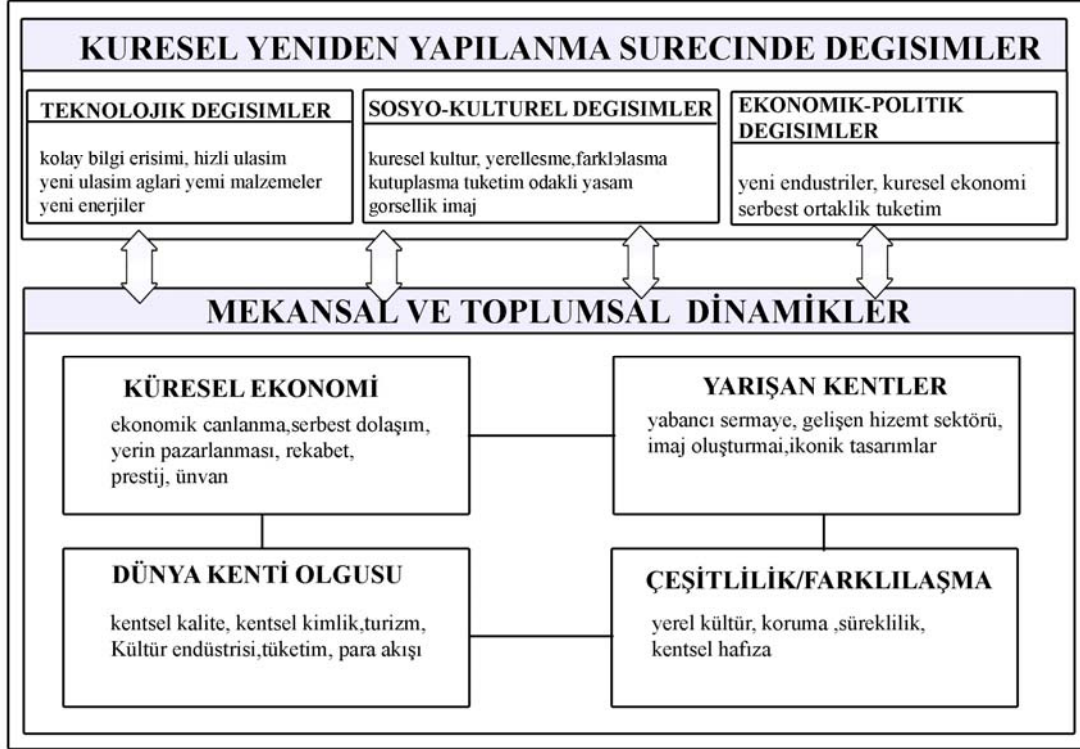
2.4 Mekansal ve Toplumsal Değişim: Küresel Yeniden Yapılanma Süreci

Küreselleşme ile birlikte toplumlar arasındaki iletişim ve etkileşimin arttığını, her bir parçanın tek sermaye için çalıştığı bütüncül bir ortamın sağlandığını söyleyebiliriz. Sanayi devrimiyle birlikte teknolojiadaki gelişmeler, ulaşım olanaklarını kolaylaştırmış, mal ve hizmetin küresel ölçekte pazarlanmasını yaygınlaştırmış, dünyanın farklı iki ucunda benzer kültürleri, benzer ekonomik süreçlerin yaşandığını görmek mümkün olmuştur (Aslanoğlu, 2000).

Küreselleşme olgusu, yarattığı ekonomik, politik, sosyo-kültürel, teknolojik değişimlerle, etkisini toplumsal ve mekansal anlamda gösteren ve Görgülü (2009)’nın dediği gibi tarihsel süreçte kentlerin geçirdiği en büyük dönüşümlere etken olan olgulardan biridir. Bu başlık altında ele alınacak toplumsal ve mekansal dinamikler Şekil 2.4’de görüldüğü gibi “küresel ekonomi”, “dünya kenti olgusu”, “çeşitlilik/farklılaşma” ve “yarışan kentler” başlıkları altında ele alınmıştır ve bu

dinamiklerin etki ettiği “kent grupları olan, metropoller, büyük ve küçük kentler” bağlamında, kent mekanındaki etkileri değerlendirilmiştir.

KENT: METROPOLLER, BÜYÜK \KÜÇÜK KENTLER

Şekil 2.4 : Küresel yeniden yapılanma sürecindeki değişimler, mekansal ve toplumsal dinamikler ilişkisi (Çakır, (2006) ve Turgut, İnalhan (2007)’ye dayanmaktadır).

Olguların analizi ve değerlendirilmesi durumlarında mekansallık önemli bir olgudur. Bu bağlamda, küreselleşme ile birlikte yaşanan ekonomik hareketlenme etkisini hemen kentler üzerinde göstermektedir, yine teknolojik gelişmeleri kentler üzerinden takip etmek mümkündür, bu durum küreselleşmenin kent mekanındaki yansımasına örnek olarak gösterilebilir. Kent mekanını biçimlendiren fiziksel ve toplumsal olgular içerisinde ekonomik faktörlerin geçerliliği büyük yer kaplamaktadır. Yırtıcı’da mekanların biçimlenişinde, ekonominin gücü üzerinde durmuş ve “Modern dünyada her türlü mekansal yapılanma ekonomik rasyonelitenin belirleyiciliği altında olmaktadır.” demiştir (Yırtıcı, 2005).

Küresel yeniden yapılanma sürecini ele alırken Harvey, “mekanın sıkışması” benzetmesini kullanmaktadır. Zaman ve mekanın nesnel niteliklerinde görülen devrimci değişimler karşısında, dünyayı görüş tarzımızı değiştirmek zorunda kaldığımızı düşünen Harvey bu durumu şu şekilde ifade eder: “ ‘Sıkışma’ terimini kullanıyorum, çünkü bir yandan kapitalizmin tarihine hayatın hızının artışı damgasını

vururken, bir yandan da mekansal engellerin dünya sanki üzerimize çökecekmişcesine aşıldığını sağlam biçimde iddia etmenin mümkün olduğunu düşünüyorum” (Harvey, 1990). Zaman mekan sıkışması, dünyanın küçülmesi, iletişim çağıyla birlikte toplumsal değerlerin iç içe geçmesi olarak ele alınabilir ve küreselleşmenin toplumların yapısında yaptığı değişimler, farklı dışavurumlarla gözlenebilmektedir.

Urry, Harvey’in zaman ve mekan sıkışmasının beş etkisine işaret etmektedir. Bunlar; kısa ömürlülük ve gelip geçicilik, anıdalık ve kullanıp atma olgularının geçerlilik kazanması, her şeyin bugüne göre değerlendirilmesi, göstergelerin ve imajların geçerlilik kazanması olarak sıralanabilir (Urry,1999, aktaran Peker, 2006).

Küreselleşme süreci toplumlara yeni ekonomik, politik çerçeveler sunmuş ve bu bağlamlarda yeni anlayışları yaşama sokmuştur. Tüketim odaklı yaşam biçimlerinde, “kısa ömürlülük” tüketimi arttıran bir durumdur. Bu durum pazarlanan nesnelerin, inşa edilen yapıların, tasarlanan mekanların kısa ömürlülüğü olabileceği gibi, toplumsal ilişkilerdeki kısa ömürlülük ve gelip geçicilik, toplumun içinde bulunduğu ortamın yansımaları olarak değerlendirilebilir. Sistem içinde, üretimin sürekli sağlanabilmesi için, nesnenin ömrünü kısa sürede tamamlaması ve yeni olana yer açması beklenmektedir. “kullan at” şeklinde de ifade edilen bu durumla birlikte, sistem kendini besler ve tüketim durmaksızın gerçekleşmiş olur.

Nesnelerin çekici hale getirilmesi içeriklerinde çok, görsel nitelikleri ve imajları ile sağlanmaktadır. Artık günümüzde nesnelerin simgesel ve kullanım değerleri içiçe geçmiştir. Foster’ın da ifade ettiği gibi, tüketiciyi yönlendirecek stratejiler, rekabet ortamının artması ile etkisini daha da kuvvetlendirmiştir. Ürünün markası ve görseelliği, kullanım değerinin önüne geçmiştir. Bireylerin de seçtikleri ürünlerle birlikte bir sınıflandırmanın içine girdikleri, imajlar ve etiketler dünyasında kendilerine bir yer edindikleri gözlenmektedir. “Düzeyi şaşmış kültür” olarak ifade edilebilecek bu durum içinde, kültürün kendisi de bir pazarlama aracı olmaktadır (Foster, 2004).

“Düzeyi şaşmış kültür”, küreselleşmenin dönüştürdüğü üretim ve tüketim alışkanlıkları sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu kültürel yapı içinde mekan da toplumsal göstergeler sisteminin ve tüketim kalıplarının bir nesnesi haline gelmiş ve tüketime yönlendiren bir araç olmuştur. Tıpkı diğer nesneler gibi mekanların da, kısa ömürlülüğü, çabuk

tüketilmesi ön plandadır. Mekanın kullanım değerinden çok, pazar içindeki konumu, imajı, marka değeri önemlidir ve bu göstergeler mekan için farklılık, ayrıcalık, yeni kimlik, yeni statü yaratımını ortaya çıkartarak, mekanın içinde bulundukları rekabet ortamında kolay yer edinmelerini sağlamaktadır (Sağocak, 2005).

Alt ölçekte mekanların etkisi altına girdiği dönüşüm, kent ölçeğine geçildiğinde de etkisini hissettirir. Küreselleşmenin, dünyayı ortak küresel pazar haline getiren, ulus devletlerin ayrı ekonomik faaliyetlerinin yerine, bütüncül politikalarla yönetilen tek ve en güçlü sermayeye hizmeti teşvik ettiği küresel ortamı, ulus devlet anlayışını ve bu devletlerin dünya sahnesindeki durumlarını da değiştirmiştir.

Devletler aynı ekonomik sermayeye hizmet eden bütünün parçaları haline gelmişlerdir ve kendilerini öne çıkarmaları ancak bütün içinde yarattıkları “farklılık” ile mümkün olacaktır. Bu noktada ulus devletler, sermayenin ilgisini çekebilmek için, odak noktalına “kent mekanlarını” almışlardır. Tıpkı diğer pazarlanan nesneler gibi, kent mekanı da artık pazarlanan konumdadır ve ekonomik faaliyetler açısından çekiciliğini, farklı oluşu sağlayacaktır. Küreselleşme ve yerelleşme birbirlerini besleyen durumlardır ve bütüne dahil olmak, ama aynı zamanda farklılık yaratmak için “yerelliği” korumak gerekmektedir. Eraydın kentlerin içinde bulunduğu sistemi, bir ağlar sistemi olarak tanımlamış ve şöyle demiştir. “Bu düzen içerisinde, kentler için bu çoklu etkileşimi sağlayan ağ sistemi içinde bir parça olmak, kendi farklılıklarını ortaya koydukları müddetçe bir artı değer oluşturacaktır (Eraydın, 2001).

Kentler rekabet ortamında yaratmaya çalıştıkları farklılıklarını daha çok kentsel imajlar üzerinden düzenlemektedirler. Her kent için bir marka yaratma sürecine girilmektedir ve bu bağlamda fiziksel ve toplumsal müdahaleler kent ortamında yürütülmektedir. Küresel sermayenin dikkatini çekmek amacıyla yapılan büyük kentsel dönüşüm projeleri, bunların kent mekanını dönüştüren en büyük örnekleridir. İmajların ve markanın gücü, mimarlığı yönlendiren bir duruma gelmiştir. Aydınli’ya göre: “Küresel kültür bugün mimarlıkta evrensel değerleri ön plana çıkartma, mimarlığın pazarlanmasında etkin olan imgenin gücünü araç olarak kullanma eğilimindedir. Bu olgu, yeni konut sitelerinde ve turizm mimarlığında da açıkça gözler önüne serilmektedir. Tarihsel imgeler bağlamlarından kopartılarak, otantik olma endişesiyle yeniden tasarlanıyor. Otantik olanın yaratacağı “rüya dünyası” teması, mimarlığın pazarlanmasında kullanılıyor” (Aydınli, 2005).

Çalışmanın bu kısmına kadar değilinilenler ışığında denilebilir ki, küreselleşme ile akışkanlık kazanan sermaye, yaşam biçimlerini, toplumsal değerleri ve mekanı değiştirmiştir. Yaşanan teknolojik gelişmelerle mekansal sınırların ortadan kalktığı görülmüş, kent mekanların birbirlerine yeni bir ağ sistemi ile bağlı oldukları ileri sürülmüştür. Bu noktada, ağın içerisinde olmak kadar, bu sistemde farklılık yaratmak ve özgün olmak da gereklidir. Bu durum, küresel ve yerel olmakla mümkündür. Kentlerin küresel sermaye açısından çekici hale gelmeleri için, kent mekanı bir pazarlanan nesne olmuş, imajı, marka değeri, görselliği ile fark yaratmaya çalışmıştır. Bu durum sadece fiziksel yapıyı değiştirmemiş, aynı zamanda, insan çevre ilişkileri bağlamında toplumsal hayatı da derinden etkilemiştir. Küresel kültür, tüketim odaklı yaşam biçimi, artan marka ve imaj değerleri ve rekabet ortamı, toplumda ortaya çıkan yeni dinamikler olmuştur. Bu dinamiklerin etkisiyle git gide aynılanan, tek tipleşen toplumlar, yine bu dinamiklerin tetiklediği farklılaşma ve çeşitlilik arayışına, “yerel olma” sürecine girmişlerdir. Bu durumda küresel yeniden yapılanma süreciyle birlikte, “yerelleşme kavramı” da öne çıkan bir olgu olarak, kentleri etkisi altına almıştır.

2.4.1 Yerelleşme kavramı

Değişen dünya düzenindeki, mekansal ve toplumsal dinamikler karşımıza küreselleşme ile birlikte bunun karşıtı olarak görülen bölgeselleşme, yerelleşme kavramlarını getirmektedir. Küreselleşmenin yarattığı ağlar sistemi, kentler için adapte olmaları gereken, etkileşimli, esnek ve dinamik bir ortamı ifade eder. Bu ağlar sistemi içinde, ulus devletin egemenlik anlayışı değişmiştir, artık uluslararası kurumların ve yerel yönetimlerin kent üzerindeki rolü etkinleşmiştir ve bu durum kentlere daha fazla bağımsız hareket etme olanağı, uluslararası ölçekte yer edinme ve rekabet edebilme şansı doğurmuştur (Castells, 1997).

Yerelleşme kavramının yönetim alanındaki tanımına bakıldığında, yerelleşmenin karar süreçlerine katılımı arttıran ve insanlara kendi yaşamlarını biçimlendirmeleri konusunda tercih yapma şansı veren bir ortam yarattığı, bu anlamda da övülen bir kavram olduğu görülmektedir. Bu noktada yerelleşme kavramı, günümüz dünyasında demokratik ve etkin bir şehir yönetiminin temel unsuru olarak görülmelidir (Özden, 2002).

Daha önce de belirtildiği gibi küreselleşme; Bölgeselleşme ve yerelleşmeyi tetikleyen bir olgudur. Küreselleşme bir merkezkaç kuvveti meydana getirir, yerelleşme ve bölgeselleşme ise bir merkezci kuvvet oluşturur. Ama bu iki süreç birbirini yok etmez, aksine güçlendirir; küreselleşme olgusu, yerelleşme ve bölgeselleşme doğrultusundaki gelişmeyi sınırlandırıcı değil, özendirici nitelikte olabilir (Keleş, 1998). Stuart Hall da konuyla ilgili şu yorumları yapmaktadır: “Birbiriyle mücadele eden iki küreselleşme biçimi vardır: Eski şirketleşmiş kapalı, gittikçe daha savunmacı olan bir biçim, öbür taraftan farklılıklarla beraber yaşamaya ama bir yandan da onları yenmeye bastırmaya, denetime almaya çalışan bir biçim. Yeni tür küreselleşmenin bu iki yüzü vardır: ‘küresel ve yerel’dir.” Yine Hall, yerele dönüşün küreselleşmeye bir tepki olarak doğduğunu belirtmekte ve ulus devletlerin zayıfladığında, güçlerini kaybetmeye başladığında buna verilen tepkinin iki ayrı koldan yayıldığını belirtmektedir. Böyle bir durumda ulus devletin hem üstüne çıkılmakta, hem altına inilmektedir, aynı anda hem küresel hem de yerel olunmaktadır (Hall, 1998).

Küreselleşmenin ekonomik anlamda tek sermayeye hizmeti öngören yapısının bir uzantısı olarak, toplumsal ve mekansal boyutlarda da insanları aynılaştırmaya ve bütünleşmeye yöndendiren bir olgu olduğu bilinmektedir. Küreselleşme karşıtları, bu durumun bütünleştirici görüntüsünün altında kapitalizmin ve emperyalizmin olduğunu söylemektedirler (Şaylan, 1996). Küreselleşme ile birlikte, birbirinin aynı, kimliksiz toplumlar ve mekanların oluşacağı düşünülmektedir, oysa bu durum yerelleşme ile birlikte farklılığın ve özgünlüğün değer kazanmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, küresel ve yerel birbirini yok eden değil, besleyen iki olgu olarak karşımıza çıkarlar. Tekeli de, küreselleşmenin, yereli yok edeceğini düşününlere karşı; modernitenin ulus devletler dünyası ve fordist üretim biçimlerinin, iki yüz yıldır yerellikleri yok edici, homojenleştirici güçlü mekanizmalarına karşılık yerelliğin yok olmayıp, kendi kendini üretme olanağı bulduğunu ve bu olanaklarını daha da genişleteceğini vurgular ve bu nedenle küreselleşme ve yerelleşmenin eş zamanlı süreçler olduğunu ortaya koyar (Tekeli, 2001).

Görüldüğü gibi küreselleşme ile odak noktası haline gelen yerelleşme, bu sayede kendini besleme olanağı bulmaktadır. Küresel kültürün aynılaştıran etkisine girmekten kaçan topluluklar, yerel olan özgün değerlerine tutunmakta, bu sayede

olumsuz etkilere karşı kültürlerini koruduklarını düşünmektedirler. Bu bağlamda Öktem küreselleşme sürecinde yerelin durumu ile ilgili şunları söylemektedir.

Globalleşme yerelin de yeniden yorumlanmasını gerektiriyor. Globalleştirici akımlar özellikle buna adapte olamayan, savunmacı, korumacı, kültürel kapalılığa iten tepkilere yol açabilir. Bu tepkiler genellikle kimlik bunalımı ya da kimlik arayışı ile temellendirilir. Oysa kimlik bunalımları değişen dünyada geçmişten kopuştan doğmaz, daha çok geleceğin projesi içinde kendine bir yer bulamamaktan kaynaklanır. Geçmişteki kültürel kodlara sığınmak bu bunalımın aşılmasını sağlamaz. Globalleşme gerçeğine uyum sağlamak ise, kimlik kaybı demek değildir. Kimlikler yeni koşullarda geçmişten de öğeler taşıyarak sürekli olarak yeniden üretilirler. Yerel yönetimlerden beklenen bu yeniden üretime yardımcı olmaktır (Öktem, 2003).

Bu durumla ilgili benzer bir bakış açısını da Şengül'ün taşıdığını görmekteyiz. Şengül, küreselleşme sürecindeki kentlerin, içinde bulundukları kriz ortamınının nedeninin, kent mekanlarında yeniden filizlenen görememek olduğunu söylemektedir. Yine Şengül “Varolanın yaratmış olduğu çelişkili ortam içerisinde sıyrılıp geleceğe bakamamak en büyük problemimizdir.” (Şengül, 2012) diyerek, küreselleşme süreci içinde, toplumun karşı karşıya kaldığı yeni dinamiklerden korkmak yerine, bunlarla birlikte yeni oluşumlara açık olmamız gerekliliğini vurgulamıştır.

Küreselleşme ile mekanların kolay ulaşılabilir olması, rekabet ortamı içinde, mekan içeriklerinin daha nitelikli ve farklı olmasını gerektirmektedir. Harvey (1990) bu durumla ilgili, “Sermayenin mekan içeriğinin farklılığına olan duyarlılığı ve içeriğin sermayeye çekici gelecek biçimlerde farklılaşması yönündeki destekleyici faktörler, mekansal sınırların öneminin azaldığı ölçüde artar.” demektedir. Böyle bir ortam içinde değişimlerin aynası olan kent mekanları, küreselleştikleri oranda farklılık içermek ve çekiciliklerini korumak durumundadırlar.

Böyle bir ortamda, kentlerin yerel kimliklerinin korumaları ve yeniden keşfederek geliştirmeleri, özgün değerlerine sahip çıkarak onları küresel platformda sergilemeleri gerekmektedir. Fakat bu noktada önemli olan, sadece yereli kullanmak değildir, aynı zamanda yerelin yeniden yorumlanması da gerekmektedir. Toplumsal ve mekansal açıdan, yerelin yeniden yorumlanması, beraberinde kültürel sürekliliği ve toplumsal gelişmeyi de getirecektir.

2.4.2 Yeni kent grupları: metropol kentler, büyük ve küçük kentler

Küreselleşmenin yarattığı rekabet ortamı içinde, kentler uygulamaların nesnesi durumuna gelmekte ve çeşitli yöntemlerle küresel ortamda yer edinmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda ekonomik canlılığı sağlayabilmek ve sürekli kılmak adına, kent mekanı, anlamsal ve biçimsel farklılıklara uğramaktadır.

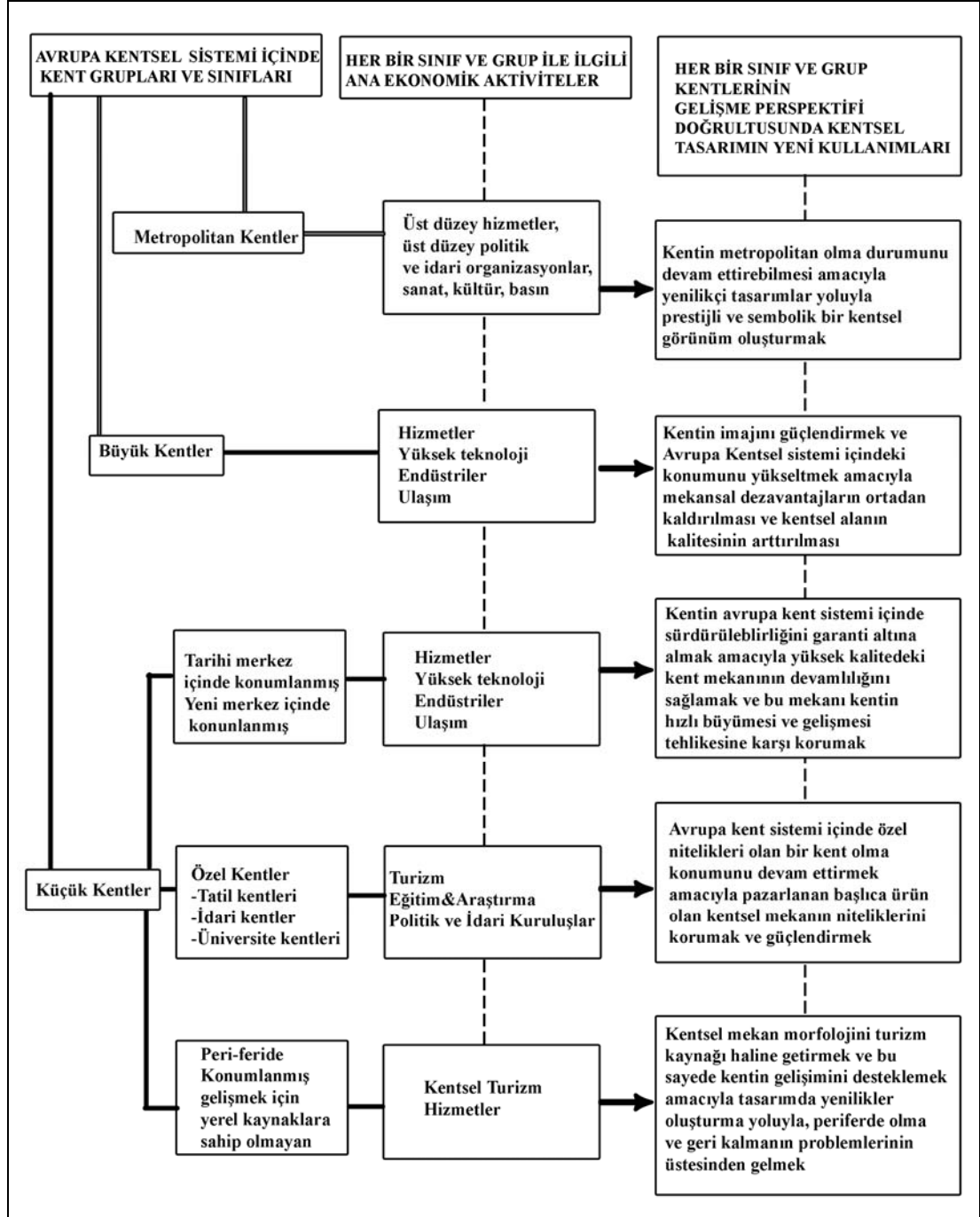
Bilindiği gibi küreselleşmenin toplumsal ve mekansal dinamiklerinden biri de “dünya kenti olgusu” dur. Ulus devlet olgusunun küçülmesi ve etkinliğini yitirmesi sürecinde, belli şehirler artık kendine özgü ve kendi bölgesi içinde tanımlanan bir yerleşme birimi olmaktan uzaklaşarak uluslararası bir nosyona sahip olmuşlardır (Özden, 2002). Bu kentlerin, diğer kentlerden farklılaşmasını ve küresel kent olmasını sağlayan nedenler olarak; Küresel sermaye kurumlarının sayısı ve sınıflamasında artış, sermayenin coğrafi yoğunluğu, küresel erişimin telekomünikasyon ve ulaşım ile yaygınlaşması gibi faktörler sıralanabilir (Clarke, 1996). Sassen’de küresel şehirlerin, alansal yayılma ve küresel bütünleşme gibi stratejik rollerle meydana geldiğini söylemektedir (Sassen, 1991).

Kentlerin içinde bulundukları bu ekonomik rekabet ortamında kentsel tasarım, kentlerin bölgelerinde ve küresel ölçekte fark yaratmak için kullandıkları en önemli araçlardan biridir. Kentleri belli parçalar halinde ele alan ya da bütüncül olarak değerlendirerek uygulanan kentsel tasarım projeleri ile kentler, sermayenin ilgisini çeken etkinliklere, projelere ev sahipliği yapmaktadırlar. Kentlere yeni imaj oluştururken kullanılan kentsel tasarım uygulamalarında, Avrupa Kentleri üç grup halinde ele alınmaktadır.

Şekil 2.5’de, bu gruplamanın “ metropoliten kentler, büyük kentler ve küçük kentler” olarak yapıldığını, her bir sınıf için ana ekonomik faaliyetlerin belirtildiği ve her bir sınıf ve grup kentlerinin gelişme perspektifi doğrultusunda kentsel tasarımın yeni kullanımlarının belirtildiği görülmektedir (Gospodini, 2002). Bu bağlamda Metropoliten kentlerin üst düzey hizmetleri, üst düzey politik ve idari organizasyonları, sanat, kültür ve basınla ilgili, kenti öne çıkaracak üst düzey aktiviteleri tercih ettiği görülmektedir.

Büyük ölçekli etkinlikler ve projeler ile kent, içinde yeni prestijli mekanlar, kentin kimliğini güçlendirecek sembolik yapılar, fuarlar, olimpiyatlar gibi büyük etkinlikler, küresel sermayenin ilgisini çekmenin en önemli araçları olmaktadır. Bu bağlamda

örnek olarak Kartal Kentsel Dönüşüm Projesi’ de, dünya çapında ün sahibi mimar Zaha Hadid’in tasarladığı, İstanbul Metropolü için küresel sermayenin ilgisini çekecek nitelikte bir mega dönüşüm projesi olarak görülmektedir.

Şekil 2.5 : Kentsel tasarımın yeni kullanımları çerçevesinde Avrupa kentleri sınıf ve grupları (Gospodini, 2002).

Avrupa Kentsel Sistemi içinde, büyük kentler olarak ele alınan kentler ise, özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra çöküntüye uğramış, gelişen sanayi ile büyük göçlere ev sahipliği yapmış ve plansız kentleşme, çevre kirliliği gibi sorunlarla mücadele eden

büyük ölçekli kentlerdir (Peker, 2006). Kentler içinde bulundukları bu olumsuz şartları, olumlu yöne çevirebilmek için, kentsel tasarım uygulamaları ile kent mekanında köklü değişimler yapmışlar ve küresel sermayenin ilgisini çekmeyi başarmışlardır. Eskiyen çöküntü mekanların yeniden işlevlendirilmesi, kent genelinde canlandırma, rehabilite ve yenileme uygulamaları ile kentler, sahip oldukları kimliklerini korumuşlar ve geliştirmişlerdir.

Hollanda'nın Rotterdam kenti ile İspanya'nın Barselona kenti, bu anlamda yakın geçmişe kadar küresel boyutta ün sahibi olmayan, ama gerçekleştirdikleri geniş çaplı kentsel tasarım projeleri ile şimdilerde ticaret, spor, kültür, sanat, turizm, mimarlık ve daha pek çok alanda ün sahibi olan kentlere örnek gösterilen kentlerdir.

Metropol kentler ve büyük kentler olarak ele alınan kentlerin dışında, kentsel tasarımın kent sınıflarından biri de “küçük kentlerdir”. Gospodini (2002)'nin tablosuna göre küçük kentler üç ana başlık altında gruplandırılmıştır. Bunlardan ilki; tarihi merkez içinde konumlanmış ya da yeni merkez içinde konumlanmış kentleri içermektedir. Bir diğer gruplama, tatil kenti, üniversite kenti, kültür kenti gibi baskın bir sektöre odaklı gelişen özel kentleri içermektedir. Bir diğeri ise gelişmiş merkezlerin çevresinde konumlanmış ama gelişmek için yerel kaynaklara sahip olmayan küçük kentler olarak ele alınmıştır.

Küçük kentler; merkez yerleşimlere, metropollere yakın olmaları dolayısıyla avantajlı konumda olan, büyük kentler arasındaki ulaşım ağlarından yararlanan ama metropollere göre daha sakin ve nüfus yoğunluğu az olan yerleşimlerdir (Peker, 2006). Tarihi, turistik değeri olan küçük kentler, kentsel tasarım uygulamalarında bu yönlerini öne çıkaracak, turizm olanaklarını arttıracak ve sermayenin ilgisini çekecek şekilde yönlendirilmektedirler. Diğer taraftan, herhangi bir özgün niteliği olmayan, kentsel gelişme açısından potansiyel kaynaklara sahip olmayan kentler için de, mimarinin ve kentsel tasarımın gücünden yararlanılmakta, bu kentler için yeni kimlik sembolleri, yeni mimari yapılar üretilerek, bölgeye sermayenin ilgisini çekme çalışmaları yürütülmektedir. Bu bağlamda, Avrupa Birliği üyesi vatandaşlarının birbirleriyle olan etkileşimini arttırmak ve Avrupalılık bilincini geliştirmek amacıyla, her yıl seçilen “Avrupa Kültür Başkenti” programı da küçük kentlerin dönüşümüne katkı sağlayan oraganizasyonlardır. Son yıllarda kültür başkenti olarak belirlenen kentlerin, gelişmeye ve sermayeye açık, yeni kimlik değerlerine ihtiyacı olan, yada mevcut kültürel potansiyellere sahip ama küresel pazarda yer edinememiş, küçük

kentler üzerinden seçildiği görülmektedir. Bu programa dahil olan kentler, etkinliklere, büyük kentsel tasarım projelerine ev sahipliği yaparak, mekansal ve toplumsal olarak, yoğun bir değişim ve dönüşüm yaşamaktadırlar.

Görüldüğü gibi, küreselleşme süreci içinde kentler çeşitli alt gruplara ayrılmış ve bu gruplara özel geliştirilen stratejiler çerçevesinde, sürece dahil olmaya ve bölgelerini geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda tez kapsamında ele alınan Rize Kenti'nin küçük kentler grubunun özel kent kategorisine girdiği söylenebilir. Kentin gelişiminde turizm ve eğitim, öne çıkan katalizörler olarak belirlenmiş ve kente yapılan yatırımlar bu alanlarda yoğunluk göstermiştir. 2006 yılında açılan kent üniversitesi ve turizm faaliyetlerindeki artan yoğunluk bu duruma örnek gösterilebilir. Bu bağlamda kenti dönüştürmeye çalışan müdahalelerde, kentin sahip olduğu kimlik öğelerinin öne çıkartılıp, kimlik ve kültür değerlerinin müdahalelerin ana başlığını oluşturduğu görülmektedir.

2.5 Yeni Kentsel Müdahaleler : Kentsel Dönüşümler

Küreselleşme hareketleri teknolojik, sosyo-kültürel, ekonomik ve politik boyutları ile çok kapsamlı bir olgu olarak ele alınmıştır. Ekonomik ve politik hareketlerin küresel ölçeğe taşınması, küresel sermayenin tek güç haline gelmesi ve toplulukları kendi örgütlenme biçimi doğrultusunda değiştirmesi, önemini arttıran yerelleşme ve farklılaşma hareketleri, büyük kentlerin dünya kenti olma yarışı, küçük kentlerin de sermayenin ilgisini çekip gelişmeye yönelik hareket etmeleri küreselleşme sürecinde ortaya çıkan yeni toplumsal ve mekansal dinamikler olarak belirtilmiştir. Bu başlık altında ise, kentlerin içinde bulunduğu yarış ortamı ve kentlere yapılan müdahaleler, müdahale yaklaşımları, projeler, etkinlikler gibi uygulama örnekleri ve özelde kentsel dönüşüm projeleri bağlamında ortaya konulacaktır.

Kentlerin içinde bulunduğu mekansal ve toplumsal yapılanma sürecini ele aldığımızda, değişen ulus devleti anlayışı ve yerelleşme hareketleri öne çıkmaktadır. Ulus devletlerin önem kaybetmesi ile öne çıkan kentler, yine ekonomik anlamdaki yerelleşme süreci ile bağlantılı olarak, yeni bir yapılanma sürecine girmişlerdir. Bu durumu Eraydın şöyle ifade etmektedir:

Küreselleşme sürecinin yoğun olarak yaşandığı 21.Yüzyılda ulus devletler modern dönemlere ait anlamlarını ve fonksiyonlarını yitirmeye başlamışlardır. Önceki dönemde gelişmenin sürdürülebilmesini sağlayan ulus devletin, artık bazı ekonomik konularda karar verici

olmadığı ve ulus devletleri kapsayan dünya ekonomisine yönelik, mevcut düzenlemelerin geçerliliklerinin de sınırlı olduğu görülmüştür. Bu nedenle ulus devletin meşrutiyeti sorgulanırken, ekonomik açıdan ana birim olarak yerel birimler, kentler ve bölgeler ön plana çıkmaktadır (Eraydın, 2001).

Bir önceki bölümde ele alınan yerelleşme kavramı ile birlikte küreselleşmenin şekillendirdiği ekonomik ve politik yapıların, yerel yapılanmalara yöneldiği, küresel pazarda yer edinmenin hem küresel hem de yerel olmakla sağlabilirliği üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda ulus devletler değil, kentler öne çıkmış ve küreselleşme, kendini besleyen örgütlenişini, farklılıkları, yerelliği ve özgünlüğü öne çıkartarak, toplumun ve dolayısıyla kent mekanının biçimlenişini bu değerler üzerinden yeniden yapılandırmıştır.

Bu yeniden yapılanma sürecinde küresel sermaye ile etkileşimini kurmak isteyen kentler, içinde bulundukları rekabet ortamında, yarışan kentler durumuna gelmişlerdir. Bunun sebebi tek tipleşmeye neden olan, ortak kültür oluşturmaya iten ve gelişmiş ülkeler lehine işleyen küresel sistemin kurallarına uymamanın, 21. Yüzyılda artık kabul edilmeyen bir durum olmasıdır (Özden, 2002). Küreselleşmenin bir çözüm olarak sunulması ve kentleri içine çeken yapılanmaların yaygınlaşması ile ilgili olarak Uysal şunları söylemektedir: “Kentlerin kurtuluşunun küreselleşmekten geçtiği artık çok yaygın bir slogan haline gelmiştir. Gelişmekte olan ülkelere, küreselleşme kaçınılmaz bir olgu olarak sunulmakta ve küreselleşmenin dışında kalmanın uluslar arası toplumdan dışlanmakla eş anlamlı olacağı sürekli işlenmektedir” Uysal (2012). Bu bağlamda oluşan rekabet ortamında, küçük kentlerin büyük kent, büyük kentlerin de küresel kent olma yarışına soyundukları görülmektedir. Küresel ölçekte böylesi bir yarış ortamında kentlerin kendileri için keskin bir odak yaratmaları güç hale gelmiştir (Landry 2006, aktaran Niksarlıoğlu, 2007). Bu noktada kenti pazarlamanın yöntemi olarak kültürün kullanılması stratejik bir karar olmuştur.

Özellikle 1970’li yılların sonu ve 1980’li yılların başına tarihlenen bir yeniden-yapılanma süreci sonrasında, yeni kültürel taleplerin oluşumunu sağlayan sosyal hareketler paralelinde, kentlerdeki toplumsal bütünleşme düzeyini artırmanın ve yerel ekonomik girdileri çeşitlendirmenin önemli bir aracı olarak “kentsel kültür politikaları”ndan bahsedilmeye başlanmıştır. Kentler arası rekabetin artması ve yatırımcıların daha yüksek yaşam kalitesi arayışları, başta gençler olmak üzere,

işsizler için yeni istihdam olanakları oluşturması, kentteki değişik sosyal grupların biraraya gelerek, iletişim kurmaları gibi beklentiler sonucunda kültür, kentsel dönüşüm projelerinde ana tema olarak kullanılmaya başlanmıştır (Bianchini, 1993, aktaran Özdemir 2005).

Bu doğrultuda, başta İngiltere olmak üzere, kıta Avrupası ve Kuzey Amerika'da kentsel dönüşümün katalizörleri olarak işleyecek 'öncü projeler' yapılmıştır. Bu öncü projeler kentlerin imajlarını yenilemeyi ve kentleri dünya sahnesinde pazarlamayı hedefleyen uygulamalardır (Akkar, 2006).

Bu noktaya geliş süreci ele alındığında, toplumların içinde bulunduğu sanayisizleşme dönemi ile birlikte, kent içindeki bazı alanların işlevini yitirmiş ve çöküntü bölgesi haline gelmiş olmasının kentsel dönüşümü zorunlu kıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, ekonomik gelir elde etmek için önemli hale gelen hizmet sektörü de, bu süreç içinde öne çıkmaktadır. 1990'lı yıllarda gelindiğinde, turistleri ve işgücünü çekme yarışı, bu kentlerin tarihlerini, kültürlerini yeniden ele alarak sunmalarını gündeme getirmiştir. Bir üretim, tüketim ve imaj stratejisi olarak kültürün yeni rolü, artık olumlu kentsel imajlar yaratma, turizm endüstrisini canlandırma, yatırımları çekme ve kentin rekabet koşulları içerisindeki yerini güçlendirme gibi sonuçlar üzerinden, kentsel mekanda gözle görülür olmaya başlamıştır (Dündar,2010).

Başta Avrupa kentleri olmak üzere, kentler varolan tarihi dokularını korumaya ve bunları sunmaya yönelik uygulamaları hızlandırmışlardır. Avrupa Birliği'nin kentlerin turizm potansiyellerini arttırmak için sağladığı fonlar, Avrupa kentleri için çok önemli bir kaynak oluşturmuştur. 'Avrupalı kent' olma yarışı içerisinde, kentlerin sahip oldukları yerel kimlikler önem kazanmış, kültür-sanat festivalleri, sanatsal semtler, açık hava kafeleri ve restoranları, eski yapıların ve sokakların korunması, nehir ve kanal kıyılarının düzenlenmesi, Avrupa Kentleri'nin önceliği haline gelmiştir. Sonuç olarak turizm çeşitliliği artmış, farklı 'yer'lerin ayırt edici göstergeler taşıması gerekmiştir. Dolayısıyla, "bir alana özgü kültür mirasının korunması" çok önemli olmuştur (Urry, 1999).

Sermayenin ilgisini çekebilmek için, özgün değer olan kültürün ön plana çıkmasıyla birlikte, kentler kültürlerini korumak, geliştirmek ve sunmak için bir yapılanmanın içine girmişlerdir. Son yıllarda artan kentsel ölçekli yapılanma projeleri, proje bazında inşa edilen müzeler, kültür merkezleri, ikonik yapılar, kent parçalarında

uygulanan dönüşüm projeleri ve kültürel etkileşimi arttıran etkinlikler bazında, spor, kültür, bilim başlıklı büyük etkinlikler, kentlerin içinde bulundukları rekabet ortamında varolmak için geliştirdikleri araçlar olarak nitelendirilebilir. Bu durumu ele alan Dündar, kültür eksenli sürdürülen yarışta, kentlerin kullandıkları farklı yarış parkurları olarak, ‘mega’ etkinlikler ve ‘mega’ projeler gruplandırmasını yapmaktadır (Dündar, 2010).

Şekil 2.6’da görüldüğü gibi, kültür eksenli dönüşümü sağlayan mega projeler olarak; ikonik yapılar, kentsel dönüşüm projeleri, tema parkları ve müzeleri ayrıca, etkinlikler bazında sermayeyi bölgeye çekmeyi amaçlayan ve kültürel etkileşimi arttıran; bilim ve sanat organizasyonları, olimpiyatlar gibi spor organizasyonları, fuarlar, kongreler ve Avrupa, Arap ve Amerika olarak sınıflandırılan kültür başkentlikleri sıralanmıştır.

MEGA PROJELER	MEGA ETKİNLİKLER
İkonik Yapılar Guggenheim Müzesi, Bilbao The Gherkin, Londra Orient İstasyonu, Lizbon Parc della Musica, Roma Music Hall, Porto	Kültür Başkentleri Avrupa Kültür Başkentleri Arap Kültür Başkentleri Amerikan Kültür Başkentlikleri
Kültür Eksenli Dönüşüm Projeleri Üretim ağırlıklı kültür bölgeleri, Sheffield Kültür Endüstrisi Bölgesi, Manchester Tüketim ağırlıklı kültür bölgeleri Gateshead, new castle upon tyne, Temple bar	Fuarlar ve Expolar 1. Dönem Expolar :Endüstrileşme 2 . Dönem Expolar: Kültürel Etkileşim 3. Dönem Expolar:Ulusal Markalaşma
Tema Parkları ve Müzeleri Eğlence temalı parklar ,Disney World, Açıkhava müzeleri kapsamındaki mimari parklar, Barselona den gamble bay, Bilim temalı parklar, Cocuk müzeleri	Bilim ve Sanat Organizasyonları Dünya Kongreleri, Festivaller, Karnavallar ve Şenlikler Sanat ve Tasarım Haftaları, Spor Organizasyonları Olimpiyatlar, Universiad Oyunları, Formula 1 Dünya Turnuvaları ve Kupaları

Şekil 2.6 : Kültür eksenli sürdürülen kenter arası yarışa ilişkin parkurlar (Dündar, 2010).

Dündar’ın ortaya koyduğu gruplama ile ilgili yorumları şu şekildedir:

Küresel ağa eklemlenme çabasının kentleri ciddi bir rekabet ortamına sokması ile böyle bir yarışın parkurlarının da kalıcılık ve geçicilik üzerinden eşitlenen, iki ana koldan ve küresel ölçekte rekabet edebilirliğin koşulu olan mega ölçek üzerinden geliştirildiği gözlenir. Bu kollardan ilki, kentlerin kültürel eksen üzerinden pazarlanma süreçlerinde Sjøholt’un “uzun

vadeli kalıcı çabalar” olarak tarif ettiği ve etki çapı itibarıyla tüm dünyaya sesini duyurma hedefini içeren bir çerçeveye karşılık gelmekte ve burada “mega projeler” olarak adlandırılmaktadır. Bu ifadelendirme biçiminde “mega” niteliği kent ölçeğini aşarak küresel arenada ses duyurma hedefinin yansıması olarak, “proje” niteliği ise bir çeşit kalıcı “nokta” vuruşlar üzerinden hedeflenen rekabet düzleminde yer alma isteğinin göstergesi olarak görülmelidir. İkinci kol ise, kentlerden gelip geçeni, genellikle sınırlı zaman dilimlerinde, ancak kimi zaman da döngüsel olarak kentler üzerinde değiştirici ve düzen dışına çıkarıcı etkiler bırakan “mega ölçekli etkinlikler”dir (Dündar, 2010).

Kentlerin kültürel başlıklar altında sergilenmesi, kentler içinde etkileşim ortamları yaratılması, son yüzyılın icadı bir durum değildir. Dinsel ritüellere bağlı olarak düzenlenen karnavallar, festivaller kentleri tarihsel süreç içinde sergileme mekanı olarak kullanan kültür eksenli etkinliklerdir. Kenti kültürle buluşturan diğer büyük ölçekli etkinlikler kronolojik olarak; dünya sergileri / evrensel sergiler, bu sergilerin sanat ayağının ayrışmasıyla oluşan bienaller, olimpiyatlar ve Avrupa Kültür Kenti / Başkenti etkinlikleri şeklinde özetlenebilir (Niksarlıoğlu, 2007).

Karnavallar, festivaller, şenlikler ve panayırılar kent yada bölge ölçeğinde kutlanan özel günler ya da dönemlerde yapılan etkinliklerdir. Bu etkinliklerin oluşturulma nedeni, dini ritüeller olabileceği gibi, özel günlerin, olayların anılması, bölgede ticari hareketliliğin, kültürel etkileşimin sağlanması gibi pek çok sebep üzerinden temellenebilir. Tarihsel sürekliliği olan festivaller ve etkinliklere ek olarak, günümüz kentlerinin içinde bulunduğu rekabet ortamında, kentler kendi özgün festivallerini yaratma ve her dönem kentsel bölgelerine turist akışını sağlama çabalarını göstermektedirler.

Yine kökeni eski tarihlere dayanan evrensel sergiler ve fuarlar, kent için önemli etkileşim ortamı yaratan etkinliklerin başında gelmektedirler. Paris, Londra gibi kentlerin öncülük ettiği organizasyonlar, sonrasında Avrupa ve ABD kentlerinin genelinde görülen ticaret, sanayi ve sanat etkinlikleri olarak önem kazanmıştır. Günümüzde de varlığını sürdüren expolar, 3. Dönem: Ulusal Markalaşma Expo’ları olarak varlığını sürdürmektedir (Dündar, 2010).

Fuarlar, expolar gibi daha çok sanayi, ticaret ve diğer alanların öne çıkartıldığı sergilerin yanında, bilim ve sanat organizasyonları olarak, bienaller de günümüz dünyasında önemli kültürel etkileşim ortamı yaratan etkinliklerdendir (Dündar, 2010). İlk kez Venedik’te “ Venedik Kenti Uluslar arası Sanat Sergisi” olarak 1895 yılında gerçekleştirilen Venedik Bienali daha sonra iki yılda bir gerçekleştirilmesi

sebebiyle Türkçe karşılığı “Bienal” olan, İtalyanca “biennale” kelimesiyle kullanılır (Niksarlıoğlu, 2007). Venedik Bienali bünyesinde, sanat, sinema, mimarlık, dans, müzik ve tiyatro bienallerini içeren kapsamlı bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda ele alınan Venedik kenti, jeolojik yapısı, konumu, tarihsel özellikleri gibi pek çok özgün kimlik değerleriyle İtalya’nın en gözde kentlerinden biridir.

Kent sahip olduğu doğal güzellikleri, özgün yapılı çevresi, toplumsal ve kültürel değerleri ile turizm açısından daimi bir yoğunluğa sahiptir. Bu yoğunluğu daha da arttıran etkinliklerin başında, dini ritüelleri olarak her yıl aynı dönemlerde kutlanan Venedik Karnavalı “Carnevale di Venezia” ve Venedik Bienali “La Biennale di Venezia” gelmektedir. Bu çok kapsamlı etkinlikler, günümüz kentlerinin yarış ortamında, kendi içlerinde özgün ve çok yönlü planlamalar çerçevesinde, kültürel etkileşim ve ekonomik gelir kaynağı olarak küresel sermayenin ilgisinin çeken ortamları sağlamaktadırlar.

Bu durumun örneklerinden, 12.Uluslararası Venedik Bienali’nin mimarlık ayağı olan Venedik Mimarlık Bienali, “People Meet in Architecture” sloganıyla 2010 yılında, Priztker Ödülü Kazuyo Sejima’nın yönetiminde gerçekleştirilmiştir. Sejima’nın dünya çapında üne sahip bir mimar olması da etkinliğe, dünyanın ilgisini çekme adına ayrı bir katma değer sağlamıştır ve bienal sloganında olduğu gibi, dünyanın pek çok yerinden, akademisyenlerin, öğrencilerin, mimarların ve toplumun her kesiminden insanın bulunduğu kültürel etkileşimin yoğun olduğu bir etkinlik olmuştur.

Kentlerin yarış ortamında yer edinmek ve küresel sermayeden pay alabilmek adına gerçekleştirdikleri karnavallar, bienaller, sergiler gibi sanat etkinliklerinin yanında büyük spor organizasyonları da günümüz dünyasında, kültürel etkileşimi ve sermaye akışını sağlamanın bir aracı olmaktadır. İlk kez 1896 yılında Atina’da başlayan olimpiyatların, günümüze geliş sürecinde spor faaliyetlerinin yanında kültürel boyutu da vurgulanmaktadır. Olimpiyatlar sayesinde büyük değişimler yaşayan, canlanan ve imajlarını yenileyen kentler olarak Barselona kenti örnek gösterilebilir (Niksarlıoğlu 2007).

Kentlerin dünyaya kendilerini sunmak için kullandıkları bir diğer etkinlik ise Kültür Başkentlikleri’dir. Kültür başkentliği programı ile kentler, mimarlığı ve kentsel tasarımı araç olarak kullanmakta, büyük değişim ve dönüşümler yaşayarak dünya

sahnesine çıkmaktadırlar. Başta Avrupa Kültür Başkentleri olmak üzere bir çok kent, mimarlığı: “Yeniden canlanmanın, değişimin ve modern karakterin sergilenmesinde ve sürdürülebilir kalkınma elde etmede temel araç olarak” kabul etmektedir. 1990-2010 yılları arasında Avrupa Kültür Başkenti ünvanına ulaşmak için ciddi bir rekabet sürecine giren kentler, genellikle kentsel gelişim çalışmalarını kültür yılından daha önce başlatarak, kültür yılını simgeleyen kalıcı miras bırakmaya gayret etmişlerdir. Kimi kent yerel kimliğini ortaya çıkartan, kimi kent ise, değişim içinde olduğunu vurgulayan mimari projelere ağırlık vermiştir. Bunun yanı sıra, çoğu kent tarihi kent merkezinin odak noktasında olduğu projeler oluştururken, bazı kentler etkilerin daha geniş bir bölgeye yayılması amacıyla bölgesel projelere başvurmuştur (Öktem, Görgülü, 2011).

Küreselleşmenin etkileriyle kültürel olarak tek tipleşen dünyada, mega etkinlikler kentlerin imaj yaratım süreçlerindeki yeni araçları olarak kabul edilmekte ve kentlere gelip geçici bir özgünlük, farklılık, mekan ve zamanda bir yerellik yarattıkları düşünülmektedir (Dündar,2010). Tüm bunlarla birlikte kültür endüstrilerinde faaliyet gösteren kuruluşların (tiyatrolar, sanat okulları, sanatçı stüdyoları ve galeriler) birarada bulunmasıyla oluşan atmosferin etkisiyle mimarlık, reklamcılık, fotoğrafçılık, edüstri ürünleri tasarımı ve moda sektörü gibi diğer yaratıcı sektörlerde de sinerji yaratılmaktadır. Bu durum kent ekonomisinde ateşleyici etki yaratmaktadır (Dziemboeska-Kowalska ve Func,1999; Crewe ve Beaverstock, 1998 aktaran Özdemir, 2005).

Küreselleşme sürecinde kentlere yapılan müdahaleler kapsamında ele alınan kültür eksenli dönüşümler; etkinlikler ve projeler bazında ele alınmıştır. Gerek etkinlik bazında, gerekse tek bir mimari proje ekseninde şekillenen kent müdahalelerinin, pek çok katmanı barındıran çok kapsamlı uygulamalar olduğu görülmüştür. Kentlerin içinde bulunduğu bu rekabet sürecinde, sadece kültür eksenli dönüşümlerde değil, farklı amaçlarla yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarında da, yapılanma ve uygulama açılarından farklılıklar görülmektedir.

Kentlere yapılan bu müdahaleleri gösterdikleri yaklaşımlarla da gruplamak mümkündür. Bu yaklaşımlardaki farklı ele alış biçimleri olarak 2008 yılında gerçekleştirilen Archilab buluşmalarında, “re-animasyon, polymerizasyon ve implantasyon” olmak üzere üç farklı kavram öne çıkartılmıştır. Bu kavramlardan re-animasyon; genel olarak bölgenin sahip olduğu yerel değerleri ortaya çıkarmak, yeni

kimlik üretimini sağlamak, bölgeyi canlandırmak ve yeniden işlevlendirmek şeklinde bir ele alışı içermektedir. Bu yaklaşım içinde, yeniden canlandırılması hedeflenen bölgede, projelerin yerel halkı ile birlikte yürütülmesi, önemli bir gereklilik olarak belirlenmiştir.

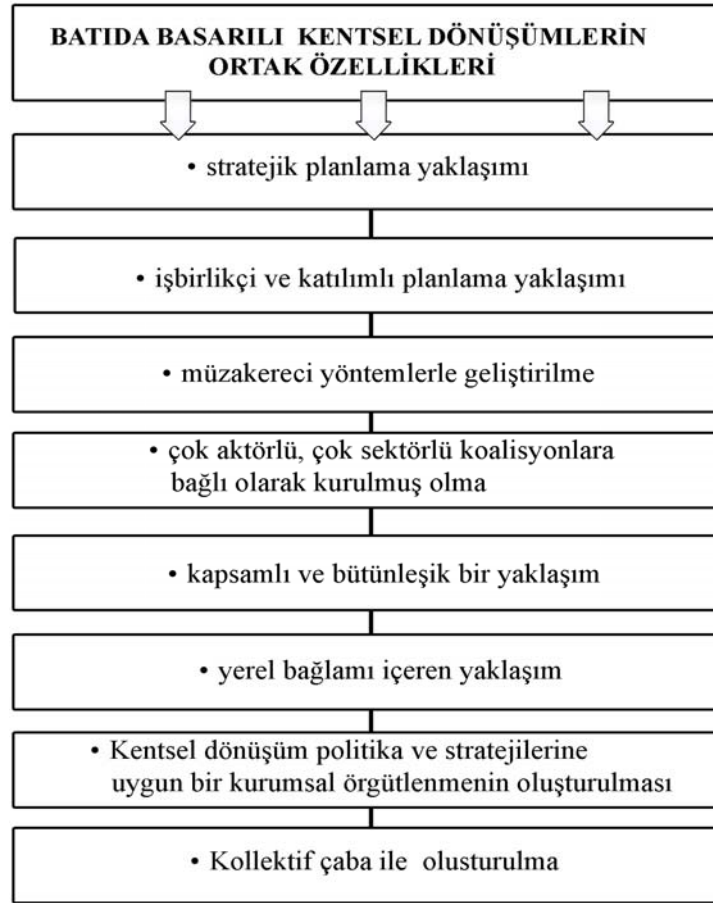
Bir diğer kavram olan polimerizasyon, Avrupa kentlerin içinde bulunduğu ağ sistemini ve çok merkezli, parçalı yaklaşımı öne çıkartmaktadır. Kentsel “polymerler” aracılığıyla farklı coğrafik ağlar kurulabilmekte ve mekân, fiziksel ve sosyal iyileştirmenin aracı olarak ele alınmaktadır. Son yaklaşım ise implantasyon yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda öne çıkan konu, kentlere yapılan yeni eklerin kentlerin mevcut dokusu ile kuracağı ilişkidir. Sermaye politikalarının biçimlendirdiği mekanda, kültürel sürdürülebilirlik ve entegrasyon, yerini “implant” süreçlerine bırakmıştır. “İmplant”, tıp alanından tanındığı gibi, organik dokuya takılan bir yabancı maddeyi tanımlamaktadır. Mimari/kentsel alanda ise, benzer şekilde dokuya dışarıdan takılan maddeyi anlatmaktadır. Kentsel “implant”ın, başarılı örneklerde, yerel kalkınmanın bir aracına dönüşebildiğini, olumlu uygulamalarla desteklendiğini söylemek olanaklıdır, ancak toplumsal araştırmaya, kültürel etütlere ve kentli katılımına kapalı gelişen süreçlerde “implant”ın dokuyla ilişkisi, mimari / kentsel bir sorunu tanımlamanın ötesinde, yaşamı doğrudan ve bütünüyle olumsuz etkileyen bir araç olabilmektedir (İncedayı, 2009).

Farklı yaklaşımlarla ele alınan müdahalelerde, öne çıkan konu toplumsal bütünleşmenin bu müdahaleler kapsamında ne ölçüde sağlanabildiğidir. Mekansal dönüşümler, toplumsal dinamiklere bağlı olarak sürekli devam etmektedir, bu nedenle kent mekanına yapılan müdahalenin insanı ve toplumu, dolayısıyla kültürü ele alan bir yaklaşım içinde hareket etmesi, müdahalelerin başarısını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda süreç içinde değişen kentsel dönüşüm uygulamalarına bakıldığında, yeni kentsel dönüşümlerin toplumsal bütünlüğü hedefler nitelikte olduğu görülmektedir.

Kentsel dönüşüm Roberts ve Skyes tarafından, kapsamlı ve bütünlük bir vizyon ve eylem olarak, bir alanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel koşullarının sürekli iyileştirilmesini sağlamaya çalışmak olarak tanımlanmaktadır. Yitirilen bir ekonomik etkinliğin yeniden geliştirilmesi ve canlandırılması, işlemeyen bir toplumsal işlevin işler hale getirilmesi, toplumsal dışlanma olan alanlarda, toplumsal bütünleşmenin sağlanması, çevresel kalitenin veya ekolojik dengenin kaybolduğu

alanlarda, bu dengenin tekrar sağlanması kentsel dönüşümün amaçlarını oluşturmaktadır. Tarihsel süreçte uygulandığı ve kapsamı açısından sürekli bir değişim içinde bulunan kentsel dönüşümler, günümüzde işsizlik, ekonomik yarışabilirlik, sosyal dışlanma, toplumsal değerler, terkedilmiş ve köhneleşmiş alanlar, yeni kararlar ve mülkiyet gereksinimleri, çevresel kalite ve sürdürülebilir gelişme konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır (Roberts ve Skyes, 2000).

Bu bağlamda günümüz kentsel dönüşümleri ele alındığında, son yıllarda özellikle dünya çapında başarılı olarak kabul edilen projelerin bazı ortak özelliklerinin olduğu görülmektedir. Bunları şekil 2.7 'de görüldüğü gibi; stratejik planlama yaklaşımı ile geliştirilme, işbirlikçi ve katılımlı planlama, müzakereci yöntemlerle geliştirilme, çok aktörlü, çok sektörlü koalisyonlara bağlı olarak kurulmuş olma, kapsamlı ve bütünlük bir yaklaşım, yerel bağlamı içeren yaklaşım, kentsel dönüşüm politika ve stratejilerine uygun bir kurumsal örgütlenmenin oluşturulması ve kolektif çaba olarak sıralamak mümkündür (Akkar, 2006).

Şekil 2.7 : Batıdaki başarılı kentsel dönüşümlerin ortak özellikleri (Akkar (2006)'a dayanmaktadır).

Bu durumda “stratejik planlama yaklaşımı” ile geliştirilen projelerin değişen koşullar karşısında esnek bir anlayışla yeniden gözden geçirilebildiği görülmektedir. “İşbirlikçi ve katılımlı planlama” , “müzakereci yöntemler” ve “çok aktörlü” ortaklıklar üzerine kurulan projelerde kamu özel sektör, gönüllü kuruluşların birlikteliği, projenin geliştirilme ve uygulanış aşamalarında konunun uzmanlarından, halka kadar uzanan çok katılımlı bir yapının oluşturulduğu görülmektedir. Projelerin “kapsamlı ve bütünleşik” olmaları, kentsel dönüşümün sadece fiziksel boyutla değil, ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlarıyla ele alınmasını ifade etmektedir.

Yine her projenin “kendi yerel” bağlamı içinde değerlendirilmesi ve uygulanması projelerin özgünlüğü ve başarısı için çok önemli bir faktör olmaktadır. Son olarak şekil 2.7 ‘de görüldüğü gibi, “kentsel dönüşüm politikaları ve stratejilerine uygun örgütlenmenin oluşturulması” ve tüm aktörlerin “kollektif bir çaba” ile projeyi ele almaları, başarılı kabul edilen kentsel dönüşüm projelerinde görülen ortak özellikler olarak belirtilmektedir (Akkar, 2006).

Özden (2002) de konuyla ilgili olarak, Türkiye ölçeğindeki kentsel dönüşümleri ele aldığıında, sağlıklı bir kentsel yenileme sistematığının yerleştirilebilmesi için, planlama, mevzuat ve yönetim tabanlı bir takım stratejilere gereksinim duyulduğunu belirtmekte ve çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Bunlar genel olarak; planlama sürecini etkinleştirmek üzere, yetkileri tek elden yürütecek bir bakanlık kurulması, bir planlama yasası ile yerel yönetimler yasasının oluşturulması, yenilemede kamu yararı kavramının dikkate alınması, yenilemenin sorumluluğunun merkezi yönetim altında yerel yönetimlere verilmesi, yerel yönetimin yenileme sorumluluğunu katılımcılarla paylaşabilmesi, yenilemenin yöreye sosyal, ekonomik fiziksel ve mekansal yönlerden kazanç sağlaması, sürdürülebilirliğin sağlandığı çevrelerin yenileme ile yaratılması, yenilemenin zorunlu kalmadıkça yöreyi sakinleri ile birlikte koruması, yenilemenin alanın “özgün karakterini ve özelliklerini ortaya çıkarması ve bunları değerlendirmesi” şeklinde sıralanabilir.

Tarihsel süreç içerisinde olduğu gibi, günümüzde de kentsel dönüşüm uygulamaları olumlu sonuçlar doğurduğu gibi, olumsuz sonuçlar da ortaya çıkarabilmektedir. Özden bu durumu şöyle ifade etmektedir:

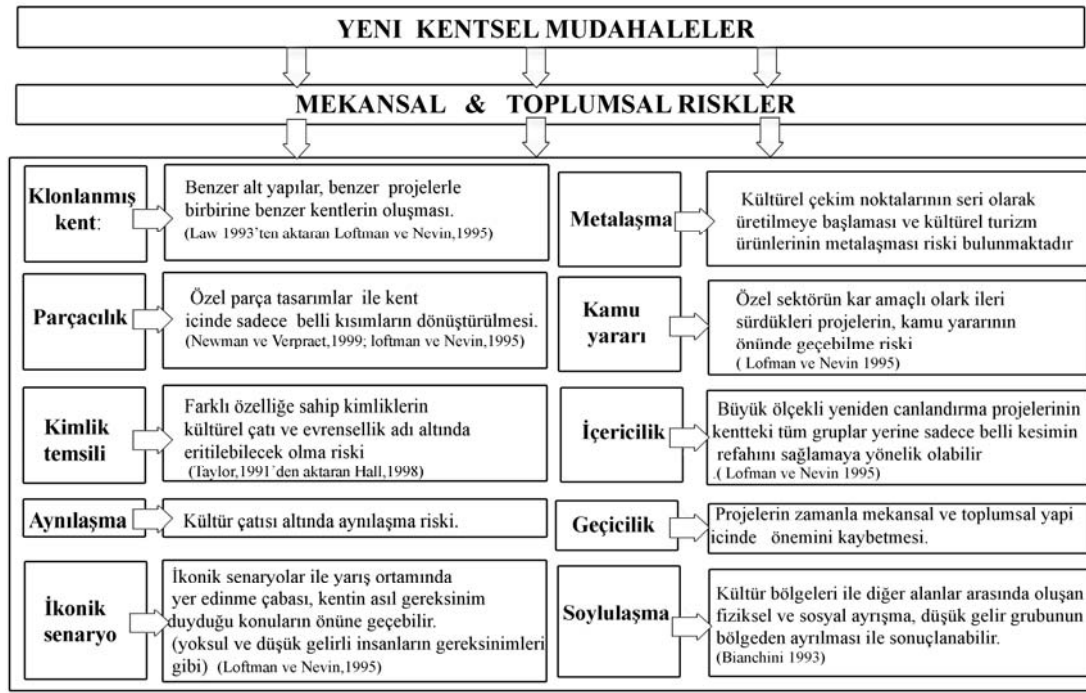
Uluslararası sermayenin şehirlere akışı ile başlayan bu dönüşümlerin çoğu, şehirleri özgün kılan sosyo-kültürel ve fiziksel mekansal nosyonlarını kökten değiştiren, planlamadan

bağımsız bir şekilde ortaya çıkmış yeni şehir mekanları yaratan, toplumsal sınıf farklılıklarını körükleyen ve sosyal açıdan çöküntü sürecine iten sonuçlar ortaya çıkarmıştır (Özden, 2002).

Dönüşümlere getirilen eleştirilerden bir diğerini de, kentlerin küreselleşme sürecinde içinde bulundukları ortam için “dışa açılma” değil “dışa açma” benzetmesini yapan Hacısalihoğlu (2001) tarafından yapılmaktadır: “Bu dışa açılma sürecinde, kentlerin kapıldıkları yarış ortamında, kentte yaşayanların sağlıklı çevrelerde yaşama hakları unutulmuş, küresel kent olma iddiaları içerisinde, kentin özgün, tarihi, kültürel kimlik değerleri yıpratılmış ve küresel kent olma yarışındaki kentler, benzer abidelerle aynılaştırılmıştır.” Hacısalihoğlu’nun yorumuyla küresel sistem içinde, karar verici konumunda olmayan kentlerin, ulusal sınır dışından küresel ilişkileri, o kentlerin ekonomik, kültürel ve mekansal ilişkilerinin bünyesini değiştirmez, sadece onlara eklenir. Bu durum küresel kent içinde bir ikiliği oluşturur: “yerel olan kent kesimleri ve yerel kentliler” ile “küresel olan kent kesimi ve küresel kentliler”. Küresel kentlerin, sermayenin ilişkilerini sürdürebilmesi için benzer altyapılara sahip olduğu görülmektedir. Lüks oteller, akıllı gökdelen ofisler, süper lüks ve kendini hapsedmiş konutlar, otoyollar, raylı toplu taşıma sistemleri, uluslar arası kongre, konser ve sergi sarayları, stadyumlar ve havaalanları küresel kentin yapısını oluşturan vazgeçilmez elemanlardır. Bu sistem içinde kentin sahip olduğu yerel değerler sadece bir arka plan oluşturmaktadır. Böyle bir durumda, “ Kentlerin küresel kentsel altyapı için yarışıyor olması, kentlerin ekonomik, fiziksel ve toplumsal olarak gelişmesine ve bütüncül olarak kalkınmasına yardımcı olmakta mıdır?” sorusu akıllara gelmektedir (Hacısalihoğlu, 2001).

Görüldüğü gibi, kentlere yapılan müdahalelerdeki olumsuzluklar olarak, müdahalelerin toplumun sadece belirli kesimine yönelik sağlıklı bir çevre oluşturma çabasında olmaları ve kent içinde kutuplaşma yaratan mekanları yaratmaları, kentlerin küresel kentsel altyapılara sahip olma kaygısı içinde sahip olduğu özgün kimlik değerlerini kaybetmeleri belirlenmiştir.

Bunlara ek olarak Dünder (2010), “mega etkinlikler ve projeler” bağlamında kentlerin geçirdiği dönüşümlerin, kentin fiziksel ve toplumsal yapısı için oluşturabileceği riskler olarak şekil 2.8’de görülen olumsuzlukları ele almıştır. Bu bağlamda mega projelerin sahip oldukları riskler olarak ifade edilen “ikonik senaryo”, kentin küresel ölçekte yer edinmek adına gerçekleştireceği ikonik projelerin, kentin asıl gereksinimlerinin önüne geçebileceği olarak açıklanmaktadır.

Şekil 2.8 : Yeni kentsel müdahalelerin ortaya çıkartabileceği riskler tablosu (Dündar 2010'a dayanmaktadır).

Yine “hedef kitle” ile birlikte projelerin sadece toplumun belirli bir kesimi için faydalı olmaları durumu ifade edilmiştir. “Klonlanmış kent” ile kastedilen risk, kentlerin benzer projelerle birbirinin aynısı durumuna gelebilecekleri olmuştur. Ayrıca, kültürel çekim noktalarının seri olarak üretilmesiyle birlikte, kültürel turizm ürünlerinin “metalaşma” sı riski ve projelerin “geçicilik” özelliğine sahip olan, zamanla değerini kaybeden nitelikte olabilecekleri ifade edilmiştir. “Parçacılık” anlayışı sadece belirli bölgelerde uygulanan projelerin, bu bölgeler ve diğer alanlar arasında “soylulaştırma”ya neden olabileceği, “kamu” yararı gözetilerek başlayan projelerin zamanla bu hedeften vazgeçmesi, kurulan “kamu özel ortaklıklar” içerisinde kısa sürede kar yapmayı hedefleyen politikalarla, sosyal sorunların oluşabileceği ve özel sektörün karşı karşıya kalabileceği problemler bağlamında güven teşkil etmeyip, bu tip ortaklıklarda “risk” e neden olması ve son olarak da büyük ölçekli yeniden canlandırma projelerinin sadece belli grupların refahını sağlayabileceği gibi olumsuzluklar belirtilmiştir (Dündar, 2010).

Benzer şekildeki riskler mega etkinlikler için de, aynı kültür çatısı altında “aynılaştırma”, ve “kimlik temsili” ile özünü kaybeden kimlikler olarak ifade edilmiştir. Bunlara “Ayrışma”, “turizmin sektörel riskleri”, kültürel başlıklar altında aslında “ekonomik bağlam”larda ekonomik ilişkilerin kurulması ve “festivalizm”

etkisi altında gerçekleşen ve sadece eğlenceye yönelik etkinliklerin oluşmasının yaratacağı riskler eklenmiştir (Dündar, 2010).

Yeni kentsel müdahalelerin mekansal ve toplumsal açıdan ortaya koyduğu riskler ele alındığında, kentler için Hacısalihoğlu'nun belirttiği soru akıllara gelmektedir: “Kentlerin küresel kentsel altyapı için yarışıyor olması, kentlerin ekonomik, fiziksel ve toplumsal olarak gelişmesine ve bütüncül olarak kalkınmasına yardımcı olmakta mıdır?” (Hacısalihoğlu, 2001).

Bu sorunun yanıtını Hacısalihoğlu şu şekilde vermektedir:

Bence kentsel gelişme , kentlerin tek başına uluslar arası bağlantı odakları oluşturma yarışları ile ilgili değildir. Kentsel gelişme esas, kentlerin toplumsal bünyesi içinde biçimlenen “yerel” ve “küresel” parçalar arasındaki mesafeyi azaltmak; bu parçalar arasındaki bağlantıları oluşturmak olmalıdır. Sonuç olarak, kentlerin küresel kentsel altyapı için yarışması, topyekün kentsel ekonomik gelişmeye katkısı olduğu oranda olumlu bir kavramdır. Gözü kapalı benimsenecek bir kavram değildir. Biz, yerel tarihi ve doğal kaynak değerlerinin korunmasından kaynaklanan bir yerel kalkınma modelinin ve kentlerimizdeki, ülkemizdeki “yerel” ile “küresel” farklılaşmasını azaltacak bir küresel altyapı yarışmasının taraftarı olmak durumundayız. Yoksa, yabancı ve amacı doğal olarak kendi hegemonyasını oluşturmak, küreselleşmek (globalleşmek) olan sermayeyi, küresel kapitali, rahat ettirmek (akkomode etmek), ona uşaklık etme yarışında değil ” (Hacısalihoğlu, 2001).

Bu noktada kentsel müdahalelere bakış açısında yerel olma ve yereli koruma durumlarının önem kazandığı görülmektedir. Aynı şekilde yeni dönem kentsel dönüşüm uygulamalarının da başarıya ulaşip ulaşamamaları, uygulama kapsamında kültürel ve yerel değerlere nasıl müdahale ettikleri ile ilgili olmaktadır. Kentsel dönüşüm sürecinin başarıya ulaşabilmesi, dönüşümün içeriğinin yanı sıra, sürdürülebilirlik, toplumsal katılım, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları ile bir bütün olarak ele alınması sonucuna bağlıdır. Ancak bu bütünsel bakış açısının da bir kentsel dönüşüm projesini başarıya ulaştırmakta çoğu zaman yeterli olmadığı görülmektedir, projelerdeki asıl başarının, projenin uygulandığı bölgenin kimlik değerleri ile bütünleşmesi doğrultusunda oluşacağı düşünülmektedir.

Bu noktada, kentlere müdahale yolları olarak uygulanan gerek dönüşüm projelerinde, gerek tekil yapı uygulamalarında, gerekse toplumu etkileyen etkinliklerde, öne çıkan ve üzerinde durulması gereken konular olarak, kent kültürü ve kent kimliği karşımıza çıkmaktadır. Kentin sahip olduğu değerleriyle birlikte ortaya koyduğu kimliğinin iyi

analiz edilmesi, zaman içerisindeki müdahaleler için hem bir yöntem ve hem de kaliteli bir kentsel gelişme için kaçınılmaz bir gereklilik olmaktadır.

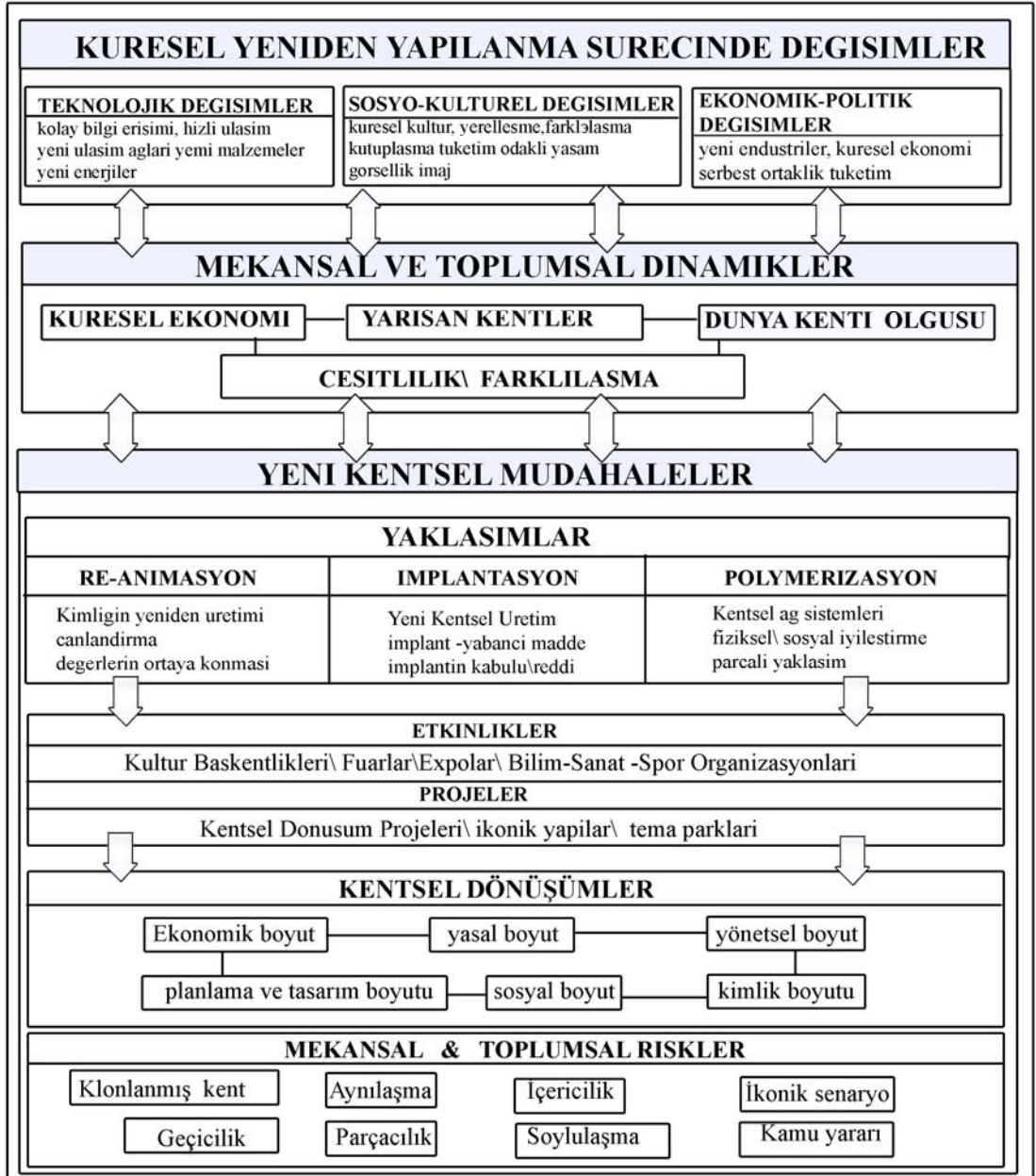
2.6 Bölüm Sonucu

“Değişim, dönüşüm ve Kent” kapsamındaki birinci bölümde öncelikle kent, değişim ve dönüşüm kavramları ele alınmış, tarihsel süreçte kentlerin değişim ve dönüşümlerine neden olan kırılma noktalarına değinilmiştir. Görüldüğü gibi, Sanayi Devrimi’nin kentler üzerindeki etkileri, ardından II. Dünya Savaşı ve sonrasında sanayisizleşme ve küreselleşme ile yeniden değişen dengeler, kentlerin mekansal anlamda büyük dönüşümler yaşamalarına sebebiyet vermişlerdir.

Bu süreçler içerisinde “kentsel dönüşüm” kavramı, kentin genelinde ya da belirli parçalarında işlevini kaybetmiş, yıpranmış parçaların çeşitli yöntemlerle yenilenmesi ve dönüştürülmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm kavramı ortaya çıkışından bu yana, yapılandırılması ve uygulanması açısından büyük değişiklikler yaşamış bir kavramdır. Kentlerin sadece fiziksel bir mekan olarak ele alındığı ve yıpranmış alanların topluca yıkılıp yenilendiği uygulamalar, zaman içerisinde yerini, fiziksel ve toplumsal boyutların işin içine girdiği geniş kapsamlı uygulamalara bırakmıştır. Kentsel dönüşüm uygulamalarının toplumun sadece fiziksel değil aynı zamanda sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir biçimde evrilmesi, kentlerin içinde bulunduğu küreselleşme süreciyle etkileşimlidir. Bu noktada, küreselleşme kavramı teknolojik, sosyo-kültürel, ekonomik ve politik boyutlarıyla ele alınmış Şekil 2.9 ‘da görüldüğü şekilde bir etkileşim ortaya konuşmuştur.

Küreselleşme dönemi, ekonomik anlamda küresel ve tek bir ekonomiye hizmet etmeyi amaçlayan, bu bağlamda da teknolojik, politik, ekonomik ve sosyal açılardan kendini besleyecek oluşumları ortaya çıkaran bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sürecin yarattığı mekansal ve toplumsal dinamikler olarak; “küresel ekonomi” ve küresel ekonomiye dahil olma, ondan faydalanma doğrultusunda ortaya çıkan “dünya kenti olgusu”, “büyük\ küçük her ölçekteki kentlerin içinde bulunduğu rekabet ortamı”, “çeşitlilik\ farklılaşma arayışları” ve politik, ekonomik, kültürel açımları bulunan” yerelleşme kavramı” ele alınmıştır.

KENT: METROPOLLER, BÜYÜK \KÜÇÜK KENTLER

Şekil 2.9 : Küresel yeniden yapılanma sürecindeki mekansal ve toplumsal dinamikler ve yeni kentsel müdahaleler ilişkisi (Turgut, İnalhan (2007) ve Turgut, Çakır (2006)' ya dayanmaktadır).

Bu dinamikler, küresel ölçekteki güçlerin oluşturduğu küresel sermayeden pay alabilmek adına birbirini besleyen ve tetikleyen dinamiklerdir ve etkilerinin en çok görüldüğü yerler, toplumun aynası olan kent mekanlarıdır. Bu süreç içinde, kentler küresel sermayeye ortak olma ve kendi gelişimlerini sağlamaya yönelik hedefler belirleyerek, bir yarış ortamına girmişlerdir. Küreselleşmenin yarattığı bütüncül ortam ve ortaya çıkardığı tektipleşme, aynılaşıma gibi durumlara tepki olarak, yerelleşme ve farklılaşma kavramları öne atılmıştır. Ulus devletlerin önem

kaybetmesi ve daha küçük ölçekteki kentler üzerinden bu yarışa girilmesi de bu bağlamda değerlendirilebilir.

Yarış ortamı dünya ölçeğinde olduğundan, farklılık yaratıp öne çıkma adına, kentsel ölçekte özgünlük ve yerellik büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, küreselleşme ve yerelleşmenin birbirini beslediğini söylemek mümkündür. Kentlerin küresel sermayeyi bölgelerine çekme yarışında kullandıkları katalizörler olarak kapsamlı projeler ve büyük çaplı etkinlikler görülmektedir. Bu uygulamalarda kültür bağamları kullanılmış ve kültürün sunulması ve geliştirilmesi, hedefler arasında belirtilmiştir. Re-animasyon, implantasyon, polymerizasyon gibi farklı yaklaşımlarla geliştirilen müdahale yöntemlerinde, yeniden canlandırma olarak re-animasyon, kimliğin yeniden üretimi, varolan değerlerin ortaya konulması, geliştirilmesi gibi uygulamalar ortaya koyarken, implantasyon yaklaşımında, kente yabancı bir madde niteliğinde, yeni bir ek yapıldığı görülmektedir. Bu noktada yeni ek olarak görülen uygulamanın, kent tarafından kabulü ya da reddi büyük önem kazanmaktadır. Bir diğer yaklaşım olan polymerizasyon da ise, fiziksel ve sosyal iyileşmeyi hedefleyen uygulamalar, kentsel ağ sistemleri üzerinden birbirleri ile bağlantılı ve parçalı bir biçimde uygulanmıştır. Bu bağlamda dünya çapında ilgi uyandıracak ikonik projeler, büyük çaplı kentsel dönüşüm projeleri, mega ölçekli etkinlikler olarak olimpiyatlar, fuarlar, kongreler, festivaller, kültür başkentlikleri, kentlerin yarış ortamında kullandıkları araçları olmuşlardır.

Büyük kentler gibi, daha küçük ölçekli kentler de benzer uygulamalarla birlikte, sermayeden pay almak için varolan potansiyellerini kullanma ve geliştirme, yeni potansiyeller oluşturma yoluna girmişlerdir. Bu noktada kentler üzerinden geliştirilen stratejilerde kentlerin metropoller, büyük ve küçük kentler olarak farklı gruplara ayrıldığı ve bu ölçeklerde, koyulan hedefler doğrultusunda kentlere yapılacak müdahalelerin belirlendiği görülmektedir. Bu bağlamda küçük kentler üzerinde geliştirilen stratejilerin, kentin varolan kimlik değerlerini belirgin hale getirme, kentte turizm potansiyeli oluşturma, ya da varolan turizm potansiyelini kullanma, kente yeni bir sosyo-ekonomik değer ekleme, sembol niteliğinde yapılar üreterek kentte çekim noktası oluşturma, toplumsal gelişmeye yönelik aktiviteler, etkinlikler, organizasyonlarla birlikte sosyal yaşama katkı sağlama şeklinde geliştirildiği görülmektedir.

Kentlerin müdahale altında olduğu tüm bu uygulamalarda üzerinde durulacak olan müdahale yöntemi olarak “kentsel dönüşümler” ele alınmıştır. Bu noktada, uygulanan projeler ele alındığında, projelerin kentlerin fiziksel ve toplumsal değerleri ile ilgili riskler içerebilecekleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Küresel altyapılara sahip olma adına, özgün değerlere zarar verilmesi, kent mekanının parçacı bir yaklaşımla ele alınıp, bütüncül bir gelişmenin sağlanamaması, toplum içinde uçurumlara yol açabilecek uygulamaların yapılması ve kültür ekseninde şekillenen projelerle kültürün kullanılıp, yeniden üretilmeye çalışılırken tüketilmesi durumları, ortaya çıkmaktadır. Yine özellikle turizme yönelik potansiyeli artırma sürecinde, kentin doğal çevresinin zarar görmesi, projelerin hızlı bir üretim çabasında niteliksiz yapılaşmayı ortaya koyması, oluşabilecek riskler olarak ele alınmaktadır. Bu noktada, kentin doğal çevresi, beşeri çevresi ve kentin tarihi, kültürel ve ekonomik değerleri, kent insanının yapısı gibi toplumsal özelliklerinin bütününden oluşan kent kimliği ve kültür kavramları kentsel müdahalelerin etkileşim içinde olduğu kavramlar olarak gündeme gelmektedir.

Bunlara ek olarak günümüzün yeni dönüşüm projeleri ele alındığında, içerikleri, ve yapılanmalarıyla başarılı kabul edilen projelerde öne çıkan boyutun, varolan çevrenin tüm niteliklerini değerlendirmeye ve bu doğrultuda bir yapılanmaya yönelten, projelerin kimlik boyutu olduğu görülmüştür. Bu noktada, konu ile ilgili alan çalışması örneğinde ele alınan Rize Kenti’ndeki müdahale örneklerinin, küçük bir kent olarak değerlendirilen Rize Kenti’nin, varolan turizm potansiyellerini geliştirerek, turizmi kent için önemli bir gelir kaynağı haline getirmeyi, bu bağlamda kentsel çevrede fiziksel ve sosyal bir iyileşme sağlamayı hedefleyen nitelikte oldukları görülmektedir. Kentin genelinde bölgesel bir yaklaşımla uygulanan dönüşüm projelerinde, kentin mimari kültüründen izler barındıran yapılar ortaya konulmaktadır. Bu noktada kentin kimliğine yapılan bu müdahale, yine kentin kimlik ve kültür değerleri kullanılarak uygulandığından, bu kavramların müdahalelerle olan etkileşimini öne çıkartmaktadır. Bu bağlamda kentsel kimlik ve kültür kavramları, ortaya konan kentsel dönüşüm projeleri özelinde, uygulanan kentsel müdahaleler ile ilişkilendirilmek üzere bir sonraki bölümde ele alınacak ve Rize Kenti müdahalelerinin, kentin kimliği ile olan etkileşim noktaları için, kentsel kimlik ve kültür olguları analiz edilmeye çalışılacaktır.

3. KENTSEL KİMLİK

Kimlik ve kentsel kimlik kavramları, tarihsel süreç içerisinde olduğu gibi günümüz dünyasında da farklı çerçevelerde sürekli ele alınan ve tartışılan konulardandır. Dünya düzenlerinin değişmesi, toplumların yaşam alışkanlıklarını da değiştirmiş ve bu değişimden toplumların aynası konumundaki mimarlık ve kentler de payını almıştır.

Günümüz dünyasının kenti biçimlendiren önemli dinamiklerinden olan küreselleşme hareketleri beraberinde, toplumun yapısını ve mekanı değiştirmiştir. Tüketim odaklı yaşayış biçimini ön gören bu durum, toplumları hızlı tüketen, değerlerini koruyamayan, kimliksizleşen bir yapıya dönüştürmüştür. Bununla beraber, küreselleşme sürecinde, odak noktası haline gelen kentler, yerel değerlerini kullanarak, küresel alanda yer edinmeye çalışmışlardır, bu durum, kültürün ve kimliğin korunmasını ve geliştirilmesini gündeme getirmiştir.

Bu noktada, kimlik kavramından başlayarak, mimari ve kentsel kimlik kavramlarının ele alınacağı bu bölümde, kentsel kimlik ve kültür ilişkisi üzerinde durulacak, kültürel süreklilik ve yeni yapıların çevreleri ile uyumları noktasında ele alınan yaklaşımlar değerlendirilecektir.

3.1 Kimlik Kavramı

Kimlik kavramı felsefik ve sosyolojik boyutu olan geniş kapsamlı bir olgudur. Kimliğin ilk akla gelen boyutu insanla ilişkilendirilen boyutudur ve sözlük tanımı olarak, “Toplumsal bir varlık olarak, insana özgü belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü.” şeklinde tanımlanır (Url-5). İngilizce’de ‘identity’ terimi hem kimlik hem özdeşlik anlamındadır ve “Bir kimsenin, bir grubun bireyselliğini, ayırtedici özelliğini oluşturan, onun başkasından ayırt edilmesini ve kendini, kendi olarak bilmesini sağlayan sürekli ve temel özelliği; hüviyet .” olarak açıklanmaktadır.

Kimlik kavramının farklı bakış açılarıyla ele alındığını görmek mümkündür. Örneğin Hall'e göre kimlik; küresel ve yerel, materyal, tarihi ve kültürel söylemler ve koşullar ile deneyimler bağlamında sürekli olarak kurulan, sahip çıkılan, üstlenilen, bir yandan güven ve özdeşleşme hissini temin etmeye yönelik olarak sabitleme/konumlama istemi ile, öte yandan farklı öğeler arasında süre gelen müzakere sonucu ortaya çıkan gerilimin biçimlendirdiği, "aidiyet tasarımı" olarak tanımlanabilir (Hall, 1998a). Bu bakış açısı kimliğin süreç içerisinde ve pek çok bileşenin etkileşimi ile oluşma durumunu öne çıkarmaktadır, bu durumu destekleyen bir tanımlamayı da Bilgin şöyle yapmaktadır: "Kimlik bir süreç içerisinde oluşumuna devam eden devinimli bir yapıdadır, bireysel ve sosyal tüm kimlikler inşa edilmiştir ve bu nedenle esnek bir özellik göstermektedirler" (Bilgin, 2007).

Bireysel ya da toplumsal kimliğimiz, ya da bir objeye yüklenen kimlik pek çok bileşene sahiptir. Kimlik olgusu bu bileşenlerden meydana gelir ve yine bu bileşenlerle olan etkileşimi dolayısıyla değişir ve gelişir. Bu bağlamda kimlik tanımlamalarının kimliği oluşturan bileşenler etrafında şekillendiğini görmekteyiz.

Kimlikle ilgili tanımlamalardan bir diğeri de Rapoport'un üzerinde durduğu "diğerlerine göre olma" durumu ile ilgilidir. Rapoport, kimliğin ne anlama geldiğini ifade ederken, kimliği; bir şeyin değişen koşullara ve etkilere karşı değişmeyen doğası olarak tanımlamakta ve "tek olma", "diğeri olmama durumu" olarak nitelendirmektedir. Bireysel kimlik tanımında kıyaslandığın, ayrı tutulduğun "diğer" kavramına vurgu yapan Rapoport, diğerleri tarafından, diğerlerine göre değerlendirilme durumunun, kimliğin temel ayırıcı faktörü olduğunu söylemektedir. Yine Amos Rapoport kimliğin özel ve halk kimliği olmak üzere, iki belirgin tipinin birbirinden ayrılması gerektiğini ileri sürmektedir (Rapoport, 1977).

Pierre Von Meiss de insanın farklı seviyelerde tanımlanabilecek kimliğini üç ana başlık altında toplamaktadır. Bunlardan ilki onu diğer canlı ya da cansız varlıklardan ayıran 'insan' olarak kimliği, ikincisi 'bir grubun üyesi olarak kimliği', üçüncüsü ise kişinin özgürlüğünü kişisel sorumluluğunu gruptan ve diğerlerinden farklı olarak ortaya koyan, kendine özgü niteliklere sahip 'bir birey olarak kimliği'dir (Meiss, 1990).

Bu ele alış biçimlerinin ışığında kimliğin genel tanımını, doğadaki herhangi bir canlıyı ya da objeyi diğerlerinden farklı kılan, 'ona özgü olma' durumunu yaratan

olgu olarak tanımlayabiliriz. Kimliğin pek çok bileşenden oluştuğu ve bu bileşenlerle etkileşimi dolayısıyla sürekli bir oluşum içerisinde olduğu bir gerçektir, yine kimliği tanımlamak için bir kıyas ortamının, ‘diğer’ olgusunun olması gerekliliği de açıktır. Bir insanın bireysel, grupsal, toplumsal kimlikleri olduğu gibi, bir kentin, mekanın, mimarinin kimliğinden de bahsetmek mümkündür.

3.2 Mimari Kimlik

Mimari kimliği ele aldığımızda, öncelikle mimari ürün olarak nelere baktığımızı ortaya koymamız gerekir. İnsan yaşamının en önemli öğeleri, evler, okullar, camiler, kiliseler, pazar yerleri, alışveriş merkezleri, müzeler, konser salonları, sinemalar, tiyatrolar, gidip gelinen yollar, parklar bahçeler, pencereden seyredilen peyzajlar ve benzerleri; bilim, felsefe, ahlak, matematik, estetik, tarih sosyoloji, psikoloji gibi bileşenleri ile, insan yaratıcılığının en büyük anlatımı olan mimari ürünlerdir (Kuban, 2010).

Mimari ürünler, içinde doğdukları, yaşam buldukları toplumun sosyal yapısının, ekonomik strüktürünün bir sonucudurlar. Mimarlık, tarih boyunca uygarlıkların tüm aşamalarında toplumların ekonomik, kültürel, sosyal değişimlerini yansıtmıştır. Kimliğin bir öz, diğerlerinden ayırt etmeyi sağlayan bir olgu olduğunu söylediğimizde de, mimari kimliğin insana, yaşadığı topluma, o toplumun yaşadığı çağın sosyal ekonomik ve kültürel koşullarına bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

Bu bağlamda Hacıhasanoğlu da mimari kimliği şöyle tanımlamıştır:

Mimari kimlik, bina ve yakın çevresi için mimar veya kullanıcı tarafından oluşturulan ayırt edici özellikler ile belirlenebilmektedir. Mimari kimlik, kültürel ve kentsel kimlik sistemlerinin alt açılımı olarak; kent ve koruma planları, mimari üsluplar, mimari diller, yapı ve çevre oluşturma politikaları, malzeme ve teknoloji, çevreye karşı davranışlar ve tutumlarla etkileşim içindedir (Hacıhasanoğlu,1996).

Mimari ürünün, kimlikli olabilmesinin koşulu, bulunduğu coğrafyaya ait olabilmesiyle ilişkilidir. Aitlikle anlatılmak istenen, ‘yer’li ve ‘zaman’lı olabilmektir. Mimari kimlik, şekillenmiş toplumsal değerlerden oluşan bir dildir ve her toplumda özgün bir yapısı vardır. Konuştuğumuz dilde olduğu gibi, mimari dilde de oyunlar, yan anlamlar söz konusudur. Toplumların kendine ait dilleri ve kültürleri olduğu kadar, bunların yarattığı mimari bir kimlikleri de olduğu bilinmektedir. ‘Akdeniz Mimarlığı’ örneğinde olduğu üzere, o bölgede yaşayan toplumların kültürünü

etkilemiş coğrafi eleman olan bir deniz çevresinde oluşmuş büyük bir bölge boyutunda olabileceği gibi, o çevrenin bir bölümünde yaşayan tek bir topluma özgü özellikler de gösterebilir. Mimari öğelere, sahip oldukları biçimsel özellik ve bir araya gelerek oluşturdukları doku özellikleriyle bulundukları ortama ait anlam yüklenebilir. Binanın dış kabuğu, ilk bakışta çevresine, ait olduğu sisteme ilişkin estetik değerleri yansıtan en önemli öğedir (Özgen, 2003).

Denilebilir ki, mimari kimlik, bir ulusun sahip olduğu değerlerin mimarideki ifadesidir. Yine bu değerler; yaşam biçimi, gelenek ve görenekler, yapım tekniği teknoloji vb. olabilmektedir. Kültürel kimliğe ve geleneğe bağlı mimari yorumlar ve evrensel eğilimleri yansıtan yaklaşımlar, tasarımın dayandığı estetik-entelektüel-felsefi arka plan sorunu, yani bir bakıma tarih-sanat-toplum ve dünya görüşlerinin mimari biçim ile ilişkileridir (Yücel, 1989). Belirli bir mimari kimliğe sahip yapılar, kentsel kimlik oluşumunda da yapma çevre faktörleri olarak varlıklarını sürdürmekte, kent kimliğinin oluşumunu ve devamlılığını sağlamaktadır.

Görüldüğü gibi mimari kimlik, yapının yere ait olması ile ilişkilendirilen, yapıyı diğerlerinden ayıran, kütle, üslup, yapım teknolojisi, fonksiyon vb. özellikleriyle ortaya konan bir olgudur. Bu noktada yapının mimari kimlik özelliklerini hangi bağlam içinde oluşturduğu, nasıl bir çevreye uyum sağlamaya çalıştığı ve bu uyumu nasıl ortaya koyacağı öne çıkmaktadır.

3.3 Kentsel Kimlik

Kentsel kimliği ele alırken öncelikle kenti ele almak gerekir. Kent, genel olarak, bir arazi üzerinde dokuya sahip olan ve birbiri ile içe içe geçmiş etkinliklerin bütünü olarak tanımlanır. Cansever bu konuyla ilgili şöyle demektedir:

Kent insanın hayatını düzenlemek için oluşturduğu, en önemli ve büyük fiziksel ürünü ve insan hayatını yöneltten çerçeveyen, toplumsal hayata, insanlar arasındaki ilişkilere biçim veren, sosyal mesafelerin en aza indiği, bu ilişkilerin en büyük yoğunluk kazandığı yerdir. Kenti kent yapan yalnız evler değil, bütün bu faaliyetlerin içinde barındığı yapılar, yapı grupları ve bunları birbirine bağlayan ulaşım, altyapı, sosyal donanım sistemleri ve bunları işleyen kuruluşların bütünüdür (Cansever, 1996).

Bunların yanında, kent sadece sahip olduğu fiziksel çevreden ibaret değil, içinde insanları barındıran, toplumsal dinamiklerle şekillenen sosyal bir olgudur. Kent,

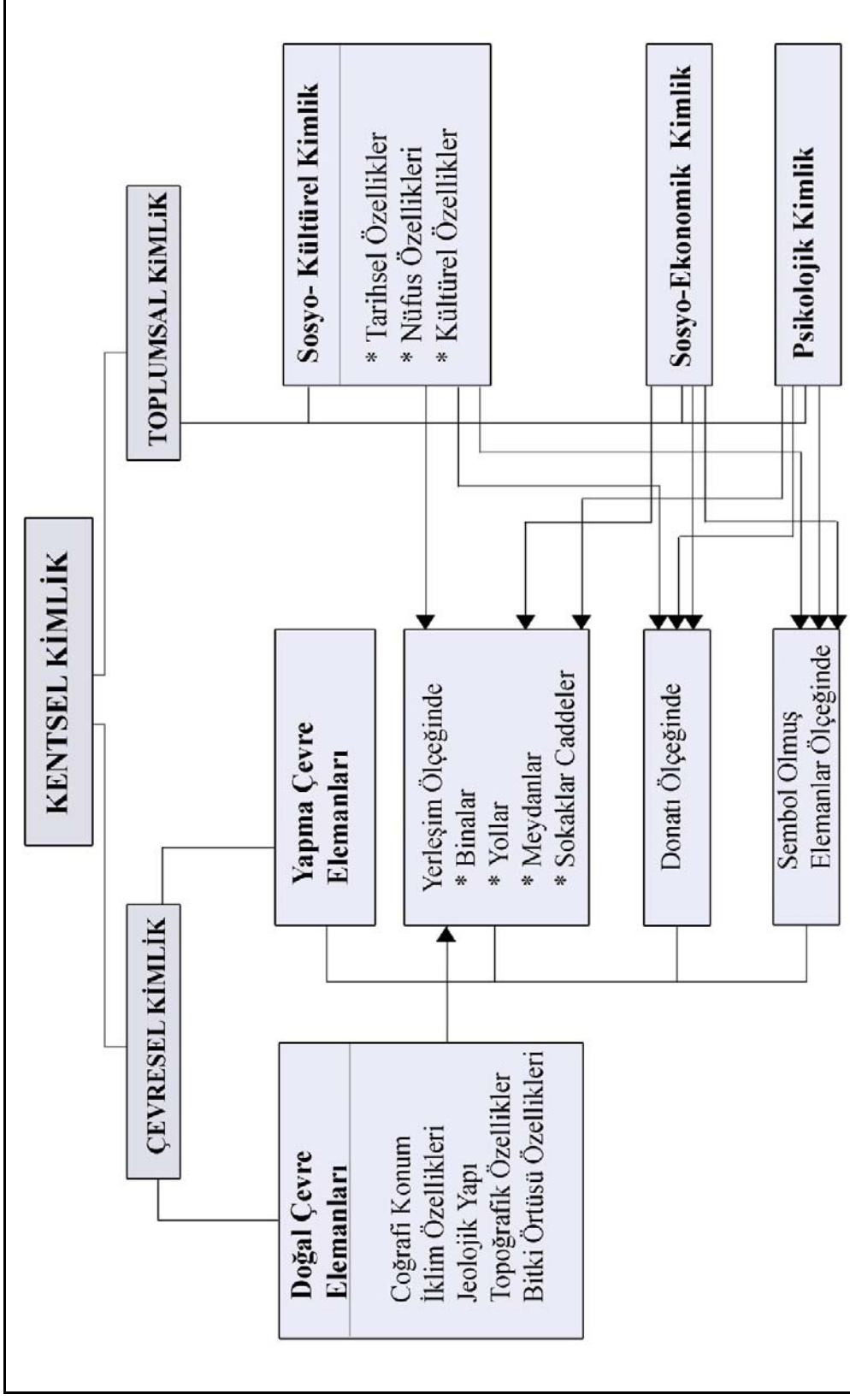
özgün kimliğine de fiziksel ve toplumsal değerlerinin bütünlüğü içerisinde sahip olur.

Kentsel kimlik olarak ele alınan bu kavram, en genel anlamıyla Hacıhasanoğlu tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: “Kentsel kimlik; bir kentin, çevrenin doğal ve yapay elemanları ve sosyo-kültürel özellikleri ile tanımlanmaktadır. Doğal çevre kapsamı içinde coğrafi özellikler, bitki örtüsü, iklim, topografya yer alırken; yapay çevre kapsamında binalar, anıt yapılar, kent bölgeleri, yollar, meydanlar ve kent mobilyaları kentsel kimliği oluşturan elemanlardır” (Hacıhasanoğlu, 1996).

Kentsel kimlik tanımlamalarında üzerinde durulan bileşenler olarak, çevresel ve toplumsal faktörler karşımıza çıkmaktadır. Kent kimliğini en geniş anlamı ile “ Bir kenti tanımlayan ve diğerlerinden ayıran, belirleyici bileşenler bütünü” olarak tanımlayan Ünügür (1996)’ ün bu bileşenlerle birlikte ortaya koyduğu Şekil 3.1’ deki tabloya göre kentsel kimlik, çevresel ve toplumsal kimlik olarak başlıca iki kısımdan meydana gelmektedir. Bunlardan çevresel kimliği oluşturan etmenler, doğal çevre ve yapma çevre elemanlarıdır. Sosyo-kültürel, sosyo ekonomik ve psikolojik kimlik ise, toplumsal kimliğin alt başlıklarıdır.

Bir yere ait kimlikten bahsederken, yerin, diğer yerlerden ayrılarak okunabilmesini ya da insanlar için anlamlı hale gelmesini sağlayan nitelikler bütününe sahip olmasını bekleriz (Lynch,1960). Bir yerin kimlik özellikleri düşünüldüğünde, ilk olarak akla görsel ve estetik değerler gelmektedir, bunlar çevresel kimliği oluşturan doğal ya da yapma kimlik elemanları olabilirler. Ama kentsel kimlik sadece biçimsel özelliklerden ibaret değildir. Bu açıdan yapılan kentsel kimlik tanımlamalarında, biçimden daha fazlasının kentsel kimliğe yüklenildiğini görmekteyiz. Kentsel kimlik, ayırıcı ve tanımlayıcı özellikler içerir, sembolik anlam taşır. Kent için önemli olan; varolan, düşünülen, yakıştırılan hatta yaratılan bir farklılığın saptanması ve bunun kentle ilgili “her şey”de özenle uygulanmasıdır (Erkmen, 1990).

Görüldüğü gibi kentsel kimlik oluşumunda toplumsal etkileşimin rolü büyüktür. Kentsel kimlik, kente yüklenen bir idealleştirmedir, duygusal bağların anlamıdır. Çünkü kentsel kimlik saptanırken görsel saptamalardan yola çıkılır, ama sadece bu saptama ya da saptamaların sınıflandırılmasıyla yetinilmez, kente ayrıca olumlu değerler yüklenir.

Şekil 3.1 : Kentsel kimlik bileşenleri tablosu, (Ünügür (1996)'ün kentsel kimlik tablosuna dayanmaktadır).

Böylece kimlik, bir yerde, o kentte yaşayanların gerçekleştirmeye çalıştığı bir proje haline gelir, o kenti ve o kentte yaşamayı anlamlı hale getirir (Tekeli, 1991). Buna göre kentsel kimlik, içinde yaşayanlar ve yaşananlarla birlikte kentin algılanma biçimlerinden, bunların yönlendirilmesi ve yönetilmesi faaliyetlerinden oluşur (Erkmen, 1990).

Yaşanan her toplumsal değişim, çevresel biçimlenmeler üzerinde de değişimlere neden olur. Böylece, doğal ve yapma çevre özellikleri arasındaki etkileşimler ile insan davranışları ve yapısal biçimleri sonucu ortaya çıkan kentsel kimlik, uzun bir zaman dilimi içinde oluşur, gelişir, değişir ve sürekli olarak yeniden üretilir. Yaşam biçimlerinin, değerlerin ve kültürlerin değişimi, kimliğin değişmesini sağlar ve kimlik bu özelliği dolayısıyla özgün yapısını oluşturur (Suher ve Suher, 1998).

Kentlerin, sahip olduğu kentsel mekanlarının niteliği ile kolayca ölçülebildiği görülür, çünkü bu mekanlar, kent halkının aynası olup yerel kültürü ve yaşanan zamanı yansıtır. O halde gerçek kimliğine kavuşmuş kentler, belirleyici nitelikteki bileşenleri ile hiçbir zaman başka bir kentin aynası olamaz, mekansal organizasyon ve biçimsel dil içinde toplumsal farklılıklar gösterir, fotoğrafına bakıldığında hangi kent olduğunu belli eder (Oktay, 1999).

Bu bağlamda kentsel kimliğin yerel özellikler göstermesine, “yerin ruhu” denilmektedir. Bu durumda “yerel mimari ve geleneksel dokuya” sahip yerler, kentsel yaşam kalitesine önemli katkılarda bulundukları için, kimlik arayışı açısından ayrıcalıklı özel bir yere sahiptirler, dolayısıyla kimlikli yer olma özelliğini daha fazla taşırlar (Akın, 1995). “Yerel bağlam” denilen olgu bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Yerleşim yerlerinin sadece fiziksel yoğunluğu yerel bağlamı oluşturmaz. Yerel bağlam doğal ve yapısal elemanlarla oluşur ve sosyal, mekansal ve estetik boyutlar içerir. Özellikle nesiller boyunca değişimlere uğrayan kentsel çevre, yerel bağlamın en önemli belirleyicisidir. Kentsel çevrenin nasıl bir evrim geçirdiğinin anlaşılması “yer duygusu” nun oluşturulması ya da güçlendirilmesi için esas olup, kent kimliğinin güçlendirilmesine katkıda bulunur” (Bayraktar, 2011).

Sonuç olarak denilebilir ki, kentin kimliği çevresel özelliklerin oluşturduğu görsel elemanların, anlamsal bağları içeren sosyal kimlik elemanları ile bütünleşerek oluşturduğu, kentleri özgün kılan bir olgudur. Anlamsal bağların içinde kenti deneyimleyen insanların kente kattıkları kişisel değerler de önem kazanmaktadır. Bu

noktada kent büyük ölçekli bir mekandır ve mekansal kimlik; o mekanı kullanan kişilerin, grupların, toplulukların sosyal ve kültürel yapılarına, yaşantılarına, alışkanlıklarına bağlı olarak şekillenmektedir. Bireyin, mekanı değişiklikler karşısında algılama yeteneği farklı olacağından bir mekanın anlamı farklı kişiler tarafından farklı algılanabilmektedir (Lynch, 1960). Her kent herkes için farklı bir deneyim ifade edip, farklı bir şekilde kimliklendirilebilir. Kentte yaşayan insan ile, kent içerisinde kısa bir zaman dilimi geçiren insanın, kentin kimliği ile ilgili yorumları farklılık gösterecektir.

Karmaşık ve kapsamlı bir yapıya sahip olan kentsel kimliğin bileşenlerini ele alırken öncelikle şekil 3.10 da olduğu gibi çevresel ve toplumsal kimlik elemanlarını ele almak gerekmektedir.

3.3.1 Çevresel kimlik

Fiziki çevre; içinde yaşadığımız somut ortamlardır. Belirli bir sürede şekillenen ve birbirinden kesin çizgilerle ayrılmayan, doğal ve yapma ortamları içerir. Yaşadığımız ortam bizim yaşam biçimimizi yansıtır. Sosyo-kültürel, ekonomik, teknolojik durum yaşanan çevreden okunabilecek değerlerdir. Şekil 3.2 de örneklerle gösterildiği gibi, bir kentin; coğrafi konumu, iklimi, jeolojik yapısı, topoğrafyası ve doğal bitki örtüsü, o kentin doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanlarıdır (Birlik, 2006). Bazı kent kimliklerinde doğal çevrenin oluşturduğu kimlik özellikleri oldukça ağır basmaktadır. Kentlerle ilgili ilk akla gelen imaj, o kentin doğal özelliklerinden kaynaklanan kimlik elemanı olabilmektedir.

Coğrafi konum, doğal çevre özelliklerinden biridir. Coğrafi konumu ile kimlik kazanmış kentlerin başında İstanbul ve Venedik örneklerini vermek mümkündür. İstanbul, iki kıta arasındaki konumu ile Venedik ise adalar üzerinde konumlanmış farklı bir yerleşim olma özelliği ile önem kazanmış iki kenttir. Kent kimliğini oluşturan doğal çevre özelliklerinden bir diğeri de iklimdir. İklim özelliklerine göre bölgeden bölgeye inşaa edilen yapı malzemesi, yapım tekniği, yapı biçimi değişim göstermektedir. Örneğin yağışlı bölgelerde iklim özellikleriyle bağlantılı olarak dağınık bir yerleşim biçimi görülürken, sıcak bölgelerde yapıların, birbirine yakın bölgelerde yoğunlaştığını söylemek mümkündür.

Coğrafi Konum	 (http://maps.google.com/)	Asya ve Avrupa'nın birleşim noktası İstanbul Adalardan oluşmuş kanallar kenti Venedik
İklim Özellikleri	 (Kaynak:kişisel belgeler) (http://www.panoramio.com/photo/4953270)	İsviçre'de iklim koşullarıyla uyumlu yapı biçimlenişi Bodrum da sıcak iklime uyumlu teras çatı örnekleri
Jeolojik Yapı	 http://www.kusadasi.tv/pamukkale-turkey.html http://www.yeniresimler.com/img1752.htm	Pamukkale ve Peribacaları jeolojik yapıları ile kimlik oluşturmuş yerlerdendir.
Topoğrafik Özellikler	 http://www.bayar.edu.tr/bilisim/manisa/necdivatansever/golmarmara.php (Kaynak:kişisel belgeler)	Bir ova yerleşimi Gölmarmara\Manisa Yamaç yerleşimine örnek olarak Rize Pokut Yaylası
Bitki Örtüsü Özellikleri	 http://tr.wikipedia.org/wiki/Rize_(il) http://cografyakonulari.blogcu.com/dunyada-gorulen-iklim-cesitleri	Doğal Bitki örtüsü ile özdeşleşmiş Rize \ İkizdere Çöl Bitki Örtüsü

Şekil 3.2 : Kentsel kimliğin doğal çevre bileşenlerine örnek fotoğraflar.

Jeolojik yapı da, kimliği oluşturan doğal çevre özelliklerinden bir diğeridir. Zeminin sağlam olması üzerinde inşaa edilecek yapının sağlamlığının da bir güvencesidir. Yine topoğrafya özellikleri kentlerin oluşumlarını belirleyen bir diğer özelliktir. Topoğrafya özellikleri; iklimi, toprağın yapısını, canlıların dağılımını, suyun durumunu etkilediğinden, kentsel mekanın biçimlenmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Coğrafi konum, jeolojik yapı, iklim, topoğrafya gibi kentlerin kimliklerini

oluşturan doğal çevre özelliklerinin ardından bir diğer özellik de doğal bitki örtüsüdür.

Çevresel kimliği meydana getiren doğal çevrenin yanında, insan yapımı yapma çevre özellikleri de kentsel kimliği oluşturan bileşenlerden biridir. İnsanların doğa ile ilişkisi; Doğal çevreyi tanımaya, tanımlamaya, doğal çevreye uyuma ve doğal çevreyi kontrole yöneliktir. İnsanlar yerleşim alanlarını inşaa etme sürecinde içinde bulundukları doğal çevreyi tanımışlar, onun koşullarına göre, yine onun sağladığı malzemelerle kendi yaşam alanlarını oluşturmuşlardır. İnsan yapımı beşeri çevre, insan ve insan ilişkilerine bağlı ihtiyaçlardan kaynaklanan, insan eliyle yapılmış eylem alanları ile bu alanları çevreleyen objeleri kapsar ve belirtilen faktörler açısından kimlik elemanları olarak nitelendirilir; Form ve görüntü faktörü olarak kentsel elemanın biçimi, yapım şekli, malzemesi, strüktürü gibi özellikleri ele alınır. Yer ve konum faktörü; Kentsel elemanın doğal çevre içindeki yeri ve diğer yapma çevre elemanlarıyla ilişkisi açısından bulunduğu yer ve konumudur. Anlam faktörü ise; Kentsel elemanın sembolik değerler, işlevsel önem, kültürel faktörler açısından ifade ettiği anlam faktörüdür (Proshansky, Fabian, Kaminoff, 1983 aktaran Birlik, 2006).

Belirtildiği gibi yapma çevre elemanları kentsel kimlik oluşumunda form ve görüntüsüne göre, konumuna göre ya da anlamsal içeriğine göre nitelendirilebilirler. Bir elemanın, bunların yalnızca birine ya da aynı andan birden fazlasına sahip olması mümkündür. Örneğin İstanbul kenti yer ve konum açısından çok büyük öneme sahip olduğu gibi, anlamsal ve biçimsel açıdan da önemli, özgün bir kenttir.

Kentsel kimlik oluşumunda insan eliyle inşaa edilen yapma çevre elemanları olarak şekil 3.3’de görülen yerleşim ölçeğinde binaları\yapıları, yolları, meydanları, açık alanları, donatı elemanlarını ve sembol olmuş elemanları saymamız mümkündür (Lozano, 1990).

İnsanoğlu doğa içinde yaşamını sürdürmek, barınma ihtiyacını karşılamak için tarih boyunca yapılar inşa etmiştir. Bu yapılar, çağının özelliklerini, kültürünü, yönetim şeklimi, kullanım amacını, mimari akımını yansıtır ve geleceğe taşır. Ayrıca yapılar konum ve kütle oluşumu bakımından yolları, meydanları, açık alanları çevreler ve onlara biçim verir. Bu nedenle yapılar, kentleri oluşturan temel öğelerdir ve kentsel kimliğin de önemli parçalarındandır. Kente özgü mimari tarz, kullanılan malzeme,

yapının yapım biçimi, formu, üslup özellikleri kentin mimari kimliğini oluşturur, bu noktada mimari kimlik, kentsel kimliğin bir alt elemanı olarak ele alınabilir.

Binalar	 http://www.cntraveller.com/guides/europe/italy/bologna/where http://nyc-architecture.com/LM/LM.htm http://www.safranbolu.gov.tr/ http://www.mailce.com/1400-yil-once-insa-edilen-asma-tapinak.html	Tarihi dokusunu koruyan İtalya kenti Bologna Küreselleşmenin kent mekanına yansımalarının en iyi örneklerinden Manhattan Safranbolu kentinin kentsel kimlik elemanları, Safranbolu Evleri Tanrıya daha yakın olabilmek için dağda inşa edilen Asma Tapınak
Yollar\Caddeler	 http://www.itusozluk.com/gorseller/paris/253940 http://viaterra.net/photopages/trip2000-2001/trip_italy.htm http://www.census.net/turkish/Amerika_San_Francisco_Hakkinda.asp http://www.imagejuicy.com/images/famous-cities/tokyo-japan/81/	Cadde görünüşleri Fransa, ABD Cadde görünüşleri İtalya ve Japonya
Meydanlar	 http://www.sehirler.net/resim-yabanci-sehirler-83-vatikan-5731.htm http://www.panoramio.com/photo/28304359	Vatikan St.Peters Square , İstanbul Sultan Ahmet Camii Avlusu

Şekil 3.3 : Kentsel kimliğin yapma çevre bileşenlerine örnek fotoğraflar.

Yapılar gibi yollar da kent kimliğini oluşturan önemli elemanlardır. Yollar yapılar arasındaki ulaşımı sağlayan boşluklar ve toplumsal alanlardır. Ayrıca kentin sahip olduğu yollara bakılarak kent hakkında fikir yürütmek mümkündür. Örneğin; koruma

amacıyla  ekillenmi  Ortaçağ kenti, dar çıkmaz sokaklarıyla; gizemli ya antısıyla ifade bulan İslam kenti organik yol açıyla; güçlü araç teknolojisine teslim olmuş Kuzey Amerika Kentleri ise geniş caddeleriyle hatırlanır. Bu, Kuzey  lkelerinde g  , Anadolu'da da alçak g  n ll l    teslim eder (Kılınçaslan, 1995).

Kentin kimliğinin hissedildiği en iyi kent mekanlarından biri de kent meydanlarıdır. Meydanlar kamusal alanlardır ve Oktay kamusal alanları şöyle ifade eder:” Kamusal mek nlar kent halkının adeta aynası olup, yerel kültürü ve yaşanan zamanı yansıtır, yerel halkın sosyal ve ekonomik durumlarıyla ilgili ipucu verir” (Oktay, 2007).

Meydanların oluşumu ve kullanımı, bulunduğu kültüre göre farklılık gösterir. Örneğin Avrupa kentlerinde meydanlar kentlerin merkezleri, etkinliklerin yapıldığı sosyal alanlar konumundadır. Hemen her kent meydanını çevreleyen yapılar işlevsel olarak da birbirinin aynıdır. Kentin kilisesi, kulesi, yönetim merkezleri aynı meydanı çevreler ve meydanın görkemi kentin görkemini yansıtır. İslam kentleri içinse durum daha farklıdır. Sosyal yaşantının merkezinin cami ve avlusu olması, kent meydanının gelişimini engellemiştir. Halkın dış dünya ile kar ıla tı ı, toplumsal gücün temsil edildiği kamu mekanları özel forma sahip alanlar değil; mahalleler- ar ılar-camiler arasında kalan boşlukların toplamıdır. İslam kentlerinde tek meydandan çok, k  k -açık alanlardan olu mu  meydanlar hiyerarşisi vardır (Bilgin ve Boysan, 1997).

Kentsel kimlik oluşumunda kentlilerin birbirleriyle etkileşiminin en yüksek oranda olduğu mekanlardan bir diğeri de açık alanlardır. Yapılar arasındaki boşlukların oluşturduğu mekanlar ya da çeşitli peyzaj düzenlemeleriyle özel olarak oluşturulan mekanlar, kentsel açık alanları oluştururlar ve tıpkı kent meydanları gibi çeşitli aktiviteler için kullanılabildikleri gibi, dinlenme, sosyalleşme amaçlı da kullanılarak kentsel kimlik oluşumuna önemli katkı sağlarlar. Açık alanlarda, meydanlarda kullanılan donatı elemanları da kentin özgün yapısını yansıtan elemanlardır. Aydınlatma, ulaşım, yönlendirme, güvenlik, iletişim, alışveriş, ticari, estetik, oturma-dinlenme-izleme,eğlence, temizlik gibi amaçlarla kullanılan donatı elemanları sürekli bir mesaj iletir, ortam oluşturur ve kente dinamik bir özellik katarlar (Birlik, 2006).

Kentsel donatı elemanları bulunduğu kente özgü olmalıdır. Örneğin İspanya'nın Barselona kenti Gaudi ile  zde le mi  bir kenttir ve  ekil 3.4 'de g r ld  u gibi, kentte bulunan Gaudi yapılarının yanında, Gaudi'nin tasarımı olan, yer döşeme ta ları, aydınlatma elemanları, kentin Gaudi kimliğini yansıtmaktadır.

Şekil 3.4 : Barselona Kenti'nin kentsel kimlik bileşenlerinden, donatı elemanları ve yapıları.

Kentsel kimliği oluşturan elemanlar somut biçimlerinin yanında soyut anlamlarıyla ve sembol olma özellikleriyle o kenti yansıtır. Örneğin Sagrada Familia Barselona kenti ile özdeşleşmiş bir yapıdır, Sydney, opera binasıyla bilinir ve Paris Eiffel Kulesi ile hatırlanır. Tarihte olduğu gibi günümüzde de kentleri öne çıkarmak için kente inşaa edilen marka niteliğindeki yapıların gücü kullanılmaktadır. Yapıların görkemi, kentin gücünü, farklılığını kentin özgünlüğünü temsil eder ve kenti tanıtmaya katalizörleri olarak, kentteki sembol niteliğindeki yapılar kullanılır (Bknz, şekil:3.5).

Her çevrenin onu tanımlayan belirli bir karakteri vardır. Çevre karakteri o çevrenin sadece fiziksel yapısı ile değil daha çok bir anlam duygusundan yükselen simgesel içerik ile tanımlanır (Şentürer, 2004). Bu noktada kentsel kimliği oluşturan toplumsal kimlik değerleri, ön plana çıkmaktadır.

Şekil 3.5 : Kentsel kimliğin sembol olmuş yapılar bileşenine örnekler.

3.3.2 Toplumsal kimlik

Toplumsal kimlik elemanları; doğal çevreden ve toplumsal özelliklere göre değişen beşeri çevreden kaynaklanan kimlik elemanlarından oluşur. Beşeri çevre; insanın mikro varlığı ile tanımlanan, güçlü neden sonuç ilişkileriyle birbirine bağlı altyapı (üretim-dağıtım-tüketim) ve üstyapı (tarih, nüfus, inanç-devlet-sanat, gelenek-görenek-ahlak) sistemlerinden oluşur. Dolayısıyla içinde, tüm yaşamı kapsayan etkileşim-bütünlük- sınıf kavramları yer alır (Kongar, 1995).

Kentteki hareketli elemanlar, özellikle de insanlar ve onların faaliyetleri, sabit fiziksel bölümler kadar önemlidir. Lynch bu durumu şu şekilde ifade eder: “Biz bu gösterinin izleyicileri olarak kalamayız, kendimiz de onun bir parçasıyız, öteki katılımcılarla birlikte sahne alırız. Çoğu kez kenti algılamamız süreklilik göstermez; kısmi , bölük pörçük olur, daha çok dikkatimizi çeken başka şeylerle bölünür. Hemen hemen bütün duygularımız devrededir, kentin imgesi de bütün bunların bir birleşimidir” (Lynch, 1960). Bir çevre imgesini 3 bileşene ayırmak mümkündür, bunlardan ilki özdeşlik bireysel ya da benzersiz olma anlamındadır. İkincisi, nesnenin gözlemciyle ve başka nesnelerle olan uzamsal yada biçimsel bağını içermelidir. Son olarak da bu nesnenin uygulama açısından olsun, duygusal açıdan olsun bir anlamı olmalıdır. Anlam da bir bağdır ama uzamsal ya da biçimsel bağdan çok farklıdır (Lynch, 1960). Bu noktada kültür kavramı öne çıkmaktadır.

Kültür insanların sahip olduğu değerlerin tümüdür. Kentte var olan her türlü kalıplaşmış toplumsal davranış, kentin kimliği içinde tanımlanabilir ve bu da sosyo-

kültürel kimlik özelliklerini oluşturur. Ancak bu şekilde benzer kültürel değerlere sahip toplumlar, benzer çevrelerde yaşarlar. Belirli sürede oluşan ve gelişen sosyo-kültürel yapı, yaşayış biçimine bağlı toplumsal ilişkileri kapsar. Bu özellikler de dört bölümde incelenebilir; tarihsel, demografik, kurumsal ve kültürel özellikler (Birlik, 2006). Tarih, zamanın akışı içinde insanoğluna ait faaliyetlerin diyalektik gelişimiyle oluşan dinamik bir süreçtir (Özer, 1980).

Hiç bir kent tarihinden ayrı değerlendirilemez ve oluşumundan itibaren yaşadığı dönemlerin izlerini içinde barındırır. Tarihten günümüze kadar gelen yaşam biçimleri, alışkanlıklar, yapılar, gelenek görenekler geçmişin izlerini taşıyarak kentin varolan kimliğini oluşturdukları gibi, sürekli bir inşaa sürecindeki kentsel kimlik için geleceğe ait yön göstericiler niteliğinde de değerlendirilirler. Günümüz dünyasında kentler içinde bulundukları yarış ortamında en çok, sahip oldukları tarihsel değerleriyle öne çıkmakta ve yine bu değerleri yeniden yorumlayarak, dünya piyasasında yer edinmeye çalışmaktadırlar. Şekilde görüldüğü gibi İtalya, tarihsel değerlerini çok iyi korumuş ve günümüzde de tarih turizmi ile adını duyurmuş ülkelerden biridir (Bknz: Şekil: 3.6).

Şekil 3.6 : Sosyo-kültürel kentsel kimlik bileşeni-İtalya örneği.

Demografik özellikler, kentin nüfusu ile ilgili özellikleridir. Nüfus yoğunluğu kentlerin büyüklüğü ve biçimlenişi açısından önem taşır. Yoğun göç alan kentlerde sağlıklı yaşam alanlarının olduğu ve kentin kimliğinin zarar gördüğü bilinmektedir. Demografik özellikler gibi kurumsal özellikler de sosyo-kültürel yapıyı oluşturan elemanlar olarak, toplumsal kimliği oluştururlar. “Kurumsal özellikler toplumsal öğretisi olarak, insanların hayata bakışını biçimlendiren-

davranışlarına yön veren düşünceler bütününden oluşur. Hem kentin hem de kentin bulunduğu ülkenin örgütlü özellikleri ile ilgilidir. Bu özellikler de; inanç ideolojisi, devlet ideolojisi, sanat anlayışı olarak isimlendirilebilir” (Birlik, 2006).

Sosyo-kültürel özellik olarak din, insanların yaşayışına yön veren, dolayısıyla insanların içinde barındığı alanları biçimlendiren bir olgudur. İbadet alanları, dinin ön gördüğü yaşam biçiminin gerektirdiği mekan koşulları, alışkanlıkların gerekliliği mekanlar dinin biçimlendirmesiyle kent alanlarında yerlerini alırlar. Dinin yarattığı etkiyi, devlet olgusunun da yarattığı görülmektedir (Birlik, 2006). Sözlük tanımına göre devlet; toprak bütünlüğüne bağlı olarak, örgütlenmiş milletin ya da milletler topluluğunun tüzel hukuksal varlığının adıdır (Url-6). İnsanların yaşayış biçimini devletin kuralları, kararları, yönetiliş biçimi etkiler. Avrupa da pek çok kent hala krallık sistemini ile yönetilmekte ve bu sistemin gerekliliği olan mimari biçimlenişlerini korumaktadır. Yine komunizm ile yönetilen Çin’de insanların haklarının eşit koşullarda olması, başta yaşayış biçimlerini sonrasında da kentlerinin şekillenişini etkileyen en önemli unsurlardan olmuştur.

Şekil 3.7 : Kentsel kimlik bileşeni, sosyo–ekonomik özellikler.

Kentsel kimliği şekillendiren sosyo-kültüren etkenlerin yanında insanların ihtiyaç, istek ve imkanları dahilinde doğa ile mücadelesi sonucu ortaya çıkan sosyo-ekonomik özellikler de mevcuttur. Ekonomik gelişimlerine göre kentler şekil 3.7’de olduğu gibi; tarım kenti, sanayi kenti, liman kenti, üniversite kenti olarak tanımlanabilirler. Günümüzde kentlerin bu şekilde sınıflandırılması, kentlerin niteliklerinin de bu yönlerde ilerlediğini göstermiştir. Ekonomik canlılığını kaybettiği

gözlemlenen kentlere yapılan yatırımlar, kentlerin bu alanlarda isim yapmasına, markalaşmasına olanak sağlamıştır.

Toplumsal kimlik elemanlarından bir diğeri de psikolojik özellikleridir. Toplumların kültürleri ve psikolojileri doğrultusunda ortaya koydukları davranışlar, içinde bulundukları mekana dair geliştirdikleri algılamalar, toplumsal kimliğin alt bileşenlerini oluşturmaktadır. Bir mekanın kimliği, insanın kimliğinin gelişmesinde önemli bir temeldir. İnsanın varlığı bir boşluk içinde gelişmez, devamlı olarak karşılıklı ilişki içinde olduğu çevre içinde olgunlaşır, bu yüzden inşa etmek demek varolan çevreye anlayış ve saygı duymak demektir (Schulz, 1984).

Görüldüğü gibi kent kimliği, sürekli değişim içinde olan toplumla birlikte sürekli yeniden üretilir. Bu noktada, kentsel kimlik ve kültür ilişkisine daha yakından bakmak gerekmektedir.

3.4 Kültür ve Kentsel Kimlik

Kültür; kelime olarak, pek çok farklı anlamlarda kullanılan, yaşantımızın çok içinde bir sözcüktür. Kültürü bir kavram olarak ele aldığımızda bu çeşitli kullanımın, kültürün sahip olduğu farklı anlamlardan kaynaklandığını görmekteyiz. Türk dil kurumu sözlüğünde kültür ile yapılan tanımlamalardan ilkinе göre kültür: “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin.” şeklinde tanımlanır. Diğer tanımlamalar da kültürü: “Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü” , “ Muhakeme, zevk, ve eleştiri yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi” ve “Bireyin kazandığı bilgi” olarak ifade eder (Url-7).

Çeşitlilik gösteren kültür tanımları içinde, kültürel antropolojinin kurucusu sayılan Tylor’un bütüncü kültür tanımı, kültür tanımlarının bütün niteliklerini, özünü ve biçimlerini içine almaktadır. Bu tanıma göre; kültür, öğrenilmiş, korunmuş ve öğretilen; eğitimle yeni kuşaklara aşılana bir değerler bütünüdür. Bu tanımla birlikte kültürün dört ana değişkeni insan, toplum, öğrenme süreci ve kültürel içerik arasındaki ilişkilerin yoğunluğu ve çokluğuna işaret edilmektedir (Güvenç, 1984, 1985 aktaran Turgut, 1992).

Turgut'un aktarımına göre Tylor'un tanımı aynı zamanda kültür ile bütünlük kavramları arasında ve kültürün bütünlüğünü oluşturan ana değişkenler arasında çeşitli ilişkiler kurmakta, değişkenlerin bazı belirgin ya da açık olmayan özelliklerine değinmektedir. Çağdaş kültür kuramları, ya doğrudan Tylor'un kültür tanımından gelmekte ya da onun özgün niteliği olan karmaşık bütün soyutlamasından etkilenmiş görünmektedir (Turgut, 1990).

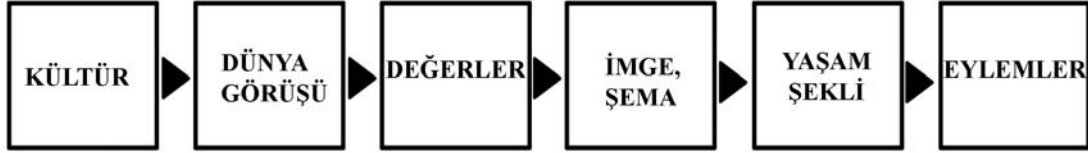
Kültür ile ilgili tanımlamalardan birini de Tylor'ın tanımı doğrultusunda insan bilimci Murdock'un yaptığı görülür. Bu tanımlamalarda kültürün, içgüdüsel ya da kalıtsal değil, her bireyin yaşayarak kazandığı, öğrendiği bilgi, davranış ve alışkanlıklar olduğu söylenir. Tüm canlılar yaşamları süresince kendilerini tehlikelerden koruyacak bilgiler edinir ve bunları aktarırlar, bu bağlamda kültür, sürekliliği olan bir kavramdır. Kültürün öğrettikleri yalnız zaman boyutunda sürekli değildir, aynı zamanda topluma ve mekana göre değişir. Bu durumda toplumuna ya da mekanına göre farklılık gösteren kültürlere alt kültürler denilebilir. Yine kültür toplumsal olduğuna göre geleceği de topluma bağlıdır (Murdock 1940, aktaran Dönmez, 2006).

Kültürün farklı tanımlamaları içerisinde, Rapoport'un kültürü ele alış biçimi ve analizi ise şöyledir: “Zaman içinde gelip geçen bir takım bilgilerin, insanlar arası davranışların, inançların, kuramların tümünü kapsayan kültür; dünya görüşü, değerler, imge-şema, yaşam şekli ve eylemlere kadar uzanan karmaşık bir bütündür.” (Rapoport, 1989).

Bu bağlamda Rapoport kültür ve çevresi arasındaki ilişkiyi ele aldığı “Bilişsel Uygunluk Modeli” oluşturmuştur, bu model ile ilgili Turgut şunları söylemektedir: Bu modele göre, çevre ve yaşam şekli kültürel kalıplar tarafından biçimlendirilen belirli idealler ve imgeleri, aynı zamanda da bir kültür grubunun bilişsel şemasına dayanan çeşitli seçenekler arasındaki seçimini yansıtmaktadır. Bu nedenle yaşam şekli, bilişsel şema ve sembolik anlamlar, kültür kavramında önemli yer tutmaktadır. Kültür şekil 3.8'de ifade edilen soyuttan somuta bir analizle ele alınabilmektedir. (Turgut, 1992).

Bu bağlamda Güvenç de kültürün soyut olma özelliği ile ilgili şunları söylemektedir: “Kültür varlığının soyut özelliği, yalnız kültür varlığıyla değil, bilgi sahibi olduğumuz her varlıkla ilgili bir bilgi problemidir. Olay ve olgunun kendisi nesnel

bir gerçeklik ise, onunla ilgili bilgilerimiz o olay veya olgunun öznel soyutlamasıdır. Somut gerçeklikte onun soyut bilgisinin birbirine ne kadar benzediği, her bilim alanında olduğu gibi kültür alanındaki temel sorunlardan biridir.”

Şekil 3.8 : Kültür kavramı analizi (Rapoport, (1977)'ye dayanmaktadır, aktaran Turgut (1992)).

Kültürün, dünya görüşü, değerler, imgeler, şemalar ve somuta doğru yaşam şekli ve eyleme dönüşen analizi göstermektedir ki, kültür çevrenin biçimlenmesindeki en önemli faktörlerden biridir. Sahip olunan dünya görüşü ve değerler doğrultusunda ortaya çıkan imgeler, şemalar ve davranışlar, yaşam biçimine yön vermekte, bu da eylemi ortaya koymaktadır. Toplumu ve mekanı biçimlendiren durumları ortaya koyan kültür, bu noktada kentsel kimlik ile ilişkilendirilmektedir.

Kültür tanımlamalarından bir diğerini de Altman, insan ve çevre ilişkileri bağlamında, kültürü çeşitli temel özelliklerine ayırarak yapmaktadır. Turgut'un aktarımıyla bunlardan ilki; inançlar ve algılamalar, değerler ve normlar; grup ya da toplum davranışları ve alışkanlıkları setidir. Bir diğer özellik, kültür sözcüğünün belirli bir grup tarafından ortak görüş olarak paylaşılan biliş, hissediş ve davranışları belirlemek için kullanılmasıdır. Çok yavaş oluşan kültür değişimine rağmen, eğitim ve sosyalizasyon süreci ile kültürün kendi kendini koruması görüşüne dayanan üçüncü özellik ise; ortak inanışlar, değerler ve davranış biçimlerinin bir nesilden ötekine aktarılmasıdır. Dördüncüsü ise, kültürün fiziksel çevrede belirmesi, konut, yerleşme ve tüm yapay çevrenin kültürel değerleri yansıtması olgusudur (Turgut, 1990).

Belirtildiği gibi, dünya görüşünden eyleme varan bir süreçle ortaya konan kültürün, ayırt edici özellikleri fiziksel çevrede yansımalarını bulmaktadır. Bu durumu Rapoport'un bir yapıyı ele alış biçimi üzerinden değerlendirmek mümkündür. Turgut'un aktarımıyla, Rapoport bir binayı; biyolojik yapı, sosyal organizasyon, dünya görüşü, yaşam şekli, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlar, kişi ve grup ihtiyaçları, fiziksel ihtiyaçlar gibi bileşenleri ile insan; iklim, yerleşim, malzeme, teknoloji gibi bileşenleri ile de fiziksel arasındaki etkileşim olarak görmektedir. Bütün bu

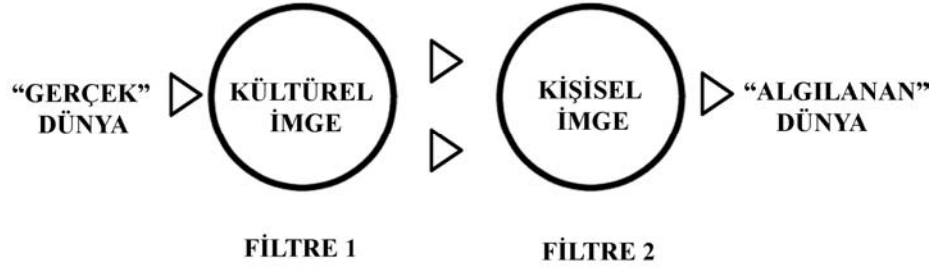
bileşenler bina formunun belirleyicileri olarak fiziksel, davranışsal ve kültürel faktörlerin önemini ortaya çıkarmaktadır (Turgut, 1990).

Ele alınan kültür ve kentsel kimlik ilişkisi içindeki bir diğer kavram olan kentsel kimlik, en geniş anlamı ile bir kenti tanımlayan ve diğerlerinden ayıran, belirleyici nitelikteki bileşenler bütünüdür (Ünügür, 1996). Kentsel kimlik ve kültürden bahsederken ilk olarak, kentsel kimliğin yapma çevre bileşenleri olarak mimari yapılara değinilmektedir. Mimari, uygarlığın direkt etkisi altında kalan, toplumun kültürünü net bir biçimde yansıtan sanat dallarının en önde gelenidir. Kültüre dayalı olarak değişen inşaat yöntemleri, araçları, malzemeleri gibi faktörler, mimarinin aynı çağda bile ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye, şehirden şehire büyük farklılaşmalar gösterebilmesini mümkün kılmıştır (Özer, 2004). Kültürün soyut bir olgudan, eyleme doğru giden sürecinde, insan ürünü yapıları çevre kültürün ortaya konduğu ve sergilendiği mekanları oluşturmaktadır. Kültür birikimlerinin sonucunda kimlikler ortaya çıkmaktadır, kenti de bu kimlik temsil eder. Kentli, kimliğe sahip bir kentte aidiyet duygusunu hisseder, çünkü kent kimliği, kentte yaşayan insanın kültürünü yansıtmaktadır (Dostoğlu, 2007). Görüldüğü gibi, gerek yapma çevre olarak mimari ürünler, gerekse toplumsal kimlik özellikleri, kültür ile oluşmuş ve kültürü oluşturmuştur. Bu etkileşim içinde, kentlerin sahip oldukları kimlikleri, orada yaşayan toplumların kültürlerini yansıtmakta, inanışlar, değerler ve davranışlar olarak nesilden nesile aktarılan kültürel değerler, kent mekanında görünür hale gelmektedir.

Kentsel kimlik ile kültür etkileşimi içinde üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise mekansal algıdır. Kentsel kimlik, çevresel ve toplumsal elemanlardan ve kente dair bir algılama sürecinin sonunda ortaya konulduğu için, kente yüklenen anlamsal bağların bütününden oluşur. Kimlik duygusu çevre ve kişilik arasındaki dinamik bir gelişme sürecinden meydana gelir. Her kültür grubu, içinde yaşadığı fiziksel dünyayı kendine özgü yorumlamakta ve anlamlandırmaktadır (Aydınlı, 1993).

İnsan yaşadığı çevresini duyu organları ile algılar ve değerlendirir. Rapoport algılamaya etki eden duyuları, görme, koklama, duyma, dokunma ve kinestetik ile hava hareketleri ve sıcaklık olmak üzere 6 kategoriye ayırır, bunlar içinden görme, en baskın algılama duyumuzdur (Rapoport, 1977 aktaran, Turgut 1990). Görsel algı, çevrenin fiziksel ve sosyal faktörlerinin karmaşık bir etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır (Aydınlı, 1986). Algılama kişiye özgü bir süreçtir. Bu bağlamda yaş,

cinsiyet deneyim, bilgi birikimi algılamaya etki eden faktörlerdir. Çocukların renkli ortamlara karşı algılarının daha açık olması ya da kadınların görsel hafızalarının kuvvetliliği dolayısıyla çevresel imajları erkeklere oranla daha çabuk kavraması bu duruma örnek olabilmektedir (Kahvecioğlu, 1998).

Şekil 3.9 : Çevrenin algılanması (Rapoport 1977, aktaran Turgut, 1990).

Rapoport’ a göre algılanan dünya ile gerçek dünya arasında en azından iki grup filtre mevcuttur. Bu filtrelerin ilki kültürel ve algılayanın içinde bulunduğu kültürel değerlere göre kişiye bir yön verir. Diğeri ise bireysel imaj olarak adlandırılır ve kişiden kişiye değişen özgün değerleri içermektedir (Bknz:Şekil:3.9). Bu nedenle aynı nesne aynı kültürden olsun olmasın her kişi için ayrı şekillerde algılanmaktadır (Rapoport 1977, aktaran Turgut 1990).

Algılama süreci çeşitli koşullar bağlamında gerçekleşen bir süreçtir. Aydınli bu süreci şu şekilde ifade etmektedir: “Algılama aktif bir süreçtir, davranış algılayan bireyin ve algılanan nesnenin özelliklerinin bütünlüğü içinde değerlendirilir. İnsan ve çevre ilişkisi dinamik bir süreç olduğu için, hareket\devinim, algılamada önemli bir rol oynamaktadır. Algı kişiye göre değişen bir olgudur, sahip olunan çevre imajı, mevcut motivasyon ve tutumlara bağlı olduğu kadar, geçmiş deneyimlere de dayanmaktadır. Beklentiler ve eğilimler algılamayı yönlendiren etmenlerdir (Aydınli, 1993).

Bu bilgiler doğrultusunda algılamanın, duyular ile çevreden alınan verilerin, algılayan kişinin özgün zihinsel değerlendirmeleri sonucunda oluşan bilgi alma süreci olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada, algılanan mekan, kişinin sahip olduğu kültürel değerler süzgecinden geçer, yani mekanın sahip olduğu anlam, fiziksel niteliklerle birlikte algılayanın, mekan üzerine kattığı değerlerle birlikte oluşur. Bu noktada kent mekanı kimliğini oluşturken, mekansal bir algılama sürecinin sonunda elde ettiği anlamsal bağlarla birlikte fiziksel niteliklerinin bütününe ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak görülmektedir ki, kentsel kimlik, gerek mimari çevresi ile, gerek toplumsal kimlik özellikleri ile, gerekse mekansal bir algılama süreci sonunda sahip olduğu anlamsal bağları ile toplumun kültürünün bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır.

3.5 Kültürel Süreklilik ve Yeni Yapının Bağlamsal Uygunluğu

Küresel yeniden yapılanma süreci içindeki kentsel müdahalelerin, kentsel kimlik ile etkileşimi bağlamında, kent mekanlarında kültürün sürekliliğini sağlamak büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, kültürün üretim mekanları kentlerden yola çıkarak, kültürü koruma ve geliştirme yolları aranmaktadır. Kültürü en genel anlamıyla Tylor'un tanımına göre ele alırsak, kültür; öğrenilmiş, korunmuş ve öğretilen; eğitimle yeni kuşaklara aşılanan bir değerler bütünüdür. Kültürün dört ana değişkeni insan, toplum, öğrenme süreci ve kültürel içerik arasındaki ilişkilerin yoğunluğu ve çokluğudur (Güvenç, 1984, 1985, aktaran Turgut,1992).

İnsan ve kültürü birbirinden ayrı düşünmek mümkün olmadığı gibi, kent ve kültür de birbirinden ayrı düşünülemez. Kenti kültürel bağlamda ele aldığımızda, kentsel yaşamı ve kentsel formu oluşturan, toplumsal ve bireysel düşünce ve uygulamalar dikkate alınmalıdır. Kent ve kültür ilişkisini Çahantimur “Kültürel sistem”, “kültürel miras” ve “kültürel yaşam” başlıkları altında ele almış ve açıklamıştır. Bu noktada, farklı kültürlerin barındığı kent, bir “kültürel sistem” olarak ifade edilmiştir. Her ölçekte toplumsal ilişkilerin yaşandığı kent, toplumun bir bütün oluşturmasında, politik ve sosyo-ekonomik bir faktör olması ile birlikte, toplumun kültürel yapısını yansıtmaktadır. Kültürel sistem olarak nitelendirilen kent, varoluşundan bu yana geçirdiği evrelerin her türlü izini taşımaktadır. Kentsel gelişmenin olumlu yönde ilerlemesi için yol gösterici niteliğinde olan ve kentin fiziksel olduğu kadar sosyal yapısında da fark edilen bu izler “kültürel mirası” oluşturmaktadır. Kentin içinde bulunduğu sürekli gelişme ve değişme süreci, kültürel miras olarak kabul edilen değerlerin korunması ile, tarihi geleceğe taşıyacak şekilde gerçekleşirse, başarılı bir gelişme olabilir. Toplumun ve toplumsal gelişmenin bir aynası olan kent; barındırdığı kültürel miras ile geçmişteki yaşamı, devamlı sahne olduğu kültürel yaşam ile de günümüzdeki kentsel ve kültürel yaşamı aynı anda göstermektedir. Kent, içerdiği tüm fiziksel ve sosyal varlıklar ile “kültürel yaşam” ı ifade etmektedir. Bu bağlamda, insanların farklı mekanlarda geçirdikleri kişisel günlük yaşamları ve

paylaştıkları toplumsal yaşam, bütünde kültürel yaşamı oluşturmaktadır (Çahantimur, 2007). Kent ile kültürün bu denli içiçe olduğu bu noktada, kültürün sürekliliğini sağlamak için kültürel sistem olarak ele alınan kentlerimizin ve kültürel mirasımızın sürekliliğini sağlamak, yine kültürel yaşantımızla paralel olarak gelişecek bir durumdur.

Kültürel süreklilik, toplumun kimliğini, özünü kaybetmeden, dönemin gerçeklerine bağlı olarak değişim içinde bulundurması olarak tanımlanabilir. Toplumsal ortaklıklarının özü, birlikte yaşama deneyimlerine ve kültüre dayanmaktadır. Bu yaklaşımla kültür, uzun yıllar boyunca bir arada yaşamış bireylerin, nesnel veya soyut olan her şeye ortak olarak yükledikleri anlam bütünüdür. Kültürün tanımını Bayart “evvelki dönemlerde kalan ve yeni nesillere aktarılan şeylerin, mirasın gerçekliği” olarak tanımlar, bu doğrultuda kültürün, toplumsal değerleri nesilden nesile aktararak, toplumsal kimliğin sürekliliğini sağladığı öne sürülebilir. Bu yaklaşımla kimlik de, sürekliliğin ve birikimin eseridir (Asiliskender ve diğ., 2005).

Kültür ve kültürel süreklilik birbirine bağlı kavramlardır, sürekliliği sağlamak için, toplumda bu bilinci oluşturmak gerekmektedir, bu da, toplumun bu kavramı anlaması, benimsemesi, kültürel bir ifade haline getirmesi ile mümkün olacaktır. Sürekliliğin sağlanabilmesi yönündeki olumlu çabaların sadece günümüzde kalmayıp gelecekte de devam ettirilmesinin sağlanabilmesi için, insanların bu kavramın gereklerini bilinçli bir şekilde kabul etmeleri gerekmektedir. Bu şekilde oluşturulan kültürel ifadenin gereklilikleri, yaşam şekli, alışkanlıklar olarak toplum yaşantısına eklendiği zaman, kültürel aktarım ve süreklilik de sağlanmış olacaktır (Çahantimur, 2007).

Görüldüğü gibi, kent, kimlik ve kültür etkileşiminde, kültürün sürekliliği de bu etkileşim noktaları içinde meydana gelmektedir, kültür tanımı gereği geçmişten aktarılan değerler bütünü ise sürekliliğini de yine kendi yapısı içinde sürdürmektedir, bu noktada yaşam kültürü ve süreklilik bilinci önem kazanmaktadır. Süreklilik bilinci içerisinde, benimsenip, yaşam içerisinde kullanılan kültürel olgular, nesilden nesile aktarılıp, sürekliliklerini sağlamaktadır.

Toplulukları etkileyen ve sürekli değişim gösteren dinamikler, etkiledikleri toplumsal kültürle birlikte yaşam biçimlerini ve yaşam mekanlarını da değiştirmektedir. Bu durumu Turgut şöyle ifade etmektedir: “Yaşam koşullarındaki hızlı değişim ve

evrensel kültür ile yerel kültürler arasındaki çelişme, kültür mekan etkileşimine yeni boyutlar katmaktadır.” Böyle bir ortamda kültürel sürekliliğin sağlanabilmesi için ne şekilde hareket edilmesi gerekliliği öne çıkar. Bu durumla ilişkili olarak, sahip olduğumuz kültürel mirasın korunmasının, gelişmenin bir engeli değil, bir ön koşulu olduğunu söylemek gerekmektedir (Turgut, 2002).

Görüldüğü gibi kültürel sürekliliği sağlama noktasında öne çıkan olgu koruma olgusu olmaktadır. Koruma olgusu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası’na göre, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım ve onarım, restorasyon ve fonksiyon değiştirme işlemlerinin bütünü şeklinde ifade edilir. Tanyeli’ye göre korumanın genel olarak üç işlevi mevcuttur, bunlardan ilki olan ekonomik işlev; işlevini kaybeden yapıların yeniden işlevlendirilerek kullanılmasını ifade ederken, tarihsel işlev; koruma yoluyla kentsel çevrenin tarihsel olaylara ya da eski sosyo-kültürel yapılara ait anımsatma sağlanması şeklinde ifade edilir. Kültürel işlev ise, korumanın en temel işlevi olmalıdır ve koruma ile “kültürel olgular deposu” yaratmak amaçlanmalıdır, bu noktada mimari olarak koruma da, geçmişten gelen mimari varlığın sürdürülmesi ve yaşatılması olarak ifade edilir, ama üzerinde durulması gereken nokta, korumanın kendiliğinden gelişen bir olgu olmadığı, bilinçli bir girişim olduğudur (Tanyeli, 1986).

Kültürel sürekliliği sağlama konusunun ön koşulu olarak “koruma” ele alındığında Rapoport korumayı isteyen ve istemeyen gruplar olduğundan bahsetmektedir. Mimarlar, kentsel tasarımcılar başta olmak üzere, sanatçılar ve koruma yanlısı entellektüeller korumayı isterken, geleneksel çevrelerin kullanıcıları, korumayı reddeden davranışlarda bulunmaktadırlar. Bunun nedeni olarak yeni olanın iyi, eski olanın kötü olduğunu, medyadaki dolaylı mesajlarla öne çıkartan bakış açısını görmek mümkündür. Modernizasyonla birlikte, her birey hızlı bir değişim süreci içine girerken, geleneksel çevreleri ile uyumsuzlaşmakta, çağdaş ve geleceğin çevreleri ile uyumlu hale gelmektedir (Rapoport, 2002). Bu noktada, değişimi ve sürekliliği sağlamak adına yeni yöntemler ve çözümler sunmanın gerekliliği öne çıkmaktadır.

Rapoport kültürel miras içinde genelde yüksek nitelikli yapıların ve komplekslerin, geleneksel kentsel dokulardan daha kolay korunacağı fikrinin yaygın olduğunu belirtmekte ve bunun nedeninin değerler, imgeler, idealler, anlam ve statü gibi değişkenler bağlamında, yüksek nitelikli yapıların pozitif değerlendirilmesi olduğunu

ifade etmektedir. Rapoport' a göre bu tip yapılar ve kompleksler yaşam tarzları ve aktivite sistemleri değıştikçe, gündelik yaşamın değışimlerine uyum sağlamak zorunda değildirler. Bu durumda koruma için temel bir yardımcı olarak turizm öne çıkmaktadır. Otel, alışveriş, eğlence vb. amaçlarla ya da kendi kullanımlarını sürdüren anıtsal yapılar ya da kompleksler turizmi kullanarak sürekliliklerini sağlamaktadırlar. Bu yaklaşım, barınma sorunu ele alındığında, mahalleler, kentler ya da köyler bağlamında da değerlendirilebilir, bu tip alanlar geliştirildiğinde ve korunduğunda, insanların değışen ideallerine, beklentilerine, imgelerine, standartlarına uygun hale getirildiğinde, insanlar bu alanlarda yaşamaya hazır hale gelebilirler (Rapoport, 2002). Bu noktada, koruma başlığı altında yeniden işlevlendirilerek, ya da işlevini koruyarak günümüze taşınan yapılar, günün ihtiyaçlarına da cevap veren niteliğe kavuşmaları ile, toplum tarafından yaşam kültürüne dahil edilirler ve bu durum kültürün sürekliliğini sağlamış olur.

Rapoport korumaya ve sürekliliğe yaklaşımda bir başka ilişkinin de yeni yapı tasarımı ile bağlantılı olabileceği üzerinde durmakta ve mevcut yapıyı çevreyi korumak ile, bu çevrelerin bilgisi, ilkeleri ve içerdikleri derslerin korunmasının ayrı olabileceğini belirtmektedir. Yine geleneksel çevrelerin, belli süreklilik öğelerini keşfetmeyi sağladığını, genelleştirilmeye ve yeni bin yıla taşınabilecek modeller oluşturmaya izin verdiğini belirten Rapoport bu tür çevrelerde geliştirilebilecek yöntemlerle ilgili şöyle söylemektedir:

Geleneksel çevrelerde işleyen seçmecî yöntemler, kültürel dokunun oluşumunda kuralların rolünü tanımlamaya yardım edebilir, bu kültürün dışavurumları ve bileşenleri, kurallar sistemi aracılığıyla yapısal forma dönüştüğü için önemlidir. Kurallar aynı zamanda çevre ve davranışları da birbirine bağlar. Geleneksel çevrelerde işleyen kurallar sistemi yardımıyla, yeni gelişen içsel kurallar sistemi ya da hükümet ve kurumlar gibi dış güçler tarafından empoze edilen kurallar sistemi tanımlanabilir (Rapoport, 2002).

Bu noktada kültürel sürekliliği sağlamak için geleneksel çevrelerden yararlanılabileceği ve bunun farklı yöntemlerle yapılabileceği öne çıkmaktadır. Geleneksel çevrelerdeki kültürel değerlerin analiz edilmesi ve yeniden değerlendirilmesi bu bağlamda öne çıkan bir yöntem olmaktadır. Geleneksel ve çağdaş öğeler arasında sentez kurularak, modern çevrelere dahil edilen geleneksel öğeler, bu şekilde korunmakta ve aktarılmaktadır (Rapoport, 2002).

Bu bağlamda kültürün yansıdığı kent mekanlarının kimliği, sürekli bir oluşum ve aktarım içindeki kültürel değerlerin sürekliliği adına büyük önem taşımaktadır. Kentlerin mimari kimliklerine yapılan müdahaleler niteliksiz çevreler oluşturarak, kültürün sağlıklı aktarımına neden olabilmektedir. Bu noktada, kültürün yansımaları olan mimarinin, sahip olduğu kimlik değerleriyle birlikte iyi analiz edilmesi, kentlere yapılan müdahalelerde, ortaya bağlamsal uyuma sahip, nitelikli ürünler koyabilmek ve kültürel sürekliliği sağlamak adına, büyük bir gerekliliktir. Geçmişin günümüz için yararını ve kültürel sürekliliğin gereğini, Özer (1982)'in aktarımıyla Fransız düşünürü Bergson şöyle ifade etmektedir: “Sürekliliğimiz sadece bir anın yerini bir diğerine terk etmesinden meydana gelmemektedir. Süreklilik, geçmişin geleceğin içine doğru taşması, taşıtıkça da kabarmasıdır. Geçmişin sürekli olarak hacmi genişlediğinden korunması için de sınır yoktur.”

Görüldüğü gibi, kültürel sürekliliği sağlamada, mimarinin rolü göz önüne alındığında, yeni yapıların çevreleri ile olan uyumları ön plana çıkmaktadır. Yeni yapının çevresi ile bağlamsal uygunluğu için bazı kriterler mevcuttur, bu kriterler L.Groat tarafından; çevre organizasyonu (mekansal kurgu, giriş aksları, peyzaj kararları vb.), kütleli özellikler (yükseklik, biçim, ölçek, form vb), cephe dizaynı (doluluk, boşluk, renk, doku vb) şeklinde ifade edilir (Uluşahin, 1992). Kütle, çevre ve cephe uyumları söz konusu edildiğinde, yapının inşa edildiği çevrenin niteliği ve uyum sağlanırken izlenecek yaklaşım da ön plana çıkmaktadır. Tasarım yapılan çevre, tarihi ve geleneksel ya da özgün niteliklere sahip bir çevre olabilmektedir.

Bu bağlamda tarihi ve geleneksel çevrelerin belirli kültür özellikleri mimarlara önemli ipuçları verir. Bu çevrelerin fiziksel ve sosyo-kültürel kaliteleri çok belirgindir ve bu özellikler görünmez bir mekanizma ile birbirlerini tamamlar. Tasarımcı kültürü oluşturan öğeleri ve geleneksel mimariyi oluşturan özellikleri daima göz önünde tutmalıdır (Ünlü, 1986). Mimari eserler, sahip oldukları kültürel değerlerle, üretildikleri zamanın ötesinde, bugün için de bir kaynak oluşturabilirler. Bu açıdan Ünlü tarafından geleneksel çevrelerde yapılacak tasarımlarda tasarım verilerinin saptanmasında kullanılacak iki aşamalı bir model geliştirilmiştir. Bu modelin birinci aşamasında veri toplama, ikinci aşamasında ise, veri analizi çalışmaları yapılmaktadır.

Geçmişe ait verilerin göstergesi olan bu çevreler yapıldıkları devrin sosyal, ekonomik, kültürel, teknolojik yönlerini daha da ayrıntılı olarak, toplumun

beğenilerini, dini görüşlerini, anlayışlarını ve özelliklerini yansıtır. Bu bağlamda tarihi ve geleneksel çevrelerde yapılan tasarımlarda, öncelikle bu çevrelerin taşıdıkları mimari değerlerin bilinmesi, öğrenilmesi ve öğretilmesi gerekmektedir.

Bu doğrultuda yapılan bir araştırmada, Velioğlu ve Öztürk konu ile ilgili akademisyen ve uygulamacı mimar, toplam 22 kişi ile görüşmeler yapmış ve değerlendirmelerini tablolar halinde (genel özellikler ve görüşme numaraları verilerek) sunmuştur. Ortaya çıkan ilk tabloda, “Tarihi çevrelerin oluşumu ve sürekliliğinde önemli olan mimari değerler” olarak; Tarihi birikim, kolektif anıları yaşatma, çevre kimliğinde ve kişiliğinde etkili olma, yapı-çevre uyumunu yansıtma, estetik değerler ve fiziksel öğelerde uyum (doluluk-boşluklar, oranlar, ölçek, malzeme, doku, sembolleşmiş nostaljik biçimler), değişen gereksinimlere uyum sağlama açısından kullanım değeri, kullanılan malzemeye bağlı dayanımları ve günümüze kadar gelebilmeleri açısından dayanım değeri, belli dönemlere damgasını vurma, tek yapıdan çok yapı gruplarının birarada oluşumuyla imaj sürekliliği sağlama, özgünlük değeri, yapıların bir süreklilik sağlaması ve mekan oluşturma açısından mekansal değerler, günümüze örnek olma ve çağrışım yapma gibi değerler sıralanmıştır (Velioğlu, Öztürk, 1993).

Araştırmada ortaya konan bir diğer tabloda ise “Tarihi çevre içinde yapılan tasarımlarda göz önüne alınan ölçütler” yine genel özellikler ve görüşme numaraları ile şekil 3.10’daki gibi sunulmuştur. Bunlar; Yeni tasarımlarda çevreye baskın ve ezici olmama, tarihi çevrenin özelliklerini ön plana çıkartma, ekolojik kültür sürekliliğini devam ettirme, tarihi çevrenin bina dışındaki öteki boyutlarını da ele alma (ağaç, çeşme, yer kaplaması gibi), çevrenin tipolojisi ve analizi ile çevresel değerlerden yararlanma, karşıt yaklaşım, uyum yaklaşımı, çağı vurgulayan çağdaş tasarım (uyum ve karşıtlık ile), mimari algılamayı bütünleştiren, süreklilik sağlayan estetik ölçütler, çevrenin tarihi süreci, çevrede yaşayanların sosyal yaşantıları ve statüsü, o çevrede daha önce yokmuş gibi bir tasarım ve uygun işlev olarak ele alınmaktadır. Tasarımcıların göz önüne aldıkları ölçütler önem derecelerine göre sıralandığı da ise öncelikle çevresel değerlerden yararlanma ardından uyum yaklaşımı, mimari algılamayı bütünleştiren estetik ölçütler, çevrede daha önce yokmuş gibi bir yapı, çevreye baskın ezici olmama ile çağdaş tasarım, çağı vurgulama ve son olarak da karşıt (kontrast) yaklaşım öne çıkmıştır (Velioğlu, Öztürk, 1993).

TARİHÎ ÇEVRE İÇİNDE YAPILAN TASARIMLARDA GÖZ ÖNÜNE ALINAN ÖLÇÜTLER																						
GENEL ÖZELLİKLER	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Çevre baskın ve ezici olmama	•	•	•	•				•		•		•				•				•	•	
Tarihi çevrenin özelliklerini ön plana çıkarma	•			•						•						•				•		
Ekolojik kültür sürekliliğini devam ettirme		•			•										•					•		
Bina dışındaki boyutları ele alma		•										•			•							
Çevrenin anlamsal boyutunu ele alma																			•	•		•
Çevresel değerlerden yararlanma	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•			•	•	•	•	•	•	•	•
Karşıt (Kontrast)/ Zıt yaklaşım		•		•					•		•		•	•	•			•		•		
Uyum (Armoni)/ Benzer yaklaşım	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•				•	•	•	•	•	•	•	•	•
Çağdaş tasarım/ Çağı vurgulama		•		•			•		•		•			•	•	•		•		•		
Mimarî algılamayı bütünleştiren estetik ölçütler	•	•	•		•			•		•		•	•		•	•	•		•		•	
Çevrenin tarihi süreci			•			•	•	•			•	•			•					•		
Çevrede yaşayanların sosyal statüsü								•										•				
O çevrede daha önce yokmuş gibi bir yapı	•			•			•		•		•			•	•	•		•		•	•	
Uygun işlev			•																			

Şekil 3.10 : Tarihi çevre içinde yapılan tasarımlarda göz önüne alınan ölçütler (Velioglu, Öztürk, 1993).

Görüldüğü gibi kültürel sürekliliğe katkısı bağlamında, tarihi yada özgün çevrelerden esinlenilerek yapılan tasarımlarda en önemli değerlendirme kriteri olarak görsel bütünlük ve uyum öne çıkmaktadır. Yapı ile çevresi arasındaki görsel bütünlük,

uyum değerlendirilirken, bina cepheleri, cephe elemanları ve silüet ön plana çıkmaktadır. Uyum sağlanmaya çalışırken, önemli olan hem günümüz gereksinim ve olanaklarını yansıtmak, hem de geçmişten miras kalanlara saygı ile yaklaşmaktır. Esas olan karşılıklı alışveriştir (Nalçakan, 1992). Özel niteliği olan çevrelerdeki tasarım yaklaşımı çevreleri taklit etmeye varan bir bağılıktan, bu çevreler yokmuş gibi davranmaya kadar gider. Bu yaklaşımları genel olarak yorumlama, taklit etme ve kontrast yaklaşım olarak ele alabiliriz (İnceoğlu, 1991).

“Kontrast yaklaşımda” yeni yapılan yapı, çevresindeki yapılardan farklı bir tutum çerçevesinde ortaya konur. Bu yaklaşımda önemli olan, yapının içinde bulunduğu çevreye saygı duyduğunun gözlemci tarafından hemen algılanabilmesidir. Farklı kütle, cephe düzeni ve üslupla da yapı, çevresindeki yapılarla uyumlu olabilmektedir. (Doğrusöz, 1994) “Yorumlama yaklaşımı” ele alındığında, özgün çevre içerisinde geçmişin yorumu Kuban’ ın deyimiyle geçmişe nostaljiyle bakmak yerine bugünü yaratan tarihi koşulların doğru değerlendirilmesi demektir. Yorumlamayı yapabilmek için de eski kent dokularının ve mimari ürünlerin korunması gerekmektedir (Kuban, 1990). Yorumlama yapılırken pek çok yol izlemek mümkündür. Her tasarım kendine özgü bir durumu anlatır. Ancak bunların ortak çizgilerini yakalamak mümkündür. İşte bu ortak çizgileri yakalamak için farklı birkaç analiz yolu izlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda yorumlamaya temel oluşturabilecek kriterler çıkartılmıştır. Bunlar kütle ilişkileri, üslup, yapım teknolojisi, fonksiyon olarak ele alınır. Kütle ilişkisinde ölçek, oran, kütlelerin uyumu ön plandadır. Üslup ise yorumlamanın yapılabileceği en geniş alandır. Üslup; malzeme, rengi, dokusu, formu cephe düzeni çevre elemanları ile yorumlanabilir. Burada önemli olan biçimsel öğeleri kullanırken onların hangi nedenler sonucunda ortaya çıktığı bilinmelidir. Bu nedenler iklimsel, fonksiyonel, sembolik ya da sosyal nedenlerle oluşabilir. Örneğin, geçmişin mahrem anlayışından doğan cumba ve kafes bu anlayış kalktığında da yaygın olarak kullanılıyorsa, başarısız sonuçlar elde edilebilir. Yapım teknolojisinin yorumlanmasında önemli olan günün koşullarını kullanabilmektir, son olarak fonksiyon da yorumlanıp, yeni yapılarda değişime uğratılabilir (İnceoğlu, 1991).

Özgün çevrede yapı yaparken, çevreden “taklit yoluyla” yararlanmaya çalışılabilir. Bu yaklaşım varolan çevrenin, binanın taklidi demek olup, geçmişe saygı duyup korumak yerine ona zarar vermektir.

Gerçek sanatın önemli özelliği, gelenekle çatışarak gelecek için yeni yollar arayıp bulmaktır, bugün artık varolmayan o günün koşullarının biçimini seçip almak, bugün gerçekleştirilen bir yapıda kullanmak gelenekselden yararlanmak demek değildir. Öz, asıl olana saygı, ancak kendinde öz, asıl olmayı bilerek gerçeklik bulur. Çağının gerçek ürünü olan bir yapının yanına, ancak gerçekten çağdaş bir yeni yaratı yakışabilir (Bektaş, 1990).

Bülent Özer de sağlıklı, özgün bir kültürel gelişmeyi ifade edebilecek, çağdaş sanat yaratmasının izleyebileceği yol hakkında düşüncelerini sunarken “öz” kavramına değinmiştir.

Her şeyden önce bu yaratma tarihsel süreklilik bilincine sahip olmak zorundadır. Ancak, bu, tarihsel ve geleneksel biçimleri kopya etmek, onlardan direkt alıntılar yapmak anlamına gelmez, yalnızca tarihsel sürecin farkında olmayı zorunlu kılar. Tarihsel sürekliliği en iyi şekilde sağlayabilmek amacıyla, o olgularla yapıtların özlerini (öz: herhangi bir olgu veya nesneyi başka bir olgu veya nesne değil de, illaki o olgu ve nesne yapan öğelerin, etkenlerin tümü) oluşturan çeşitli öğelerin, etkenlerin bazılarını kesinlikle reddedecek, bazılarınından çeşitli ölçütlerde yararlanacak, ya da bunların tümünü bir kenara iterek yepyeni, hatta karşıt cevaplar verecektir (Özer, 1980).

Benzer bir düşünceyle Filiz Özer de geçmişe yaklaşımın, mimarın onun derinlerine inerek, içeriğini tam olarak kavradıktan sonra yeni formlar yaratmada kullandığı zaman, yaratıcı olacağına değinmektedir. Bu anlayışın tam tersi hareket edildiğinde ise, form avcılığı gibi çok tehlikeli ve yozlaşmış bir durumun ortaya konulduğundan bahsetmektedir. Bir yapının gerçek ruhunu mekanda aramak gerektiğini düşünen Özer, “Hacim ayrıntılarına ve dekoratif öğelere gereksiz bir öncelik tanımak, mimari yaratmada temel faktör olması gereken mekan yaratmanın önüne geçerek sakıncalı bir tutum yaratmaktadır.” demektedir (Özer, 1982).

Bektaş’a göre ise, geçmişten günümüz mimarisinde yararlanmak demek, geçmişe ait biçimleri, hiçbir araştırma ve yoruma tabi tutmadan, günümüz tasarımlarına takmak demek değildir. Bu yaklaşım, gelenekselden yararlanmak değil bir kopya etmek, seçme, aktarma ve günü kavrayamamışlıktır. Gelenekten yararlanmak, bugün ve daha mutlu gelecek için yeni yol açıcılık adına olursa değer kazanır. Ancak gelenekle çatışarak, gelecek için yeni yollar arayıp bulmak gerçek sanatı oluşturur (Bektaş, 1990).

Özer ve Bektaş’ın geçmişi ele alıştaki taklit yaklaşımına getirdikleri yorumlarının bir benzerini de Boysan yapmaktadır. “Geçmiş strüktürel biçimleri, daha çirkin görsel biçimleri, sürekli olarak taklit ederek yinelemek, insanları süresiz olarak,

kemikleşen, kazıklaşan mekanlara-çevrelere mahkum etmek olur. Çağdaş mimaride geçmişî değerlendirirken alınacak en önemli ders; Mimarlığı, o zaman üstadlarının en ciddi ve ahlaklıları kadar ciddi ve iyi ahlaklı yapmaya çalışmaktır” (Boysan, 1990). Bu yorumda da öne çıkan olgu, somuttan ziyade soyut değerlerin aktarılması, öz olana ulaşıp, onunla etkileşime geçerek yeniyi oluşturma çabasında olunmasıdır.

Geçen yüzyılların ahşap yalılarını, bugün incecik betonarme elemanlarla yeniden yapmaya kalkışmak bir aldatmacadır. Günümüzde, günümüzün binası yapılır. Bugün çağdaş olanın seviyesi varsa eğer, gelecekte tarihsel çevre olarak korunur. Her dönemde tarihsel çevreyi korumak görevdir, tarihsel mimariyi taklit etmek ise yakışıksız bir davranıştır (Boysan, 1987).

Görüldüğü gibi bağlamsal uygunluğu sağlamak için ön görülen yaklaşımlarla ilgili yorumlarda üzerinde durulan konunun, tarihsel süreklilik bilinci içinde, kültürlerin üretimi olan çevrelerin, öz değerlerinin öne çıkartılıp, zengin bir kaynak oldukları bakış açısıyla irdelenip, bunlarla çatışarak günümüz ve geleceğimiz için yeni değerler üretebilmek olduğu öne çıkmıştır. Sadece biçimsel bir taklit yaklaşımı ile yapılan uygulamaların, kültürel kimlik değerlerinin sürekliliğini sağlamaktan çok, onlara zarar verdiği üzerinde durulmuştur.

Mimari kimliğin, kentsel kimliğin bir alt elemanı olduğu düşünüldüğünde, üretilen yapının bağlamsal uygunluğu ve niteliği, ortaya kaliteli bir kentsel kimlik çıkartacaktır. Günümüzde kentlerin içinde bulunduğu müdahale ortamı ve ortaya konulan yapılar ele alındığında, kentlere kimlik kazandırma çabasındaki bu uygulamaların, toplumsal ve çevresel etkileri dolayısıyla, çok iyi değerlendirilmeleri gerekliliği öne çıkmaktadır. Gür, günümüzdeki süreçler ve kimlik arayışı ile ilgili şu yorumları yapmaktadır: “Ulusların mimari kimliklerinden bahsetmek yerine, ulusların mütemadiyen bir kimlik arayışı içinde olduklarından söz etmek, modern sonrası dönemler için daha yerinde olacaktır. Bu noktada uluslar arası düşünceler de her zaman ulus devletlere kimliklerini yeniden tanımlama ortamı sunarlar ve eğer kültür için bu gerekli görülürse, bu olanaklar değerlendirilirler, kanımca küreselleşmenin farkları yok ederek dünyanın tadını tuzunu kaçırma yolunda seyreden kapsamlı etkisi karşısında, kimlik arayışında direktmek, çeşitliliği koruyup besleyeceğinden, insanlık adına doğru ve yerinde bir süreçtir. Hatta Platon böyle bir sürecin doğal olabileceğini çağlar önce ima etmiştir: “Tehlikenin olduğu yerde, koruyucu güç de serpilip gelişir” (Gür, 2007).

Bu bağlamda görülen kimlik oluşturma çabaları için Tapan şu yorumları yapmaktadır:

Bir kente kimlik kazandırmaya çalışılırken, öncelikle mevcut verilerin oluşturduğu bir kimliğin nesnel olarak çözümlenmesi yapılmalı, mevcut bütün ekonomik, sosyal, psikolojik kültürel alt sistemler incelenmeden bir kente veya onun bir bölgesine kimlik önerilerinde bulunulmamalıdır. Kent kimliği o kentte yaşayanların yarattığı bir olgudur, bu olgu içinde yerel yönetimlerin görevi de toplumsal değerlerin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktan öteye gitmemelidir (Tapan, 2005).

Yeni kimlikler oluşturmaya çalışılırken eskinin korunmasını ve eskiden yararlanılmasını, kültürel sürekliliğin bir gereği olarak gören Suher ve Suher ise bu durumun gelişmişliğin ve aydınlanmasının bir göstergesi olduğunu dile getirmekte, yerel yönetimlerin bu noktadaki durumunu ise şu şekilde ifade etmektedir: “Kentlere kimlik kazandırma yerel yönetimlerin çabaları olabilmektedir ama bu durumun gerçekleşmesi için asıl gerekli olan, o kentte yaşayanların doğrudan veya dolaylı maddi, manevi katkılarıdır (Suher ve Suher, 1998).

Günümüz kentlerin de görülen örnekler bağlamında, Osmanlı ve Selçuklu mimari üsluplarını kullanarak bir yerleşim yöresine kimlik kazandırmanın yanlışlığına değinen Tapan, varolan eski kültür yapılarını aynen korumanın toplumsal değerleri ortaya çıkarmak olduğu, sadece bu görevin yerine getirilmesiyle de bir kentsel kimliğin oluşamayacağını söylemektedir. Uygulanan yeni yapılarda yöredeki egemen fiziksel görünüm özelliklerinden yararlanarak cephe düzenlemelerine gitmek, genelde bir kimlik arayışı olarak değerlendirilse de burada gerçek bir kimlik olgusundan söz edilemez, çünkü bir yöreye kimlik kazandırmak o yöreye sadece fiziksel bir benzerlik sağlamak değildir, yeni kullanım modelleri, işlevler, tipolojiler, teknolojiler yörenin kimlik kazanmasına neden olan unsurlardır. Bu noktada taklit etmeden talep ve kaynakları doğru kullanarak inşa etmek, kimlikli fiziksel mekanları yaratmanın doğru yolu olarak karşımıza çıkmaktadır (Tapan, 2005).

Günümüzde kentlerimizin içinde bulunduğu durum düşünüldüğünde, plansız kentler içinde, korunamamış tarihi bir doku ve estetik açıdan yetersiz yapılar öne çıkmaktadır, bu durum, üzerinde durulan kimlik arayışında, mimarinin yeterli düzeyde kullanılamadığının bir göstergesi olmaktadır.

Bu durumla ilgili Gür, kentlerin içinde bulunduğu bugünkü durumu kimlik arayışlarındaki ciddiyetsizliğin bir sonucu olarak görmekte ve “Aslında sorun bir

kimlik aramakta yatmıyor, ara(ma)yışların estetik düzeyinde yatıyor” demektedir (Gür, 2007).

Görüldüğü gibi tarihsel süreçte olduğu gibi, günümüzde de kentlerin içinde bulunduğu müdahale süreçlerinde, kentlere kimlik kazandırma yönünde yapılan uygulamalarda kültürel süreklilik öne çıkartılması gereken bir olgudur. Gerek bu bilincin aşılması, gerek mevcut kültürel dokunun korunması, gerekse yeni yaşayış biçimleri geliştirilerek sağlanacak olan kültürel süreklilik; müdahaleler sonucunda ortaya konan yeni yapılarla da, yapıların çevreleri ile uyumları noktasında ilişkilendirilmektedir. Bu noktada, farklı yaklaşım biçimleri ve ölçütlerle çevreleri ile uyum sağlamaya çalışan yeni yapıların öne çıkan nitelikleri; “çevresel verilerin değerlendirilmesi sonucunda ortaya konmuş olmak”, “çevreye saygılı bir yaklaşımı benimsemek” ve en önemlisi de “özgün estetik bir değeri yakalayan bilinç ve emeğin sonucunda ortaya konmuş olmak” şeklinde sıralanabilmektedir.

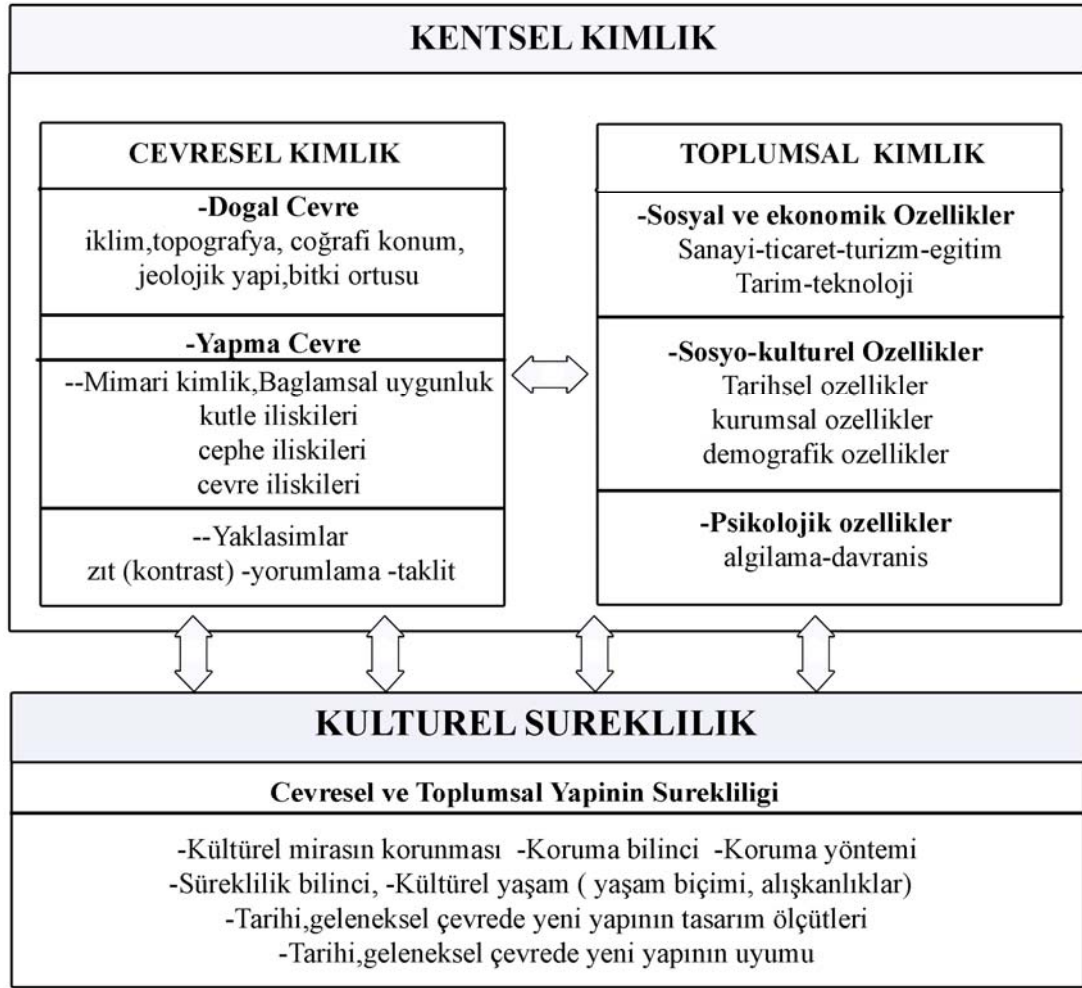
3.6 Bölüm Sonucu

Küreselleşmenin yarattığı bütüncül ortamın, toplumlar üzerindeki olumsuz sosyo-kültürel etkileri olarak aynışmayı, değerleri kaybetmeyi, sıradanlaşmayı dile getirmek mümkündür. İşte böyle bir durumda değerler, yani “kültür” kaybedilmekten korkulan bir olgu olarak karşımıza çıkmakta ve tartışmaların odak noktasına konulmaktadır.

Kültür kavramı beraberinde kimlik olgusunu akıllara getirmektedir. Kimliği sahip olunan, diğerlerine göre farklılık oluşturan unsurların bütünü olarak tanımlamak mümkündür ve kimlik sadece kişiye ait öznel, sosyal ve kültürel bir durumu ifade etmez, aynı zamanda ortama, nesneye ait bir nitelik de taşır. Bu bağlamda yaşadığımız kentlerimizin de kendilerine özgü, farklılıklarını ortaya koyan değerleriyle, kendi kent kimliklerine sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Kent kimliğini oluşturan etmenler olarak ilk akla gelen, şekil 3.11 de görülen çevresel kimlik özellikleridir. Kentin sahip olduğu doğal çevre özellikleri ve insanların inşa ettiği yapma çevre elemanları, kenti tanımlayan çevresel kimlik özellikleri olarak sıralanabilir. Kent, kimliğini sadece sahip olduğu doğal ve yapay değerleri sayesinde edinmez. Kentsel kimlik oluşumunda toplumsal kimlik değerleri olarak ele alınan sosyo-ekonomik yapı, sosyo-kültürel yapı ve psikolojik özellikler

de önemli bir yer tutar ve kentsel kimlik çevresel ve toplumsal kimlik özelliklerinin bütününden ve bunlar arasındaki etkileşimden oluşmaktadır.

Şekil 3.11 : Kentsel kimlik ve kültürel süreklilik.

Kentsel kimlik ortaya koyduğu bileşenleri ve kent ile kurulan anlamsal bağların bütününden meydana geldiği için, kültürel boyutu olan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültür, toplumların sahip oldukları değerlerin tümü olarak ifade edilir ve toplumlar tarafından sürekli yeniden üretilir, kullanılır, geliştirilir ve aktarımı yapılarak sürekliliği sağlanır. Kentsel kimliğin oluşumunda her bireyin mekana ait algılama süreci söz konusu olduğundan, kent ile oluşturulan anlamsal bağlarda öne çıkan olgu, yine kültür olmaktadır. Bu noktada, farklı kültürel altyapılar, farklı algılamaları doğuracak ve kentsel kimlik her birey için farklı bileşenleri içeren bir bütün olarak ele alınacaktır.

Kentsel kimliğin kültürel boyutunda üzerinde durulan bir diğer konu ise, kültürel süreklilik olmuştur. Kültürün soyuttan somuta doğru, değerler, yaşam şekli ve eylemler şeklinde izlediği süreçte, kültürel değerlerin sürekliliği, yaşam biçimine

dönüşmelerine ve süreklilik bilincinin oluşturulmasına bağlı olarak gelişir. Kültürel sürekliliği sağlama noktasında öne çıkan olgu olarak koruma, koruma bilincinin geliştirilmesi ve koruma yöntemleri ile kültürel değerlerin aktarımını sağlama konusunda, büyük önem taşımaktadır. Koruma ve sürekliliği sağlamanın yöntemleri olarak, bilinçlenme ve geçmişe ait değerlerin bugünkü kültürel yaşamda yerini bulması gösterilmektedir. Bu noktada yaşama kültürü olarak alışkanlıklar, eylemler ve yaşam şekli, kentsel kimliğin kültürel yansımaları olarak mimaride karşılık bulmaktadır. Üretilen mimari yapıların kimliği ve kültüre ait sahip oldukları özellikler, kentsel kimlik ve kültür etkileşiminde bir alt elemanı meydana getirmektedir.

Mimari kimlik genel olarak, yapının sahip olduğu kütle ilişkileri, üslubu, yapım teknolojisi ve fonksiyonu üzerinden değerlendirilir. Bu noktada, yapının sahip olduğu kimlik değerleri gibi, inşa edildiği çevre ile kurduğu bağlamsal uygunluk da öne çıkmaktadır. Yapıların çevreleri ile olan bağlamsal uyumları için belirlenen kriterler olan kütle, ölçek ve cephe uyumu, farklı yaklaşımlarla ele alınıp, yapının içinde bulunduğu çevre ile kurduğu ilişkinin niteliğini belirlemektedir. Bu farklı ele alış biçimleri olarak yorumlama, taklit ve zıtlık (kontrast) yaklaşımları değerlendirilmektedir. Kültürel bir ürün olan mimari yapının, çevresi ile uyum sağlarken kuracağı yaklaşım aynı zamanda kültürün korunması, geliştirilmesi ve sürekliliğin sağlanması noktasında önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada kentlerde üretilen yeni yapıların, içinde bulunduğu çevre ile ilişki kurarken, biçimsel bir taklit yaklaşımını kullanması, ya da yapılan yorumlamalarda çevreye ait verilerin yanlış kullanılması, kentsel çevrelerde kültürel sürekliliği sağlamaktan çok, toplumu yanıltan, yanlış yönlendiren ve kültüre zarar veren bir durum oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, günümüz kentlerinin içine bulunduğu müdahale ortamında, kentlere kimlik kazandırmak amacıyla, geçmişe ait görsel benzerlikler taşıyarak ortaya konan yapılar, özgünlükleri, estetik değerleri ve mimari kültür ile kurdukları ilişkiler noktasında kent ve kentli için problem oluşturacak niteliktedir. Bu noktada kentin varolan kimliğinin doğru analizi, çevresel değerlerin korunması ve kullanılması kente eklenilen yeni yapının tasarımında üzerinde durulması gereken noktaları oluşturmaktadır.

Kentin kimliği, uzun yıllar içindeki kültürel aktarım sonucunda oluşın ve oluşumunu devam ettiren bir olgudur. Bu olguya eklemlenen yeni yapının da kentin sahip olduğu değeri doğru kullanması ve kente kültürel bir katkı sağlaması beklenmektedir. Bu noktada mimarının kimlik arayışındaki rolü öne çıkmaktadır. Yeni yapıların kültürel süreklilik bilinci içerisinde, mimari kültürdeki “öz” noktaları keşfedip kullanabilen, kendi özgün dilini ve estetiğini ortaya koyan nitelikte olmaları, kente ve kentliye sağlayacakları katkı noktasında arzu edilen noktadır.

4. KÜRESEL YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDEKİ KENTSEL MÜDAHALELER VE KENTSEL KİMLİK ETKİLEŞİMİ : RİZE KENTİ ÖRNEĞİ

Bu bölüm içerisinde ilk olarak, '*küresel yeniden yapılanma sürecindeki kentsel müdahaleler, kentsel kimlik ve kültürel süreklilik*' bağlamında oluşturulan etkileşim sisteminin analizi yapılmaya çalışılmaktadır. Bu analiz içerisinde kentlere yapılan müdahalelerin oluşturabileceği riskler, kentsel müdahalelerin bir aracı olan kentsel dönüşüm projeleri özelinde ele alınıp, kentin çevresel ve toplumsal kimlik değerleri ile etkileşimi noktalarında değerlendirilmektedir. Daha sonra elde edilen bakış açısı ile Rize Kenti ele alınmakta, kentin çevresel ve toplumsal değerleri, tarihsel süreçte kenti etkileyen dinamikler ve ortaya konulan müdahaleler ve günümüz Rize Kenti'nde ele alınan müdahalelerin yoğunluk gösterdiği Güneysu İlçesi ele alınarak, müdahalelerin bölgenin kimliği ile etkileşimi irdelenmektedir.

4.1 Küresel Yeniden Yapılanma Sürecindeki Kentsel Müdahaleler ve Kentsel Kimlik Etkileşim Sistemi

Kentler canlı organizmalardır ve varoldukları süreç içinde hiç durmadan değişim ve dönüşümlerine devam ederler. Tarihsel süreç içinde, oluşumlarından itibaren farklı dinamikler altında biçimlenmelerini sürdüren kentler, günümüzün küresel yeniden yapılanma ortamının yarattığı dinamiklerle, yeni toplumsal ve mekansal dönüşümler ortaya koymaktadırlar. Bu bağlamda kentlerin yaşadığı bu müdahalelerin, kentlerin kimliği ve kültür ile etkileşim noktalarını ortaya koymak ve bu doğrultuda oluşabilecek problemlere çözüm arayışları geliştirmek için şekil 4.1'de görülen etkileşim sistemi hazırlanmıştır.

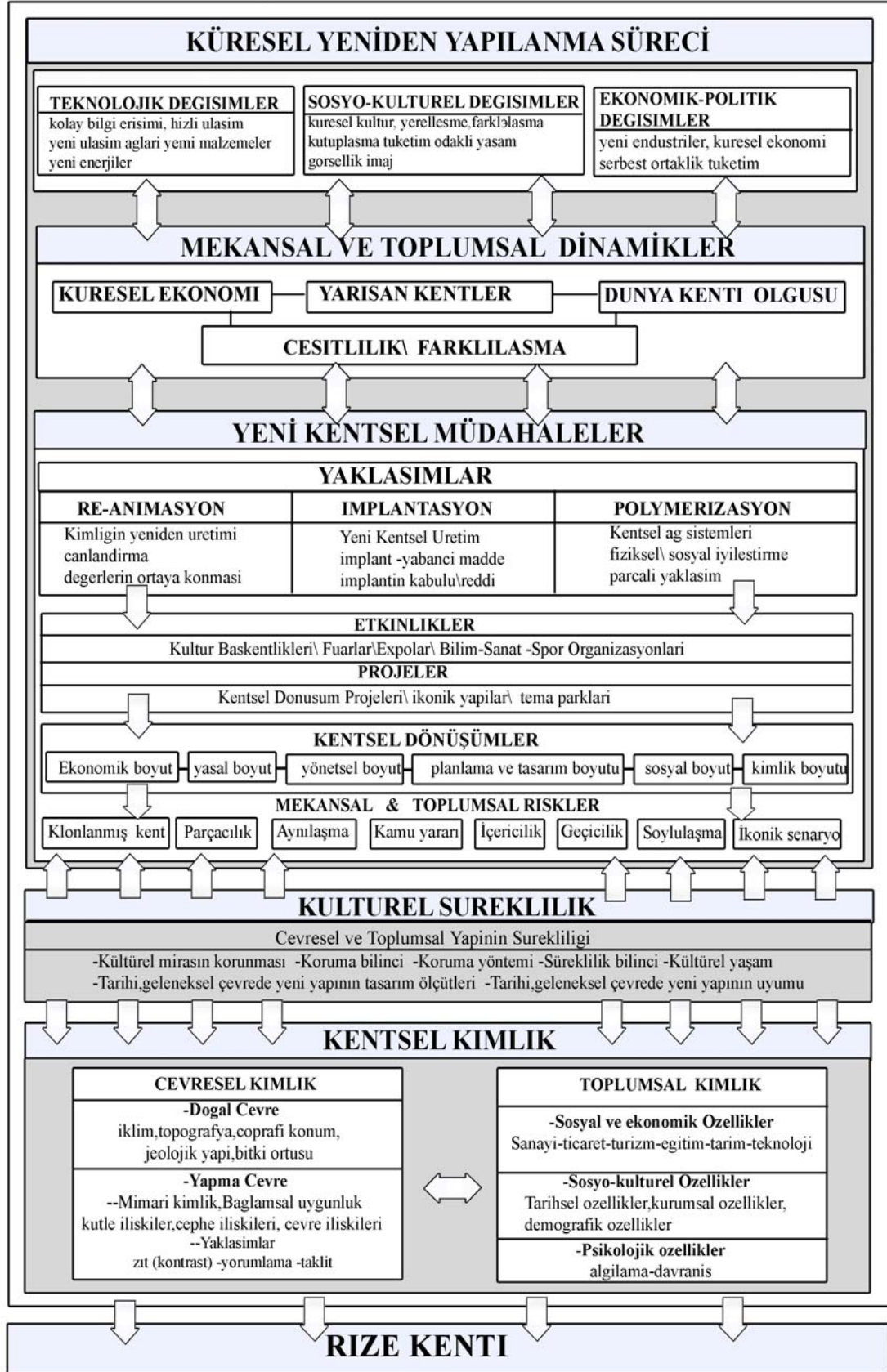
Küreselleşme ile birlikte, teknolojik anlamda yaşanan değişimler, bilginin kolay erişilebilirliği, ulaşımın hızlı sağlanması, üretilen yeni enerjiler ve kullanılan yeni malzemeler olarak ele alınır. Küreselleşme süreci içinde yaşanan bir diğer değişim ise sosyo-kültürel açıdan ortaya çıkmıştır. Oluşan küresel kültürle birlikte, yaşam biçiminin değiştiği, tüketim odaklı bir anlayışın hakim olduğu, görselliğin öne çıktığı

ve yerelleşme, farklılaşma arayışları içinde bir toplumsal yapının oluştuğu gözlenmiştir. Tüm bu değişimler, küresel sistemin temelini oluşturan yeni ekonomik ve politik düzenlemelerle birlikte ortaya çıkan oluşumlardır. Küresel sistemle birlikte ortaya çıkan küresel ekonomi, paranın serbest dolaşımına kolaylık sağlamış, küresel sermaye, sınırların ortadan kalktığı ortam içinde yeni endüstriler, yeni ortaklıklar üretmiştir. Bu süreç içinde yaşanan değişimler ortaya farklı mekansal ve toplumsal dinamikler çıkarmıştır. Bunlar şekil 4.1’de görüldüğü gibi “küresel ekonomi”, “yarışan kentler”, “dünya kenti olgusu” ve “farklılaşma\çeşitlilik” olarak birbirleri ile etkileşim içinde ortaya çıkan dinamiklerdir.

Küreselleşmenin yarattığı ağ sistemi ile, sınırlar ortadan kalkmış ve paranın serbest dolaşımı başlamıştır. Bu süreçte sermayenin hareketini kontrol eden güçler, odak noktası olarak kentleri seçmiş ve “dünya kenti olgusu” ortaya çıkmıştır. Dünya kentleri yalnızca para akışını kontrol eden kentler değil aynı zamanda, turizmin, eğlencenin ve kültürün de öne çıkartıldığı merkezler olmuşlardır. Bu süreç içinde küreselleşmenin yarattığı aynılaştırma ortamı, çeşitlilik ve farklılık arayışını doğurmuştur. Sermayenin odağında olan kentler bu bağlamda, kendi ölçeklerinde yarış ortamına girmişlerdir. Bu yarış, yerel değerlerin ortaya konduğu, pazarlandığı, büyük kentlerin metropol, küçük kentlerin ise büyük kent olma yarışı olmuştur. Kentlere yapılan müdahalelerin niteliği de bu yönde çeşitlilik göstermektedir, metropollerin, büyük kentlerin, daha üst düzey etkinlikler ve projelerle öne çıkartılmaya çalışıldığı, Rize gibi küçük kentlerin ise özel kent statüsünde, turizm kenti, eğitim kenti gibi belli bir alana yönlendirilerek, yeniden yapılandırıldığı görülmektedir. Böyle bir süreçte kentsel müdahale yöntemleri, kentleri yeniden ele alma, geliştirme ve sunma aracı olarak gündeme gelmiştir.

Bu süreçte kentsel müdahaleler, farklı yaklaşımlarla kentlere etki etmektedirler. Bunları, bölgenin varolan potansiyelinin ortaya koymaya, yeni kimlik üretimi yapmaya odaklı “re-animasyon” yaklaşımı, kentlere yeni bir “ek-implant” yapılmasıyla ortaya çıkan implantasyon yaklaşımı ve kentlerin içinde bulundukları ağ sistemi içinde fiziksel ve sosyal iyileşmelerine yönelik kurgulanan, parçalı yaklaşımları ifade eden polymerizasyon yaklaşımı olarak ele almak mümkündür. Bu ele alışlarla kent mekanına etkiyen müdahaleleri, tek yapı ölçeğinde projeler ya da dönüşüm projeleri, etkinlikler adı altında da bilim-sanat-spor organizasyonları, kültür başkentlikleri, festivaller ya da fuarlar, expolar olarak ele almak mümkündür.

KENT: METROPOLLER, BÜYÜK \KÜÇÜK KENTLER

Şekil 4.1 : Küresel yeniden yapılanma sürecindeki müdahaleler, kentsel kimlik etkileşimi ve Rize Kenti.

Bu noktada üzerinde durulan müdahale aracı “kentsel dönüşümler” olmuştur. Tarihi süreç içindeki yapılanma ve uygulamaları ele alındığında, günümüz dönüşümlerinin de, kentlerin içinde bulunduğu süreçler doğrultusunda değişim gösterdiği görülmektedir. Kentsel dönüşümler, kapsamlı ve bütünlük bir eylem olarak, bir alanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel koşullarının iyileştirilmesini amaçlayan, yitirilen bir ekonomik etkinliğin yeniden geliştirilmesini ve bölgenin canlandırılmasını, işlemeyen bir toplumsal işlevin işler hale getirilmesini, toplumsal bütünlük ortamı yaratarak, kaliteli yaşam alanları üretmeyi amaçlayan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ulusal ve uluslar arası örneklere bakıldığında, koyulan hedefler, yöntem ve yaklaşımlar açısından kentsel dönüşümler, şekil 4.1’de görüldüğü gibi, planlama-tasarım, ekonomik, yasal, yönetsel, sosyal boyutları ile toplumsal ve mekansal etkileri olan, kapsamlı yapıdadırlar ve dönüşümlerin başarılı olabilmeleri, bu boyutları kapsayan bütüncül yaklaşım ile ele alındıklarında gerçekleşmektedir. Bu bütüncül yaklaşım içinde üzerinde durulan en önemli noktalardan birinin de, yerel bağlamı, bölgenin özgün karakterini doğru ele almayı ve bu ele alışla birlikte varolan kimlikle etkileşimli, özgün projeler üretebilmeyi öne çıkaran “kimlik boyutu” olduğu görülmektedir.

Küreselleşme süreci ile birlikte kentlerin içinde olduğu yarış ortamında artan dönüşüm projelerinin, kültür eksenini etrafında oluşturulmaları, kentsel kimlik ile dönüşüm projelerinin etkileşimlerini arttıran bir boyut oluşturmaktadır. Kültürel değerlerin kullanılması, yeniden üretilmesi ve sunulması, kültürün kentlerdeki biçimsel ifadesi olan mimarlık üzerinden yapılmakta ve bu durum mimari kimlik dolayısıyla kentsel kimlik ile projelerin ilişkisini ortaya koymaktadır. Bu noktada kentlere uygulanan dönüşüm projelerinin oluşturabileceği riskler, 2. bölümün içerisinde detaylı olarak ele alındığı gibi; kentin fiziksel açıdan aynışması ve kentlerin klonlanmış kentlere dönüşmesi, kültürün metalaştırılması ve kimlik temsilleri ile öz kimliğe zarar verilebilmesi gibi fiziksel etkilerin yanında toplum içinde farklılaşma, kutuplaşma, toplumun bütününe kaliteli yaşamını hedefleyen kamu yararı gözetilen projelerden ziyade, ayrışma ortamı yaratacak ve toplumsal problemlere yol açabilecek riskler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Ortaya çıkabilecek toplumsal ve fiziksel riskler değerlendirildiğinde, müdahalelerin kentin kültürü ve kimliği ile ilişkisi görülebilmektedir. Uygulanacak müdahalelerin

kapsamları ele alındığında, kimlik ögesinin projelerin yapılanma ve uygulanma aşamasında öne çıkartılmasının projelerin başarısını direk etkilemektedir. Yine müdahalelerle birlikte oluşabilecek riskler ele alındığında, bu risklerin kentin doğal ve yapılı çevresini içeren fiziksel yapısı ve ekonomik, sosyal ve kültürel yaşantıya etkileriyle toplumsal yapısı ile etkileşim halinde olduğu, bu açıdan kentin kimliği üzerinde de etkileri olduğu ortaya çıkmaktadır. Görüldüğü gibi, kentsel kimlik ve kültür değerleri, projenin özgünlüğü, yerel bağlam içinde geliştirilmesi ve başarılı olabilmesi için öne çıkan konular olmaktadır. Bu noktada, kentsel kimliğin oluşmasında önemli bir yeri olan mimari kimliğin ne şekilde ortaya konduğu ve üretilen yapıların özgün çevreleri ile uyumları, kentsel kimliğe müdahale açısından üzerinde durulması gereken bir konu olarak değerlendirilmektedir.

Kentsel kimlik, kentin çevresel ve toplumsal değerlerinden oluşan, kenti diğer kentlerden farklı kılan özelliklerinden ve kent ile kurulan anlamsal bağların bütünlüğünden meydana gelir. Mimari kimlik, kültürün bir yansıması olarak, kent kimliğinde yerini alır, yine kent kimliğindeki toplumsal kimlik elemanları, toplumların uzun süreçler sonunda elde ettikleri, birbirlerine aktardıkları ve korudukları kültür değerlerinden meydana gelmektedir. Bu noktada, kültür, kent kimliğini oluşturan en önemli etmendir ve kentsel kimlik de kültürden beslenir ve kültürü besler. Kültürün yaşam sürecinde sahip olunan değerlerin bütünü olduğu düşünüldüğünde, kültürün oluşumu ve gelişimi için sürekliliğinin sağlanması gerekliliği ortaya çıkar. Kültür, dünya görüşünden, eyleme, yani soyuttan somuta doğru giden bir çizgi üzerinde analiz edilmektedir, bu noktada kültürün sürekliliğinin sağlanması için yaşam kültürü içerisindeki, yaşam biçimi, alışkanlıklar gibi etmenler önem kazanmaktadır. Kültürün sürekliliğinin sağlanmasında üzerinde durulan bir diğer nokta ise, eyleme dönüşecek düşüncelerin, yani süreklilik bilincinin aşılması ve sürdürülmesi gerekliliğidir. Bu bağlamda, süreklilik bilinci içerisinde, koruma, koruma bilinci, koruma yöntemleri ve ortaya konulacak yeni yapıların çevreleri ile uyumları noktasında mimari önem kazanmaktadır.

Mimari, gerek uygarlığın, gerekse kültürün oluşumunda belki de en fazla etkileme ve sorumluluk payı taşıyan bir faaliyet dalı olarak nitelendirilir. Bu açıdan mimari kimlik, kentsel kimliğin oluşumunda önemli yeri olan bir olgudur. Mimari kimlik yapının çevresi içinde ortaya koyduğu ayırt edici özellikleri ile tanımlanır, bu özellikler: yapının biçimi, ölçeği, formu, mekansal kurgusu, peyzaj kararları,

slubunu ortaya koyan: rengi, dokusu, malzemesi, formu, cephe düzenini ortaya koyan: doluluk-boşluk oranları, yapım teknolojisi ve fonksiyonu olarak ele alınabilir.

Bu noktada kente yapılan müdahalelerde ortaya konan yeni yapıların, içinde bulundukları evre ile nasıl bir ilişki kuracakları ne çıkmaktadır. Yeni yapının içinde bulunduğu evre ile uyumu yapının sahip olduğu kütlesel, cephesel ve çevresel kararları sonucunda ortaya konulmaktadır. Bu noktada üzerinde durulması gereken bir diğer nokta ise çevrenin niteliğidir ve yapısal evre genel olarak; tarihi, geleneksel ya da zgn bir evre olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Kütle, evre ve cephe ilişkileri bağlamında, üretilen yapıların içinde bulunduğu çevreye olan yaklaşımı, çevresel verileri yorumlayarak kullanma, yapılı çevreyi direkt taklit etme ya da çevresel verilerden yararlanmayarak farklı bir mimari tarzı benimseme şeklinde olabilir. Bu yaklaşımlarda üzerinde durulan nokta; tarihsel süreklilik bilinci içinde, kültürünün yansıdığı çevrelerin, sahip oldukları öz değerlerinin ne çıkartılması, zengin bir kaynak oldukları bakış açısının benimsenmesi ve bu bakışla irdelenmesi, yorumlanması ve geliştirilmesi olmuştur. Çevreden yararlanırken sadece fiziksel anlamda bir yararlanmanın olmayacağı, aynı zamanda, çevrede varolan özü kavrayıp geliştirebilmenin ve bunu farklı bir yolla dile getirmenin de çevreden bir yararlanma olduğu öne çıkmaktadır, bu bakış açısı ile günümüz ve geleceğimiz için yeni özgün değerlerin ortaya konulabileceğine inanılmaktadır. evre ile kurulan ilişki gerek fiziksel bir benzerlik ile gerekse, çevrenin sahip olduğu öz değerlerin farkındalığı ve farklı yorumlanması ile ortaya konulmaya çalışılsın, “znde kültürün aktarımını ve sürekliliğini sağlamayı” hedeflemelidir.

Sonuç olarak görülmektedir ki, şekil 4.1’de de gösterildiği gibi, küreselleşmenin yarattığı toplumsal ve mekansal dinamikler, yeni kentsel müdahaleler olarak ifade edilen, projeler ve etkinlikler bazında kentler üzerinde büyük değişimlere neden olmaktadır. Bu müdahalelerin bir yöntemi de kentsel dönüşümler olarak ele alınmakta ve yerelleşme etkileriyle, kentsel dönüşümlere eklenmesi gereken kimlik boyutu ne çıkmaktadır. Kentsel dönüşümler, ekonomik, yasal-yönetsel boyutları, planlama ve tasarımı kapsayan mekansal boyutları, sosyal boyutları ve ön plana çıkan kimlik boyutu ile, kentsel kimliği oluşturan, çevresel ve toplumsal kimlik değerleri ile birebir etkileşim içindedir. Projelerin toplumsal yaşantı üzerindeki etkileri olumlu ya da olumsuz olarak, toplumsal kimliği oluşturan ekonomik

yaşantıyı, sosyal yaşantıyı, kültürel, tarihi, kurumsal ve demografik özellikleri etkilemektedir. Yine projelerin planlama, tasarım ve kimlik boyutları ile kent mekanının biçimlenmesini sağlayan etkileri, olumlu ya da olumsuz olarak, çevresel kimliği oluşturan doğal çevreye ve yapay çevreyi meydana getiren mimari kimliğe dolayısıyla kent kültürüne etki etmektedir. Bu noktada, üretilen yapıların çevreleri ile uyumları öne çıkmaktadır. Gerek toplumsal gerekse çevresel kimliği oluşturan değerler, bütünde kentin kültürünü oluşturmaktadır. Bu açıdan, yapılan müdahalelerin kimlik ile olan ilişkisinin aslında kültürle kurulan bir, “koruma geliştirme ve kültürün sürekliliğini sağlama ilişkisi” olduğu ve bu bakışla ele alınması gerekliliğini ortaya koymuştur (Bknz: Şekil:4.1).

Bu noktada elde edilen bakış açıları ile alan çalışmasının yapılacağı Rize Kenti ele alınacaktır. Kentin özellikle son on yıldır içinde bulunduğu süreçle birlikte, kentte yapılan müdahaleler, kentin daha kaliteli bir yaşam mekanına dönüşmesini amaçlayan bir bakışla ve geleneksel mimariden izler taşıyarak kültür ve kimlik ile etkileşimli bir biçimde kent mekanını dönüştürmektedir.

Alan çalışmasında bu müdahalelerin kentsel kimlikle etkileşimi ele alınacak. Müdahalelerin ortaya koyduğu örnekler, etkileşim sisteminin ortaya koyduğu bakış açısı ile ele alınıp, amaçlanan noktaya ulaşıp ulaşılmadığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

4.2 Alan Çalışması : Rize Kenti Örneği

4.2.1 Çalışmanın amacı ve yöntemi

Küresel etkiler ile hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşayan kentlere yapılan müdahaleler, kentlerin kimlikleri ile etkileşim içindedirler. Kentsel müdahaleler olarak ele alınan dönüşüm projeleri ve tekil yapı ölçeğindeki projeler, etkisi altında olduğumuz bu yeni dinamiklerle birlikte yapılanmalarını, “kimlik” boyutunu da gündeme getirerek yapmaktadırlar. Bu bağlamda dönüşüm projeleri ve tekil yapı projeleri; ekonomi, planlama, tasarım, sosyal ve mimari kimlik boyutları ile kentsel kimliği meydana getiren çevresel ve toplumsal kimlik elemanlarıyla etkileşim kurmaktadırlar.

Bu bakış açısı ile Rize Kenti'nin seçilmesinin nedeni, kentin son yıllarda yaşadığı hızlı mekansal dönüşümlerdir. Yapılan projeler, kentin daha sağlıklı bir yaşam alanına dönüşmesi, daha kaliteli bir kentsel kimliğe sahip olması amacıyla yapılmaktadır. Bu amaçla üretilen yapılar, geleneksel mimariden izler taşımakta ve kentli tarafından kabul görüp, hızla çoğalmaktadırlar. Bu noktada, endişe duyulan ve tezin genel amaçlarını oluşturan nokta; Kentin fiziksel ve kültürel değerlerine yapılan bu müdahalelerin, toplumun her kesimi için yararlı olabilecek, kaliteli bir yaşam ortamı yaratıp, toplumsal yaşantıya katkı sağlayabilecek nitelikte olması ve kentin kimlik değerlerine müdahale ederken, sahip olunan kültürel değerlerin korunması, geliştirilmesi ve sürekliliğinin sağlanması bakış açısı ile doğru yaklaşımlar sergilemenin gerekliliğidir.

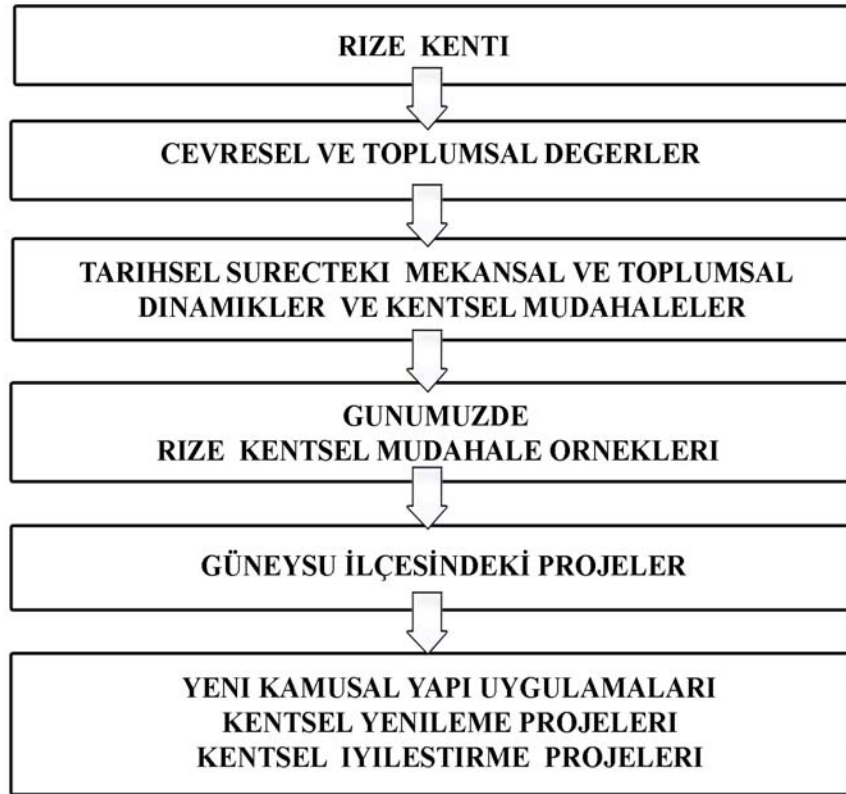
Bu bağlamda alan çalışmasının amacı;

- Küresel yeniden yapılanma sürecinde Rize Kenti'nde öne çıkan müdahale örneklerinin hangi hedefler ve yapılanmalarla birlikte uygulandığını, yapıların fiziksel çevre ve kültürle nasıl bir ilişki içinde olduklarını saptamak ve bu doğrultuda yapılan müdahalelerin kentsel kimlikle ilişkilerini ortaya koymaya çalışmaktır.

Bu noktada yerel yöneticilerin, proje uygulayıcılarının, uzmanların, sivil toplum örgütlerinin ve yerel halkın kendine ait sorumlulukları bulunmaktadır. Bu doğrultuda çalışma kapsamında yapılacak görüşmeler ve bilgi alışverişleri ile, belirtilen endişe noktaları çerçevesinde bir bilinçlenme ve farkındalık ortamı yaratılması hedeflenmektedir.

Günümüz Rize Kenti'nde, ele alınacak müdahale örnekleri olarak, son yıllarda kent genelinde yaygınlaşan, geleneksel mimari öğelerin kullanıldığı bina cepheleri, ya da geleneksel mimarinin yorumlanmasıyla tasarlanan yeni yapılardan oluşan dönüşüm projeleri ele alınmaktadır. Bu projelerin kentin kimliği ile olan etkileşiminin irdeleneceği alan çalışmasının ilerleyişi, şekil 4.2'de görüldüğü şekildedir.

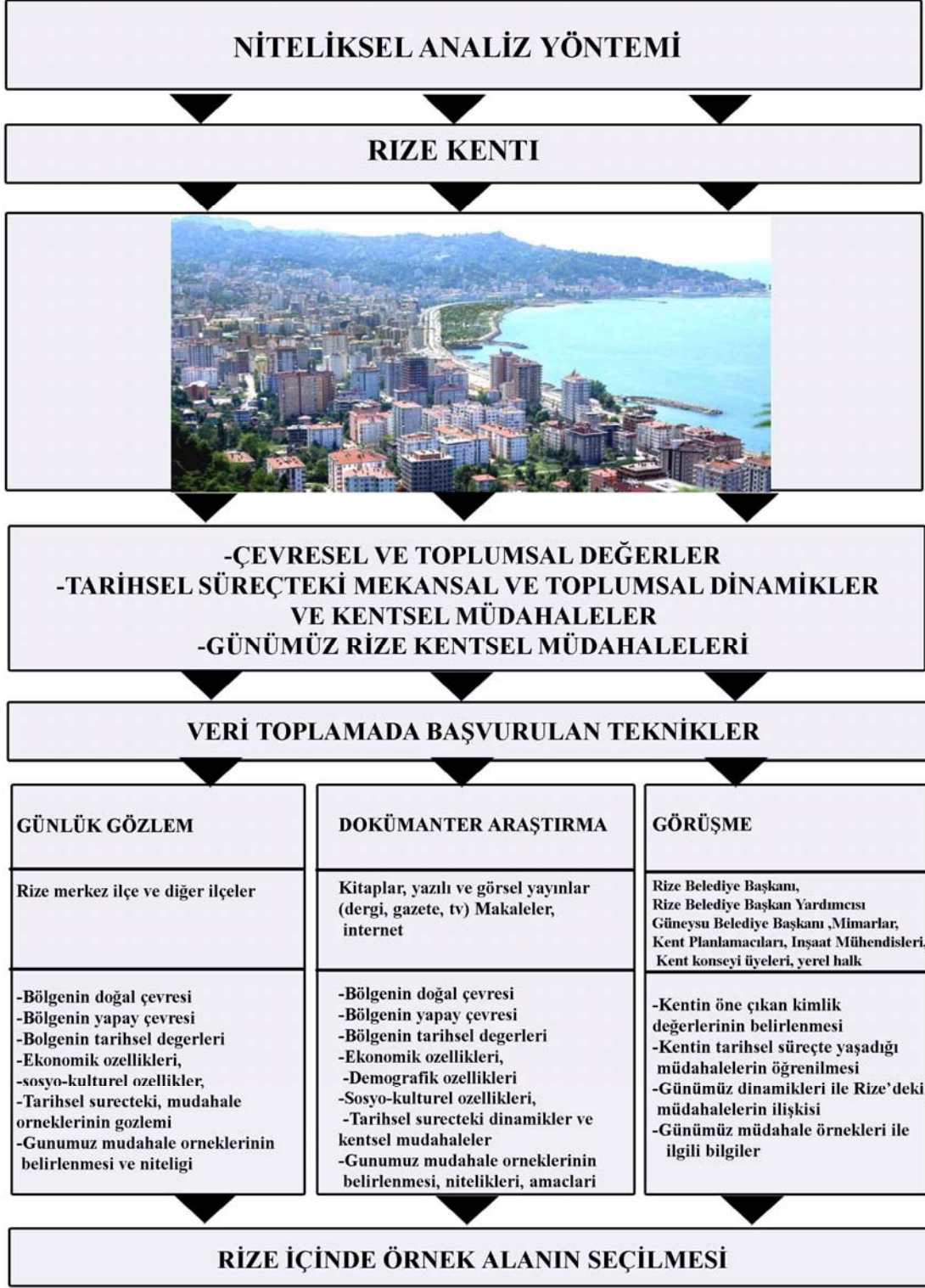
Alan çalışmasının ilerleyişinde görüldüğü gibi öncelikle Rize Kenti “çevresel ve toplumsal değerleri” bağlamında ele alınmakta, ardından “tarihsel süreçte kentin yaşadığı mekansal ve toplumsal dinamikler” ve ortaya konulan “kentsel müdahaleler” incelenmektedir.

Şekil 4.2 : Alan çalışmasının ilerleyişi.

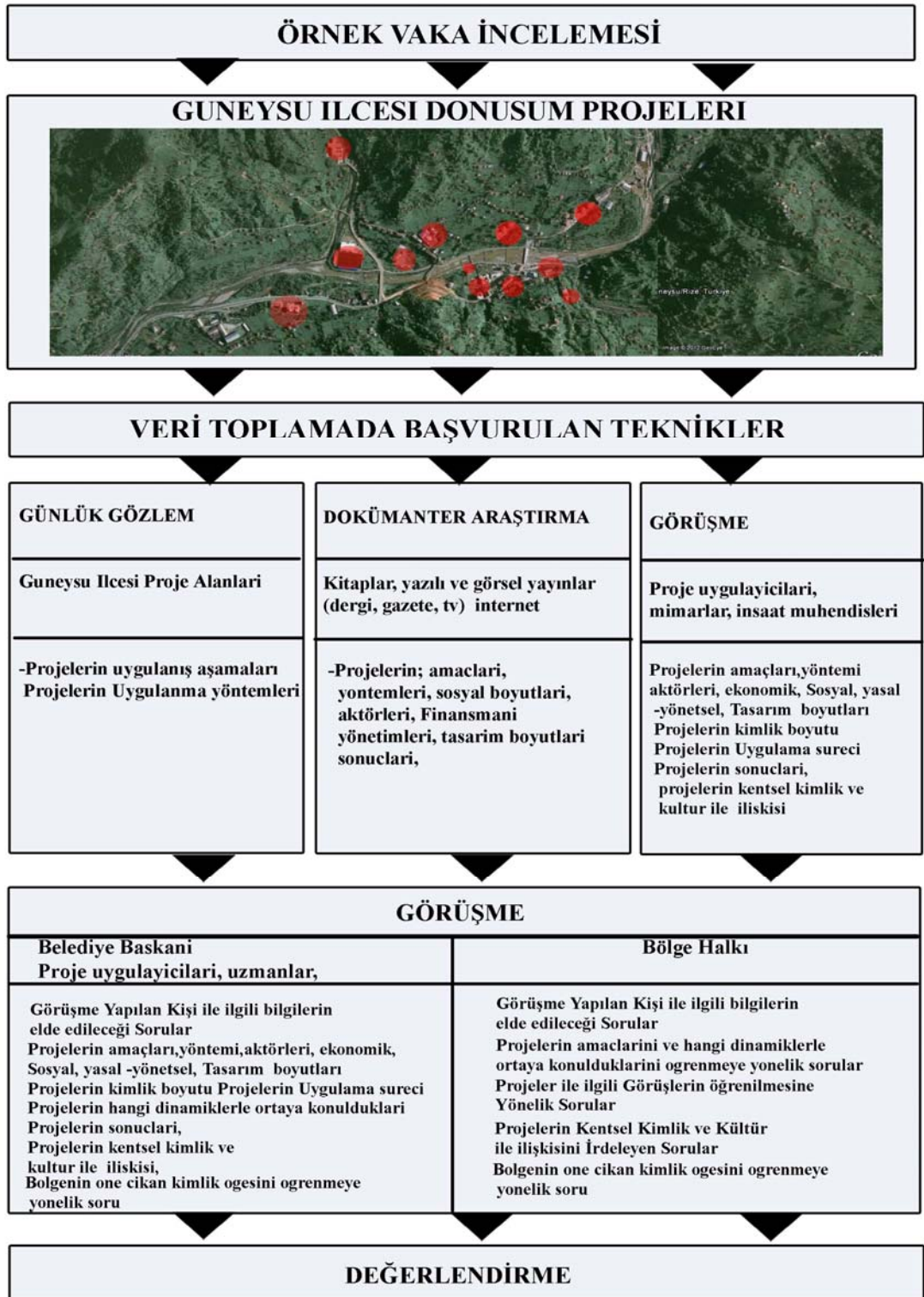
Günümüz Rize Kenti'ne gelindiğinde ise, kentte belirlenen müdahale örnekleri ele alınmaktadır. Küresel yapılanma süreci içinde, kentin içinde bulunduğu rekabet ortamı, çeşitlilik ve farklılık arayışı, özel bir kent olarak kentin önüne konulan turizm hedefleri, kent genelinde dinamik bir ortam yaratmakta, kentsel dönüşüm projeleri, kentsel iyileştirme projeleri, tekil yapı ölçeğinde projeler ve etkinlikler, kentte görülen müdahale örneklerini oluşturmaktadır.

Bu süreci ortaya koymak için uygulanacak üst yöntemde, günlük gözlem, dokümanter araştırma ve görüşmeler, veri toplama teknikleri olarak uygulanmakta, bu teknikler aracılığıyla kentin çevresel ve toplumsal değerleri belirlenmeye çalışılmaktadır. Tarihsel süreçte kent mekanını etkileyen önemli kırılma noktaları, yerel yöneticiler, uzmanlar ve halk ile yapılan görüşmelerle ve doküman araştırmasında irdelenmekte ve günümüz kentsel müdahaleleri ile ilgili bilgilenme ve değerlendirme sağlanmaktadır. Uygulanan üst yöntemin sonunda ise şekil 4.3'de görüldüğü gibi müdahale örneklerinin yoğunlaştığı örnek alan belirlenmektedir.

Şekil 4.3 : Alan çalışması üst yöntemi.

Bu bağlamda, tez kapsamında oluşturulan etkileşim sisteminin deneyimleneceği örnek alan olarak, müdahale örneklerinin yoğunluk gösterdiği Güneysu İlçesi seçilmektedir.

Şekil 4.4 : Alan çalışması yöntemi.

Güneysu, son yıllarda köklü bir dönüşüm içinde bulunmaktadır. İlçeye yapılan müdahaleler, tek yapı ya da birden çok yapının uygulanmasından oluşan projeler olarak çeşitlilik göstermektedir. Şekil 4.4’te görüldüğü gibi “kentsel müdahalelerin kentin kimliği ile etkileşimi”nin irdeleneceği alan çalışmasının alt yönteminde

seçilen “Güneysu Dönüşüm Projeleri” ele alınmaktadır. Öncelikle proje alanlarında yapılan gözlemler ile projelerin aşamaları ve ortaya konan yapıların işlevleri ve biçimleri tespit edilmektedir, ardından projelerin yapılanma ve uygulanma süreçleri ile ilgili, kitaplardan, yazılı ve görsel yayınlardan bilgi edinmeye çalışılmakta ve proje uygulayıcılarıyla yapılandırılmamış sorular üzerinden görüşmeler yapılmaktadır. Bu görüşmelerin ışığında hazırlanan sorularla, proje uygulayıcıları ve yerel yöneticiler ile projelerle ilgili ayrıntılı bilgi almaya yönelik görüşmeler yapılmaktadır. Kentsel tasarımcı, mimar ve inşaat mühendislerinden oluşan uzmanlar ve yerel halktan oluşan toplam 40 kişi ile de bölgenin onların gözünde öne çıkan kimlik değerlerini, ortaya konulan projeler ile ilgili beğenilerini, düşüncelerini, projelerin kentin kimliği bağlamında kentin ekonomik, sosyal yaşantısıyla ilişkisini, projelerin doğal ve yapısal çevre ile uyumlarını ve projelerin mimari kültür ile etkileşimini irdeleyen soruların yöneltileceği görüşmeler yapılmaktadır. Ardından ortaya konan bilgilerin yorumu ve değerlendirilmesi yapılmakta, ulaşılan sonuç, tez kapsamında oluşturulan etkileşim sistemi ile ilişkisi bağlamında tezin sonucunu ortaya koymaktadır.

4.2.2 Rize Kenti’nin çevresel ve toplumsal değerleri

Rize, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde, bölgenin karakteristik özelliklerini yansıtan bir sahil kenti, aynı zamanda dağ, yayla ve su kentidir. Toplamda on iki ilçesi olan Rize Kenti, bünyesinde çeşitli askeri, dini, kültürel anıt ve sivil mimari örnekleri ile doğal sit alanlarını barındırır (Rize Valilik Yayınları, 2011).

Şekil 4.5 : Rize merkez ilçesi.

Yağmuru ve çayı ile özdeşleşen Rize Kenti, kendini diğer kentlerden ayrı kılan, bitki örtüsü, yapılı çevresi, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel özellikleri gibi pek çok çevresel ve toplumsal değere sahiptir. Son yıllarda kent için ön görülen hedefler doğrultusunda artan turizm hareketliliğinde, doğal çevre özellikleri ve kültürel birikimiyle öne çıkan Rize Kenti, şekil 4.5’de görüldüğü gibi küçük ama özel bir kenttir.

Şekil 4.6 : Rize Kenti.

3.922 km² yüzölçümüne ve 316.252 toplam il nüfusuna sahip Rize Kenti, doğu karadeniz kıyı şeridinin doğusunda, Karadeniz, Trabzon, Bayburt, Artvin ve Erzurum ile çevrilidir. (Bknz:Şekil.4.6) Yaklaşık 80 km sahil şeridine sahip Rize Kenti, engebeli bir arazi yapısına sahiptir ve coğrafi özellikleri dolayısıyla Türkiye’nin en çok yağış alan yerleşimidir. Bu yoğun yağışlar, kentin öne çıkan kimlik değeri olan yeşil bitki örtüsünü kente kazandırmaktadır (Rize valilik yayınları, 2011).

Kentin kimliğinin oluşumunda, sahip olduğu doğal çevre elemanlarının yanında, yapma çevre elemanları olarak yapılar ve mimari yapı kültürü önemli yer tutmaktadır. Bölgede mimarinin öne çıkan örnekleri olarak, geleneksel konutlar ve serenderler, köprüler, kaleler, su değirmenleri, çeşmeler sıralanabilmektedir.

Rize’de Geleneksel ve Kırsal Yapı Örnekleri

<http://www.kalkandere.com/>

kaynak: kişisel belgeler

Rize kent merkezinde bulunan taş malzeme ağırlıklı, birden çok katlı yapı örnekleri

<http://www.rizekultur.gov.tr>

kaynak: kişisel belgeler

Kırsal kesimde ve yaylalarda ahşap malzeme ağırlıklı yapı örnekleri

http://www.erkanince.com/karadeniz_evleri.htm

<http://www.rizekultur.gov.tr/belge/1-60356/tuzcuogullari-konagi.html>

Ahşap ve taşın birlikte kullanıldığı “çatma sistem” ile uygulanan yapı örnekleri

http://www.trekearth.com/gallery/Middle_East/Turkey/Black_Sea/Rize/Camliehemsin/photo605690.htm

http://www.trekearth.com/gallery/Middle_East/Turkey/Black_Sea/Rize/Ardesen/photo655440.htm

Yiyeceklerin kurutulup depolandığı serender örnekleri

Şekil 4.7 : Rize’de geleneksel ve kırsal yapı örnekleri.

Şekil 4.7. da görüldüğü gibi, geleneksel ve kırsal konut örnekleri, genellikle engebeli arazi ve kolaylıkla ulaşılabilen su kaynakları nedeniyle birbirinden ayrı, ahşap ve taşın yoğun olarak kullanıldığı yapılardır. Bu yapılarda genel olarak üç tip yapı sistemi kullanılır, bunlar ahşabın yoğun olduğu yerlerde ahşap yığma sistemi, ‘çatma’ sistem denilen yapı sistemi ve kalın taşlarla inşa edilen bodrum katın üstünde

ahşap kullanımıyla oluşan, karma yapı sistemidir. Konut mimarisinde ahşap işlemlerinin öne çıktığı cephe süslemeleri şekil 4.8’de görülmektedir ve yapılar sahip oldukları süslemelerin yoğunluğuna göre, yapı sahiplerine dair kültürel ve ekonomik bir yansıma sunmaktadır.

Rize’de Geleneksel ve Kırsal Yapı Detayları	 (Sumerkan,2008)	 (Sumerkan,2008)	 kaynak: kisisel belgeler	Serender detayları ve konut çatı detayı
	 kaynak: kisisel belgeler	 kaynak: kisisel belgeler	 (Sumerkan,2008)	Kırsal kesimde ahşap konut çatı detayları ve göz dolgu ya da çatma sistem diye bilinen sistemin malzeme detayı
	 kaynak: kisisel belgeler	 kaynak: kisisel belgeler		Merkez ilçede bulunan geleneksel konutların pencere, açıklık ve çatı detayları
	 http://www.biriz.biz/rize/rizeevleri/index.htm	 http://www.biriz.biz/rize/rizeevleri/index.htm		Merkez ilçede bulunan, restore edilmiş ve yeniden işlevlendirilmiş konutlarda, çatı, açıklık, pencere, söve detayları

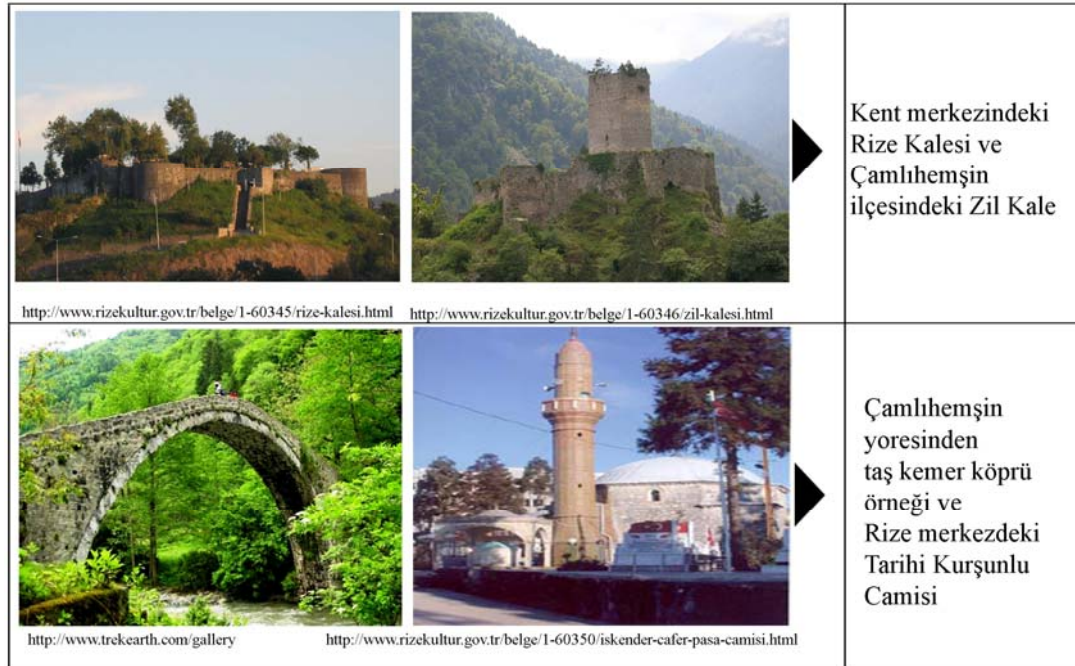
Şekil 4.8 : Rize’de geleneksel ve kırsal yapı detayları.

Konutların yanında öne çıkan bir diğer mimari ürün olarak serender ya da nayla denilen, yiyeceklerin kurutulduğu ve depolandığı direkler üzerinde inşa edilen ahşap

ambarlar ele alınmaktadır (Sümerkan, 2008). Zaman içerisinde kuru tarımdan bahçeciliğe ve çay üretimine geçilmesiyle birlikte işlevini kaybeden serenderler, günümüzde farklı işlevlerle halen kullanılmaktadır (Suher ve Suher, 1998).

Rize Kenti'nin öne çıkan bir diğer mimari ürünleri taş kemer köprüleridir. Özellikle kırsal alanda görülen bu köprülerin tümü, akarsu yatağının iki yanında karşılıklı birer ayak üzerinde yükselen yuvarlak ya da hafif sivri kemerli bir yay formundadır. Yine kırsal kesim mimari ürünleri olarak su değirmenlerini ve çeşmeleri ele almak mümkündür (Rize Valilik Yayınları, 2011).

Rize Kent merkezinde ve ilçelerde, gerek konut ölçeğinde gerekse anıt yapı ölçeğinde korunup günümüzde yaşatılan az sayıda tarihi eser vardır. Bunlardan ilk akla gelenler Şekil 4.9'da görülen, kent merkezindeki Rize Kalesi ve Çamlıhemşin ilçesindeki Zil Kale'dir. Yine kentin merkezinde ve ilçesinde tarihi camiler ve günümüzde müze olarak kullanılan eski konaklar bulunmaktadır (Rize Valilik Yayınları, 2011).

Şekil 4.9 : Rize'nin yapısal çevresine örnek yapılar.

Kentin toplumsal yapısını ele aldığımızda ise, öncelikle kentin tarihsel geçmişini irdelemek gerekmektedir. Yörenin yazılı tarihi, M.Ö. 7. yüzyılda Miletli denizcilerin yaptıkları seferlerle başlar. Daha sonra Kimmer Med ve Pers akınlarına uğrayan yöre M.S. 10 yılında Roma egemenliği altına girer. Malazgirt Zaferi ile birlikte Selçuklular'ın eline geçen yöre, öncelikle Doğu Roma'nın, sonra da Trabzon Rum

İmparatorluğu'nun egemenliği altına girer. Yöredeki Osmanlı hakimiyeti, 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet döneminde başlar. Uzun yıllar Osmanlı himayesinde bulunan yöre, I. Dünya Savaşı sırasında Rus işgaline uğrar ve yine işgal altından 2 Mart 1918 yılında kurtulur. Bu tarih halen Rize'nin kurtuluşu olarak kutlanmaktadır. Bir süre Trabzon İli'nin sancak merkezi konumunda bulunan Rize, Cumhuriyet'in ilanından sonra, 1924 yılında il olmuştur (Taşpınar, 2004 ve Rize Valilik Yayınları, 2011).

Kentin tarihsel süreçte ekonomik gelir kaynaklarına bakıldığında çay üretiminden önce kentte dokumacılık, narenciye yetiştiriciliği, balıkçılık, hayvancılık gibi farklı alanlardan gelir elde edildiği görülmektedir. Ancak çay üretiminin başlaması ile birlikte, çay kentin en önemli gelir kaynağı haline gelmiştir ve diğer sosyo-ekonomik değerlerin önünü kapatmıştır. Günümüzde ise kivi yetiştiriciliği ön plana çıkmakta ve kent genelinde kivi üretim alanları teşvik edilip, arttırılmaktadır (Rize Valilik Yayınları, 2011).

Rize Kenti engebeli arazi yapısı, ulaşım zorlukları ve uygun arazilerin azlığı nedeniyle tarım ve sanayinin gelişimi için ideal bir yerleşim değildir. Bu açıdan son yıllarda kentin turizm potansiyeli ön plana çıkartılmakta ve kentin bu alanda sahip olduğu değerler kullanılarak, kentin gelişimi hedeflenmektedir.

Bu doğrultuda, yayla turizminin, termal turizmin, doğa ve spor turizminin ve kongre turizminin gelişimi desteklenmekte, kent genelinde yeni yatırımlar yapılmaktadır. Kentin turizm potansiyeli ön plana çıkartılırken, kentin sahip olduğu sosyo-kültürel değerler de önem kazanmaktadır. Bu açıdan, el sanatları olarak şekil 4.10'da görülen Rize bezi dokumacılığı, sepet örme, hasır örücülüğü, bakır işçiliği, ahşap oymacılığı kentin sahip olduğu sosyo-kültürel değerler olarak ele alınır, ayrıca kentin yerel mutfağı, yerel halka özgü kıyafetler ve aksesuarlar, yerel müzik ve yerel danslar, kentin kendine özgü kültürel kimlik elemanlarını oluşturmaktadır (Rize valilik yayınları, 2011). Görüldüğü gibi Rize Kenti, sahip olduğu çevresel ve toplumsal kimlik elemanları ile kent için ön görülen turizm hedefleri doğrultusunda potansiyelleri olan, zengin kültür yapısı ile gelişmekte olan bir kenttir.

Rize'nin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik kimlik değerleri

<http://www.ajunirize.net/rize-horon-ekibi-turkiye-sampiyonu%E2%80%A6.html>

<http://www.sevgi-der.org.tr/haber/72/17/trabzon-kulturu-pestamal-hakinda>

Kentin yerel halk dansı horon ve yerel kıyafet olan peştamal

www.maviyesildergisi.com

<http://www.aktifhaber.com/kurucasilade-3-nesildir-keserle-tekne-yapiliyor-304464h.htm>

Rize bezi dokumacılığı ve ahşap tekne yapımı

<http://www.rizekultur.gov.tr/belge/1-60435/bakircilik.html>

<http://www.gazetevince.net/index.php?category=5&sort=date&pg>

Sepetçilik ve bakırcılık

<http://www.rizetaspinar.com>

<http://www.rizedeyiz.com/icerik/Rize-Yemekleri-262.html>

Rize'nin kendine özgü simidi ve yerel mutfağa ait muhlaması

http://www.haber53.com/33191_Vatani-Dogu-Karadeniz-Cay.html

<http://karalahana.com/fotograflar/displayimage.php?pid=3155>

Cay üretimi, kentin en önemli sosyo-ekonomik değerlerinden biridir.

Şekil 4.10 : Rize Kenti'nin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değerleri.

4.2.3 Tarihsel süreçte Rize’deki toplumsal ve mekansal dinamikler ve kentsel müdahaleler

Günümüz Rize Kenti’ne gelirken, öncelikle tarihi süreçte, kentin yaşadığı toplumsal ve mekansal dinamikler ve kentsel müdahaleler belirli yıl aralıkları ile ele alınacaktır. Belirlenen yıllar, ülke genelinde, değişen siyasi ve ekonomik yapının belirgin olarak gözlemlendiği 1924-1960 yılları arası, 1960 ve 1980 yılları arası, 1980 ve 2000 yılları arası ve 2000 yılından günümüze kadar olan dönem olmak üzere dört grupta ele alınmaktadır.

Kentlerin yaşanan süreçlerle birlikte, ortaya koydukları yapısal üretimde, bir “kimlik arayışı” içinde oldukları görülmektedir. Türkiye kentleri için bu arayış, Cumhuriyet’in ilanından itibaren, doğu-batı, ulusal-evrensel, dindarlık-laiklik gibi ikilemler çerçevesinde gelişmekte, “gelenek ve modernlik” karşıtlığında kilitlenmiş kutuplaşmalar, siyasal ve kültürel gündemlerde olduğu gibi, mimari üslup arayışlarında kendini göstermektedir (Balamir, 2003).

Bu doğrultuda, ele alınan dönemler içerisinde kentte, ülkede ve dünyada yaşanan değişimler, Rize Kenti’nin toplumsal ve mekansal yapısında önemli kırılma noktaları oluşturmakta, kent bugünkü kimliğine, tarihsel süreç içerisinde yaşadığı değişim ve dönüşümler sayesinde sahip olmaktadır.

4.2.3.1 1924-1960 yılları arasındaki dönem

Rize, I. Dünya Savaşı’nda Rus işgaline uğramış ve Cumhuriyet’in İlanı’ndan sonra 1924 yılında il olmuş bir kenttir. Kentin 1927 yılındaki nüfusu 99.028 kişi olarak tespit edilmiştir, ancak yaşanan savaş, kıtlık, göç gibi etmenlerle birlikte nüfus düşüşe geçerek, 1955 yılında 82.714 kişi olarak kaydedilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ülke genelinde olduğu gibi, Rize’de de halk evleri kurulmaya başlanmış, bu halk evlerinde verilen ziraat, tarih, sağlık bilgisi, çocuk eğitimi, spor gibi konularla birlikte, kentte toplumsal bir gelişme hedeflenmiştir. Yine kentte 1920’li yılların sonuna doğru üç adet okul ve kütüphane hizmet vermekte, kentte bulunan diğer kurumlar olarak, Ziraat Bankası, Rize Spor ve Halk Spor Klüpleri, Fındık Satış Kooperatifi, çocuk yuvası ve kırk yataklı devlet hastanesi sayılabilmektedir (RBSP, 2006). Kentin sosyo-ekonomik yapısına bakıldığında, mısır, narenciye, türün gibi ürünlerin kent genelinde üretilip satıldığı bilinmektedir. Ancak 1940 yılında başlayan

ay üretimi, sağladığı yüksek kazançla, kentin diğer geçim kaynaklarının önüne geçmiştir ve çay, kent için en önemli geçim kaynağı haline gelmiştir.

Rize'nin bu dönemdeki mekansal yapısı irdelendiğinde, kentin halihazır kent planlarının 1939 yılında hazırlanmaya başlandığı bilinmektedir ve kentin ilk planı 1946 yılında mimar Pertev Taner tarafından hazırlanmıştır. Bu yıllarda konut kooperatifleri tek konut düzeyinde yapılar yapmaktadır ve toplu konut anlayışı henüz gelişmemiştir (RBSP, 2006).

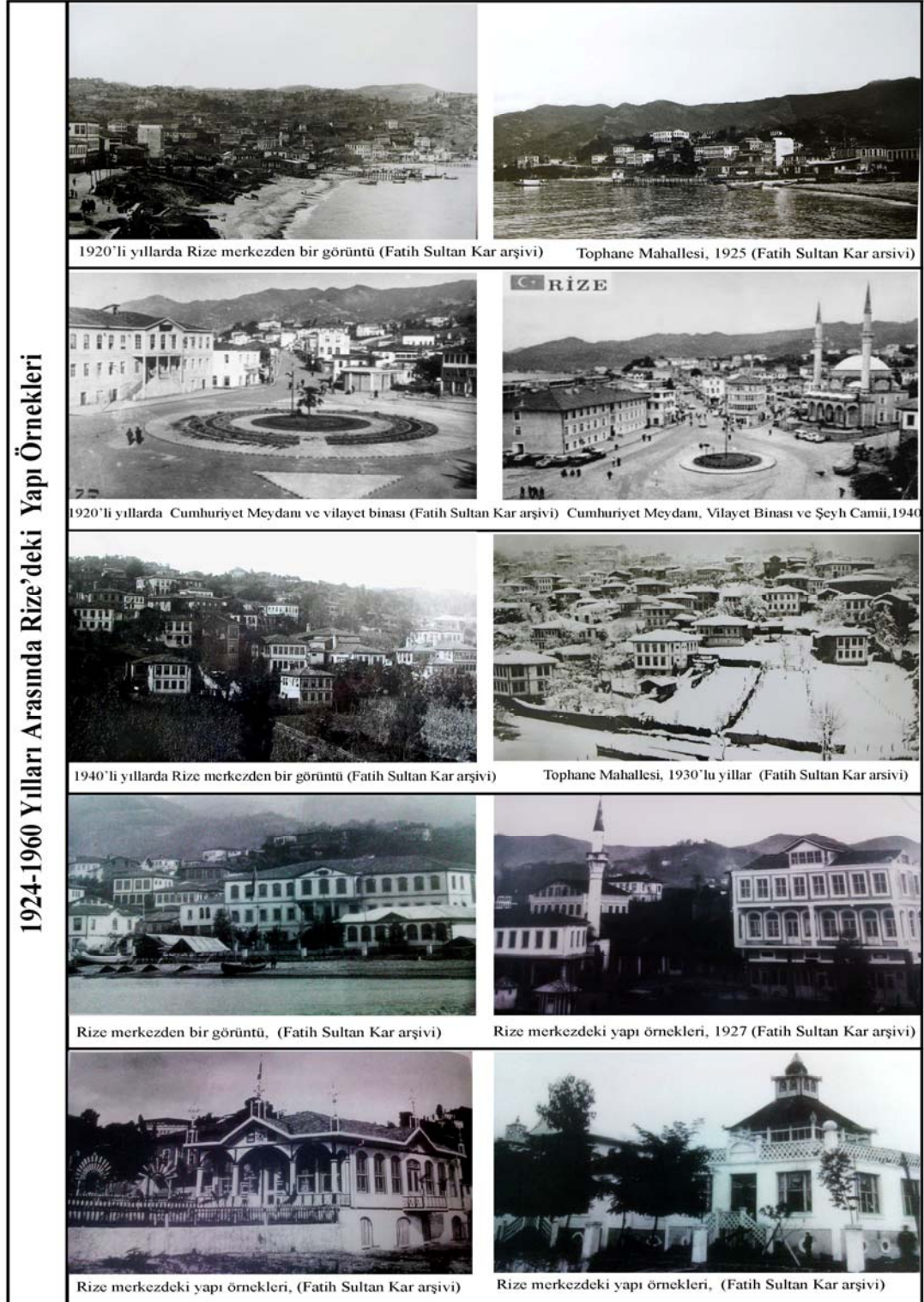

şekil 4.11 : 1924-1960 yılları arasında Rize Kenti görüntüsü (Fatih Sultan Kar arşivi).

Rize Kenti'nin 1930'lu yıllardaki görüntüsünü, dağların eteklerinde, denize doğru konumlanmış yapılardan oluşan, dağınık bir kasaba yerleşimi olarak değerlendirmek mümkündür. Yapıların benzer kat yüksekliklerinde, aynı malzemelerde inşa edilen, mimari dil birliğini sağlayan nitelikte ve doğa ile uyum içinde olduğu görülmektedir. Yine bu yıllarda şekil 4.11'de grldğu gibi kentin kıyı şeridinin sahil olarak kullanıldığı, insanların denize rahatlıkla ulaşabilme imkanı olduğu görülmektedir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra ülkenin içinde bulunduğu süreçlerle birlikte kentlerin benzer bir yapılaşma süreci içine girdiği görülmektedir. Rize Kenti de Anadolu'nun kuzey ucunda bulunan küçük bir yerleşim olarak, gelişmeleri geriden de olsa yansıtan, bu bağlamda da değişen bir yerleşim olmaktadır. Cumhuriyet'in ardından ortaya konulan mimari ürünlere bakıldığında, Cumhuriyet'in kurucularının modern mimarlıkla aralarında kuvvetli bir manevi ortaklık buldukları söylenebilmektedir. Bu durumu Balamir (2003a) şöyle değerlendirmektedir: "Modern mimarlık, batı yönünde radikal bir medeniyet değişimine girişmiş ge ulusun ilerici ideallerine uymaktadır." Bu bağlamda, ülke genelinde olduğu gibi Rize Kenti'nde de inşa

edilen yeni yapıların modern tarzda olduğu, fakat şekil 4.12’de görüldüğü gibi yörenin özgün yapı kültürü ile uyumlu bir biçimde inşa edildiği görülmektedir.

Şekil 4.12 : 1924-1960 yıllar arasında Rize’deki yapı örnekleri.

1940’lı yıllara gelindiğinde ise, dünya genelinde gelişmekte olan ulusçu akımın, Türkiye’yi de etkilediği, ulusların geçmişlerine yönelerek, klasik formlarda yapılar

üretmeye başladığı ve radikal modernizm anlayışından bir kopma yaşandığı görülmektedir. İlk olarak 1.Ulusal Üslup olarak ele alınan yaklaşımda klasik Osmanlı formlarının yeni uyarlamalarının yapılmaya çalışıldığı ama bu yaklaşımın gericilik olarak algılandığı bilinmektedir. Daha sonra 2.Ulusal Üslup’la birlikte ‘egemen Osmanlı uygarlığı’ karşısında kırılğan ve değişken kültürleri, masumiyeti ve arketip rasyonelliği ile Anadolu yöre mimarlığının modernist yapılara uyarlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Yapı kültüründeki kimlik temsilleri, modern ve postmodern yaklaşımlarının ardından 1950’li yıllara gelindiğinde ise ülkede yaşanan siyasi gelişmeler doğrultusunda farklı bir boyuta taşınmaktadır. Çok partili düzene geçilen 50’li yıllarla birlikte ‘batı’ kavramı karşılığını Amerika olarak bulmakta, yapı ve yaşam kültüründe artık Amerikanlaşma dönemine girilmektedir (Balamir, 2003a). Rize’de mekansal biçimlenişteki etkilerini 60’lı yıllarda gösterecek olan bu etki doğrultusunda özel ya da kamu yapılarında, yeni kimlik işaretleri inşa edilmeye, kentlerin çehreleri değiştirilmeye ve modernleştirilmeye çalışılmaktadır.

4.2.3.2 1960-1980 yılları arasındaki dönem

1960 yılına gelindiğinde Rize Kenti’nin nüfusu 22.181 kişi olarak bilinmektedir. Bu nüfus, yıllara göre düzenli bir artış göstermiştir ve 1975 yılındaki nüfus sayımında, kent nüfusu 36.044 kişi olarak belirlenmiştir. Bu yıllarda nüfusun büyük çoğunluğunun geçimini çay üretiminden sağladığı bilinmekte, buna paralel olarak da çay dikilen toplam alanın 60.000 hektarın üzerinde olduğu görülmektedir. Çayın yanında balıkçılık ve deniz ticareti kentli için önemli bir gelir kaynağı oluşturmakta, narenciye ve mısır, çaya ek olarak üretilmeye ve gemilerle kent dışında satılmaya devam edilmektedir (Atagün, 2006).

Bu yıllarda yönetimde olan Demokrat Parti’nin, devletçi programdan kısmen uzaklaşarak, liberal ekonominin yolunu açmasıyla, her alanda özel sektörün öne çıktığı görülmektedir. Yapı sektöründe de bu süreç, yasalaşan kat mülkiyeti ile birlikte yeni bir toplumsal katmanlaşma, yeni bir yaşam ve yapı kültürü yaratmıştır. Gelişen yap-sat modeli ile, mimar-müşteri-müteahhit ilişkisi giderek kopmuş, eskilerde sahipleri için bir övünç kaynağı, mimarlar için yeteneklerinin dışa vurumu olarak görülen yapılar, artık anonimleşen müşteri, kalifiye olmayan müteahhit ve ruhsat teknisyenliğine indirgenmiş mimarlık hizmeti ile, yapı ve yaşam kültüründe büyük değişimler ortaya koymuştur (Balamir, 2003a).

1961 yılında kabul edilen yeni anayasa ile birlikte planlama anlayışının hakim olduğu yeni bir döneme girilmiştir. Planlamanın devletin gündeminde olduğu bu süreçte Karadeniz Bölgesi'ndeki kentleşme düzeyinin de hızla arttığı görülmektedir. 1963 yılında Rize Belediye Başkanlığı'na seçilen Ekrem Orhon ile birlikte Rize Kenti de, ülkenin içinde bulunduğu hızlı mekansal değişimi kent çehresinde yansıtmaya başlamıştır.

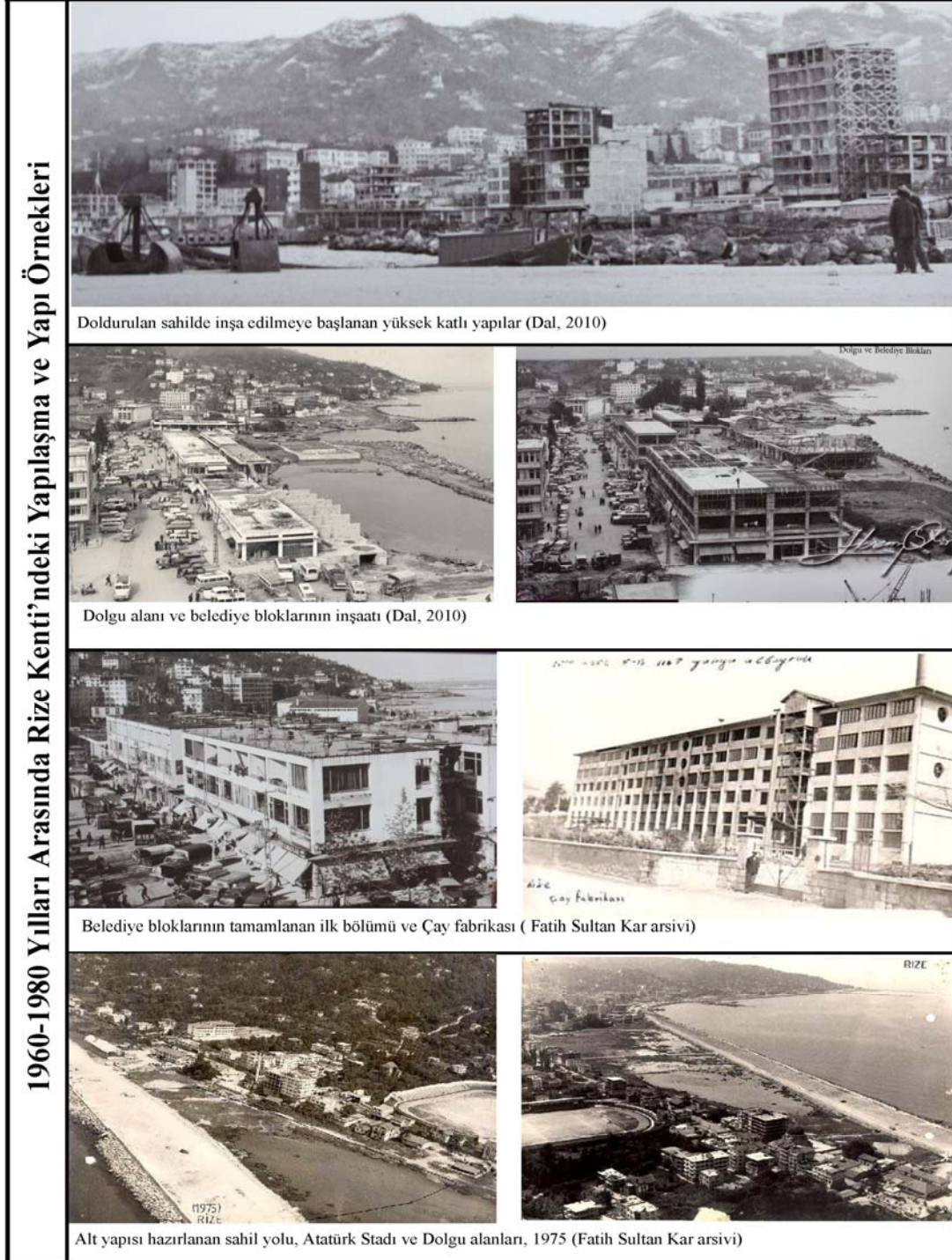
Yurtdışında eğitim görmüş bir inşaat mühendisi olan Ekrem Orhon, 1963 yılında ilk kez belediye başkanlığına seçilmiş ve aynı yıl kentin halihazır haritasını ve imar planını hazırlatmıştır. Hazırlanan yeni imar planının amacı, kentin sahil kesiminde yapılması düşünülen ve kentin tarihi süreçteki en önemli mekansal değişimine neden olan şekil 4.13'de görülen dolgu alanı düzenlenmesi olarak öngörülmüştür (Atagün, 2006).

Şekil 4.13 : 1960 'lı yıllarda doldurulmaya başlanan sahil (Fatih Sultan Kar arşivi).

Hazırlanan planlarda ilk etapta, dolgu alanı olarak 10 hektar alan öngörülmüştür ve bu alanın %30 lık kısmının ticaret alanı olarak kullanılacağı belirlenmiştir. Ayrıca sahil kesiminde inşa edilecek yapılar için kat yüksekliği 5 ila 8 olarak belirlenmiştir. Bu kararlarla birlikte, kentin 1920'li yıllardan o günlere gelen, az katlı yapı bütünlüğünden oluşan görüntüsü yok olmaya, kent, günümüz Rize'sinin yüksek katlı yapı stoğunun ilk örneklerini üretmeye başlamıştır. Devam eden süreçte hızla genişleyen dolgu alanı, sahildeki karayolunda da değişiklikler yapılmasını zorunlu

kılmış, bu nedenle 1974 yılına gelindiğinde Trabzon-Artvin karayolunu, dolgu alanının düzenlenmesini ve liman inşaatını içeren yeni bir imar planı hazırlanmıştır (RBSP, 2006).

Şekil 4.14 : 1960-1980 yıllar arasında Rize Kenti'ndeki yapılaşma.

Ekrem Orhon öngördüğü ve uyguladığı projelerle kentin mekansal biçimlenişinde önemli yere sahip olan bir yönetici olmuştur. Ekrem Orhon için 'denizi kara, karayı para yapan adam' tanımlaması günümüzde de sıklıkla dile getirilen ve kentin o

dönem içinde bulunduğu yapılaşma sürecinde, Orhon'un rolünü çarpıcı bir şekilde ortaya koyan bir tanımlama olmuştur. Ekrem Orhon döneminde kentte, balıkthane yapımı, hal binası yapımı, otobüs terminali, Sahil Camisi, çok sayıda iş yeri, belediye blokları, 100. Yıl Kültür Parkı yapılmış, yine Ekrem Orhon, Çaykur işletmeleri genel müdürlük yapısının da Rize'de inşa edilmesini sağlamıştır. Orhon'un on yılı aşkın başkanlık süreci sonunda, şekil 4.14'de görülen dolgu alanları ile kente toplam 975 dekar alan kazandırıldığı görülmüştür (Dal, 2010).

Ülkenin içinde bulunduğu liberalleşme süreciyle birlikte biçimlenen kentler, 70'li yıllarda 'müteahhit ve bakanlık modernizmi' olarak etiketlenebilecek bir yapı kültürünün hızla serpilip yerleştiği talihsiz bir dönem geçirmiştir. Rize Kenti de bu deneyimi, sahip olduğu özgün sahil dokusunu, deniz ile olan ilişkisini, mimari dokusunu, mimari yapı kültürünün sürekliliğini kaybederek yaşamıştır. Balamir (2003a)'in değindiği gibi: "50'li yıllarda başlayıp 70'lerde ivme kazanan, ve 80'lerin liberalizmiyle tırmanan bir süreçle, toplam yarım asırlık bir süre içinde, Anadolu kentlerinin çoğu, tarihi dokularını kaybetmiştir. Böylelikle, kentlerini 2. Dünya Savaşı'nın yıkımından korumayı başarabilen ülke, tarihi kentlerini kendi eliyle yok etmiştir."

4.2.3.3 1980-2000 yılları arasındaki dönem

1960'lı yıllardan itibaren yoğun bir değişim içerisine giren Rize Kenti, bu değişimini 1980'li yıllardan 2000'li yıllara kadar olan süreçte de devam ettirmektedir. İlk olarak kentin en önemli ekonomik kazancı olan çay tarımı ele alındığında, 1980'li yıllarda kentteki çay üretiminin önemli bir boyuta ulaştığı görülmektedir. Çay üretimi yaparak zenginleşen halk, büyük kentlere göç etmeye başlamış, Rize Kenti'nin nüfusunda azalmalar görülmüştür. Bu bağlamda 1980 yılında kent merkezinde 154.098 kişi olan kent nüfusunun, 1990 yılına gelindiğinde 109.569 kişi olarak belirlenmesi, kentten göç edildiğinin en önemli göstergesi olmuştur. Göçlerin bir kısmı büyük kentlere yapılırken, diğer taraftan köylerden kent merkezine doğru bir göç de başlamış ve bu durum kent merkezinde oluşan plansız, çarpık yapılaşmanın en önemli tetikleyicilerinden biri olmuştur. Bu yıllar içerisinde il merkezindeki nüfus, ilk defa köy nüfusundan daha yüksek kişi sayısına ulaşmıştır (Atagün, 2006).

Kentin mekansal ve toplumsal biçimlenişinde önemli role sahip siyasi gelişimler göz önüne alındığında 1980’li yıllarda Özal devrinin başladığı görülmektedir. Bu süreci Balamir şu şekilde değerlendirmektedir:

Özal; muhafazakarlık ve ilericilik, maneviyat ve piyasa değerleri, eski ile yeni, sağ ve sol, Doğu ve Batı gibi farklı eğilimlerin tek gövdede bileşimini temsil etmiştir. Bu bağlamda Özal; liberal ekonomi, sivil toplum, popüler kültür ve feminizm savunucularından, Müslüman entellektüellere kadar çeşitlilik gösteren gruplar tarafından takip edilmiş ve bir buluşma noktası olarak görülmüştür. Dönemin ‘yükselen değerleri’nin mimarideki karşılığı ise, hoşgörünün bir yansıması olarak, her zevke göre mimarlık üretimine elveren, üslup çoğulluğu olarak görülmüştür (Balamir, 2003b).

Ülkenin içinde bulunduğu bu yeni dönemle birlikte, Rize Kenti de yeni bir süreç içerisine girmiştir. 1983 yılında Mesut Yılmaz’ın Rize’den milletvekili seçilmesinin ardından, kentteki mekansal ve toplumsal değişimler, yaptırım gücünü elinde bulunduran, bu yeni dinamik çerçevesinde gelişmeye başlamıştır.

1984 yılında kent için yeni bir imar planı hazırlıklarına başlanmıştır, bu yeni imar planında bir önceki dönemde başlayan şekil 4.15’de görülen dolgu alanının ve Trabzon-Artvin sahil yolunun revizyonları önemli yer tutmuştur. Yine çay işletmeleri genel müdürlüğünün tesisi, planlandığı gibi dolgu alanının üzerinde inşa edilmiş ve yapımlarına başlanan belediye blokları 80’li yıllarla birlikte tamamlanmıştır (RBST, 2006).

Şekil 4.15 : 1980-2000 yılları arasındaki dönemde Rize Kenti.

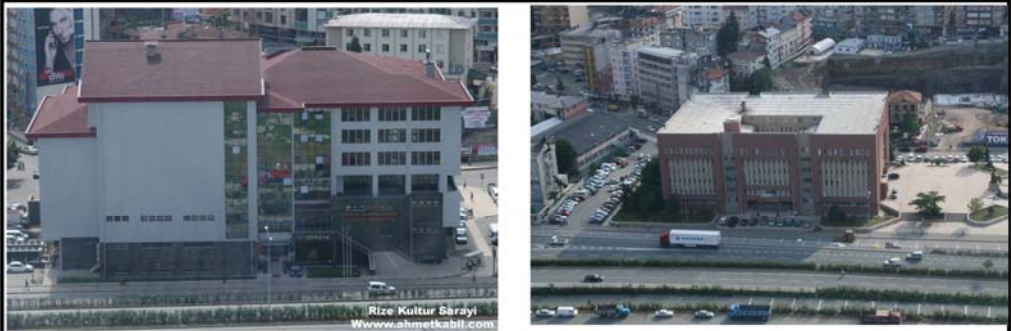
Yüksek yapıları ile 2000'li yıllara doğru Rize Kenti görüntüsü ve dolgu alanı üzerindeki sahil parkı (www.haber53.com)

Rize Limanı, Karadeniz Sahil Yolu ve günümüzde kullanılmayan Atatürk Stadyumu (www.olay53.com)

Dönemin Kamusal yapı örnekleri olarak, Halk Eğitim Merkez Müdürlüğü ve Devlet Hastanesi (Rize Valilik Yayınları, 1998)

2000'li yıllarda tamamlanan Kültür Merkezi Yapısı ve Rize Valilik Binası (www.olay53.com)

Şekil 4.16 :1980-2000 yılları arasındaki dönemde Rize Kenti'ndeki değişimler.

Yine bu dönem içerisinde, kentte yapılan yatırımlar ele alındığında, 2006 yılında kurulan üniversitenin temelini oluşturan eğitim fakültelerinin bu dönem içerisinde açıldığı, yine tamamlanması 2000'li yılları bulan Rize Eğitim ve Araştırma

Hastanesi'nin temellerinin, bu dönem içerisinde atıldığı görülmektedir. Kamusal yapılar olarak halen kentte işlevini sürdüren valilik binası, adliye sarayı, kültür merkezi gibi yapılar da, bu dönem içerisinde tamamlanmış ya da yapıların temelleri atılmıştır (Kabil, 2012). Modernlik adı altında üretilmeye devam eden monoton ve vasat apartmanların yanında, süreç içerisinde ortaya konan kamusal yapılarda da benzer bir monotonluk ve güç simgesi olma çabası göze çarpmaktadır. Bu durum değil Rize'ye, inşa edildiği araziye uygun olmayan şekil 4.16'da görülen Valilik Binası örneğinde açıkça görülmektedir.

Modern yapı adı altında üretilmeye devam eden yeni yapıların, kent görüntüsüne hakim olmaları, beraberinde kimlik tartışmalarını getirmiştir. Bu tartışmalarda başlıca iki temel kaygı öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, bu yeni yapılar ve kentlerin ayrımlanabilir bir ulusal kimlik sergilemeyeşine yönelik kültürel bir kaygı, ikincisi ise, ulusal olup olmaması bir yana, ortada hiçbir kimliğin bulunmayışından duyulan rahatsızlık olmuştur. Bu doğrultuda çözüm arayışındaki bazı kesimlerin ulusal mimariye tutunarak yeni üretimi savundukları, bazılarının ise çağdaş mimari üretim için farklı yollar arayışında oldukları gözlemiştir (Balamir, 2003b). Rize Kenti ise bu kimlik arayışlarını, içinde bulunduğu dönemde yansıtmamış, 2000'li yıllara kadar olan dönemde, gerek kamu yapılarında, gerek özel yapılarda, mimari olarak ortaya konulan tek farklılık, gelişen teknolojiyle birlikte değişen malzeme seçenekleri üzerinde olmuştur.

Görüldüğü gibi kent, içinde bulunduğu ekonomik ve politik dinamiklerle mekansal biçimlenişine hızla devam etmiş, bir yandan yeni yatırımlar ile geliştirilmeye çalışılırken, diğer yandan ülkenin içinde bulunduğu köyden kente göç, plansız ve hızlı yapılaşma gibi etkenlerle birlikte, toplumsal yapısında da dönüşümler yaşamıştır.

1980 ve 2000'li yıllar arasında Rize kent mekanının biçimlenmesinde önemli etkiye sahip uygulamalardan biri de, 'Karadeniz Sahil Yolu'nun başlatılması' olmuştur. Bu konuyla ilgili eski Rize milletvekillerinden Kabil şu yorumu yapmaktadır:

1990' larda Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, bölgede yaşanan büyük değişiklikler ve Sarp Sınır Kapısı'nın açılması bağımsız devletler topluluğuna bağlı ülkelerin gerek ticari, gerekse turizm amaçlı tek çıkış yolu ve uzak doğuya uzanan hattın başlangıcı olması dolayısıyla, Karadeniz Sahil Yolu'nun önemi bir kat daha artmıştır (Kabil, 2012).

Karadeniz Sahil Yolu kıyı şeridi boyunca denizin doldurulmasıyla elde edilen alan üzerinde, yalnızca iki nokta arasındaki en ekonomik bağlantı olarak yapılandırılmıştır. Proje’de yerleşmelerin birer kıyı yerleşmesi olduğu gözardı edilmiş ve bu yerleşmelerle kıyı arasında olması gereken yaya bağlantısı ve görsel ilişki tamamen yitirilmiştir. Karadeniz sahili boyunca sık sık karşılaşılan yeşil örtü ve denizin birleştiği küçük koylar ve kıyı boyunca uzanan bitki örtüsü yok olmuş ve tüm bunlar yerini transit bir hız yoluna bırakmıştır. Zamanla trafik yoğunluğunun da artmasıyla yolun genişletilmesine ihtiyaç duyulmuş ve dolgu alanlarının arttırılmasıyla yolun genişletilmesi sağlanmıştır (Zorlu ve diğ. 2010, Suher ve Suher, 1998). Yalnızca Rize’de değil, sahil yoluna kıyısı olan tüm kentlerde yol, deniz ile insanlar arasında bir engel oluşturmuş, denizle iç içe yaşayan halkı denizden kopartmıştır. Rize halkının üzerinde önemle durduğu ve çözülmesi gereken bir sorun olarak dile getirdiği önemli sorunlardan biri, sahil yolunun yarattığı, denizden kopmuş kent sorunudur.

1960’lı yıllarda başlayan kenti doldurarak arazi elde etme gayreti, bu dönem içinde de öncelikle sahil yolunun yapımı ve sonrasında kente bir sahil parkı kazandırmak gayretiyle devam etmiştir. Denizler, göller ve akarsularla ilgili ilk özel kanun 1984 yılında yürürlüğe girmiştir, ardından da 1990 yılında yeni bir kıyı kanunu çıkartılmıştır. Bu kanunun “doldurma ve kurutma yoluyla arazi kazanımı” ile ilgili maddesine bakıldığında, dolgu alanının, üzerinde kara, deniz, hava ulaşımına yönelik altyapı tesisleri, yeşil alan düzenlemeleri, açık spor alanları, açık alan ağırlıklı olmak üzere emsali aynı amaçla ayrılan alanın %3’ünü, yüksekliği 5.50 m’yi aşmayan ve takılıp, sökülebilir elemanlarla inşa edilen, lokanta, gazino, sergi üniteleri, fuar, eğlence alanları inşa etmek amacıyla denizin, gölün ya da akarsunun kurutulması yoluyla elde edilebileceği görülmektedir. Rize Kenti’ndeki dolgu çalışmaları ise bu kanundan önce uygulanmaya başlandığı için, dolgu oluşturmaktaki amaç, iskan sağlama olmuştur (Atagün,2006). Bu durum günümüzde de, dolgu alanı üzerindeki yapılaşmanın sağlamlığı ile ilgili pek çok tartışmayı gündeme getirmektedir.

1980 ve 2000 li yıllar arasında, kent mekanının biçimlenmesinde önemli paya sahip uygulamalar olarak sahil yolu projesi ve genişletilen dolgu alanlarının yanında, kentteki derelerin üzerlerinin kapatılması da, gerek kentin doğal yapısını gerekse, toplumsal yaşantıyı etkilemesi ile kent kimliğine etki eden önemli bir müdahale

olmuştur. Günümüzde kentin yaşadığı sel felaketleri, temelinde bu yanlış müdahaleleri barındırmakta ve önemli zararlara yol açmaktadır.

4.2.4 2000 yılından itibaren günümüz kent dinamikleri ve kentsel müdahale örnekleri

2000’li yıllara gelindiğinde, tarihsel süreç içinde ekonomik, politik, teknolojik ve toplumsal dinamiklerle biçimlenen Rize Kenti, yine benzer dinamiklerin, farklı yöneticiler ve farklı yöntemlerle kenti biçimlendirmesine sahne olmaktadır.

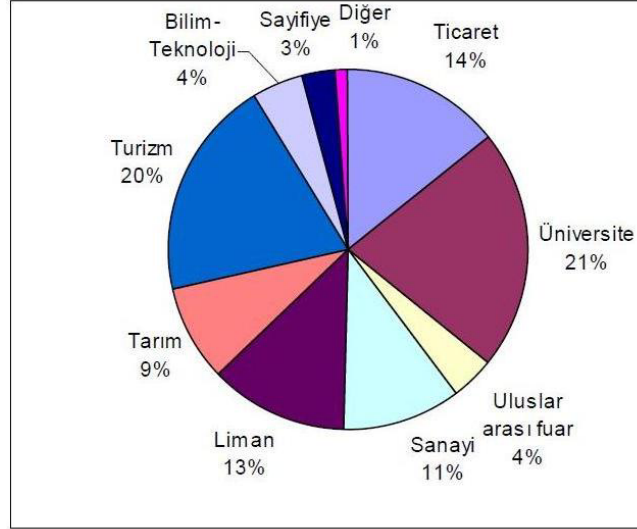
Tez kapsamında oluşturulan etkileşim sisteminde belirtildiği gibi, günümüz kentlerinin, küresel yeniden yapılanma sürecinin yarattığı değişimler doğrultusunda küresel ekonomiden pay elde edebilme, farklılaşma/çeşitlilik arayışları, yarışan kent olma gibi farklı dinamiklerin etkisinde olduğu bilinmektedir. Küçük bir kent olan Rize Kenti de bu dinamikler doğrultusunda, merkezi ve yerel yönetimlerin uyguladığı yapılandırmalar ve toplumun içinde bulunduğu sosyal sürecin fiziksel olarak kent mekanına yansımalarıyla, kentsel biçimlenişini sürdürmektedir.

Bu noktada yerellik, gerek yönetim anlayışında, gerekse uygulamaların yapılandırılmasında bir yönelim olarak ön plana çıkmaktadır. Türkiye’nin 2023 vizyonunda öne çıkan turizm stratejileri bu bağlamda kentlerin sahip oldukları kültürel değerlerin öne çıkartılması, korunması ve kentlere yeni değerler kazandırılması ile ülkenin turizm potansiyelinin artırılmasını hedeflemektedir. Bu stratejiler ülkenin kalkınma planı ile uyum içindedir ve genel olarak toplumun yaşam kalitesini arttırmayı hedeflemektedir. Bu noktada yerel yönetimler de kentler için stratejik planlar geliştirip kentlerin sahip oldukları potansiyelleri, problemleri ve çözümleri ortaya koymayı hedeflemektedir (TTS, 2023).

Rize Kenti’nde 2006 yılında hazırlanan “Rize Belediyesi Stratejik Planı”, kentin öne çıkan değerleri olarak sahip olduğu bitki örtüsü, denizi gibi doğal çevre özelliklerini, çayı, kıvısı gibi sosyo-ekonomik değerlerini, yine sosyal altyapıları ve üniversitesi ile eğitim alanında öne çıkabilecek bir kent olma potansiyelinin üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda Rize Belediyesi’nin stratejik planı kapsamında 2006 yılında yapılan anket sonuçlarına göre, Rize’nin ulusal ve uluslararası imajının üniversite-turizm-ticaret ve liman kenti olması yönünde geliştiğini göstermektedir (Bknz: Şekil: 4.17).

Yine aynı stratejik plan kapsamında, kentin sahip olduğu olumsuzluklar olarak, yüksek işsizlik oranı, dolgu alanında yaşanan problemler, çarpık kentleşme, köyden

kente yapılan yoğun göç ve kapatılan derelerin yaşattığı sorunlar ele alınmaktadır ve kent için sembolik bir çay heykeli yapmak, turistik amaçlı tekne gezileri düzenlemek ve dağ turizmini arttıracak etkinlikler yapmak gibi turizm odaklı hedefler belirlenmektedir (RBSP, 2006).

Şekil 4.17 : Rize'nin öngörülen imajı (RBSP, 2006).

Rize Kenti'nin bugünkü durumunu değerlendirmek ve gelecek öngörülerini belirlemek için organize edilen bir diğer faaliyet ise 2006 yılında yapılan 1. Rize Sempozyumu olmuştur. Türkiye genelinden 67 akademisyen ve 23 diğer katılımcının konuşmacı olarak katıldığı sempozyumda kentin coğrafi, kültürel ve ekonomik zenginlikleri etkin bir biçimde değerlendirilmiş, ortaya konan sorunlara çözüm arayışına girilmiş ve Rize Kenti'ni geniş kitleler tanıtmak ve bilgi toplumuna dayalı altyapının zeminini oluşturmak hedeflenmiştir. Bu bağlamda “Rize Kent Strüktür Planı 2025” çerçevesinde kentin; yaşam kalitesi yükselen, doğal, kültürel, mimari mirasını ve kaynaklarını koruma ve kullanma dengesi içinde etkin kullanan, ekolojik ve doğal risk alanlarını dikkate alarak gelişen, sektörel çeşitlilik sağlanan, bölgesel ve uluslar arası ilişkiler kuran, kentlilik bilincine sahip bireylerden oluşan bir kent olması hedeflenmiştir (Esen, 2006).

Belirtilen hedeflerin öznesi durumundaki Rize Kenti'nin şekil 4.18'de görülen, günümüz görüntülerine baktığımızda, kentin sahil boyunca yüksek yapılarla donatılmış, sağlıklı bir kent planı üzerinde oturmayan, çarpık bir kentleşme örneği sergilediğini görmekteyiz. Yine mevcut kent dokusu içerisinde, geleneksel yapıları, işlevini yitirmiş, bakımsız ve arada kalmış olarak nitelendirmek mümkündür.

Günümüz Rize Kenti'nde Yeni Yapıların ve Geleneksel Yapıların Görüntüsü

Rize Limanı ve dolgu üzerindeki apartmanlar (kişisel belgeler)

Kent merkezinde yükselen yüksek katlı yapılar (kişisel belgeler)

Cumhuriyet Meydanı görüntüsü içerisinde yeni ve geleneksel yapılar (www.haber53.com)

Dolgu alanı üzerindeki Sahil yolu ve kent merkezi ile bağlantısı (www.panormia/photo647)

Kent merkezinde arada kalmış, bakımsız geleneksel yapılar (kişisel belgeler)

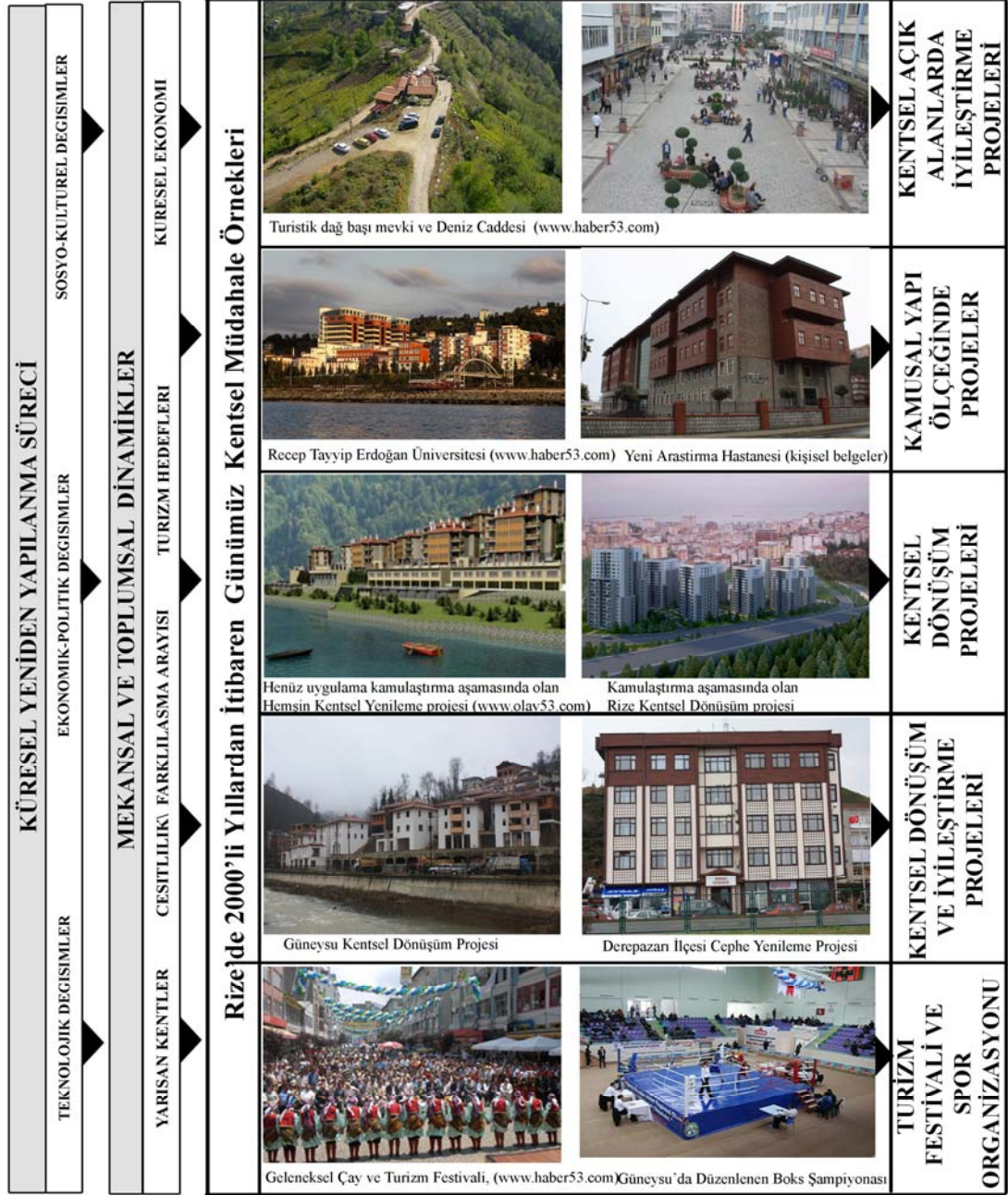
Kent merkezinde kalan az sayıdaki boş arazi üzerindeki bakımsız geleneksel konutlar (kişisel belgeler)

Şekil 4.18 : Günümüz Rize Kenti'nde yeni yapıların ve geleneksel yapıların görüntüsü.

Kentin öncü ekonomik gücü olan çay tarımı ve sanayisi, halen Rize için vazgeçilmez bir kaynak oluşturmaktadır, bununla beraber farklılaşan turizm anlayışı ile kentin turizm potansiyeli de büyük ölçüde öne çıkmış ve kent bu anlamda bir hareketlenmeye sahne olmaya başlamıştır. Bu hareketlenmenin örnekleri olarak şekil

4.19’da örnekleri görülen, kent genelinde kamu yapılarında görülen cephe yenileme çalışmaları, kentin çöküntü bölgeleri için hazırlanan kentsel yenileme ve kentsel dönüşüm projeleri, kentsel açık alanlarda turizm potansiyelini artırıcı projeler ve kentin tanıtılmasının hedeflendiği festivaller, şenlikler, spor organizasyonları sıralanabilmektedir.

Şekil 4.19 : 2000’li yıllardan günümüze Rize kentsel müdahaleleri.

Bu doğrultuda her yıl düzenlenen “Rize Çay ve Turizm Festivali” kentte öne çıkan etkinliklerin başında gelmektedir. Yine yapılan cephe iyileştirme çalışmaları olarak, Rize’nin Derapazarı İlçesi önemli bir örnek oluşturmaktadır. Kentin sahil

kenarındaki ilçelerinden biri olan Derepaşarı'nın, Karadeniz sahil yolu boyunca dizilen yapılarında, görsel bir bütünlük oluşturmak amacıyla şekil 4.20'de görüldüğü gibi geniş çaplı bir cephe iyileştirme tasarımı yapılmış ve belediye bünyesinde projenin uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Şekil 4.20 : Derepaşarı İlçesi cephe yenileme çalışmaları.

Gerek yapılan cephe iyileştirmelerinde, gerekse kent genelinde yapılan yeni kamusal yapılarda öne çıkan unsur, uygulamalarda geleneksel mimari öğeler olan ahşap, taş kullanımı ve geleneksel biçimlerin yorumlanmasıyla yeni bir biçim oluşturma çabası olmaktadır. Bu bağlamda yerel yöneticilerle, uzmanlarla ve halkla bu tip müdahalelerin amaçlarını irdelemek üzerine yapılan görüşmelerde, yerel değerlerin ön plana çıkartılarak, kente yeni bir vizyon katmak, kentin turizm potansiyelini arttırmak ve geleneksel mimari öğelerin kullanımı ile, geleneksel kültürün yaşatılmasını sağlamak, başlıca hedefler olarak belirtilmiştir.¹ Bu noktada uygulamaların kent merkezinde tek yapı ölçeğinde, kentin daha küçük ilçelerinde ise şekil 4.21'de gösterildiği gibi bölgesel uygulamalar şeklinde ele alındığı görülmektedir.

¹ 21.04.2012 tarihli Rize Belediye Başkanı Halil Bakırcı ile yapılan görüşme notlarından.

Derepazarı İlçesinin Rize Merkez ilçeye göre konumu ve Derepazarı ilçesinin kuşbakışı görünümü

Cephe Kaplama örnekleri, Derepazarı Kaymakamlık Binası ve İlköğretim Okulu (Kaynak :kişisel belgeler, 2012)

Cephe Kaplama Örneklerinden Derepazarı Camisi ve Öğrenci Yurdu Binası (kaynak:kişisel belgeler, 2012)

Anaokulu ve Denizcilik Yüksekokulunda cephe kaplamaları (kaynak: kişisel belgeler, 2012)

Şekil 4.21 : Derepazarı ilçesi cephe yenileme örnekleri.

Kent ölçeğindeki, tek yapı uygulamalarının, kentin kimliği ile etkileşiminin düşük olduğu görüşünden yola çıkılarak, gerek uygulayıcılar gerekse uzmanlar, bu yeni tip uygulamaların bölgesel olarak yapılandırılıp, uygulanmasının kent için gerçek

anlamda bir doku oluşturacağı ve istenilen hedeflere daha kolay ulaşılabilceği görüşünü paylaşmaktadırlar.²

Kentin tarihsel süreçte yaşadığı müdahalelerde, doğa ile kesilen ilişkisi, bugün yapılan geleneksel değerlere doğru bir yönelme ile telafi edilmeye çalışılmaktadır, bu noktada, yöneticilerin istekleri yanlış algılanmış, yöreye uygun yapı yapma adı altında, seçicilikten uzak bir yaklaşımla, her yeni yapılan kamu yapısı benzer biçimlerde ortaya konmaya başlanmıştır. Oysa kente yapılan müdahalelerde üzerinde durulması gereken asıl nokta, kente artı değer katabilecek yapılar üretebilmek olmalıdır, bu noktada, geleneksellik yerine göre kullanılmalı ve özellikle bölgesel uygulamalarda öne çıkartılan bir unsur olmalıdır. Bu bakış açısı ile Güneysu İlçesi'nde yapılan uygulamalar ve çaba dikkat çekmekte, bu süreç içinde doğru adımların atılması ve acele bir tavırla hareket edilmemesi gerekliliği önem kazanmaktadır.³

Görüldüğü gibi, küresel yeniden yapılanma sürecinde küçük ve sahip olduğu potansiyellerle özel bir kent olan Rize Kenti, rekabet ortamı içinde, kendisi için ön görülen “turizm kenti” olma hedefi ile birlikte, yerel değerlerinin ön plana çıkartıldığı, sergilendiği ve yorumlandığı yapısal müdahalelere sahne olmaktadır. Bu noktada, kentin merkezinde ve diğer ilçelerinde parçalı bir yaklaşımla çeşitli dönüşüm, iyileştirme projelerinin ve tek yapı ölçeğinde projelerin geliştirildiği görülmektedir. Bu noktada kentin kimliği ile müdahalelerin etkileşimini irdelemek amacıyla, müdahalelerin bölgesel olarak yoğunluk gösterdiği Güneysu İlçesi'ne yönelinmektedir. İlçede son yıllarda hız kazanan projeler ayrıntılı şekilde ele alınıp, kentsel kimlik ile etkileşime girdiği noktalar saptanarak, değerlendirilmeye çalışılacaktır.

4.2.4.1 Güneysu ilçesi dönüşüm projeleri

Güneysu ilçesi, 19.558 toplam nüfusa, 107 km² yüzölçümüne sahip Rize'nin en küçük ilçelerinden biridir. Dar bir alanda sıkışan ilçe merkezi, tarihsel süreç içinde çarpık bir yapılaşma ile gelişim göstermiş, yörenin özgün mimari kimlik örnekleri şekil 4.22'de değişimi gözlenen ilçe merkezinden çok, mahallelerde ve köylerde gözlenebilir olmuştur.

² 20.04.2012 tarihli, proje uygulayıcılarından Mimar Firuze Aykut ile yapılan görüşme notlarından.

³ 25.04.2012 tarihli, kent planlamacısı Şeyda Atagün ile yapılan görüşme notlarından.

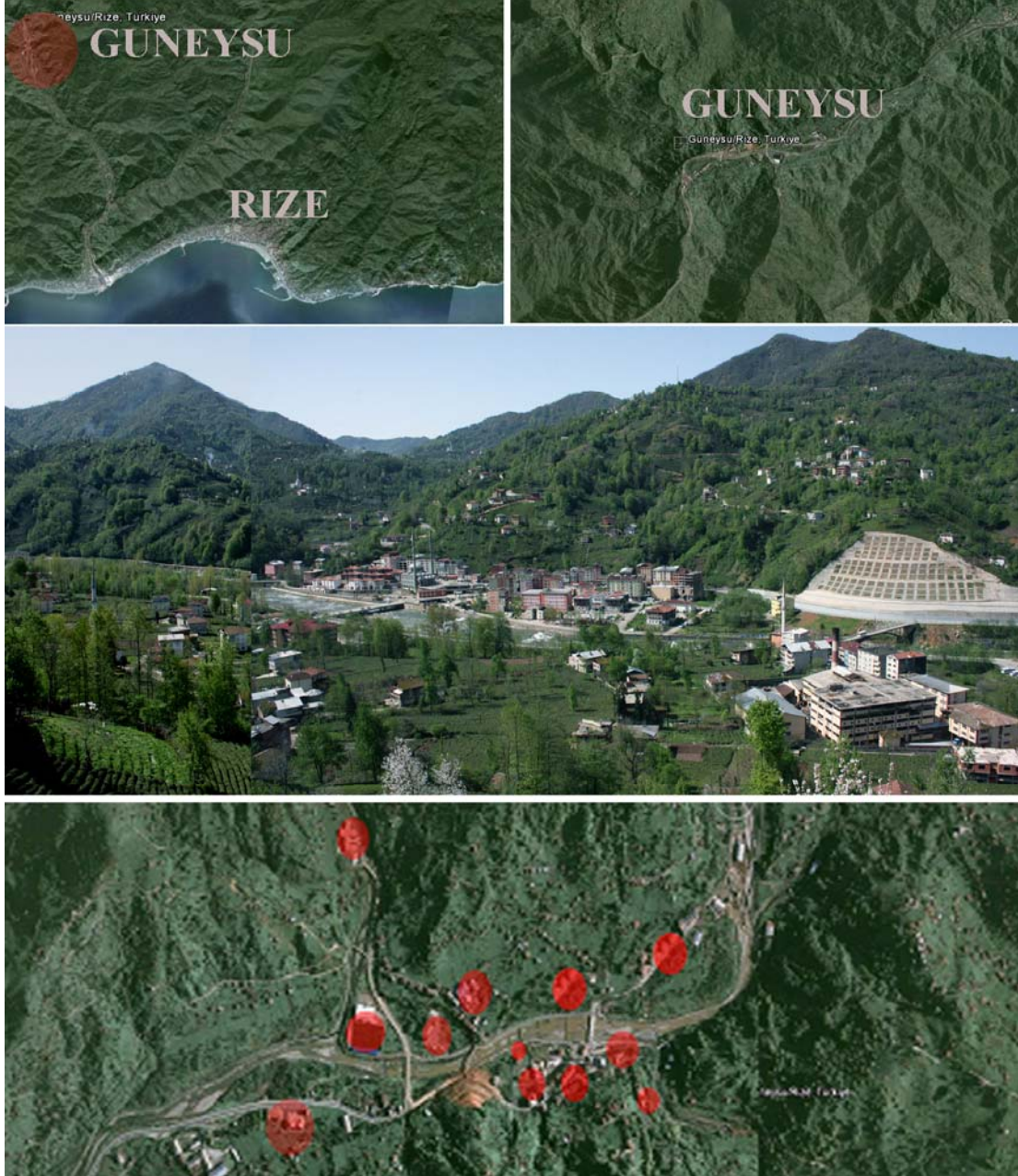
İlçede öne çıkan gelir kaynağı, Rize genelinde olduğu gibi, çay üretimidir. Son yıllarda çaya alternatif olarak üretimine başlanan kivi'nin de, ilçede yaygın şekilde üretilmeye ve pazarlanmaya başladığı görülmektedir. İlçenin sahip olduğu bir diğer niteliği ise, Rize'nin diğer ilçelerine nazaran, sahip olduğu düzlük alanları ile sanayi gelişimine olanak sağlamasıdır. Bu noktada, ilçe bünyesinde çok sanayi tesisini barındırmakta, sanayi alanında Rize için önemli bir konumda bulunmaktadır.

Şekil 4.22 : Güneysu merkezinin tarihte ve günümüzdeki görüntüsü.

Günümüz koşullarında ise, değişen bakış açıları ve yaklaşımlarla, Güneysu İlçesi, Rize Kenti'nin genelinde görülen, yerel değerlerin öne çıkartılıp sunulmasıyla ortaya konan, ekonomik hareketlenmeden payını almaktadır. Bu bağlamda ilçenin sahip olduğu doğal ve yapma çevre potansiyelleri değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Öncelikle kamu hizmeti ön gören yapılarda, ardından da konut, kültür merkezi, hastane, otel, ticaret alanı gibi farklı fonksiyonlardaki yapılardaki yeni uygulama biçimi, geleneksel mimariden taşıdığı izler ile, ilçe özelinde fark yaratmayı hedeflemektedir. İlçenin turizm bağlamında öngördüğü hedeflere ulaşmaya çalışırken, mekansal anlamdaki bu değişimin önemli bir katalizör görevi görmesi

beklenmektedir⁴ Bu bağlamda şekil 4.23’de görüldüğü gibi ilçe genelinde çeşitli projeler geliştirilmekte, uygulamalar tek yapı ya da dönüşüm projesi adı altında birden çok yapının üretilmesi ile ortaya konmaktadır.

Şekil 4.23 : Güneysu ilçesi dönüşüm projeleri.

Yapılan müdahalelerin kentsel kimlik ile etkileşiminin irdeleneceği noktada, ilk olarak projeler ile ilgili ayrıntılı bilgi almak için, mimar, mühendis ve kent planlamacılarından oluşan proje uygulayıcıları ve yerel yöneticiler olmak üzere

⁴ 25.04.2012 tarihli, Güneysu Belediye Başkanı Ahmet Minder ile yapılan görüşme notlarından.

toplam 5 kişi ile görüşmeler yapılmış ve görüşülen kişilere, projelerin amaçları, hedefleri, yöntemleri, uygulanış aşamaları, aktörleri, tasarım ve kimlik boyutları ile ilgili sorular y neltirmiştir.

4.2.4.2 Projelerin amaçları, aktörleri, finansları ve yöntemleri

Proje uygulayıcıları ile yapılan görüşmelerde, ilk olarak şekil 4.24 ve 4.25’de görülen, Toki Konutları ve Ticaret Alanı Kültür Merkezi ve  ğretmen Evi, Merkez Cami  evre Düzenleme Projesi, Hükümet Konağı ardından şekil de görülen Hastane Lojmanı, Lise Yapısı, Halk Eğitim Merkezi ve Rehabilitasyon Merkezi Projeleri ile ilgili genel bilgiler alınmış, ardından projelerin yapılanma ve uygulayış süreçleri ile ilgili ayrıntılı bilgilerin elde edileceğı sorular, uygulayıcılara y neltirmiştir (Görüşme soruları ve projelerle ilgili ayrıntılı bilgi için Bknz: EkA, EKB).

İ ede uygulanan dönüşüm projelerinin amaçları, hedefleri, yöntemleri ve mimari özellikleri, kentsel kimliğin fiziksel ve toplumsal boyutları kapsayan yapısı içerisinde bir etkileşim ortamı ortaya koymaktadır.

- Bu noktada ilk olarak projelerin hedefleri ele alındığında, üretilen projelerde kamu hizmeti vermek, bölgenin eksiklikleri olan kamu alanında üretim yapmak, öncelikli hedef olarak belirtilmektedir.⁵ üretilen yapıların hastane, kaymakamlık, kültür merkezi gibi kamusal hizmete yönelik yapılar olması, uygulayıcılar tarafından öngörülen işlevi kanıtlar niteliktedir.
- Projelerin uygulanış yöntemleri ele alındığında, yıkıp yeniden yapma ya da boş arazi üzerinden üretilen yeni yapılar, şeklinde bir yaklaşımın uygulandığı görülmektedir. Bu noktada yıkım işlemlerinin toplumsal açıdan bir problem oluşturabilme potansiyeli ele alındığında, yapılan yıkım faaliyetlerinde halkın madur edilmediğı, yapılan kamulaştırma işlemlerinde hak sahiplerinin, arazilerini değerinden fazla miktarlarla devlete sattıkları belirtilmiştir.⁶ Bu konuda halkın herhangi bir maduriyet yaşamadığına yönelik bakış açısı, gerek uygulayıcılarda gerekse halkta, yaygın görüş olarak belirlenmiştir.

⁵ 21.04.2012 tarihli, Güneysu Belediyesi Fen İşleri müdürü Bahadır İstif ile yapılan görüşme notlarından.

⁶ 21.04.2012 tarihli, Güneysu halkından bir esnaf ile yapılan görüşme notlarından.

1- Konut ve Ticaret Alanı (Güneysu Belediyesi arşivi)

2- Kültür Merkezi- Öğretmen Evi (Güneysu Belediyesi arşivi)

3-Cami altı Rekreasyon Projesi (Güneysu Belediyesi arşivi)

4-Hukümet Konagi Projesi (Güneysu Belediyesi arşivi)

Şekil 4.24 : Güneysu ilçesi dönüşüm projesindeki yapı örnekleri.

5-Hastane lojmanı (kişisel belgeler,Güneysu Belediyesi arşivi)

6-Lise Yapısı (Güneysu Belediyesi arşivi)

7-Halk eğitim merkezi (kişisel belgeler)

8- Rehabilitasyon Merkezi(kişisel belgeler,Güneysu Belediyesi arşivi)

Şekil 4.25 : Güneysu ilçesi dönüşüm projesindeki yapı örnekleri.

- Projelerin tasarım, uygulanış aşamaları ve finansları ele alındığında, Belediyenin ilçenin eksikleri ve hedefleri doğrultusunda projeler ürettiği, kaynak oluştuğu, özel sektör ortaklıkları ile bu projelerin hayata geçirildiği

belirtilmiştir.⁷ Güneysu dönüşüm projelerine bakıldığında, projelerin çoğunun devlet ve özel sektör ortaklığı ile gerçekleştirildiği, bu bağlamda farklı aktörlerin proje sürecinde rol sahibi olduğu gözlemlenmektedir.

- Tez kapsamında üzerinde durulan projelerin tasarım ve kimlik boyutu ele alındığında ise, yerel yöneticilerin bu konu üzerindeki baskın tavrı ortaya çıkmaktadır. Görüşme notlarından elde edilen bilgiye göre, tasarım aşamasında, mimarlar ile görüşüldüğü, yeni üretilecek yapılarda geleneksel öğelerin kullanılması üzerinde durulduğu belirtilmiştir. Böylelikle bölgede uygulanan projelerde bir bütünlük meydana gelmekte, ilçe için öngörülen turizm hedefleri doğrultusunda, ilçede mimari bir doku oluşturulmaya çalışılmaktadır.⁸

İlçe genelinde mekansal anlamda görülen yerel değerleri kullanma sürecine paralel olarak, sosyal anlamda da yerel değerlerin ön plana çıkartıldığı bir süreç içerisinde olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan etkinlikler ve projelere örnek olarak, halk eğitim merkezinde, bölgenin eski el sanatlarının yeniden canlandırıldığı, bakır işçiliği ile turistlere yönelik süs eşyaları üretildiği, yine yöreye ait Rize bezinin yeni tekniklerle üretilip pazarlandığı görülmektedir.

- Görüldüğü gibi projeler yapılanma ve uygulanma aşamalarında kentin kimliğini olumsuz yönde etkileyebilecek, ‘parçacı bir yaklaşımla’ ele alınmamış ve sadece belli bölgelere yönelik biçimde geliştirilmemiştir. Bu yaklaşım ile projelerin kent içinde bir ‘kutuplaşma, ayrışma ortamı’ yarattığını söylemek mümkün değildir. Yine projelerin ‘kamu yararını’ gözeterek, halkın tümüne yönelik hizmet alanları şeklinde üretildiği görülmektedir ve bu durum yapıların zamanla işlevlerini yitirme ihtimallerini azaltmaktadır.

Projelerin doğal ve yapay çevreye, ekonomik ve sosyo-kültürel yaşantıya yaptığı etkiler, yine kentsel kimlik ile projelerin etkileşim kurduğu bir başka noktayı oluşturmaktadır. Bu noktada, projelerin kentsel kimlik ve kültürle kurdukları ilişkiyi irdelemek amacıyla üretilen sorular, proje uygulayıcıları, mimar, kent plancısı, inşaat

⁷ 21.04.2012 tarihli, Güneysu Belediyesi fen işleri müdürü Bahadır İstif ile yapılan görüşme notlarından.

⁸ 25.04.2012 tarihli, Güneysu Belediye Başkanı Ahmet Minder ile yapılan görüşme notlarından.

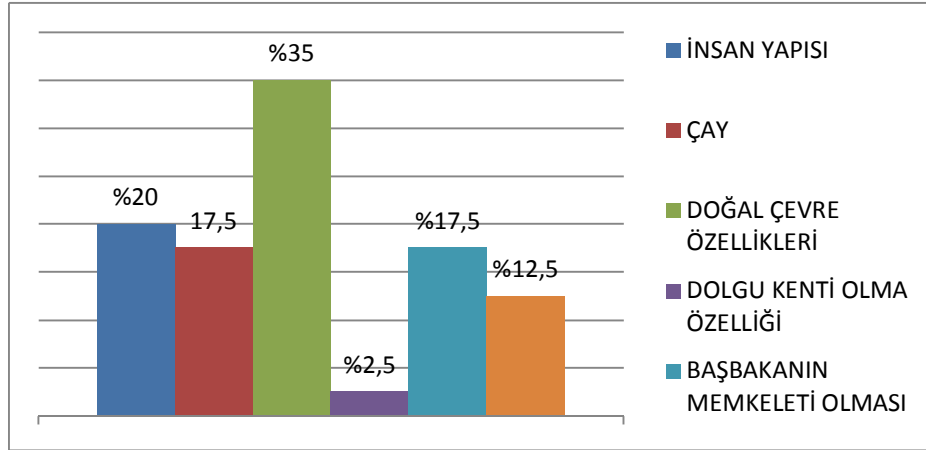
mühendisinden oluşan uzmanlar ve halkın oluşturduğu toplam 40 kişiye yöneltilmiş, müdahalelerin kentsel kimlik ve kültüre etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4.2.4.3 Uygulayıcılar, uzmanlar ve halk ile yapılan görüşmelerin tespiti

Kentsel kimlik, kenti diğer kentlerden farklı kılan özelliklerinden meydana gelir, alan çalışmasında ele alınan Rize Kenti, bu bağlamda sahip olduğu çevresel ve toplumsal değerleri ile değerlendirilmiş, tarihsel süreç içinde yaşadığı müdahalelerle birlikte bugünkü kimliğine sahip olmuştur.

- Bu noktada kentin, kent sakinleri için öne çıkan kimlik değerini öğrenmek adına, ilk olarak görüşme yapılan 40 kişiye Rize'nin öne çıkan kimlik değeri sorulmuştur. Görüşmelerin sonunda elde edilen verilerde, doğal çevre özellikleri %35 lik oran ile ilk sırayı alırken, %20 ile “Rizeli insanın farklı yapısı” ikinci sırayı almaktadır. Çizelge 4.1’de görüldüğü gibi, %17,5 ile Rize’nin öne çıkan sosyo-ekonomik değeri çay ve Başbakan’ın Rizeli olması 3. sırada yerlerini alırken, %12,5 ile özgün yapıli çevre, %2,5 ile de kentin bir dolgu kenti olma özelliği verilen yanıtlar içinde sıralanmıştır.

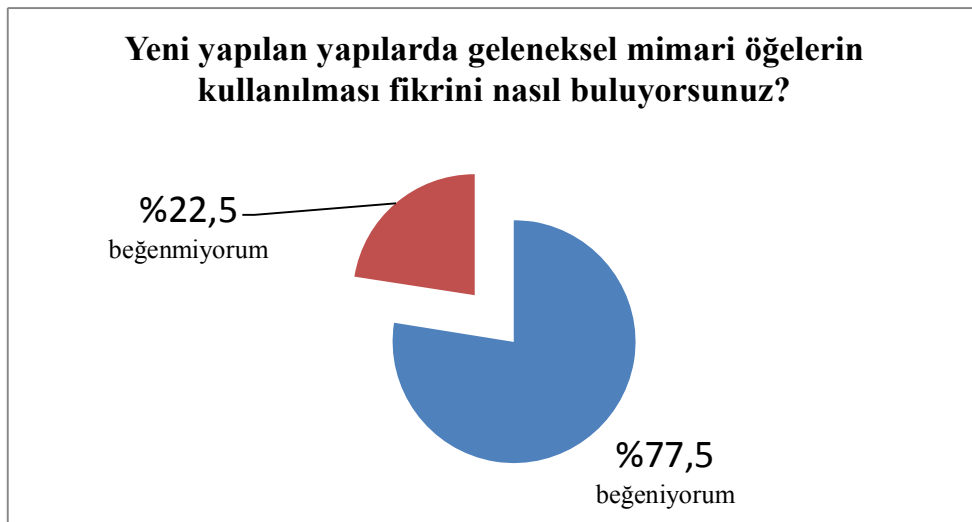
Çizelge 4.1 : Rize’nin öne çıkan kimlik değerinin tespiti.

Kentin sahip olduğu doğal çevre güzellikleri, kentin üzerinde durması, varolan potansiyelleri görüp değerlendirebilmesi, kullanması ve koruması açısından, kent için çok önemli bir yere sahiptir. Yapılan müdahalelerin kentin kimliği ile ilişkisini ele alırken, uygulamaların kentin doğal çevresine zarar vermiyor, sürdürülebilirlik koşullarını sağlıyor olmaları, en önemli gerekliliklerden biridir.

- Güneysu özelindeki projelere inildiğinde ikinci olarak insanlara, geleneksel mimari öğeler taşıyan yapıları beğenip beğenmedikleri sorulmuştur. Bu soru ile birlikte görüşülen kişilere üzerinde durulan projelerin fotoğrafları gösterilmiştir. %7,5 luk bir kısım projelerin hiç birini beğenmediğini ifade ederken, %45 lik kısım projelerin tümünü beğendiğini, %47,5 luk kısım ise sadece bazı projeleri beğendiklerini belirtmişlerdir. Buradan projelerin halkın büyük çoğunluğu tarafından beğenildiği sonucunu çıkartmak mümkündür.
- Bir diğer soru olarak yöneltilen “Yeni yapılan yapılarda, geleneksel mimari öğelerin kullanılması fikrini nasıl buluyorsunuz?” sorusu ile uygulanan müdahalelerin ana bakış açısını oluşturan, geleneksel değerleri kullanmak ve aktarımlarını sağlamak fikri ile ilgili, görüşme yapılan kişilerin görüşleri tespit edilmek istenmiştir. Bu noktada çizelge 4.2’de görüldüğü gibi, 40 kişinin %77,5 lik büyük bir kısmı, yeni yapılan yapılarda geleneksel yapıdan izler görmek istediklerini belirtmiş, arda kalan %22,5 lik kısım ise yeni yapılan yapılarda günün teknolojisini, günün mimari tarzını görmeyi öncelikleri olarak dile getirmiştir.

Çizelge 4.2 : Uygulamaların fikri hakkındaki beğenin tespiti.

- Projelerin kentin kimliğini nasıl etkilediği sorusuna cevap aranırken, ilk olarak projelerin doğal çevreye zarar verip vermediği uygulayıcılara sorulmuştur ve sorunun yanıtı olarak, herhangi bir zararın verilmediği, uygulama alanlarının çoğunun zaten yapılı çevre içinde olduğu, boş arazilerde

uygulanan projelerde ise doğal çevreye zarar verilmemeye çalışıldığı belirtilmiştir.

- Bu sorunun ardından projelerin kentin toplumsal yaşantı ile etkileşimi bağlamında, projelerin kentte ekonomik bir katkı sağlayıp sağlamadığı sorulmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak çizelge 4.3’de görüldüğü gibi %70 lik bir kısım, projelerle birlikte turizm potansiyelinin gelişebileceği ve bu şekilde ilçede bir ekonomik canlılığın yaşanacağını düşünmektedir.⁹

Çizelge 4.3 : Projelerin kentin ekonomik yaşantısına katkısı ile ilgili görüşlerin tespiti.

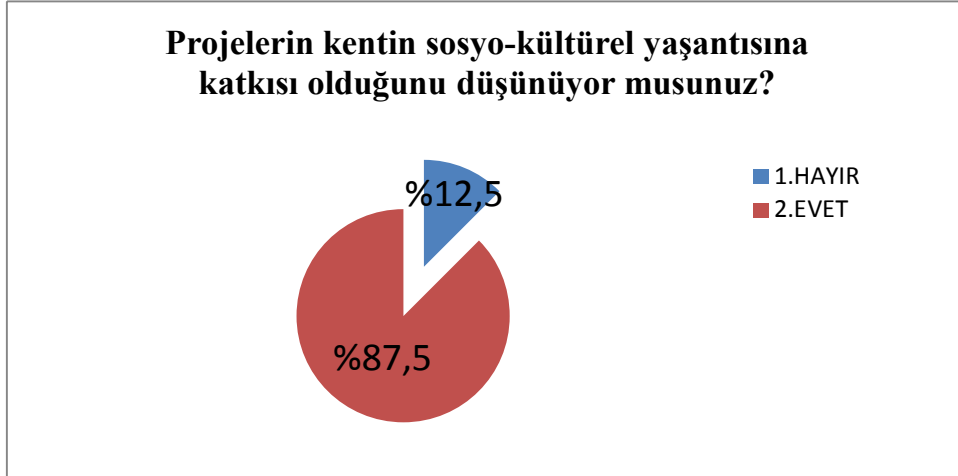

Bu doğrultuda, henüz tamamlanmamış “ticaret ve konut alanı yenileme projesi” kapsamında satılan konutların, bölgede istihdamı arttıracak ve bu durumun gerek bölge esnafı, gerekse artan nüfus ile yerel yönetimin alacağı bütçenin artması çerçevesinde, ilçe için ekonomik bir canlılık oluşturacağı düşünülmektedir.

- Kentsel kimliğin toplumsal boyutu bağlamında, projelerin kente sosyo-kültürel katkı sağlayıp sağlamadığını öğrenmeye yönelik soruya karşılık olarak, çizelge 4.4’de görüldüğü gibi, %87,5 lik büyük bir kısım, ilçede sosyo-kültürel bir katkı sağlanacağını söylemektedir. Bu durumu da, bu yapıları kullanmaktan mutlu oldukları, yapıların görsel olarak bir güzellik oluşturdukları, kültürlerine dair bir anımsatma yarattıkları, ayrıca projelerle birlikte yaşanacak ekonomik canlılığın, beraberinde sosyal bir canlılık da getirebileceği şeklindeki düşünceleri ile ifade etmektedirler.

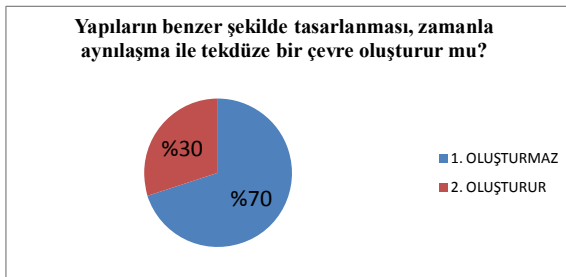
⁹ 21.04.2012 tarihli, Güneysu halk eğitim merkezi müdürü ile yapılan görüşme notlarından.

Çizelge 4.4 : Projelerin kentin sosyo-kültürel yaşantısına katkısı ile ilgili görüşlerin tespiti.

- Görüşmelerde üzerinde durulan bir diğer konu, yapıların birbirlerine benzer biçimde üretilip üretilmediğinin görüşü ve yapıların benzer malzeme ve benzer tekniklerle üretilmesinin, zamanla bir tekdüzelik oluşturup, aynılaşmış çevrelere dönüşüp, dönüşmeyeceği sorusu olmuştur. Bu sorunun yanıtı olarak, %70’lik kısmın, yapıların bütününde oluşacak bir uyumun, ilçe genelinde bir doku oluşturabileceğini düşündüğü, bu bağlamda çizelge 4.5’de de yapıların benzer şekillerde üretilmesinin bir problem oluşturmayacağı görüşünü benimsediği görülmektedir.

Çizelge 4.5 : Projelerin zamanla tekdüze bir çevre yaratma riskleri ile ilgili görüşlerin tespiti.

Görüşme yapılan insanları tümü bu yeni uygulama örneklerini, modern ile gelenekselin yorumlanması olarak tanımlamışlardır. Yapıların iç mekanlarının modern, dış cephelerinin ise geleneksel biçimleri yansıtan biçimde olmasının genel olarak bir tercih nedeni olduğu, bu fikri beğenmelerinin göstergesi olmuştur.

- Bir diğer soru olarak yöneltilen “Yeni yapılan yapılarda, yalnızca geleneksel malzemelerin ve biçimlerin, benzer tekniklerle uygulanması mimari kültürün aktarımını sağlar mı?” sorusunun yanıtında ise çizelge 4.6’da görüldüğü gibi, %15 lik bir kısım, sadece dış cephede kullanılan malzeme ve teknikle, mimari kültürün aktarılamayacağını, %40 lık bir kısım, yapıların geleneksel yapılara dair bir hatırlatma yaparak, mimari kültürü malzeme ve teknik ölçeğinde de olsa aktardığını, % 45’lik büyük bir kısım ise, görsel olarak bir aktarımın olduğunu ama bunun yeterli olduğunu düşünmediklerini ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.6 : Projelerin mimari kültürü aktarımı ile ilgili görüşlerin tespiti.

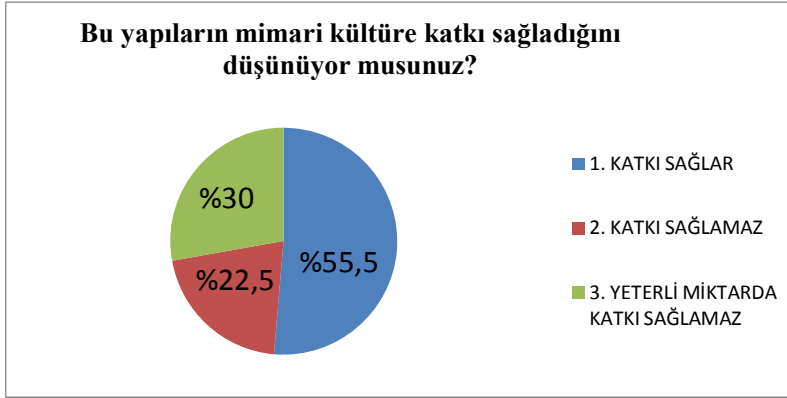

Kültürün aktarımının sağlanamayacağını düşünen gruba göre, geleneksel ve yeni yapılarda sadece malzemelerde benzerlikler vardır, ama yeni yapıların kullanımları geleneksel mimariyi yansıtmamaktadır, yapıların işlevine göre kütleleri de değişiklik göstermektedir, bu durumda, geleneksel öğeleri kullanmaya çalışmak zorlama bir biçimde uygulanmakta ve kötü sonuçlar doğurmaktadır. Kültürel bir aktarımın olduğu görüşündeki insanlara göre ise, bu tip yapılarla birlikte, geleneksel yapıların değeri artmıştır, bu yapıları görerek eskiniyi hatırlayanlar, kendi eski evlerini restore etmek istemekte, eskiyi koruma ve kullanmaya yönelik bir bilinç oluşmaktadır.

- Bu noktada görüşme yapılan insanlara yapıların mimari kültüre katkıları ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Çizelge 4.7’de görüldüğü gibi, %55,5 lik büyük bir kısım mimari kültüre bir katkının olduğunu düşünmekte, % 22,5 luk kısım katkının olmayacağını belirtmekte ve %30 luk kısım kültürün aktarımı ile bir

katkının olduğunu ama bunun yeterli olmadığını belirtmektedir. Mimari kültürün doğru şekilde aktarımı için üzerinde durulan, “Geleneksel yapıların korunması ve günümüzde kullanılır olmaları” ile ilgili yöneltilen soru da ise görüşme yapılan insanların tümü, eskinin korunup kullanılır halde olmasının kültürün aktarımı için çok önemli olduğunu, eskinin artık günün koşullarına cevap vermediğini ama yenilerek ya da işlevi değiştirilerek kullanılabilirliğin sağlanmasının olumlu olacağını düşünmektedir.

Çizelge 4.7 : Projelerin mimari kültüre katkısı ile ilgili görüşlerin tespiti.

- Halk ile yapılan görüşmelerde, ortaya konan diğer görüşler olarak, bu tip yapılar yaparak bir ekonomik ve kültürel canlanmanın hedeflenmesinin olumlu bulunduğu ama öncelikle ilçenin sahip olduğu alt yapı problemlerinin, işsizlik ve ulaşım problemlerinin çözüme kavuşturulması gerekliliği öne çıkmaktadır. Yine görüşülen bazı kişiler bu tip yapılar yapılarak, gereksiz para harcadığını ve sonuç olarak da yapılanların ilçe için gerçekten artı bir değer oluşturacak nitelikte olmadıkları düşünmekte. Aynı malzeme ve tekniklerle daha özgün, daha nitelikli yapıların yapılmasının mümkün olduğunu düşünmektedir.

Uygulanan projelerin birinde, kullanıcılarla yapılan görüşme tespitleri olarak, kullanıcıların yapının henüz yeni bir bina olmasına rağmen pek çok probleme sahip olduğunu, bunun da yapıların hızlı bir şekilde üretildikleri için oluştuğunu düşündükleri belirlenmiştir. Ayrıca yapıların dış cephelerinde görülen modernleştirme çabalarının, aynı şekilde yapıların iç mekanlarında

gerek malzeme, biçim, gerekse plan şemalarının yeniden üretilmesi kısmında da gösterilmesi gerekliliği kullanıcılar tarafından istenmektedir.¹⁰

Sonuç olarak Güneysu’da yapılan dönüşüm projeleri ile ilgili halkın genel görüşü, yapılan yapıları ve fikri beğendikleri, bu tip projelerle bölgelerinin ekonomik ve sosyo-kültürel bir canlanma yaşayacağını düşündükleri yönünde olmuştur. Projelerde kullanılan malzemeler ve teknikler, geleneksel mimari öğeleri anımsatmakta bu şekilde mimari kültürün aktarımının yeterli olmamakla birlikte, sağlandığı görüşü ortaya konmaktadır. Yine üzerinde durulan en önemli nokta, bu yapılarla birlikte eskiyi korumaya yönelik bir bilincin oluştuğu ve mimari kültürün doğru aktarımının eski yapıları korumak, onlardan gerek biçimsel, gerekse ötsel manada yararlanarak, yeni özgün mimari üretimler yapmak gerekliliği olmuştur.

4.3 Bölüm Sonucu: Alan Çalışması Değerlendirmesi

Küresel yeniden yapılanma sürecindeki kentlere yapılan müdahalelerin, kentin kimliği ile etkileşimini irdelemek amacıyla seçilen Rize Kenti, öncelikle sahip olduğu çevresel ve toplumsal özellikleri ve tarihsel süreç içerisindeki kente etkileyen dinamikler ve ortaya konan müdahaleler bağlamında ele alınmıştır.

- Tarihsel süreç içinde, kentin mekansal biçimlenişinde önemli yere sahip olan ‘denizin doldurulması’, engebeli arazi içerisinde kentin büyümesini sağlamak amacıyla yapılmış tartışmaya açık bir müdahaledir. Yıllar içerisinde genişletilen dolgu alanı yaklaşık 975 dekarlık bir alan kaplamakta ve kent yerleşiminin büyük bir bölümü bu dolgu alanı üzerinde gelişmektedir. Denizin doldurulmaya başladığı 1960’lı yıllarda dolgu alanları üzerinde konutları, işyerlerini, ticaret alanlarını kapsayan bir yapılanma gözlenmiş, ilerleyen yıllarda ise genişletilen dolgu üzerinde kent için açık alanlar sosyal tesisler oluşturulmaya başlanmıştır.
- Denizin doldurulup kıyıların ortadan kaldırılmasına bir diğer etken de 1980 ‘li yıllarda yapımına başlanan Karadeniz sahil yolu olmuştur. Bu yol, bir su kenti olan Rize’nin denizle ilişkisini kesmiş, bugünün Rizeli insanının denizle olan ekonomik ve sosyal bağlantılarını koparmıştır.

¹⁰ 21.04.2012 tarihli, Güneysu Halk Eğitim merkezi öğrencileri ile yapılan görüşme notlarından.

Bu iki müdahale, kentin toplumsal ve mekansal biçimlenişinde çok önemli yere sahiptir ve uygulamaların olumsuz etkileri günümüz Rize’inde halen problemlere yol açmaktadır. Tarihi süreç içerisinde, dönem dönem büyük yatırımlarla gelişimini sağlayan kentteki yapısal görüntü, Türkiye’nin diğer gelişmekte olan illerinden farklı olmayan, tamamlanmamış binalardan, yeterli açık alana sahip olmayan niteliksiz yapılaşmadan ve nitelikli bir plan üzerine oturmayan yollardan oluşan, bir yerleşim görüntüsündedir. Bu anlamda kentin 1950’li yıllardan önceki görüntüsü, birbirleriyle görsel bir uyum içindeki yapıları ve tahrip edilmemiş doğal çevresi ile özlem duyulan bir durumdadır.

- Günümüz Rize Kenti’ne gelindiğinde ise, Rize Kenti’nin de küresel yeniden yapılanma sürecinde kentlerin içinde bulunduğu ekonomik sermayeden pay almaya yönelik rekabet ortamına dahil olmaya çalışan, bu bağlamda önüne koyulan “turizm kenti” olma, “üniversite kenti” olma gibi hedefler doğrultusunda yapılaşmasını sürdüren bir kent olduğu görülmektedir. Kente yapılan hizmetler tarihsel sürece bakıldığında eskiye oranla büyük bir artış göstermemekle birlikte, son yıllarda kentteki özellikle kamusal yapılardaki mimari biçim dikkat çekmektedir. Geleneksel mimari öğeler taşıyan bu yeni yapılar, kent genelinde uygulanmaya başlanmış ve geleneksel yapı kültürünü canlı tutmak, aktarmak, kente yeni bir vizyon oluşturarak, kentin turizm potansiyelini arttırmak hedefleri doğrultusunda ortaya konulmuştur.
- Bu noktada, bu yeni yapılaşma biçimi, kentin daha küçük ölçekli ilçelerinde yoğunlaştırılmış ve yeni yerleşim dokuları oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu ilçelerden biri olan Güneysu ilçesi bu bağlamda son yıllarda geliştirilen ve kentte bir dönüşüm ortamı yaratan yeni projeleri ile ele alınmış ve ilçedeki bu müdahalelerin ilçenin kimliği ile olan ilişkisi irdelenmeye çalışılmıştır.

Öncelikle uygulanan projelerin, amaçları, aktörleri, yöntemleri öne çıkartılmış, projelerin uygulanış aşamalarında, kent ile kurdukları çevresel ve toplumsal etkileşim öne çıkartılmıştır. Kamu yapısı olarak üretilen yeni yapılar, konum olarak ilçenin genelinin ulaşabileceği ve kullanabileceği biçim ve işlevde yapılmış, bu anlamda ilçede bir ayrışma ortamı yaratılmamıştır. Yine hastane, rehabilitasyon merkezi, kültür merkezi, hükümet konağı gibi kamusal hizmetin yapıldığı yapılar, bu anlamda toplumun geneline hizmete yönelik bir düşüncenin ürünleri olmuştur.

- İlçe, Rize'nin tümünde olduğu gibi, az olan iş olanakları ve zorlu doğa koşulları nedeniyle dışa göç veren bir ilçedir, bu bağlamda ilçedeki nüfusu arttırmak, ilçede nitelikli yapılar yaparak, dışarıdan insan geçmek ve turizmi arttırmak amacıyla uygulanan projelerden büyük bir kısmının da konut ya da konaklama ihtiyacını sağlayacak yapılar olarak yapıldığı görülmektedir. Bu noktada, ilçenin Rize'nin tümünde öngörülen turizm hareketliliğinden pay alabilmek amacıyla yapılanmasını işlevlendirdiği ve biçimlendirdiği görülmektedir.

Bu bağlamda, yeni yapıların, geleneksel mimari malzemeler olan ahşap ve doğal taş malzemeleri kullanarak geleneksel yapılarla görsel bir benzerlik oluşturması, yörenin geleneksel mimarisini kullanmak ve ortaya koymak, bu şekilde yerel değerlere yönelerek fark yaratma hedeflerinin göstergesi olmuştur. Bu yeni yapılaşma biçiminin kentin kimliği ile etkileşimi bağlamında, kentin sosyo-kültürel ve ekonomik yaşantısına katkı sağlayıp sağlamadığı alan çalışmasında görüşülen uygulayıcılar, uzmanlar ve yerel halk toplam 40 kişi ile yapılan görüşmelerde ortaya konmaya çalışılmıştır.

- Görüşmelerin sonucunda, halkta, bu yeni yapılaşma biçiminin ilçede bir canlanma oluşturacağı, turizme katkıda bulunacağı, üretilen konutların biçimsel özellikleri nedeniyle dışarıdan talep aldığı, bu bağlamda da ilçeye bir ekonomik getiri sağlayacağı düşüncesinin yoğun olduğu görülmüştür. Kente yaşanacak hareketliliğin, kentin sosyal yaşantısına da etki ederek, kentte kültürel anlamda da gelişmelerin olacağı düşünülmektedir.
- Halkın büyük bir kısmının, yerel mimariyi anımsatan bu yeni yapıları beğenmekte, yeni yapılacak yapılarda geleneksel mimariden izler olması düşüncesini benimsemekte olduğu görülmüştür. Bu bağlamda bu tip yapıların çoğalmasının ilçede görsel bir doku oluşturup, turizm için olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Diğer taraftan görüşme yapılan insanların bir çoğunun da yeni yapılacak yapılarda geleneksel öğeler kullanılması fikrini beğenmekle birlikte, üretilen yapıları özgün bulmamakta, aynı geleneksel malzemelerle daha modern, daha farklı projelerin ortaya konulabileceğini düşünmekte olduğu, üretilen yapıların gerçek anlamda bir gelenekselin yorumlanması olduğunu düşünmedikleri görülmektedir. Ayrıca ilçenin gerçek anlamda gelişiminin sağlanması için, öncelikle ilçenin işsizlik probleminin,

ulaşım ve altyapı problemlerinin özölmesi gerekliliği, bu tip yeni yapı uygulamalarının gösteriş amaçlı olduğu belirtilmektedir.

- Projelerin kentin mimari kùltürü ile etkileşimi bağlamında yòneltilen sorularda, ilk olarak projelerin geleneksel yapılarla yalnızca görsel bir benzerliğinin olması, geleneksel mimari kùltürün aktarımı ile ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu noktada, görsel benzerliğin bir aktarım sağladığını ama bunun yeterli olmadığı fikri üzerinde yoğunlaşılmıştır. Geleneksel yapıların yapım tekniklerinin, kullanımlarının, malzemelerinin farklılık gösterdiği, geleneksel yapı kùltürünün, bu tip yorumlamalarla nitelikli bir şekilde aktarılamayacağı düşünölmektedir. Bu bağlamda geleneksel yapıların oldukları gibi korunmaları ve günümüzde de yaşatılmaları gerekliliği, bu anlayışın gelişmesiyle, ilçede özgün geleneksel yapılarda konaklama, bu yapıları kullanma imkanı sunan yeni bir kùltür turizminin de gelişeceği düşünölmektedir.
- Kùltürle kurulan ilişki bağlamında yòneltilen bir diğer soruda ise, bu tip yapıların mimari kùltüre katkısı üzerinde durulmuştur ve görüşme yapılan insanların düşünceleri, katkının olacağı yönünde olmuştur. Bunun nedeni olarak öne çıkan yorumlar ise, bu tip geleneksele benzeyen yapıların, geleneksel yapılara olan ilgiyi arttırdığı, insanları yerel değerlerini korumaya ve kullanmaya yònelttięi şeklinde olmuştur. Bu bağlamda üretilen yapıların zamanla daha özgün yapılar olarak da üretilebileceği, eskinin korunması yönünde bir gelişme yaşanacağı ve ilçenin kùltürel anlamda bir gelişim göstereceği düşünölmektedir.

Alan alışması sonuçları değerlendirildiğinde, tez kapsamında üzerinde durulduğu şekilde, küresel yeniden yapılanma sürecindeki kentsel müdahalelerin, kentin kimliği ile etkileşimi noktasında, kùltürel değerlerin kullanılması ve kùltürün korunup sürekliliğinin sağlanması, kentsel kimliğin gelişimi için olumlu sonuçlar barındırmaktadır. Rize Kenti, Güneysu İlçesi örneğinde göröldüğü gibi, kentte yapılan müdahaleler, işlevleri dolayısıyla halk tarafından kabul görmüş, mimari açıdan da, mimari kùltüre dair izler barındırmaları noktasında, halkın genelinde beğeni oluşturmuştur. Kùltürle kurulmaya çalışılan bağlantı noktasında kabul edilebilir görölen projeler, ortaya koydukları mimari ile halkın da büyük bölümünün farkında olduğu biçimde, üzerinde konuşulması, düşünölmesi gereken noktayı

barındırmaktadırlar. Bu noktada, yerel yönetimin kentin kimliği üzerindeki yaptırım gücünün doğru yönlendirilip, gerçek anlamda bir kültürel aktarım ve kentsel doku yaratımı için, öncelikle varolan tarihi çevrenin korunup, sürekliliği sağlanan kültürel değerlerden, günün koşullarına uygun, günü yansıtan yapılar yapma noktasında yararlanılması gerekliliği öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda, tezin alan çalışması kapsamında görüşülen uygulayıcılar ve yerel yöneticilerin de, ortaya konan projelerin ilk örnekler olduğunu, eksiklikler barındırdıklarını, zamanla daha özgün projelerin üretilip kente kazandırılabilceğini düşündükleri görülmüştür. Ayrıca, geleneksel çevrelerden yararlanma noktasında kültürel sürekliliğin sağlanması adına, ilçede varolan geleneksel yapılar ile ilgili bir koruma ve yeniden işlevlendirme projesinin de zaman içerisinde gerçekleştirilebileceği yapılan görüşmeler içerisinde değinilen bir konu olarak, kentin ve ilçenin geleceği açısından umut verici bir noktayı oluşturmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentler tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de, toplumları etkisi altına alan dinamikler çerçevesinde biçimsel değişimlerini sürdürmektedirler. Küresel yeniden yapılanma süreci, günümüz dünyasında, toplumları ve kentleri derin bir biçimde etkileyen, değiştiren ve dönüştüren bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç içinde yaşanan teknolojik, ekonomik, politik ve sosyal değişimler, toplumsal ve mekansal dinamikleri ortaya koymakta, bu dinamikler çerçevesinde kentlere yeni müdahalelerin yapıldığı görülmektedir. Rekabet ortamı içinde yarışan, sermayeyi bölgelerine çekmeye çalışan, bu anlamda farklılık ve çeşitlilik çabası içindeki kentler, farklı stratejiler ve yaklaşımlarla hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Bu noktada küreselleşmenin aynılaştıran ve bütünleştiren ortamı içindeki fark yaratma süreci, yerelliği ortaya koymuş, toplumların sahip olduğu kültürel değerler, üzerinde durulan, yeniden üretilen ve sunulan bir nesne haline getirilmiştir. Bu durum kentlere yapılan müdahaleler olarak, kentleri bölgesel olarak değerlendiren, yeniden canlandırmayı hedefleyen projelerle, kentleri bir ağ sistemi içinde değerlendirip parçacı yaklaşımlarla geliştirmeyi hedefleyen ya da kente yapılan yeni ek ile, kente yeni bir eklemleme, kentte bir gelişim süreci oluşturma biçiminde, tekil projeler, kentsel dönüşüm projeleri, faaliyetler, organizasyonlar olarak uygulanmıştır.

Bu bağlamda ana hedefin bölgenin ekonomik olarak canlılığını sağlamak ya da sürdürebilmek olduğu bilinmekte ve bu hedef doğrultusunda kentlerin de belli alt gruplara ayrılarak farklı yaklaşımlar sergiledikleri görülmektedir. Büyük kentlerin ölçekleri ve hedefleri doğrultusunda daha büyük organizasyonlara, daha geniş kapsamlı dönüşüm projelerine ev sahipliği yaptığı görülürken, küçük kentlerin özel kent olma yolunda, önlerine koyulan somut hedeflere yönelik bir gelişim stratejileri belirledikleri görülmektedir. Küçük bir kent olan Rize Kenti bu noktada, sahip olduğu turizm potansiyelini kullanma ve geliştirme yönünde hedefler belirlemiş ve kentte yapılan müdahaleler, kentin çehresini değiştirme, kenti geliştirme ve kültürel değerleri ortaya koyma çabası içinde gelişmiştir.

Kentin kimliği, kentin sahip olduğu çevresel ve toplumsal değerklerinin bütününden oluşan, durağan olmayan, sürekli gelişen ve yeniden üretilen bir olgudur. Bu noktada, Rize Kenti de sahip olduğu doğal çevre özellikleri, yapısal çevre özellikleri ve toplumsal kimliğini oluşturan, sosyo-ekonomik değerkleri, kültürel, tarihsel, kurumsal değerkleri ile bir bütün olarak ele alınmakta ve kentin tarihsel süreç içinde yaşadığı toplumsal, mekansal dinamikler, ortaya konan müdahaleler ile birlikte bugünkü durumuna gelmektedir. Bu noktada bugün Rize halkına, kent ile ilgili öne çıkan kimlik değerkleri sorulduğunda, kentin tarihsel süreci içinde toplumsal ve mekansal biçimlenişindeki kırılma noktalarını oluşturan çay tarımı, dolgu kenti olma özelliği, farklı insan yapısı, doğal ve yapılı çevresi karşımıza çıkmaktadır.

Günümüz kentlerinin içinde bulunduğu süreçle birlikte Rize Kenti'nde de, öne koyulan turizm hedeflerine ulaşmaya yönelik çeşitli fiziksel ve toplumsal müdahaleler yapılmakta, kent genelinde yerel değerklerin ön plana çıkartılmaya çalışıldığı politikalar izlenmekte, bu yönde uygulamalar ortaya konulmaktadır. Ortaya konan müdahale örnekleri olarak, kent genelinde uygulanan, geleneksel mimariden izler taşıyan projeler ele alınmaktadır. Projelerin uygulayıcıları ile yapılan görüşmelerde bu tip projeler üretmenin kente yeni bir vizyon oluşturma, toplumsal yaşam kalitesini arttırma, kentte ekonomik bir canlılık yaratma hedefleri doğrultusunda, geleneksel kültürümüzü kullanarak yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu şekilde yeni üretilen yapıların, bir doku, bir bütünlük sağlaması amacıyla bölgesel uygulamalara yöneldiği ve kentin nüfusu az olan bölgelerinde, bu yönde kapsamlı bir dönüşüm hareketinin başlatıldığı görülmektedir.

Bu bağlamda müdahalelerin yoğunlaştığı bölge olarak Güneysu İlçesi ve burada dönüşüme neden olan projeler, alan çalışması kapsamında, müdahaleler ve kent kimliği etkileşiminin ortaya konulması hedefiyle ele alınmıştır. Öncelikle son yıllarda ilçede uygulanan projelerin tümü ele alınmış, ilçenin içinde bulunduğu yapılanma ortamının analizine çalışılmıştır, daha sonra geleneksel mimariden izler taşıyan projeler, hedef noktasına konulmuş ve projelerin amaçları, yöntemleri, aktörleri, uygulanış aşamaları ve süreçleri kapsamlı bir şekilde irdelenmiştir. Sonuç olarak projelerin kentin kimliği ile etkileşimi bağlamında, kent genelinde kamu yararını gözetken işlevlerle üretildiği, ilçenin bütüncül gelişimi doğrultusunda parçacı olmayan ve toplum içinde ayrışma yaratmayacak bir yaklaşımla ortaya konulduğu görülmektedir. Uygulanma aşamalarında yapılan kamulaştırma ve yıkım süreçlerinde

halk ile anlaşmazlığın ortaya konmadığı, sonuçların kent genelinde beğeni ile karşılandığı görülmektedir. Yine yapıların sahip oldukları mimari ile birlikte, kente ekonomik ve kültürel canlılık kattığı görülmektedir. Bu noktada uygulanan Güneysu Dönüşüm Projeleri'nin yasal, yönetsel, sosyal, ekonomik, planlama boyutları ile başarılı olduklarını söylemek mümkündür.

Projelerin kentin kimliği ile etkileşiminde bir diğer nokta ise, projelerin sahip oldukları mimari kimlik ile özgün yapıli çevre ile uyumları, geleneksel kültüre ait değerleri kullanarak ortaya konan kültürü canlandırma ve yaşatma hedefi olmaktadır. Bu bağlamda, yapılan görüşmelerde halkın yeni yapılan yapılarda geleneksel değerleri kullanma fikrini benimsediğı ve beğendiğı görülmektedir. Dikkat çekici olarak görülen nokta, görüşme yapılan kişilerin yaş unsuru farketmeksizin geleneksel yapılara karşı bir bağlılık içinde oldukları, geleneksele benzemeyi modern olmaya tercih etmeleri olmuştur.

Yapılan görüşmelerde, öne çıkan ve beğenilen gelenekseli yaşatma fikri ile ortaya konan projelerde, gerek biçimsel, gerekse fonksiyonel anlamda eksikliklerin görüldüğü, yapıların tümüne karşı bir beğenin oluşmadığı gözlenmektedir. Eksik görülen noktalar olarak, farklı projeler özelinde, işçiliğın kötü olması, kullanılan malzemelerin dayanıklı olmaması, projelerin peyzaj düzenlemesi içermemeleri, sıkışık üretilmiş olmaları ve yapılan yıkımların gereksizliği gibi düşünceler belirtilmiştir. Bu olumsuzluklar yanında, tez kapsamında üzerinde durulan, müdahalelerin mimari kültürle olan etkileşimi noktasında, projelerde geleneksel mimariyi kullanma yönünde, yalnızca malzeme ve teknik ölçeğinde benzerliği sağlayan bir yaklaşım sergilendiğı ve bunun mimari kültürün görsel bir anımsatılmasına neden olmakla birlikte yeterli ve doğru bir şekilde mimari kültürün aktarımını sağlamadığı görüşünün benimsendiğı görülmektedir.

Bu durumla bağlantılı olarak mimari kültürün aktarımının, geleneksel çevreye ait yapıların korunup, yaşatılması ile birlikte sağlanacağı sonucuna ulaşılmaktadır. Projelerin bu noktada, mimari kültürün aktarımını yeterli ölçüde yapmadığını, ama yaşanan kimliksizleşmiş, niteliksiz yapıli çevre içinde, geleneksel mimari öğelerin anımsatılmasını başardığı ve bu yönde bir farkındalık, bir bilinç oluşturduğu, bu nedenle de yapılan görüşmelerde, %55,5 luk bir kısım tarafından mimari kültüre katkı sağladığı yönünde yorum yapılmaktadır. Ayrıca mimari kültüre katkısı noktasında, yerel yönetim tarafından teşvik edilen bu yeni yapılanma biçimi, bu

bağlamda halkın da dikkatini çekmekte, bu yapıları beğenerek benzerlerini uygulamak isteyen, ya da beğenmeyerek farklılığın nasıl yaratılacağı üzerinde düşünen çevreler tarafından, yapısal alanda dinamik bir ortam oluşturmaktadır.

Sonuç olarak görülmektedir ki, Güneysu İlçesi'nde ortaya konan projelerde yakın geçmişte ilçede uygulanan yeni projelerden farklı olarak kültüre ait değerler kullanılmış ve mimari kültür yaşatılmaya çalışılmıştır. Bu noktada kentlere yapılan müdahalelerin kentin kimliği ile etkileşimi noktasında kültürün korunması ve sürekliliğinin sağlanması isteği, bu ilçedeki örneklerde görülmekte ve bu bağlamdaki çaba halk ve uzmanlar tarafından takdir edilmektedir. Ayrıca kentlerin gitgide kimliksizleşen yapısal çevreleri içinde, bir mimari bütünlük ve estetik kaygı ile üretilen projeler, yerel değerlere yönelimde somut bir adım ve tetikleyici bir unsur olarak görülmektedir. Bu noktada, bahsi geçen tetiklenme, şahsım tarafından uygulanan projeleri gördükten sonra tezin oluşumuna neden olan endişeler, kaygılar ve düşünceler şeklinde yaşanmıştır. Bu bağlamda Gür'ün aktarımıyla, Platon'un *“Tehlikenin olduğu yerde, koruyucu güç de serpilip gelişir.”* düşüncesi akıllara gelmektedir.

Bu noktada üzerinde durulması gereken durumun, kültürel sürekliliğin sağlanması noktasında, mevcut yapılı çevre ile kurulan ilişkinin niteliği ve yeni üretilen yapıların özgünlüğü olduğu düşünülmektedir. Tez kapsamında ele alınan örnekler bağlamında, geleneksel kültürden yalnızca biçimsel anlamda yararlanmanın yeterli olmayacağı düşünülmekte, geleneksel yapılar ile kurulan ilişkilerin ilk adımının onları korumak ve yaşatmak, ardından onları analiz ederek, onlardan doğru bir biçimde yararlanmak olduğu düşünülmektedir.

Gelenekten yararlanma yaklaşımında sadece biçimsel bir benzerliğin öne çıkartılması, geleneksel formların, hacimlerin oldukları gibi kullanılması ya da özensiz yorumlanması, mimarinin “mekan yaratma sanatı” olmasının önüne geçebilmektedir. Bu noktada kimlik arayışı adı altında yapılan, geleneksel çevrenin fiziksel özelliklerinden yararlanılarak oluşturulan bu cephe çalışmaları, gerçek anlamda bir kimlik oluşturma noktasında eksik kalmaktadır, çünkü Tapan (2005)'in değindiği gibi bir bölgeye kimlik kazandırmak sadece fiziksel bir benzerlik oluşturmaktan öte, yeni kullanım modelleri, işlevler, tipolojiler ve teknolojiler ile sağlanabilecek bir olgudur ve taklit etmeden, talep ve kaynakların doğru değerlendirilmesiyle yapılacak uygulamalar doğrultusunda gerçekleşebilir.

Gelenekten yararlanmak geleneğin niteliklerinin doğru özümsemesi ile başlamalıdır ve ancak bu yolla başlayan uygulamalar nitelikli yapısal çevrelerin yaratılmasını sağlayacaktır. Bektaş (1990)'ın değindiği gibi “Gerçek sanatın önemli özelliği, gelenekle çatışarak gelecek için yeni yollar arayıp bulmaktır, bugün artık varolmayan o günün koşullarının biçimini seçip almak, bugün gerçekleştirilen bir yapıda kullanmak gelenekselden yararlanmak demek değildir. Öz, asıl olana saygı, ancak kendinde öz, asıl olmayı bilerek gerçeklik bulur. Çağının gerçek ürünü olan bir yapının yanına, ancak gerçekten çağdaş bir yeni yaratı yakışabilir.” Geleneksel mimari kültürden yararlanırken, yeniyi ve özgün olanı yaratmaya yönelik istek, mimari kültürün gelişmesi ve gelecek için yeni ürünlerin ortaya konması noktasında vazgeçilmez bir nitelik olmalıdır.

Görüldüğü gibi uygulamaların nitelikli olabilmesi, arka planda var olması gereken, kültürü koruma ve sürdürebilme bilinci ile doğru orantılıdır. Ortaya konan örneklerin, sergilediği tavır, bu bağlamda, eksik olan ‘geleneksel çevrelerden yararlanma bilincinin’ somut bir göstergesi olmaktadır. Bu noktada bu bilinci kazanmanın yolları aranmalıdır. Kültürün soyuttan somuta doğru giden analizi düşünüldüğünde, kazanılmak istenen bilinç, yaşam kültürü içerisinde bu bilinçle hareket edilmesi doğrultusunda, toplumsal davranışa dönüşecek ve süreklilik kazanacaktır. Bu doğrultuda ulaşılmak istenen, kültürel değerlerin korunduğu, sağlıklı, kaliteli çağdaş kentsel ortam için, toplumun her kesimine, düşünceyi eyleme geçirmek adına rol düşmektedir. Görüldüğü gibi önemli olan düşünmek, üretmek ve uygulamaya geçirmektir.

Rize Kenti'nin bugün içinde bulunduğu kentsel kimliğe müdahale ortamı, ülkenin pek çok diğer kentinde de benzer süreçlerde yaşanmış ve yaşanmaktadır. Mimarlık, uygarlıkların etkisi altında olduğu süreçleri yansıtan bir sanat dalı olarak, her bir dönemde farklı üsluplarla yapıyı çevreyi oluşturmaya devam edecektir. Bu noktada beğenilerin değişkenliğinin olası olması, asıl önemli olan durumun, mimari üretimin niteliği ve ‘kültürel değerleri yeniden üretilebilme yollarının aranması’ olduğunu göstermektedir.

Tez kapsamında üzerinde durulduğu gibi, yaşam alanlarımız olan kentlerimiz tarihi süreç içerisinde yaşanan değişimler ve dönüşümlerin yansıması, toplumun sahip olduğu kültürel birikimi ortaya koyan dinamik yapılar olarak karşımızdadır. Değişim ve dönüşümün kaçınılmazlığı noktasında, kentlerin yaşadığı müdahale süreçlerine

bakıldığında, kentlerin her bir yeni yönetimin sahip olduğu farklı bakış açıları doğrultusunda olasılıklar ve belirsizlikler ile yapılandırılmasının yanlış olduğu bilinmeli, öncelikli ve değişmez hedef, sahip olunan değerlerin korunabilmesi olmalıdır. Sahip olunan mimari kültürün olduğu şekilde korunmasının yanında, günümüz koşullarında, yeni teknolojilerin, farklı yaşam biçimlerinin getirileri ile inşa edilmesi gereken çağımızın özgün yapıları, sahip olunan kültürel birikimin iyi özümzenmesi ile oluşan alt yapı ve zenginlik üzerine, biçimsel olarak geleneksele benzeyen ya da benzemeyen biçimlerde olabilmelidir. Bu durum kent mekanında tarihin izlerinin yapılar üzerinde doğru bir şekilde sürülebileceği, geleneksel yapıların, özgün, melez ve günü yansıtan yapıların oluşturduğu katmanlaşmış bir kent mekanı oluşturacaktır. Bu katmanlaşma, her bir üst katmanın oluşumu evresinde, yeniyi ve gelişimi hedefleme noktasında, toplumların içinde bulunduğu dönüşümlere ev sahipliği yapacak ve bu dönüşümleri tetikleyecek mekanları oluşturabilecektir.

Sonuç olarak, toplumların ve dünyanın yaşadığı ve yaşanması istenilen değişim ve dönüşümler noktasında, toplum içinde önemli bir görevin, kentin biçimlenmesinde söz sahibi olan mimarlar ve planlamacılara düştüğü düşünülmektedir. Ortaya konulan her bir yapının, kentin kimliği ve kültürün sürekliliği ile etkileşimi noktasında, yeni bir değer olarak görülmesi, bu bakışla üretilmesi, kültürel kimliğin gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Üretilen yapılardaki yaklaşımlar, belli zaman ve süreçler içerisinde kabul görebilmekte ama gerçek anlamda bir mimari üretim, zamansız olabilmektedir. Bu noktada, yapısal çevreyi üretme konusunda yetki sahibi kişilerin daha fazla araştırması, düşünmesi ve yenilik üretebilmesi, toplumların ve kentlerin gelmesi hedeflenen, “değerlerin korunduğu ve geliştirildiği, yeninin üretildiği” süreçler için, ulaşılması gereken nokta olarak görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akın, C.** (1995). İstanbul'un Tarihi Çevrelerinde Kimlik Değişimi ve Yitirilen Çevresel Kalite, *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, Haziran, İstanbul.
- Akın, O.** (2000). Küreselleşme Olgusu ve Kent Mekanı Üzerindeki Etkileri: İstanbul Metropolitan Alanı, 3.bin Yılda Şehirler: *Küreselleşme-mekan planlama, Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu 8-9-10 Kasım 1999*, YTÜ Matbaası, İstanbul, 141-165.
- Akkar, Z.M.** (2006). Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye, *Planlama*, 2006/2, 29-38.
- Altıntaş, H.** (2002). Küreselleşme ve Küresel Kent Kavramı: New York, Londra, İstanbul Kentlerindeki Ekonomik-Sosyal Transformasyon Analizi, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Üniversitesi, İstanbul.
- Asiliskender, B., Balcı H.G. ve Yılmaz, N.** (2005). Anıt Kavramı, Kimliğin Sürekliliği ve Değişim: Gevher Nesibe Medresesi Deneyimi, *mimarlık*, sayı 322, mart-nisan.
- Aslanoğlu, R. A.** (2000). *Kent Kimlik ve Küreselleşme*, Ezgi Kitapevi, Bursa.
- Atagün, Ş.** (2006). Rize Kent Kimliğine Dair Bir Hayali Konuşmak, *1.Rize Sempozyumu*, 16-17-18 Kasım 2006, Rize.
- Aydınlı, S.** (1986). Mekansal Değerlendirmede Algısal Yapılara Dayalı Bir Model, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydınlı, S.** (1993). *Mimarlıkta Estetik Değerler*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Aydınlı, S.** (2005). Küresel Kültür ve Mimarlık, *mimar.ist Dergi*, sayı-16.
- Balamir, A. K.** (1993). Mimarın Kimlik, Meşruiyet, Etik Sorunları ve Mimarlığın Disipliner Buhranı, *TMMOB Mimarlar Odası Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II, Kimlik-Meşruiyet-Etik*, Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Balamir, A.** (2003a). Mimarlık ve Kimlik Terimleri-I, Türkiye'de Modern Yapı Kültürünün Bir Profili, *mimarlık*, sayı:313, 24-29.
- Balamir, A.** (2003b). Mimarlık ve Kimlik Terimleri-II, Türkiye'de Modern Yapı Kültürünün Bir Profili, *mimarlık*, sayı:314, Kasım-Aralık.
- Bartuska, T.J., Kazimee, B.A.** (2002). GUST, *Sustainable Cells of Urbanizm:Regenerative Theory and Practice, Paper submittal for Creating Sustainable Urban Environments conference*, International Urban Planning and Environmental Association, Oxford UK.

- Bayraktar, N.** (2011). Kent Kimliği ve Küreselleşme, *İlkbank Dergisi* sayı 10, 16-23, Ankara.
- Bayramoğlu, N.** (2010). Kullanıcı Algısı Bağlamında Kentsel Kimlik: Barbaros Bulvarı - Büyükdere Kentsel Aksı Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul
- Bektaş, C.** (1990). Çağdaş Tasarımda Gelenekselin Korunması, Çağdaş Mimaride Geçmişin Değerlendirilmesi Sempozyumu, İstanbul 14-15 Mayıs *Tasarım*, 7 , 108-110.
- Bektaş C.** (1987). Bir mimar, *mimarlık* 1, 49-55.
- Beyhan, Ş. G.** (2004). Kültürel Süreklilik ve Çağdaş Gereksinimler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Kavramsal Modeli: Pamukkale Örneği, İTÜ Doktora Tezi, Danışman Hülya Yürekli, İstanbul.
- Bilgin, İ. ve Boysan, B.** (1997). Meydanların Varoluş ve Yokoluş Nedenleri, *Mimarlık* sayı 274-3, 36-40.
- Bilgin, N.** (1999). *Kollektif Kimlik*, Sistem Yayınları, İstanbul.
- Bilgin, N.** (2007). *Kimlik İnşası* Aşına Kitaplar, İzmir.
- Birlik, S.** (2006). Tarihi Çevrelerde Kentsel Kimlik Değişiminin Eşik Analizi :Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi, Trabzon.
- Birsel, S. / Polat, E. ve Yılmaz, N.** (2003). Değişim-Dönüşüm Sürecinde “Kimlik Arayışları” ve “Kentsel Yenileşme” Kavramı *TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, Y.T.Ü., İstanbul.
- Boysan, A.** (1990). Geçmiş Korumakla Taklit Etmenin Farkı, Çağdaş Mimaride Geçmişin Değerlendirilmesi Sempozyumu 14-15 mayıs, *Tasarım* 7, 112-113.
- Çahantimur, A.** (2007). Sürdürülebilir Kentsel Gelişmeye Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım: Bursa Kenti Örneği, İTÜ, İstanbul.
- Cansever, T.** (1995). Ülke ölçeğinde istanbulu planlamak, *İstanbul Dergisi*, sayı 4 48.59, İstanbul.
- Castells, M.** (1997). *Kent, sınıf, iktidar*, çev. A.Erendil, *Bilim ve Sanat*, İstanbul.
- Clarke, D.** (1996). *Urban World\ Global City* Routledge, London.
- Couch, C. Fraser, C. ve Percy, S.** (2003). *Urban Regeneration in Europe*, Edited by Chris Couch, Blackwell Science Imprint, Oxford.
- Cumhuriyet’imizin 75. Yılında Rize** (1998). *Cumhuriyet’imizin 75. Yılında Rize* Kent Tanıtım Kitapları Serisi, Başbakanlık basımevi, Ankara.
- Çubuk, M.** (1998). Çağdaş Kentsel Kültür Mirası, *Kentsel Koruma-Yenileme ve Uygulamalar Sempozyumu*, Sunumlar-Sonuçlar ve Bir Değerlendirme, İstanbul.
- Çakır, N.** (2006). Günümüz Kent Dinamiklerinin Kentsel Dönüşümüne Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul.
- Çöl, Ş.** (1998). Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S.Ü, İstanbul.
- Dal, A.Y.** (2010). *Ekrem Orhon*, Ajans53 Basım, Rize.

- Dayıoğlu, O.** (2006). Kentsel Gelişimde Dönüşüm Projeleri: Süreç ve Aktörleri Tanımlanması Zeytünburnu Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ İstanbul.
- Demirsoy, S. M.** (2006). Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerindeki Etkisi (Lübnan- Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi), yüksek lisans tezi, MSÜ, İstanbul.
- Dinçer, İ.** (2010). Türkiye’de 1980 Sonrası Yapısal Dönüşümün Mekansal İzlerine Bir Örnek:Yenileme Alanları makale, *mimarlık* mart nisan sayı 352, 24-25.
- Doğan, İ.** (1995). *Sosyoloji, Kavram ve Sorunlar*, Sistem Yayıncılık, Ankara.
- Doğrusöz, F.N.** (1994). Tarihi ve Özgün Çevrelerde Yeni Yapı Sorunu ve “infil”Olgusuna Farklı Yaklaşımlar Yüksek Lisans Tezi İTÜ İstanbul
- Dostoğlu, H.** (2007). “Miş Gibi”likten Klonlanmaya: Bursa’dan Bir Kesit, *mimarlık*, Sayı: 333, ocak- subat 2007.
- Dönmez, E.** (2006). Türkiye’deki Kültürel Kimliğin Mimariye Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, YTU, Danışman: Işık Aydemir, İstanbul.
- Duncan,J.S.** (1981). *Housing and Identity*, British Library Cataloguing in publication Data, London.
- Dündar, Ş. G.** (2010) Unvan peşindeki kentler “mega” projeler “ mega etkinlikler” üzerinden bir bakış mimarlık dergisi sayı 353 sayfa: 53-58.
- Engez, A.** (2007). Küreselleşme Sürecinde Kentlerin İmaj ve Kimlikleri: Karşılaştırmalı İstanbul Örneği Yüksek lisans tezi,İTÜ, İstanbul.
- Eraydın A.,** (2000) Küreselleşmeye Farklı Bir bakış: Küresel Ortak Malların Sürdürülebilmesi için Küresel Yönetişim Gereksinimi, *3.bin Yılda Şehirler:Küreselleşme-mekan-planlama, Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu 8-9-10 kasım 1999* YTÜ Bas. Yay. Mer. matbaası İstanbul, 41-58.
- Eraydın,A.** (2001). *Kureselleşme-Yerelleşme ve işlevleri Farklılaşan Kentler*, Prof.Dr. Cevat Geray’a Armağan, Ankara
- Erden, D.** (2003). Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri, MSÜ, Doktora Tezi, İstanbul.
- Erden D.** (2004). Kentsel Koruma ve Yenileşmede Dönüşüm Projeleri-Eyüp Rehabilitasyon Projeleri, *Planlama Dergisi*, Sayı 30, 79-89.
- Erden, D.** (2006). “Kentsel Yenileşme Projelerinin Gentrification Hedefleri ve Etkileri”, 71-75, Ed. Behar, D. ve İslam, T., istanbul’da Soylulastırma Eski Kentin Yeni Sahipleri, istanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ergun, N.** (2010). Şehir Yenileme Ders Notları 2009-2010 Bahar Yarıyılı, İTÜ, İstanbul.
- European Commision.** (1999). European spatial development perspectives perspective: towards balanced and sustainable development of the territory of the EU (http://ec.europa.eu/index_en.htm).

- Erkmen, B.** (1990). Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, *Arredamento Dekorasyon*, 17.
- Esen, K.** (2006). 1. Rize Sempozyumu Kitabı Önsöz Yazısı, *1.Rize Sempozyumu, 16-17-18 Kasım 2006, Rize*.
- Fidanlıoğlu, E.** (2011). Venedik'te Yeni Mimari Arayışlar, *mimarlık* 357, ocak-şubat 2011, 24-26.
- Foster, H.** (2004). *Tasarım ve Suç*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Friedman, J. ve Wolf, G.** 1982. "World City Formation", *international Journal for Urban and Regional Research*, Vol:6, No:3, 319.
- Gencay Ş.** (1997). *Küreselleşmenin Gelişimi, Küreselleşme*, Ankara: İmge Kitabevi, 1997, 9.
- Geray, C.** (1976). Kıyıların Toplum Yararına Kullanılması İlkesi ve Kent Planlama Eylemi, *Mimarlık*, Sayı:147, ss.84-86.
- Giddens, A.** (1994). *Modernliğin Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Gospodini, A.** (2002a). European Cities in Competititon and New Uses of Urban Design, *Journal of Urban Design*, Vol.7, 59-73.
- Görgülü, T.** (2001). Türkiye'de Kentleri Oluşturan Günümüz Mimari Dokuları Üzerine Gözlemler, *Mimarist*, 2001, Sayı 1, 18.
- Görgülü, T.** (2005). Mimari Kimlik, Postmodernizm, Konut, Kültür, *mimar.ist Dergi* sayı :16.
- Görgülü, Z.** (2009). Kentsel Dönüşüm ve Ülkemiz, *TMMOB İzmir Kent Sempozyumu Bildirisi 2009*.
- Görgülü, Z. ve Görgülü T.** (2010). Türkiyede mimarlık ve planlamanın son 10 yılı, *Mimarlık*, 352, sayı nisan mart, 46 48.
- Gündüz, O ve Taner, T.** (2001). *Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması*, M.S.Ü MF Şehir ve Bölge Planlama Bölümü yayını, İstanbul, 552.
- Gür, Ş. Ö.** (2007). Mimarlıkta Taklit: Eski Türkü-Yeni Aranjman, *mimarlık*, Sayı: 333, ocak- subat 2007.
- Gürel, S.** (2000). *Dünden Bugüne Küreselleşme 3.bin Yılda Şehirler:Küreselleşme-mekan-planlama, Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu 8-9-10 kasım 1999* YTÜ Bas. Yay. Mer. matbaası İstanbul, 33-39.
- Güvenç, B.** (2005). *İnsan ve Kültür*, , Remzi Kitabevi, 95-113, İstanbul.
- Hacıhasanoğlu, O.** (1996). Kimlik Sorunu; Mimarlığın Evrensel ve Yerel Boyutları, *Uluslararası VIII. Yapı ve Yaşam Kongresi ,Mimarlık ve İletişim*, Nisan 1996, Bursa, Bildiriler Kitabı, 257-264.
- Hacısalıhoğlu, Y.** (2001). Yeni küreselleşme Kısacasında Kent ve Planlama *mimar•ist*, 2001/3.
- Hall, S.** (1998). *Kültür Küreselleşme ve Dünya Sistemi*, Yerel ve küresel: küreselleşme ve etniklik, Bilim ve Sanat yayınları, Ankara.
- Hall, S.** (1998a). Kültür Küreselleşme ve Dünya Sistemi "Eski ve Yeni Kimlikleri, Eski ve Yeni Etniklikler" Bilim ve Sanat yayınları Ankara.

- Harvey, D.** (1990). *Postmodernliğin Durumu*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D.** (1996). *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Hasol, D.** (1998). *Ansiklopedik Mimarlık sözlüğü* YEM Yayınları, İstanbul.
- Healey, P. ve diğ.** (1992). *Rebuilding The City*, E & FN Spon, London.
- İncedayı, D.** (2009). *Mimarlıkta Sosyal Stratejiler ve Kentsel İmplant*, 346 *mimarlık* mart-nisan, 2009.
- İnceoğlu, N.** (1991) Özel niteliği olan çevrelerde yeni yapı sorunu, YÜAF proje no 87-B-01-01-02.
- Kahvecioğlu, H.L.** (1998). *Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İTÜ İstanbul.
- Kandemir, A.** (1985). *Ekrem Orhın'un Hayatı ve Eserleri*, Rize ofset, Rize.
- Keleş, R.** (1996). *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi s.19, Ankara
- Keleş, R.** (1998). Bölge Gerçeği ve Avrupa, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C.7, S.2, Nisan, 9.
- Kılınçaslan, T.** (1995). *Kentsel Ulaşım Mekanları ve Çevre Kalitesini Etkileyen Fiziksel Öğeler, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu 1995*, İstanbul, Bildiriler Kitabı.
- Kongar, E.** (1995). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Altıncı Baskı, Remzi, Kitabevi, İstanbul.
- Korkmaz, E. ve Türkoğlu, H. D.** (2003). Kentsel Açık Alanlar: Beşiktaş İskeley Meydanı ve Çevresi, *Yapı Dergisi*, 264, 11.
- Kortan, E.** (1996). Modern ve Postmodern Mimarlığa Eleştirel Bir Bakış, *Mimari Akımlar 2*, yem yayın, İstanbul.
- Kuban, D.** (2010). *Mimarlık Kavramları*, Yem Yayınları, İstanbul.
- Künast, R.** (2008). Potsdam Square is not Berlin, in *Archilab 2008* Published by editions hyx, 2008, Berlin.
- Landry, C.** (2006). *The Art of City Making*, Earthscan, Londra.
- Lawrence, J.** (1992). *Architecture, Power and National Identity* Yale University Press
- Lozano, E. E.** (1990). *Community Design and the Culture of Cities: The Crossroad and the Wall*, Cambridge University Press, New York.
- Lynch, K.** (1960). *The Image Of The City*, The M.I.T. Pres, Cambridge, Massachusetts.
- Meiss, P. V.** (1990). *Elements of Architecture: From Form to Place*, New York: Von Nostrand Reinhold, London.
- Mumford, L.** (1961). *The City in History: Its Origins, its Transformations and its Prospects*, Harcourt, Brace and World Inc., New York.
- Nalçakan, M.** (1992). *Tarihi ve Kültürel Sürekliliğin Fiziksel Çevrede Değişime Yansıması ve Eskişehir Örneği*, Doktora Tezi, İTÜ, İstanbul.

- Niksarlıoğlu, A.** (2007). *Kültür Eksenli Kentsel Dönüşüm: 2010 Avrupa Başkenti olarak İstanbul ,yüksek lisans tezi, İTÜ, İstanbul.*
- Oktay, D.** (1999). *Kentsel Ortak Mekanların Niteliği ve Kent Yaşamındaki Rolü*,Yapı Bildiriler Kitabı.
- Oktay, D.** (1997). Kentsel Kimlik ve Canlılık Bağlamında Meydanlar: Kuzey Kıbrıs'ta Bir Meydana Bakış *mimarlık*, sayı 334.
- Öktem, M.** (2003). *Kent, Çevre ve Globalleşme*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Öktem, P. ve Görgülü, T.** (2011). 1985'ten Bugüne Avrupa Kültür Başkentleri ve İstanbul, *Mimarlık* 357, ocak şubat 2011, 35-38.
- Önem, A. B.** (2004). Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik:Haliç Üzerinde bir Yöntem Önerisi, Doktora Tezi, İTÜ, İstanbul.
- Öymen, G. Ş.** (2007). Gerçek ile Taklit Arasında Mimarlık, Mimarlıkta Taklit: Eski Türkü-Yeni Aranjman *mimarlık* 333 ocak subat 2007.
- Özdemir, D.** (2005). Kent Merkezinde Kültür Eksenli Dönüşüm Projesi:Temple Bar, Dublin, *Arredamento Mimarlık*, sayı :2005\03, 98-105.
- Özden, P. P.** (2002). Yasal ve yonetsel cercevesiyle sehir yenileme planlaması ve uygulaması: Türkiye örneği , *Doktora Tezi*, i.T.U. Fen Bilimleri Enstitusu, İstanbul.
- Özer, B.** (1980). Olumlu ve Olumsuz Uygulanışlarıyla Mimari Yaratmada Tarih ve Gelenegin Yeri, *Yapı* 35, 19-25.
- Özer, B.** (1980a). Mimarlıkta Geleneksellik Üzerine Bir Söyleşi, *Yapı*, 35, s.39-42.
- Özer, B.** (2004). Kültür-sanat-mimarlık, *Yapı Yayın*, İstanbul.
- Özer, F.** (1982). Çağdaş Mimari Dizaynlamada Tarihsel Sürekliliğin Değerlendirilmesi, İTÜ Kütüphanesi sayı 1211, İtü matbaası İstanbul.
- Özgen, S.** (2003). Ege Adaları'nda Mimari Kimliğin Yeri, *Yapı Dergisi*,İstanbul, 260:69-73.
- Peker, A. E.** (2006). Kentin Markalaşma Sürecinde Çağdaş Sanat Müzelerinin Rolü: Kent Markalaşması ve Küresel Landmark, Yüksek lisans Tezi, İstanbul.
- Proshansky, H. M. Fabian, A. K. ve Kaminoff, R.** (1983). *Place-Identity: Physical World Socialization of the Self*, *Journal of Environmental Psychology*, 3.
- Rapoport, A.** (1977). *Human aspects of Urban Form Towards a Man-Environment Approach to Urban Form and Design*, pergomon, Oxford.
- Rapoport, A.** (2002). Geleneksel Çevrelerde Kültür ve Koruma, *mimarlık*, 2002 yıl: 40, sayı :2, 27.
- Rapoport, A.** (2004). *Kültür, Mimarlık, Tasarım* çev. Selçuk Batur. Yapı Yayın. İstanbul.
- Robertson, R.** (1992). *Globalization: Social Theory and Global Culture*,Sage Publications, Londra.
- Rize Valilik Yayınları** (2011). Rize Valiliği Kent Tanıtım Kitapları Serisi, Başbakanlık Basımevi, İstanbul.

- Robins, K. ve Morley, D.** (1997). *Kimlik Mekanları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 35-37.
- Roberts, P. ve Sykes H.** (2000). *Urban Regeneration: A Handbook*, SAGE Publications Ltd., London.
- Sağocak, M.** (2005). Popüler Kitle Kültüründe Mekan, *Yapı*, 282, YEM Yayın, İstanbul.
- Sassen, S.** (2001). *The Global City: New York, London, Tokyo*, Princeton University Press, Princeton. N.J.
- Schulz-Norberg, C.** (1984). “*Genius Loci: Towards A Phenomenology of Architecture*”, Rizzoli. New York.
- Sümerkan, M.R.** (2008). *Doğu Karadeniz’de Geleneksel Yapı Kültürümüzün Açık Hava Müzesi Fındıklı Köy Evleri*, Rize’de Fındıklı ve Güneysu Kırsal Mimarisi, Umur Basım, İstanbul.
- Doğrusöz, F.N.** (1994). Tarihi ve Özgün Çevrelerde Yeni Yapı sorunu ve İnfil Olgusuna Farklı Yaklaşımlar. Y. Lisans Tezi, İstanbul.
- Suher, H. ve E. Suher** (1998). “Karadeniz Kıyıları’nın Eşsiz Doğa ve Kültür Varlıkları Yitirilme Sürecinde”, *Yapı*, sayı:204.
- Şaylan, G.** (1996). Globalleşme Üzerine Söyleşi, *Ulusal*, Sayı:2, Ankara. s.21-31.
- Şengül, T.** (2012). Yeni Kentsel Paradigma: Yeniden üretimden yaratıcı yıkıcılığa., *Küreselleşme sürecinde Kent ve Mimarlık Sempozyumu, 13-14 ocak 2012 İTÜ*, İstanbul.
- Şentürer, A.** (2004). *Mimarlıkta, Estetikte, Tasarımda, Eğitimde Eleştirel Yaklaşım*, Yapı yayınları, İstanbul.
- Şişmanyazıcı, B.** (2009). Tarihi Kentsel Alanlarda Toplumsal ve Mekansal Yeniden Yapılanma Sürecinde Yaşanan Değişim: Fener Balat Örneği danışman: Hülya Turgut, Y. Lisans tezi İTÜ, İstanbul.
- Tanyeli, U.** (1986). Anadolu - Türk kentinde fiziksel yapının evrim süreci (11-15.yy), Doktora Tezi, İTÜ, İstanbul.
- Tapan, M.** (2005). Kentleşme ve Mimarlıkta Kimlik Üzerine, *Yapı*, 284, YEM Yayın.
- Taşpınar, A.** (2004). *Rize Tarihi*, Basım Rize Ticaret Borsası, Rize.
- Tekeli, İ.** (1991). Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, Kent Planlaması Konuşmaları, TMMOB Yayınları, Ankara.
- Tekeli, İ.** (2001). *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*, imge Kitabevi, Ankara, 44-48.
- Tezcan, E,Ö.** (1999). Özgün çevrelerde tarihi ve kültürel mirasın sürdürülebilirliği ve yeni binaların, kent kimliği ve kentsel süreklilik üzerindeki etkileri, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul.
- Thorns, D.C.** (2004). *Kentlerin Dönüşümü; Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam*, CSA global Yayın Ajansı, İstanbul.

- Tosun, Y.** (2008). Kültürel Mirasın Korunmasında Üst Ölçekli Projelerin Rolü 2010 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul ve Fatih Suriçine Etkileri” Yüksek Lisans Tezi, İTÜ İstanbul.
- Tuna B.** (2009). Güç mimarlık iktidar, *mimar.ist*, sayı -33, güz 2009.
- Turgut, H.** (1990). Kültür-Davranış-Mekan Etkilesiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem, İTÜ. Doktora Tezi, İstanbul.
- Turgut, H.** (1992). Çevre -Kültür Çalışmaları, Ders notları, İTÜ, İstanbul.
- Turgut, H.** (2002). Dosya:Yeni Binyılda Geleneksel Çevreler: İlkeler ve Uygulamalar, *mimarlık*, 2002 yıl :40, sayı: 2, 25.
- Turgut, H. ve İnalhan, G.** (2010). İstanbul’da Kültürel ve Mekansal Dinamikler: Konut ve Çevresine İlişkin Tercihler ve Beklentiler, *Kent, Kültür, Konut Bildiri Kitabı*, Der. Hülya Turgut Yıldız, Ahmet Eyüce, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Turgut, H. ve Enlil, Z.** (2010). Kentsel Yenileme ve Dönüşüm: Deneyimler in Dosya: Kentsel Yenileme ve Dönüşüm: Deneyimler edit. by Turgut and Enlil *mimarlık* 352 mart-nisan.
- Türkün, A.** (2003). Kentsel Turizm: Yeni Bir Mekansal Öncelikle Doğru, *Almanak*.
- Uluşahin, H.** (1992). Korunması Gerekli Bina ve Çevrede Yapılan Eklerin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ İstanbul.
- Urry, J.** (1999). *Mekanları Tüketmek*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Uysal, Y.** (2012). Küreselleşme Sürecinde Kent, *Küreselleşme Sürecinde Kent ve Mimarlık Sempozyumu 13-14 ocak 2012 İTÜ*, istanbul.
- Ünlü, A.** (1986). Geleneksel Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptanması İçin Bir Model, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü İstanbul.
- Ünügür, M.** (1996). İstanbul’un Değişen Kentsel Kimliği Üzerine, *Arkitekt Dergisi*, 444, 12.
- Yalçınan, M.C.** (2011). Kent ve Küresel Ekonom. *İlbank Dergisi*, iller bankası gençlik ve spor klubu yay. sayı 10, Ankara.
- Yardımcı, S.** (2005). *Kentsel Değişim ve Festivalizm: Küreselleşen İstanbul’da Bienal*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yırtıcı, H.** (2005). *Çağdas Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yörükan, A.** (2006). *Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri*, Nobel Yayınları. Ankara.
- Yurtseven, H.** (1996). *Modernizm ve Postmodernizm Kargaşasından Geleceğin Biçimine* “Mimari Akımlar 2, yem yayın, İstanbul.
- Yücel A.** (1989). Farklı Mimarlıklar, *mimarlık* sayı-234, Ankara.
- Velioğlu A. ve Öztürk K.** (1993). Tarihi çevrelerde mimari değerler ve tasarım üzerine bazı ölçütler, *Yapı*, 138, 37-40.
- Weber, M.** (2003). *Şehir*, (çev: Musa Ceylan), Bakış Yayınları, İstanbul.

- Woods, N. ve Hurrell, A.** (1999). *Inequality, Globalization and World Politics*, Oxford University Press, Oxford.
- Zencirkıran, M.** (2000). *Küresel Sorunlar Sarmalı*, yeni bin yıl yay, İstanbul.
- Zorlu, T ve diğ.** (2010). Kent Kimliği: Tanjant ve Karadeniz Sahil Yollarının Trabzon Kent Kimliğine Etkileri , *Mimarlık*, nisan 2010 sayı- 352.
- Zukin, S.** (1999). *The Cultures of Cities*, Blackwell Publishers, Oxford.
- Binns, L.** (2005). Capitalising On Culture: An Evaluation Of Culture-Led Urban Regeneration Policy (www.dit.ie/DIT/built/futuresacademy/publications/docs/CAPITALISING-ON-2005.doc) (1.12.2011).
- Çotukseven, B.** (2009). “Kent, Kimlik, Kültür” Yerel Yönetimler Sempozyumu, tmmob Odası, YTU 2009, <http://www.betulcotuksoken.com/kent-kimlik-ve-kultur/> (alındığı tarih: 22.9.2011).
- Kabil, A.** (2012). Mesut Yılmaz’ın Rize İçin Yaptıkları www.ahmetkabil.com (alındığı tarih: 03.03.2012) .
- Kaypak, Ş.** (2006). Küreselleşme Sürecinde Kültürel Kimlik Açılımları ve Kentsel Çevreye Yansımaları, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/demokrasi/demokrasi40.pdf>, alındığı tarih: 25.11.2011.
- Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem ve Planı 2007-2013** www.sp.gov.tr/documents/Turizm_Strateji_2023.pdf, alındığı tarih: 25.02.2012.
- Turgut, H.** (2001). Culture, Continuity And Change : Structural Analysis of the Housing Pattern in Squatter Settlement, Istanbul Teknik Üniversitesi (ITU), <https://www.edgehill.ac.uk/gber/pdf/Vol1/issue1/huylaturgatpaper.pdf>, alındığı tarih: 22.02.2012.
- Turgut, H., İnalhan, G.** (2007). Cultural and Spatial Dynamics of İstanbul :New Housing Trends, *EHN 2007 International Conference, Sustainable Urban Areas*, http://www.enhr2007rotterdam.nl/documents/W08_paper_TurgutYildiz.pdf, alındığı tarih: 10.01.2012.
- Ulu, A., Karakoç, İ.** (2004). Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/c58e3a306451c9d_ek.pdf (alındığı tarih: 5.8.2011).
- Url-1** < <http://www.tdk.gov.tr> > alındığı tarih: 29.03.2012.
- Url-2** < <http://www.tdk.gov.tr> > alındığı tarih: 29.03.2012.
- Url-3** < <http://www.tdk.gov.tr> > alındığı tarih: 13.04.2012.
- Url-4** < <http://www.britannica.com/> > alındığı tarih: 05.04.2012.
- Url-5** < <http://www.tdk.gov.tr> > alındığı tarih: 13.04.2012.
- Url-6** < <http://www.tdk.gov.tr> > alındığı tarih: 13.04.2012.
- Url-7** < <http://www.tdk.gov.tr> > alındığı tarih: 16.04.2012.

EKLER

EK A : Rize Kenti Toplumsal ve Mekansal Müdahaleleri.

EK A1 : Tarihsel Süreçte Rize Kenti’ndeki Toplumsal ve Mekansal Dinamikler.

EK A2 : Güneysu Dönüşüm Projesi Detayları.

EK B : Görüşme Soruları.

EK A

**1924-1960 YILLARI
ARASINDAKİ DÖNEM**

- Cumhuriyet'in ardından modernleşme süreci
- Yeni yasal düzenlemeler
- Çay üretimi ve çayın ihraç edilmesi
- Deniz yolu ile yapılan ticaret
- Çok partili siteme geçiş
- Değişen yönetim ve mülkiyet

1-Rize Kalesinden kentin görüntüsü (Fatih Sultan KAR Arşivi)

2- Kentteki dağınık yerleşme

3- Çayın İhracı

4- Ticaret ve balıkçılık amaçlı kullanılan tekneler

**1960-1980 YILLARI
ARASINDAKİ DÖNEM**

- Ekrem Orhon Dönemi
- Dolgunun başlaması
 - Belediye binaları, iş merkezleri
 - Sahil Yolu yapımı,
 - Yenilenen imar planı revizyonları
 - Sahil Camisi inşaatı

1-Dolgu alanı üzerinde yapılan yüksek yapılar 1 (Fatih Sultan KAR Arşivi)

2- Yapımı tamamlanmış belediye blokları

3- Cumhuriyet Meydanı'ndan bir görüntü

4- Sahil yolu altyaisı ve Atatürk Stadyumu

**1980-2000 YILLARI
ARASINDAKİ DÖNEM**

- Sahil Yolunun başlaması
- Kente kültür merkezinin yapılması
- Eski Vilayetin yıkılıp yeni vilayet binasının yapılması
- Dolgu alanı üzerinde sahil parkının yapılması
- Atatürk stadyumunun tamamlanması
- Dolgunun devam ettirilmesi
- Limanın tamamlanması

1-Rize limanı ve bakır işletmeleri (www.haber53.com))

2-Karadeniz Sahil Yolu yapımı

3-Atatürk Stadyumu

4-Dolgu üzerinde yapılan sahil parkı

**2000 YILINDAN İTİBAREN
GÜNÜMÜZ**

- Sahil Yolunun bitirilmesi
- Rize Üniversitesi'nin açılması
- Kayıkhanelerin yenilenmesi
- Kente turizm amaçlı tesislerin gelişmesi
- Cephe düzenleme çalışmaları
- Yeni Devlet Hastanesinin yapımı
- Yeni şehir stadyumunun yapımı
- Kentsel dönüşüm projeleri
- Kentsel etkinlikler

1- Kayıkhanelerin yer değiştirmesi (www.olay53.com))

2-Yeni yapılan devlet hastanesi

3- Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

4-Yeni yapılan şehir stadı

Şekil A.1 : Tarihsel Süreçte Rize Kenti'ndeki toplumsal ve mekansal dinamikler.

EK A2

1- KONUT VE TİCARET ALANI Yılı 2009-devam ediyor Amaç -Güneysu'daki konut ve iş yeri ihtiyacını gidermek -İlçenin atfll durumdaki alanını ilçeye geri kazandırmak -Eski carşısı canlandırmak -İlçede turizm hareketliliği sağlamak Aktörler Toki, Timsab, Belediye Mimar Hursit Erkan Yöntem Arazinin kamulaştırılması yıkım ve yeniden inşaat süreci kentsel yenileme-kentsel canlandırma	tasarım aşaması alanın eski hali yıkım aşaması uygulama aşaması uygulama aşaması
2-KÜLTÜR MERKEZİ-ÖĞRETMEN EVİ Yılı 2006-2008 Amaç -Güneysu'daki kültür merkezi ihtiyacını gidermek -Güneysu'nun konaklama yapısı ihtiyacını gidermek -Güneysu'ya konferans salonu kazandırmak -Güneysu'da turizm hareketliliği sağlamak Aktörler Or-at Petrol, Özgür Çay , Belediye Mimar Hürşit Erkan Yöntem yıkım ve yeniden inşaat süreci	tasarım aşaması alanın eski hali şimdiki durum şimdiki durum
3-CAMİALTI REKREASYON PROJESİ Yılı 2006-2008 Amaç -Çarpık kentleşmeyi ortadan kadırmak - Güneysu'ya meydan oluşturmak - Ticaret alanı oluşturmak Aktörler Güneysu Belediyesi Mimar Zuhul Ozil, Emine Gündoğdu Yöntem Yıkım ve yeniden inşaat süreci Tadilat projesi	tasarım aşaması alanın eski hali uygulama aşaması yıkım aşaması şimdiki durum
4-HÜKÜMET KONAĞI PROJESİ Yılı 2008-2011 Amaç -Eski yapının yetersizliği -Kamu yapısı inşa etmek -Tüm fonksiyonları tek yapıda toplamak Aktörler Bayındırlık, Kardeşler İnşaat, Belediye Mimar Hürşit Erkan Yöntem Hazineye ait arazi üzerindeki okul yapısı yıkıldı Yıkım ve yeniden inşaat süreci	tasarım aşaması şimdiki durum uygulama aşaması şimdiki durum

Şekil A.2 : Güneysu dönüşüm projesi detayları

5- HASTANE LOJMANI Yılı 2005-2006 Amaç -Güneysu'daki konut ihtiyacını gidermek -İlçeye görsellik kazandırmak Aktörler Sağlık Bakanlığı Mimar Dr Engin Ünal Yöntem Boş arazi üzerinde yeniden üretim	alanın eski hali uygulama aşaması şimdiki durum
6- LİSE YAPISI Yılı Henüz başlaması Amaç -Güneysu'daki lise ihtiyacını karşılamak Tesisle birlikte İlçeye spor tesisleri, yüzme havuzu, konferans salonu, yurt yapısı kazandırmak -Yöresel mimariyi yaşatmak Aktörler Kiptaş, Belediye Yöntem Çay Fabrikası, yıkılacak, 12.780 m2 alan üzerinde inşa edilecek	tasarım aşaması
7- HALK EĞİTİM MERKEZİ Yılı 2009-2011 Amaç -Güneysu'daki bayanlara yönelik istihdam oluşturmak İlçedeki kültürel faaliyetleri arttırmak Turizm için faaliyet kolları oluşturmak İlçeye görsel açıdan güzel bir yapı kazandırmak Aktörler Bayındırlık, Cihan inşaat Milli eğitim Müdürlüğü, Belediye Yöntem Boş arazi satın alındı, üzerinde yeni tasarım yapıldı	şimdiki durum
8- REHABİLİTASYON MERKEZİ Yılı 2006-2007 Amaç -Merkezdeki ve diğer ilçelerdeki hastaları Güneysu'ya çekmek Yanında eğitim merkezi oluşturarak, Bütüncül bir hizmet vermek Aktörler Hüsnü Özyeğin Vakfı Y. Mimar Bülent Güngör , Belediye Yöntem Boş arazi satın alındı, üzerinde yeni tasarım yapıldı	alanın eski hali şimdiki durum

Şekil A.3 : Güneysu dönüşüm projesi detayları

EK B

Rize Belediye başkanı, kent planlamacıları, mimar ve mühendisler, halka sorulan sorular

A . Görüşme Yapılan Kişi ile ilgili bilgilerin elde edileceği Sorular

1. İsminiz nedir?
2. Kaç yaşındasınız?
3. Mesleğiniz nedir?
4. Nerelisiniz?
5. Kaç yıldır Rize’de yaşıyorsunuz?

B. Rize Kenti’ndeki Müdahaleler ile İlgili Görüşlerin Öğrenilmesine Yönelik Sorular

1. Sizce tarihsel süreçte Rize kent mekanının biçimlenişini etkileyen en önemli uygulamalar hangileridir? (Denizin doldurulması vb..)
2. Rize’de ele alınan müdahalelerin küresel yeniden yapılanma sürecindeki teknolojik, sosyo-kültürel, ekonomik ve politik değişimlerle ilişkili olduğunu düşünüyor musunuz?
3. Sizce ulusal ya da uluslar arası ölçekte kentler, farklılık yaratmak için yerel değerleri ön plana çıkarma süreci içinde midirler?
4. Rize’de uygulanan projelerin geleneksel mimariden izler taşımasının nedeni sizce nedir?
5. Sizce bu kentsel müdahaleler, kentleri etkileyen ne tür dinamikler sonucunda ortaya konulmuştur?
 - a.Kente yeni bir imaj oluşturmak,
 - b. Kentte farklılık yaratarak ekonomik canlılığı sağlamak,
 - c.Kentte fiziksel iyileştirme yaparak toplumun yaşam kalitesini arttırmak
 - d. hepsi
 - e. diğer
6. Rize’de uygulanan bu tip projelerin kentlerin içinde bulunduğu düşünülen, yerel değerleri ön plana çıkartarak farklılık yaratma sürecinin bir göstergesi olduğunu düşünüyor musunuz?
 - a.evet
 - b.hayır

C. Güneysu’daki Örneklerin Kentsel Kimlik ve Kültür ile ilişkisini İrdeleyen Sorular

1. Rize’yi diğer yerleşimlerden farklı kılan en önemli kimlik özelliği sizce nedir ?
 - a.Yapılı çevresi
 - b.Doğal çevre özellikleri, (bitki örtüsü, topoğrafyası, iklimi vb.)
 - c. Sosyo-ekonomik özellikleri (çay üretimi, eğitim olanakları vb.)
 - d. Sosyo- kültürel değerleri (halk oyunları, yemek kültürü, el sanatları, tarihsel özellikleri)
 - e. Diğer

2. Güneysu’da son yıllarda yapılan geleneksel mimari öğeler taşıyan yapıları beğeniyor musunuz? Seçiminizin nedenini açıkla mısınız?

- a. beğeniyorum
- b. beğenmiyorum
- c. diğ er

3. Yeni yapılan yapılarda geleneksel mimari öğelerin kullanılması fikrini nasıl buluyorsunuz?

- a. Beğeniyorum
- b.beğenmiyorum
- c.diğ er

4. Projelerin kentin kimliğini nasıl etkilediğini düşünüy or musunuz?

- a.olumlu
- b.olumsuz

5. Projelerin do ğ al çevreye zarar verdiğini düşünüy or musunuz?

- a.evet
- b.hayır

6.Projelerin kentin ekonomik yaş antısına katkısı oldu ğ unu düşünüy or musunuz?

- a. Evet, çünkü,
- b.hayır, çünkü,
- c.kararsız

7.Projelerin kentin sosyal-kültürel yaş antısına katkısı oldu ğ unu düşünüy or musunuz?

- a. Evet, çünkü
- b.hayır, çünkü
- c.kararsız

8.Projelerin birbirine benzer şekilde üretildiğini düşünüy or musunuz? Bu durumu nasıl değerlendirirsiniz, zamanla aynıla ş ma oluş ur mu, yoksa görsel bir doku oluş ması için yapıların bütünlüğü önemli midir?

(Bu sorular sorulurken özgün yapı lı çevre örne ğ i olarak bölgeye ait geleneksel yapı örneklerinin fotoğ rafları gösterilmiştir.)

9. Projelerin özgün yapı lı çevreleri ile görsel olarak uyumlu oldu ğ unu düşünüy or musunuz?

- a.uyumlu
- b.uyumsuz

10.Projelerin özgün çevre ile iliş ki kurarken, taklit, yorumlama ya da kontrast yaklaşımlar içinde ne tür bir yaklaşımla uygulandığını düşünüy orsunuz? Uygulandığını düş ündüğ ü nüz yaklaşımı nasıl değerlendirirsiniz?

11.Sizce yeni yapılan yapılarda, yalnızca geleneksel malzemelerin ve biçimlerin, benzer tekniklerle uygulanması mimari kültürün aktarımını sağlar mı?

- a.Görsel olarak eskiyi anımsatıyor, bu nedenle sağlar.
- b.Yalnızca görsel olarak benzerlik mimari kültürün aktarımını sağlamaz.
- c. Kararsız
- d.Diğer

12.Bu yapıların geleneksel yapılara benzeyerek mimari kültüre katkı sağladığını düşünüyor musunuz?

- a. Yeni yapılar sadece görsel olarak geleneksel yapılara benziyor ama yeni özgün bir mimari dilleri yok, bu durum mimar kültüre bir katkı sağlamaz.
- b. Yeni yapıların görsel olarak geleneksel yapılara benzemesi mimari kültüre katkı sağlar.
- c. Kararsız
- d. Diğer

14. Sizce geleneksel yapıların korunması ve günümüzde de aynı işlevle ya da işlevi değiştirilerek kullanılabilir olması, kültürün aktarımını sağlar mı?

- a. Sağlar
- b. Sağlamaz
- c. Kararsız
- d. Diğer

Güneysu Projeleri Örneği

Proje yürütücüsü ve uygulayıcılarına yöneltilecek olan sorular

Projelerden sorumlu fen işleri müdürü, projeden sorumlu inşaat mühendisine sorulan sorular

A . Görüşme Yapılan Kişi ile ilgili bilgilerin elde edileceği Sorular

1. İsminiz nedir?
2. Kaç yaşındasınız?
3. Mesleğiniz nedir?
4. Nerelisiniz?
5. Kaç yıldır Rize’de yaşıyorsunuz?

B. Her bir Proje ile ilgili Bilgilenmeye Yönelik Sorular

Projeler: Toki Konutları ve Ticaret Alanı
Kültür Merkezi ve Öğretmen Evi
Merkez Cami Çevre Düzenleme Projesi
Hükümet Konağı, Hastane Lojmanı
İmkb İlköğretim Okulu, İmam Hatip Lisesi
Spor Kompleksi, Anadolu Öğretmen Lisesi
Toki Afet Konutları, Halk Eğitim Merkezi
Rehabilitasyon Merkezi

1. Proje hangi yıllar arasında gerçekleştirilmiştir?
2. Projenin amaçları, hedefleri nelerdir?
3. Projenin aktörleri kimlerdir?
4. Projede halkın rolü var mıdır?
5. Projenin yapılanmasında ve uygulانیşında belediyenin rolü ne olmuştur?
6. Proje nasıl finanse edilmiştir?
7. Proje hangi yöntemlerle uygulanmıştır?
8. Proje alanında yıkım yapılmış mıdır?
9. Proje sürecinde halkın mağdur olduğu bir durum gerçekleşmiş midir?

C. Güneysu'daki Müdahaleler ile ilgili Ayrıntılı Bilgi Edinmeye Yönelik Sorular

Projelerden sorumlu fen işleri müdürü, projeden sorumlu inşaat mühendisine sorulan sorular

Projelerin Yapılandırılma ve Uygulanış Aşamalarını İrdeleyen Sorular:

1. Projeler nasıl bir süreçle yapılandırılmıştır, çalışmaların aşamalarını belirtir misiniz?
2. Projeler kentsel dönüşüm politika ve stratejilerine uygun kurumsal bir örgütlenmeye sahip midir?
3. Proje uygulayıcılarının birbirleri ile ilişkisi nasıl olmuştur?
4. Projelerin yapılandırılması aşamasında halkın rolü olmuş mudur?
5. Projelerin uygulانیşında halkın da içinde bulunduğu bütüncül bir çaba gözlenmiş midir?
6. Projelerin uygulanma aşamalarında finans sıkıntısı yaşanmış mıdır?
7. Projelerin uygulanış aşamalarında mülkiyet problemleri yaşanmış mıdır?
8. Projelerin tasarım aşamasında nasıl bir süreç işlemiştir?

Müdahalelerin oluşum nedenlerini irdeleyen sorular:

1.Sizce ulusal ya da uluslar arası ölçekte kentler, farklılık yaratmak için yerel değerleri ön plana çıkarma süreci içinde midirler?

2.Güneysu'da uygulanan projelerin geleneksel mimariden izler taşımasının nedeni sizce nedir?

3. Sizce bu kentsel müdahaleler, kentleri etkileyen ne tür dinamikler sonucunda ortaya konulmuştur?

- a.Kente yeni bir imaj oluşturmak,
- b. Kentte farklılık yaratarak ekonomik canlılığı sağlamak,
- c.Kentte fiziksel iyileştirme yaparak toplumun yaşam kalitesini arttırmak
- d. hepsi
- e. diğer

4.Güneysu’da uygulanan bu tip projelerin kentlerin içinde bulunduğu düşünülen, yerel değerleri ön plana çıkartarak farklılık yaratma sürecinin bir göstergesi olduğunu düşünüyor musunuz?

5. Güneysu’da yerel değerlerin ön plana çıkartılması için, yapı yapmanın dışında, toplumsal faaliyetler olarak, festivallerin düzenlenmesi, eğitimlerin verilmesi, kültürel etkinliklerin yapılması gibi yöntemler uygulanmakta mıdır?

Görüşme Soruları Rize Kenti Müdahaleleri, Güneysu Projeleri Örneği

Halka yöneltilecek olan sorular

A . Görüşme Yapılan Kişi ile ilgili bilgilerin elde edileceği Sorular

- 1. İsmi nedir?
- 2. Kaç yaşındasınız?
- 3. Mesleğiniz nedir?
- 4. Nerelisiniz?
- 5. Kaç yıldır Rize’de yaşıyorsunuz?

B. Rize’deki Müdahaleler ile İlgili Görüşlerin Öğrenilmesine Yönelik Sorular

1. Sizce bu kentsel müdahaleler, kentleri etkileyen ne tür dinamikler sonucunda ortaya konulmuştur?

- a.Kente yeni bir imaj oluşturmak,
- b. Kentte farklılık yaratarak ekonomik canlılığı sağlamak,
- c.Kentte fiziksel iyileştirme yaparak toplumun yaşam kalitesini arttırmak
- d. hepsi
- e. diğer

2. Rize’de uygulanan projelerin geleneksel mimariden izler taşımasının nedeni sizce nedir?

3. Sizce diğer kentlerde de Rize’de olduğu gibi yerel değerlerin ön plana çıkarılmaya çalışıldığı bir süreç yaşanmakta mıdır?

C. Güneysu'daki Örneklerin Kentsel Kimlik ve Kültür ile ilişkisini İrdeleyen Sorular

1. Rize'yi diğer yerleşimlerden farklı kılan en önemli kimlik özelliği sizce nedir ?
 - a.Yapılı çevresi
 - b.Doğal çevre özellikleri, (bitki örtüsü, topoğrafyası, iklimi vb.)
 - c. Sosyo-ekonomik özellikleri (çay üretimi, eğitim olanakları vb.)
 - d. Sosyo- kültürel değerleri (halk oyunları, yemek kültürü, el sanatları, tarihsel özellikleri)
 - e. Diğer
2. Güneysu'da son yıllarda yapılan geleneksel mimari öğeler taşıyan yapıları beğeniyor musunuz? Seçiminizin nedenini açıkla mısınız?
 - a. beğeniyorum
 - b. beğenmiyorum
 - c. diğer
3. Yeni yapılan yapılarda geleneksel mimari öğelerin kullanılması fikrini nasıl buluyorsunuz?
 - a. Beğeniyorum
 - b.beğenmiyorum
 - c.diğer
4. Projelerin kentin kimliğini nasıl etkilediğini düşünüyor musunuz?
 - a.olumlu
 - b.olumsuz
5. Projelerin doğal çevreye zarar verdiğini düşünüyor musunuz?
 - a.evet
 - b.hayır
- 6.Projelerin kentin ekonomik yaşantısına katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?
 - a. Evet, çünkü,
 - b.hayır, çünkü,
 - c.kararsız
- 7.Projelerin kentin sosyal-kültürel yaşantısına katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?
 - a. Evet, çünkü
 - b.hayır, çünkü
 - c.kararsız

8.Projelerin birbirine benzer şekilde üretildiğini düşünüyor musunuz? Bu durumu nasıl değerlendirirsiniz, zamanla aynışma oluşur mu, yoksa görsel bir doku oluşması için yapıların bütünlüğü önemli midir?

(Bu sorular sorulurken özgün yapılı çevre örneği olarak bölgeye ait geleneksel yapı örneklerinin fotoğrafları gösterilmiştir.)

9. Projelerin özgün yapılı çevreleri ile görsel olarak uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?

- a.uyumlu
- b.uyumsuz

10.Projelerin özgün çevre ile ilişki kurarken, taklit, yorumlama ya da kontrast yaklaşımlar içinde ne tür bir yaklaşımla uygulandığını düşünüyorsunuz? Uygulandığını düşündüğünüz yaklaşımı nasıl değerlendirirsiniz?

11.Sizce yeni yapılan yapılarda, yalnızca geleneksel malzemelerin ve biçimlerin, benzer tekniklerle uygulanması mimari kültürün aktarımını sağlar mı?

- a.Görsel olarak eskiyi anımsatıyor, bu nedenle sağlar.
- b.Yalnızca görsel olarak benzerlik mimari kültürün aktarımını sağlamaz.
- c.kararsız
- d.diğer

12.Bu yapıların geleneksel yapılara benzeyerek mimari kültüre katkı sağladığını düşünüyor musunuz?

- a. Yeni yapılar sadece görsel olarak geleneksel yapılara benziyor ama yeni özgün bir mimari dilleri yok, bu durum mimar kültüre bir katkı sağlamaz.
- b. Yeni yapıların görsel olarak geleneksel yapılara benzemesi mimari kültüre katkı sağlar.
- c. Kararsız
- d.diğer

14. Sizce geleneksel yapıların korunması ve günümüzde de aynı işlevle ya da işlevi değiştirilerek kullanılabilir olması, kültürün aktarımını sağlar mı?

- a. Sağlar
- b. Sağlamaz
- c. Kararsız
- d. Diğer

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Özgü TURNA

Doğum Yeri ve Tarihi: RİZE, 03.03.1986

Adres: Özel Bilge Okulları, Küçükcamı Mah. No:3 Güneysu\RİZE

E-Posta: ozguturna@gmail.com

Lisans: Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık Bölümü (Ösym Burslu)

Mesleki Deneyim ve Ödüller:

2009-2010, MGT Mimarlık, İstanbul

2007- Ali Çiçek Mimarlık, İstanbul

2008 - Özgün Mimarlık,

2008 - Bektaş Mimarlık, İstanbul

Yayın ve Patent Listesi:

Catalogue for Studio Works Spring 08, 6th Semester projects

Kuzguncuk, New museum, edited by Hülya Turgut and Işıl Uçman

Altınışık, graphic design by Özgü Turna, Didem Veryeri and Erman Uçaroğlu,
Bahçeşehir University Faculty of Architecture and Design,
İstanbul, 2008.

Seyyarın İzinde Sokaktaki Mekan Potansiyelinin Keşfi, mts Project 1
term work by Özgü Turna and Gizem Esmer, İstanbul, 2010